MEDDELELSER OM GRØNLAND
UDGIVNE AF
KOMMISSIONEN FOR VIDENSKABELIGE UNDERSØGELSER I GRØNLAND
Bd. 90 · Nr. 3

RETLIG ADFÆRD

EN ANALYSE AF RETSMYNDIGHEDERS ADFÆRD MED EKSEMPLER SÆRLIG FRA DEN KRIMINELLE RETSPLEJE I GRØNLAND

Bind I

AF
VERNER GOLDSCHMIDT

KØBENHAVN
C. A. REITZELS FORLAG
BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI A/S
1957

FORORD

Det foreliggende arbejde er et forsøg på at skabe begrebsmæssige forudsætninger for et socialpsykologisk studium af personer, som indenfor en gruppe, af hvad art den end er, har som opgave at håndhæve principper, regler eller en særlig orden. Analysens udgangspunkt er den adfærd, som hidrører fra domstole, anklagemyndighed og politi og som hidtil fortrinsvis har været anskuet fra en retsdogmatisk og retsfilosofisk synsvinkel.

Særlig ved mit arbejde med retlige problemer i Grønland har jeg fundet retsdogmatik og retsfilosofi utilstrækkelige som grundlag for beskrivelse og klassifikation af retslivet. Jeg har derfor søgt støtte i videnskaber som psykologi, sociologi og socialantropologi, og jeg ser det som min vigtigste opgave i det foreliggende arbejde at finde frem til begreber indenfor disse discipliner, hvormed man hensigtsmæssigt kan klassificere en række fænomener, som hidtil hovedsagelig har udgjort den traditionelle retsvidenskabs domæne ligesom jeg har opstillet visse primære hypoteser om forholdet mellem disse fænomener. Det ligger i sagens natur, at de valgte begrebers og opstillede hypotesers hensigtsmæssighed alene vil kunne bedømmes gennem erfaring og at en så elemetær analyse, som den foreliggende derfor må være af en vis foreløbig og ufærdig karakter.

Arbejdets gennemførelse har kun været mulig gennem kontakt med en lang række institutioner og mennesker, hvem jeg er tak skyldig. Det gælder Ministeriet for Grønland, som har bevilget mig orlov til arbejdets gennemførelse og Aarhus Universitet's Forskningsfond, som har ydet økonomisk støtte til det indledende arbejde samt Handelshøjskolen i København, i hvis kontor for organisation og arbejdssociologi manuskriptet er blevet skrevet.

Mange enkeltpersoner har på den ene eller den anden måde været af betydning ved arbejdets gennemførelse. Alf Ross' forelæsninger og seminarer og samværet med Vilhelm Aubert og Torstein Eckhoff på Det Nordiske Sommer Universitets møder har i høj grad været inspirerende. For gode råd og gennemlæsning af manuskript vil jeg takke Charles Abrahams, Torben Agersnap, Carl Jørgensen og min hustru Agnete Weis Bentzon, som tillige på så mange andre måder har været med til at bære de byrder, et sådant arbejde fører med sig. Endelig vil jeg rette en tak til Kirsten Tørring og Inge Raun for kontormæssig bistand.

INDHOLD

Side

Kapitel I. Indledning 7

1. Retsfilosofiske opfattelser af »retten« 8
2. Den empiriske retsforskning 10
3. Undersøgelsens formål, afgrænsning og metode 12

Kapitel II. Begreber og hypoteser 20

1. Begreber som refererer til umiddelbart iagttagelige fænomener 25
   A. Retsmyndigheder 26
   B. Retsmyndighedernes adfærd 33
2. Psykologiske hypoteser 36
   A. Retsmyndigheden oplever et system af sociale normer 38
   B. Retsmyndighedernes indstillinger 46
   C. Retsmyndighedernes adfærd som udtryk for oplevede normer og normskabte indstillinger 52
   D. Sammenfatning og konklusioner 66

Kapitel III. Begrebssystemets anvendelse på empirisk materiale 70

1. Retsmyndighedens iagttagelse af andres adfærd 72
   A. Om iagttagelsen 72
   B. Nærmere om iagttagelsesbaggrunden 82
   C. Sammenfatning 88
2. Retsmyndighedens vurdering af andres adfærd 89
   A. »Voldtægt« 92
   B. Seksuel adfærd overfor psykisk uudviklede og mindreårige 102
   C. »Dyrplageri« 110
   D. Svangerskabsafbrydelse 114
   E. Sammenfatning 117
3. Retsmyndighedens direktiver 119
   A. Retsmyndigheden vurderer adfærd som delikt, men undlader at fremsætte direktiver 121
   B. Retsmyndighedens valg af direktiv 132
   C. Sammenfatning 142
4. Retsmyndighedens autoritetsudtryk 143
   A. Krænkelse af myndighed som særligt delikt 144
   B. Særlige krav til myndighedspersoners opførsel 145
   C. Myndighedens udtryk for magt og objektivitet 146
   D. Sammenfatning 153

Side

5. Afsluttende og sammenfattende bemærkninger om begrebssystemets anvendelse på empirisk materiale ... 154
   A. Myndighedernes adfærd har trods mangelen af skreven ret og retsideologi været præget af lovmæssighed ... 156
   B. Der består en vis sammenhæng mellem myndighedens fire adfærdstyper 158
   C. Myndighedens adfærd har været beskrevet og forklaret i termer, der refererer til myndighedens oplevelse af relationen individ/gruppe ... 159
   D. Myndighedens adfærd kan også beskrives og forklares ved hjælp af termer hentet fra kulturforskningen ... 160
   E. Kan det opstillede begrebssystem og de gennem dets anvendelse på myndighedsadfærd i grønlandske samfund fremkomne sætninger anses for universelle? ... 162

Kapitel IV. Nogle konklusioner ... 165
1. Begrebssystemets konfrontation med retlig teori ... 165
   A. Ross' teori om retsideologien i dommerens sind ... 166
   B. Auberts stilling til Ross' synspunkter ... 170
   C. Stillingtagen til Ross' og Auberts synspunkter udfra det her opstillede begrebssystem ... 174
   D. Sidebemærkning om retstridighedsproblemet og om kriminologiens teoretiske grundlag ... 186
   E. Sammenfatning ... 190
2. Begrebssystemets konfrontation med socialantropologisk teori ... 191
3. Slutbemærkning om analysens praktiske perspektiv ... 209

Forkortelser ... 214
Litteratur ... 215
Andre i afhandlingen nævnte skrevne kilder ... 220
Oversigt over afhandlingens indhold ... 221

KAP. I

INDLEDNING

Spørgsmålet om, hvordan mennesker forholder sig til hinanden, oplever hinanden og vurderer hinanden, har i stigende grad påkaldt forskningens interesse. De menneskelige forudsætninger er i slutningen af forrige århundrede og i dette århundrede kommet i centrum af videnskabernes interesseområde.

Forskellige forskningsgrene forsøger at finde lovmæssigheder i den menneskelige adfærd. I nærværende fremstilling er det dog ikke menneskelig adfærd i almindelighed, som er objekt for undersøgelse. Det, som her har interesse, er den problematik, som knytter sig til retlige institutioners adfærd indenfor forskellige samfund.

Spørgsmålet om retsanvendelsen har i århundreder været behandlet af retsvidenskaben. Det har nærmere betegnet været retsfilosofien og senere også retssociologien, som har interesseret sig for emnet.

Først i nyere tid har også etnologi, socialantropologi, socialpsykologi og alm. sociologi beskæftiget sig med den retlige adfærd i konkrete tilfælde.

Forsåvidt angår retsvidenskabens interesse for problemet har troen på retsnormen som noget overmenneskeligt, der styrer konkrete retshandlinger, været fremherskende. Såvel den i religionen som i fornuften funderede naturret satte de på forhånd givne normer i forgrunden og gik ud fra, at domstolenes og andre retsmyndigheders adfærd bestemtes af de således givne normer. Denne tro på normerne som noget overmenneskeligt har i dette århundrede med dets kritiske filosofi måttet vige pladsen for retninger, som indebærer analyser af de aksiomer, hvormed man tidligere har arbejdet ved forskningen af den retlige adfærd, og som søger at sætte erkendelige fænomener i forgrunden.

De retsvidenskabelige begreber har i de forrige århundreders litteratur været så fastgroede og autoritetsprægede, at der har måttet udfoldes megen intellektuel energi for at opløse dem og finde de reale forhold, som de eventuelt måtte referere til. Det hår således været den ny kritiske filosofis fornemste opgave at gøre rede for, i hvilket omfang de traditionelle retsvidenskabelige sætninger refererede til iagttagelige fænomener eller måtte betragtes som udtryk for metafysisk tænkning.

Det har været karakteristisk for den hidtidige retsvidenskabelige litteratur, at den har villet gøre begrebet »ret« til noget eentydigt og identisk med de fænomener, hvortil det refererer. For de kritiske retninger har det været karakteristisk, at de har villet påvise retsbegrebets flertydighed og værdiladethed. I denne forbindelse har de kritiske analyser fundet støtte i de aspekter, som ligger i semantikken.

1. Retsfilosofiske opfattelser af „retten".

Da retsfilosofisk litteratur har begrænset interesse for fremstillingens problembehandling, skal den kun i korthed gøres til genstand for omtale. Kaster man et blik på denne litteratur, ser man, at nogle retsfilosoffer har villet søge »retten« i visse *principper*[1]) eller *normer*[2]). Andre har villet forklare »retten« som *»retsanvendelse«*[3]), og endelig har nogle villet forklare »retten« som givet i *folks retsbevidsthed*[4]). Endnu kan nævnes, at det helt op til vor tid har været antaget, at »retten« må forklares udfra metafysiske forestillinger.[5])

Det er som nævnt ikke her tanken mere indgående at gøre rede for den hidtidige retsfilosofiske litteratur, kun skal nævnes nogle typiske repræsentanter for de forskellige retsfilosofiske retninger.

Som repræsentant for dem, der forestiller sig »retten« som et *sæt af normer*, kan nævnes HANS KELSEN. Han antog, at »ret« er noget erkendeligt skabt af historisk tradition, og noget, hvortil man kan tage stilling uden at ty til vurderinger.[6]) Ydermere fandt han, at »retten« har en vis »bindende kraft«, som ikke kan forklares alene ved en forskning af den

[1]) Dette gælder såvel den ældre som den rationalistiske naturret, hvorefter der findes visse i »naturen« givne principper, fra hvilke al ret i sidste instans kan afledes.

[2]) Positivisterne lægger ligesom den såkaldt analytiske skole hovedvægten på den af statsmagten udstedte *generelle befaling* (Austins »general command«) eller tilkendegivne »vilje«. Jfr. John Austin, Lectures on Jurisprudence, London 1879 4. ed. Lecture I, p. 88—106 samt Lecture VI, p. 224—237. I denne forbindelse må også nævnes Hans Kelsens »Rene retslære«, hvorefter retten er et af en postuleret »grundnorm« afledet system af normer, d. v. s. idéindhold, der statuerer, at man skal handle på bestemte måder. Se Hans Kelsen, General Theory of Law and State, translated by Anders Wedberg, Second printing, Cambridge, Mass. 1946.

[3]) Jfr. de amerikanske retsrealister, der ved bestemmelsen af retsbegrebet lægger hovedvægten på, *hvad domstolene faktisk gør*, se f. eks. K. N. Llewellyn, The Bramble Bush, N. Y. 1930, p. 42, og Ross, Towards a Realistic Jurisprudence, Copenhagen 1946, ch. III 2.

[4]) Jfr. Knud Illum, Lov og Ret, København 1945, p. 43—64, p. 102—04 og 118 og 158—62. Ross, Theorie der Rechtsquellen, Leipzig und Wien 1929, kap. V, p. 2, 11 og 12, og Ross, Om Ret og Retfærdighed, København 1953, p. 86 f.

[5]) Jfr. Frede Castberg, Rettsfilosofiske grunnspørsmål, Oslo 1939, p. 35—76 og samme i »Fra statslivets rettsproblemer om rett og metafysik«, Oslo 1953.

[6]) Jfr. General Theory of Law, p. 3 f. og Reine Rechtslehre, Einleitung in die rechtswissenschaftliche Problematik, Leipzig und Wien 1934, p. 19—20.

historiske udvikling, men som kun kan føres tilbage til et grundpostulat om, at der eksisterer en grundnorm, hvoraf alle andre normer har deres udspring.[1]) Det var KELSENS standpunkt, at man kunne iagttage og systematisere alle retlige fænomener ved hjælp af et begrebssystem, der opererer med normer, som kan føres tilbage til en sådan postuleret grundnorm, uden at man behøver at ty til nogen form for empirisk forskning af sociale sammenhæng.[2])

De retsfilosofiske retninger, som vil søge »retten« i *retsanvendelsen*, er navnlig repræsenteret i anglo-amerikansk retsfilosofisk teori. Det kan ikke undre, at det netop er indenfor dette geografisk afgrænsede område, at man søger at forklare »retten« som identisk med retsmyndighedernes adfærd. Både i England og Amerika findes en tradition, der består i en dyrkelse af dommeren — ikke lovgiveren — som den centrale figur indenfor den »retlige« sfære. En af de fornemste repræsentanter for denne filosofiske retning er den amerikanske dommer O. W. HOLMES.[3])

»Retten« som refererende til fænomener i *folks bevidsthed* har navnlig sine talsmænd i kontinentalrettens filosofi. Herhjemme kan som repræsentant for en sådan opfattelse nævnes KNUD ILLUM.[4])

Fælles for disse retsfilosofiske synspunkter er som nævnt, at man tillægger retsbegrebet en vis »entydighed« og kæder det til et enkelt af den flerhed af fænomener, som gennem tiderne har været henført under det retliges område. Der er tale om begrebsrealisme, man mener at kunne fastslå den »rigtige« definition.

Ingen af de nævnte retninger har været udtryk for en opfattelse af, at de retlige begreber, som de findes i love, domme, den juridiske litteratur og i presse og radio, refererer til en *broget mangfoldighed* af fænomener, som lader sig iagttage, og ingen af de pågældende retninger har baseret

---

[1]) Jfr. General Theory of Law, p. 111, 117 og 119.

[2]) Jfr. General Theory of Law, p. 48—49.

[3]) Jfr. The Path of the Law. Collected Legal Papers, N. Y. 1920. Klassisk er hans definition af »retten« som »the prophecies of what the courts will do in fact . . . .« se l. c. p. 173. Vedrørende de senere retsrealister, som i større eller mindre omfang har modtaget inspiration fra Holmes, og for hvem det har været et væsentligt synspunkt, at dommeren træffer sin afgørelse dels intuitivt dels udfra praktiske hensyn, henvises til Ross: Om Ret og Retfærdighed, p. 57 og Torstein Eckhoff: Rettsvesen og Rettsvitenskap i U.S.A. Oslo 1953, p. 261 ff.

[4]) Jfr. Lov og Ret, København 1945, p. 63 —64, hvor han anfører, at »retten« er en sum af forskrifter, men forskrifterne således som de »indgår i levende Menneskers Forestillingsliv . . .«. Illum antager endvidere, at forskrifterne henter »deres nærmere Betydningsindhold . . . fra den Maade, hvorpaa de tilegnes«. Som konsekvens heraf finder Illum, at der principielt er »ligesaa mange Varianter af Retten, som der er Mennesker, der gør sig Indholdet af Retsforestillingerne klart. Men det er dog muligt ved Iagttagelse af Retslivet at uddrage almindelige Træk paa samme Maade, som Etiken ved Iagttagelse kan uddrage almindelige Træk af den moralske Adfærdsindstilling og Udtryksmaade.«

deres antagelser og opbygget deres begrebsapparat på basis af systematiske iagttagelser af sociale fænomener.

2. Den empiriske retsforskning.

De fænomener, som den traditionelle retsfilosofi har beskæftiget sig med, er i nyeste tid blevet iagttaget fra en helt anden synsvinkel.

I dette afsnit skal omtales undersøgelser af skreven ret (love, materiale fra lovgivningsprocessen, anordninger etc.) retsanvendelsen d.v.s. retsmyndighedernes adfærd (f.eks. domstolenes afgørelser) samt befolkningens retlige indstillinger og retsbevidsthed.

Man har således gjort *den skrevne »ret«* til genstand for indgående systematiske iagttagelser. Skandinavien indtager i denne forbindelse en fremtrædende plads. Såvel i Norge som i Sverige har man i de sidste årtier gjort de skrevne love til genstand for systematiske undersøgelser.[1]) Man har gennem iagttagelser af det skrevne materiale, som hidrører fra hele lovgivningsprocessen søgt at finde frem til de psykologiske, sociale og kulturelle forhold, som danner baggrunden for en lovs *tilblivelse*. Man har endvidere forsøgt at finde frem til, hvilke *virkninger* lovene har på folks eller bestemte befolkningsgruppers forestillinger, indstillinger og adfærd.

Også *retsanvendelsen*, *retsmyndighedernes adfærd* og de indstillinger, som ligger bag, har i den nyeste tid været genstand for systematiske iagttagelser. Der er såvel i amerikansk som i dansk forskning gjort forsøg på at finde frem til de faktorer, som kan antages at influere særlig på juridiske dommeres adfærd. I Amerika er det navnlig højesteretsdommernes adfærd, som har været i søgelyset, men også underordnede dommere har været genstand for iagttagelser.[2]) For alle disse undersøgelser gælder det, at de har været indstillet på — formentlig som udtryk for en afstandtagen fra kontinental normdyrkelse — at finde frem til den

[1]) Folke Schmidt, Leif Gräntze, Axel Roos: Arbetstid och Semester för Jordbrukets Utearbetare, Lund 1946, omhandler en empirisk undersøgelse af, hvorledes arbejdstids- og ferielovgivningen efterleves indenfor et begrænset område. Se også Vilhelm Aubert, Priskontroll og Rasjonering, Institut for Samfunnsforskning, Oslo 1950, hvor de næringsdrivendes forhold til pris- og rationeringslovgivning i Norge er undersøgt i det væsentlige ved hjælp af interviewmetoden. I Vilhelm Aubert, Torstein Eckhoff, Knut Sveri, En Lov i Søkelyset, Oslo 1952, fremlægges en empirisk undersøgelse af, hvorledes den midlertidige hushjælpslov af 1948 har virket blandt dem, loven henvender sig til.

[2]) Jfr. Charles E. Clark and Harry Shulman, A Study of Law Administration in Connecticut, New Haven 1937, der bl. a. understreger, at underordnede domstole i vid udstrækning handler anderledes end forudsat i retsteorien samt viser, hvilken betydning man må tillægge underordnede domstoles adfærd. Jfr. også W. E. v. Eyben, Strafudmåling, Lovens Rammer og Dommerens Udfyldning, København 1950.

vægt, som den enkelte dommers biologiske og milieumæssige forhold kan antages at have i den proces, der går forud for afsigelsen af en dom[1]). Typisk for disse undersøgelser er den konklusion, som EVERSON drog i sine statistiske dommerundersøgelser: »Justice is a very personal thing, reflecting the temperament, the personality, the education, environment and personal traits of the magistrate«.[2]) Interessen for den konkrete retlige adfærd er i allerseneste tid kommet til udtryk i en under Det Nordiske Sommeruniversitet tilrettelagt drøftelse mellem repræsentanter for forskellige sociale videnskaber af de resultater, man hidtil har nået og de arbejdshypoteser, som man vil kunne opstille i forbindelse med en systematisk tilrettelagt mellem de forskellige videnskaber koordineret forskning af myndighedernes adfærd.[3])

Også de fænomener, der betegnes som *folks retsbevidsthed* har i nyeste tid været gjort til genstand for empirisk forskning. Således har Togny T:son Segerstedt[4]) gennem undersøgelser baseret på interwievs af udvalgte grupper søgt at finde frem til, hvad folk ved om, og hvilke indstillinger de har til love og retsafgørelser og retfærdighedsidealer i det svenske samfund.

Udviklingen er gået fra opfattelser af »ret« som noget eentydigt enten knyttet til normen, den konkrete »retsanvendelse« eller personers adfærd og indstillinger, via en kritisk analyse af traditionelle retsbegreber over til systematisk tilrettelagte empiriske undersøgelser af enkelte af de sociale fænomener, hvortil de traditionelle retsbegreber refererer.

Bag de nævnte undersøgelser ligger formodentlig et stærkt behov for ad empirisk vej at finde invarianser i den menneskelige aktivitet, som jurister beskriver ved hjælp af traditionelle retsbegreber, og som de tyder og systematiserer ved hjælp af den normative ideologi eller det normsystem, som f. eks. kommer til udtryk i den retsvidenskabelige litteratur.

---

[1]) Charles Grove Haines, General Observations on the Effects of Personal, Political and Economic Influences in the Decisions of Judges, 17 Illinois L. R. 1922, p. 96 ff. Theodore Schroeder, The Psychologic Study of Judicial Opinions, 6 California L. R. 1918, p. 89. Jerome Frank, Law and the Modern Mind. N. Y. 1936, p. 100 ff. og Courts on Trial, Princeton New Jersey 1949, p. 146 ff. og H. D. Lasswell, Power and Personality, N. Y. 1948, særlig p. 65—88, fremhæver alle *personlighedspsykologiske* faktorers betydning for domsafgørelser, jfr. også Torstein Eckhoff, Rettsvesen og Rettsvitenskap i U.S.A. Oslo 1953, p. 302 ff. og Vilhelm Aubert, Om Straffens Sosiale Funksjon, Oslo 1954, p. 62—63.

[2]) Jfr. Torstein Eckhoff, Rettsvesen og Rettsvitenskap i U.S.A., Oslo 1953, p. 304.

[3]) Jfr. Nordisk Sommeruniversitet 1953, Vetenskapens Funktion i Samhället, København 1954, p. 174—194.

[4]) Jfr. A research into the general sense of justice, Theoria, vol. XV 1949, p. 323—38. Tilsvarende undersøgelser er herhjemme taget op af Karl O. Christiansen (endnu ikke afsluttede).

3. Undersøgelsens formål, afgrænsning og metode.

Det er ikke formålet med nærværende undersøgelse at bestemme, hvad »ret« er, heller ikke at studere alle de fænomener, som jurister i almindelighed betegner som »retlige«. Det er *retsmyndighedernes adfærd i konkrete situationer*, som skal tages op til behandling, hvorimod såvel *regelsætning* som *retsfølelsen* eller *-opfattelsen* ikke vil blive drøftet.

Fremstillingen tager sit udgangspunkt i den retlige adfærd, således som den forekommer hos *domstole anklagemyndighed og politi i vort eget samfund.* Det er imidlertid ikke særlig de nævnte danske institutioners adfærd, som vil blive belyst, men overhovedet adfærden hos institutioner, som i det væsentlige har samme sociale relation til de grupper, med hvilke de kommer i berøring, som de danske retsinstitutioner.

Grundlaget for den valgte problemstilling er den antagelse, at de fænomener, der ofte betegnes som »retsanvendelse« og »retshåndhævelse«, vil kunne anskues fra en langt mere universel synsvinkel, end det er tilfældet indenfor retsvidenskaben. Det må antages, at der ikke findes nogen gruppe, hvadenten det drejer sig om et lille isoleret »primitivt« samfund, en forening i det udviklede statssamfund eller anden gruppe, hvor der ikke — forbigående eller permanent — findes individer af hvem gruppemedlemmerne forventer, at de anvender eller håndhæver visse i gruppen anerkendte regler, principper o.l. i visse typer af konfliktsituationer og som faktisk i hovedsagen handler i overensstemmelse med disse regler, principper etc.[1])

Det bliver derved ikke blot af dogmatisk, juridisk interesse at studere sådanne institutioners adfærd og de faktorer, som kan antages at »styre« den. Lovgiveren og administratoren må være interesseret i at skaffe sig øget viden om retsmyndighedernes adfærd og dennes tilblivelsesforhold. Problemerne antages at være principielt de samme fsv. angår den, der ved hjælp af »retsanvendere« og »retshåndhævere« skal opretholde ordenen indenfor et statssamfund, en mindretalsgruppe, et kolonisamfund eller en forening.

Juristen er interesseret i at kunne forudsige de retlige myndigheders adfærd. Såvel teoretikeren som praktikeren forsøger sådanne forudsigelser udfra kendskabet til lovgivning, retspraksis, retsvidenskabelig teori o.s.v. eller med andre ord den normative retlige ideologi. Ross har påpe-

[1]) Jfr. K. N. Llewellyn, der vil udstrække sine betragtninger om rettens funktioner (»the law-jobs«) til at gælde en hvilkensomhelst gruppe f. eks. en skole, en forening og en primitiv stamme. Han er af den opfattelse, at de retlige problemer i den moderne stat bliver mere anskuelige, når man studerer fænomenerne i mere enkle grupper, se The Normative, the Legal and the Law-Jobs, The Yale Law Journal 1940, p. 1374, K. N. Llewellyn og E. A. Hoebel. The Cheyenne Way, Conflict and Case Law in Primitive Jurisprudence, Oklahoma 1941, p. 290 ff. samt Llewellyns artikel i My Philosophy of Law, Boston, Mass. 1941, p. 195.

get nogle i denne sammenhæng betydningsfulde grænser for retsideologiens egnethed som grundlag for prognoser. Dommeradfærden kan ikke forudsiges på denne måde dels på grund af bevisbedømmelsens subjektive islæt, dels på grund af, at dommerens forestilling om, hvad der er gældende ret ikke er det eneste, der motiverer ham. Ganske vist må den normative ideologi, f. eks. dansk ret antages at besjæle en dansk dommer, men kendskabet til dansk ret vil iflg. Ross alene — omend med betydelig sikkerhed — sætte os i stand til at forudberegne den juridiske *argumentation*, som vil figurere i fremtidige afgørelser, hvorimod den ikke vil kunne hjælpe os til at forudsige, hvad de kommende afgørelser faktisk vil gå ud på. Man vil med andre ord i mange tilfælde med stor sikkerhed kunne forudsige, hvilke regler en dommer vil anføre i en fremtidig dom, hvorimod man ikke med nær samme sikkerhed vil kunne forudberegne, hvilket udfald den pågældende dom vil få.[1])

Sætter man sig som mål — som det er tilfældet i nærværende fremstilling — at studere regelanvendende institutioners adfærd principielt indenfor en hvilken som helst gruppe, vil skriftligt fixerede normative ideologier være så meget desto ringere som forudsigelsesinstrument. For mange samfunds og gruppers vedkommende vil man ikke kunne finde nogen formuleret normativ ideologi, som man tør antage besjæler den pågældende myndighed, og selv i det udviklede retssanfund vil der findes myndigheder, som savner juridisk uddannelse, og hvor man derfor må antage, at andre faktorer virker med desto større motiverende kraft på den pågældende adfærd.

Når man således er afskåret fra at benytte den formulerede normative ideologi som prognosegrundlag for retsmyndighedernes adfærd selv i tilfælde, hvor der er tale om myndighedspersoner med juridisk indsigt, må man søge andre veje. Dette støttes også af, at de forskellige samfunds og gruppers ideologier som regel vil være forskellige, hvorfor de ikke egner sig ved sammenlignende undersøgelser, hvor det vil være af vigtighed at have et fælles begrebssystem til rådighed. Det er nærværende undersøgelses vigtigste mål at finde frem til et sådant begrebssystem, at afprøve det på erfaringsmateriale samt at påvise, hvilke fordele der er forbundet med systemets anvendelse.[2])

Det er nærliggende — når man må opgive den formulerede normative ideologi som eneste forudsigelsesinstrument — at søge støtte i psykologien. Det har da heller ikke manglet på forsøg i den retning. Størst interesse har været rettet mod den betydning, som særlig den enkelte dommers individualitet kan antages at have på hans afgørelse.[3]) Såvel

[1]) Jfr. Alf Ross: Om Ret og Retfærdighed, p. 56—57.

[2]) Jfr. George C. Homans, The Human Group, London 1951, som — indenfor sit forskningsfelt — sætter sig samme mål.

[3]) Jfr. den p. 11 note 1 anførte litteratur.

dommernes personlighed som deres sociale omverden er faktorer, der har været draget frem som forklaring på dommeradfærden. Dommernes virksomhed har været belyst fra behavioristike synsvinkel, hvilket betyder, at man har interesseret sig mere for dommernes adfærd end for indholdet af de argumenter, der i dommene har været anført som præmisser.[1])

Det i denne forbindelse interessante ved disse forsøg på at forklare dommeradfærden psykologisk er, at man — i modsætning til hidtidig retsforskning — har fremdraget andre mulige påvirkningsfaktorer end den normative ideologi, som man på den anden side har været tilbøjelig til helt at se bort fra. Det er indlysende, at man i det omfang, man anser juridiske argumentationer for at være blotte rationaliseringer af handlinger, som må forklares udfra et kendskab til dommerens politiske, økonomiske og sociale holdning, hans karaktertræk, stemning, kort sagt hans personlighed og milieu, må anse mulighederne for at forudsige domsresultater for overordentlig ringe.[2])

Man har i det psykologiske syn på dommeradfærden ikke blot ment, at dommerpersonlighed og -milieu indvirker på *vurderingen* af andres handlinger, men også på dommerens *bedømmelse af, hvad der faktisk er passeret.* Efter en sådan opfattelse vil man, selv når man såvel kender faktum som retsregler, alligevel ikke kunne vide, hvad resultat en dommer vil komme til, fordi individuelle forhold vil influere på, hvorledes han oplever faktum, samt hvorledes han derefter vurderer det konkrete tilfælde. Det eneste, man måske vil kunne forudberegne, er de rationaliseringstyper, som dommeren vil benytte, når han skal give acceptable grunde for sin afgørelse.

---

[1]) Som repræsentant for en behavioristisk dommerpsykologi kan nævnes Herman Oliphant, The Return to Stare Decisis, 14 American Bar Association Journal 1928, p. 71 ff. Se Torstein Eckhoff, Rettsvesen og Rettsvitenskab i U.S.A., Oslo 1953, p. 155 f. og p. 302, hvor Oliphants behavioristiske synspunkter omtales og kritiseres. Underhill Moore's »institutional approach« skal også nævnes i denne forbindelse. Moore betragter udfra behavioristiske synspunkter dommernes afgørelse som reaktioner på stimuli i dommernes omverden, jfr. The Rational Basis of Legal Institutions, 23 Col. L. Rev. 1923, 609 og An Institutional Approach to the Law of Commercial Banking 38 Yale L. J. 1929, 703. Lon L. Fuller har i American Legal Realism, Proceedings of the American Philosophical Society vol. LXXXVI 1936, 191 ff. rettet stærk kritik mod Moores synspunkter bl. a. udfra den opfattelse, at det ikke er muligt at vide, på hvilke stimuli der reageres, når man ikke ved noget om de sjælelige processer, som ligger bag.

[2]) Jerome Frank har navnlig i Courts on Trial, Myth and Reality in American Justice, Princeton New Jersey 1949 hævdet, at det ikke er muligt at forudberegne, hvad domstolene vil gøre, dels fordi retsreglerne kun i begrænset omfang vejleder dommerne m. h. t. afgørelsen, og dels fordi en række uoverskuelige faktorer influerer på dommerens bevisbedømmelse. Frank betegner sig som værende ikke blot »regelskeptiker«, men også »faktumskeptiker«.

Skepticismen overfor retareglernes betydning for dommernes vurdering og bevisbedømmelse i retssager er nyttig fsv. som den bidrager til at åbne retsforskningen for psykologien og andre videnskaber, der beskæftiger sig med menneskelig adfærd. Den synes på den anden side at have haft en tendens til at tilsløre, at der er noget fælles og typisk ved dommeradfærd, ja ikke blot ved dommeradfærd, men ved retsmyndigheders adfærd i det hele taget, og at dette fælles sandsynligvis vil kunne findes hos visse institutioner i ethvert samfund og enhver gruppe.[1])

For en umiddelbar betragtning fremtræder dommernes fællespræg tydeligere end deres individualitet. Hvor forskellige de individer der beklæder dommerstillinger end kan være, er det iøjnefaldende, at de har et vist fælles præg, når de sidder i dommersædet. Det er ikke rigtigt, at dette fællesskab kun angår dommernes måde at argumentere på, også fsv. angår den ikke-verbale dommeradfærd vil let iagttagelige fællestræk kunne nævnes. Dertil kommer, at den omstændighed, at dommere i deres virksomhed — uanset individuelle forskelle — anvender relativt ensartede argumentationstyper, gør den tanke nærliggende, at de iøvrigt — i deres egenskab af dommere — følger samme psykologiske love.

Der er endnu en betragtning, som man må anføre overfor de nævnte dommer-individualistiske synspunkter. Når de pågældende forfattere henviser til, at faktorer i dommernes personlighed og milieu har betydning for deres måde at behandle retssager på, støtter de sig på et spinkelt erfaringsmateriale. Mange af de forfattere, som anlægger synspunkter af nævnte art, bygger ganske vist på egne erfaringer som dommere, men deres udtalelser om dommeradfærden har som regel karakter af ikke-kontrollerbare påstande.[2]) Man behøver blot at tænke på påstande om, at stemninger, behov og emotioner øver indflydelse på domsresultatet; der eksisterer ikke praktisk anvendelige iagttagelsesmetoder, der muliggør en kontrol af sådanne påstande. Dette gælder dommerne i vort eget samfund og i endnu højere grad dommere indenfor fremmede kulturer, hvor man vil savne det almindelige kendskab til en række muligvis signifikante faktorer, hvis eksistens man umiddelbart danner sig et indtryk af, når talen er om ens eget samfund.

[1]) At individers oplevelse og vurdering af andres adfærd er underlagt lovmæssigheder, som i et vist omfang gør forudsigelse mulig, vil fremgå af de social- og oplevelsespsykologiske betragtninger, som gøres gældende i det følgende. Dette vigtige moment i forskningen af retsmyndigheders adfærd synes regel- og faktumskepticismen ikke at tillægge større betydning.

[2]) Benjamin Cardozo, som i væsentlig grad baserer sine dommerspykologiske betragtninger på introspektion, erkender i The Nature of The Judical Process, New Haven 1921 8. ed. 1932, p. 167 ff., at der findes en række motivationsfaktorer, som man ikke er i stand til at iagttage hos sig selv.

Man har da også forsøgt andre veje i forskningen af dommeradfærden. Særlig forholdet mellem lovgiverens og dommerens virksomhed ved fastsættelsen af straffen har været taget op til behandling uden anvendelse af retsdogmatiske eller psykologiske synspunkter. v. EYBEN har i forbindelse med sine undersøgelser af strafudmålingen prøvet »nærmere at analysere det, der almindeligt betegnes som »dommerindividualitet««. Han opløser begrebet i: »1) Afvigelser, der skyldes de samfundsforhold, som dommeren virker under (storby, provinsby, landjurisdiktion), 2) afvigelser, der skyldes dommerens indstilling overfor strafformålene og hans interesser for forskellige retsgoder og forskellige menneskegrupper«. Om de under 2) nævnte afvigelser bemærker v. EYBEN, at hvis de skulle kortlægges på grundlag af de gennem udsendte spørgeskemaer indkomne dommerbesvarelser, »måtte de kombineres med et indgående kendskab til besvarerens personlige forhold«.[1])

Det i denne forbindelse interessante ved v. EYBENS undersøgelse er hans sandsynliggørelse af, at lovgivningens strafferamme- og udmålingsregler ingen større betydning har for dommernes adfærd i straffesager.[2]) Under henvisning til nogle tyske undersøgelser, hvorefter retspraksis næsten ikke påvirkes af lovændringer, fremhæver v. EYBEN det forbavsende i, at dommerne, når de skifter retskreds, påvirkes af traditionen i den kreds, hvori de har deres virksomhed. Han slutter heraf, at »dommernes individualiteter og dommerens erfaringer fra andre dele af landet bøjer sig for den stedlige tradition«[3]). Således som v. EYBEN har defineret dommerindividualiteten, må afvigelser, der kan forklares ved henvisning til lokal tradition, henføres herunder, hvorfor sprogbrugen i det netop cirerede synes mindre heldig. v. EYBEN har imidlertid peget på det meget væsentlige, at dommerne i denne egenskab er underlagt andre påvirkninger end lovens, og at disse bl. a. hidrører fra dommernes relationer til det samfund eller de grupper, hvori de virker.

Medens det for v. EYBEN væsentlige er dommeradfærden set i relation til lovbestemmelser, har GEIGER nærmet sig problemet fra en sociologisk synsvinkel.[4]) Udgangspunktet for hans teori er den antagelse, at der i samfund findes sociale normer, samt at der anvendes »reaktioner« mod individer, som krænker normerne. Det er ikke blot den krænkede, men også flere eller færre andre gruppemedlemmer, som reagerer på denne måde mod normkrænkeren[5]). Der findes imidlertid professionelle

[1]) Jfr. W. E. v. Eyben: Strafudmåling, Lovens Rammer og Dommerens Udfyldning, København 1950, p. 165.

[2]) Jfr. v. Eyben l. c., p. 186.

[3]) Jfr. v. Eyben l. c., p. 166.

[4]) Jfr. Theodor Geiger: Vorstudien zu einer Soziologie des Rechts, Acta Jutlandica XIX, 2, København 1947.

[5]) Jfr. Geiger l. c., p. 96 ff.

retshævere, dommere, retsplejeinstanser, for hvem det er karakteristisk, at de reagerer mere regelbundet og rationelt end de øvrige samfundsmedlemmer, hvis sanktioner i højere grad er præget af spontanitet, intuition og emotion.[1]) Det er endvidere karakteristisk for den professionelle retshåndhæver, at der sker en regulering af de faktorer, der menes at påvirke ham. Sanktionsvirksomheden er med andre ord i vid udstrækning formaliseret. GEIGER nævner, at medens de almindelige gruppemedlemmer reagerer på basis af intuitiv oplevelse af en række kendsgerninger, findes der for den professionelle retshåndhæver ofte nøje udarbejdede regler om, hvorledes bevis skal føres, for at der foreligger et tilstrækkeligt erkendelsesgrundlag til, at en sanktion kan sættes igang.

Endvidere nævner GEIGER som et karakteristikum for den professionelle retshåndhæver, at han har »monopol« ikke alene på at konstatere, om et normbrud foreligger, men også på at gennemføre sanktioner mod det pågældende objekt. Det er også noget typisk for den nævnte instans, at den ved valg af sanktion benytter sig af en særlig sanktionsudmålingsteknik. Der er tale om en vis fastholden, en vis regelmæssighed i den måde, hvorpå sanktionen vælges, såvel følelsesmæssige som stemningsprægede motiver holdes tilbage ved valget af sanktion i det konkrete tilfælde. Sanktionsudøvelse mod normkrænkere er den professionelle retshåndhævers særlige gerning, præget af saglige synspunkter og tendens til objektivitet. Nok finder man i denne virksomhed indslag af ikke-rationel karakter, men det er typisk, at de holdes indenfor visse fastlagte rammer.

Det, som i denne sammenhæng interesserer i GEIGERS teori, er, at han karakteriserer dommervirksomhed og anden institutionel retshåndhævelse som en særlig gerning og fremhæver visse kendetegn ved den. Et af disse kendetegn er, at den, der udøver gerningen, søger at holde personlighedspsykologiske faktorer nede. Det erkendes, at dette kun til dels kan lykkes, men vægten lægges ikke herpå, men på visse fælles træk ved al professionel retshåndhævelse. Det er imidlertid ikke klart, i hvilket omfang GEIGER tillægger sociologiske eller psykologiske faktorer betydning. Det første er formentlig tilfældet, i hvert fald fsv. som han beskriver den professionelle retshåndhæver som en social institution præget af særlig reguleret og objektiv adfærd. På den anden side synes han at anlægge psykologiske synspunkter, når han taler om, hvorledes den professionelle retshåndhæver oplever kendsgerninger.

Selvom det således står noget uklart, om GEIGER finder det væsentlige i retshåndhævergerningen i den sociale struktur eller i retshåndhæverens oplevelsesverden, fremhæver han dog betydningsfulde træk ved retshåndhævelsen som social institution uden at ty til den retlige

[1]) Se til det følgende Geiger l. c., p. 105—113.

normative ideologi som forklaringsgrundlag og uden at støtte sig til personlighedspsykologien. Sagt med andre ord synes GEIGER at opfatte den professionelle retshåndhæver som en social rolle.[1]) Det er karakteristika ved denne rolle, han fremhæver, derimod ikke de faktorer, som kan antages at forklare, hvori forskellene mellem de enkelte retshåndhævere består.

En væsentlig grund til, at det vil være vanskeligt at efterprøve GEIGERS betragtninger empirisk, er, at det ikke af hans udtalelser kan ses, hvorvidt han sigter til retshåndhæverens sociale rolle eller til hans oplevelse af denne rolle. Dertil kommer, at de teoretiske synspunkter mere synes udsprunget af intuition og abstrakt tænkning end af konkrete erfaringer, i hvert fald fremtræder de mere som sætninger i et sluttet filosofisk system end som erfaringsvidenskabelige hypoteser, hvilket imidlertid ikke forringer deres inspirerende og ideskabende betydning.

Opfattelsen af retshåndhæveren som en social rolle kommer klart til udtryk hos AUBERT, der fremhæver, at retshåndhæveren befinder sig i den situation at måtte tilføje andre lidelser til trods for, at de tilhører samme fællesskab, og retshåndhæveren som regel ikke har noget udestående med den, mod hvem han skrider ind. I en sådan situation kan alene en »fint strukturert rolledefinisjon gi normhåndheveren den psykiske likevekt, som er nødvendig for en stabil utøving av funksjonen«.[2]) Det er en »grunnleggende rolleforventning«, at dommeren skal dømme. I ethvert moderne samfund findes »spesialiserte roller som normhåndhevere og sanksjonsutløsere«.[3]) AUBERT finder, at rollens aggressive indslag rejser et alvorligt psykisk problem, »som de strukturelle arrangementer og rolledefinisjonene må løse. Enkelte samfunn har ikke klart å løse problemet. Normhåndhevingen har da gjerne blitt overtatt av aggressive, sadomasochistiske karaktertyper, som kjenner seg tiltrukket af jobben. Og presset på normale personligheter kan bli så sterkt, at de bryter sammen og forandres i en ødeleggende retning«.[4])

Den af AUBERT antydede sondring mellem samfundsmedlemmernes forventninger, krav etc. i forhold til retshåndhæverne og disses oplevelse af forventningerne og kravene er af fundamental betydning for den følgende fremstilling. Vægten vil ikke blive lagt på forventningerne i gruppen, men på retshåndhævernes oplevelse deraf og den indflydelse, denne måtte have på deres adfærd.

Rollebegrebet vil alene blive anvendt til at afgrænse retshåndhæveren eller retsmyndigheden i forhold til andre samfunds- eller gruppemedlemmer. Det bliver derefter målet at opstille et begrebssystem vedrø-

[1]) Om dette begreb se nedenfor, p. 29.
[2]) Jfr. Vilhelm Aubert: Om Straffens Sosiale Funksjon, Oslo 1954, p. 202.
[3]) Jfr. Aubert l. c., p. 204.
[4]) Jfr. Aubert l. c., p. 204.

rende myndighedspersonernes oplevelse af rolleforventningerne. Til dette system stilles det krav, at det skal kunne anvendes som forklaring af myndighedsadfærd ikke blot i vort eget samfund, men i et hvilket som helst samfund eller en hvilken som helst gruppe. Det er dernæst et krav til systemet, at det skal kunne prøves på et erfaringsmateriale.

På basis af social- og oplevelsespsykologisk teori opstilles et begrebssystem til forklaring af retsmyndigheders adfærd. Dette system vil blive prøvet til beskrivelse og forklaring af myndighedsadfærd i vestgrønlandske samfund. De konklusioner, som kan drages af denne operation, vil derefter blive konfronteret med visse retsteoretiske og retsantropologiske synspunkter.

Gennem den valgte metode betragtes retsmyndighedernes adfærd på baggrund af myndighedens oplevede omverden. På den ene side står myndighedspersonen overfor en konkret situation, hvortil han skal tage stilling, på den anden side har han en vis ikke mindst på grundlag af sine gruppetilhørsforhold skabt generel baggrund, ud fra hvilken han tager stilling i det konkrete tilfælde. Ved at anskue retsmyndigheden som eksponent for samfundets eller gruppens ideer, principper og abstrakte synspunkter overfor individer eller grupper i det konkrete tilfælde, vil man ud fra en social- og oplevelsespsykologisk betragtningsmåde kunne se myndighedspersonen som et psykologisk centrum — bl. mange centra — for kontakter og konflikter mellem kulturerne i forskellige samfund og grupper. Det er et ønske med fremstillingen på denne måde at yde bidrag til udforskningen af kulturens veje.

KAP. II

BEGREBER OG HYPOTESER

Formålet med nærværende undersøgelse er som nævnt i forrige kapitel først og fremmest at finde en metode, hvorved man kan beskrive og forklare (forudsige) retsmyndigheders adfærd.[1]) Dette mål har undersøgelsen fælles med de fleste retsvidenskabelige studier. I almindelighed beskrives og klassificeres myndighedsadfærden ved hjælp af retsdogmatikkens termer. Dette er tilfældet indenfor de forskellige retsdogmatiske discipliner obligations-, familie-, kriminalret o.s.v. Det er f.eks. gennem sådanne beskrivelses- og klassifikationssystemer, de juridiske studerende lærer domstolsafgørelser at kende.

De retlige discipliners beskrivelses- og klassifikationssystemer skal ikke nærmere omtales i denne forbindelse, de tjener i det væsentlige fremstillingstekniske og praktiske formål indenfor de forskellige landes nationale ret. I det foreliggende arbejde er målet at nå frem til opstillelsen af et begrebssystem, som egner sig til beskrivelse og klassifikation af myndighedernes adfærd i et hvilket som helst samfund.[2]) Problemet er at nå frem til begreber, som giver den mest udstrakte mulighed for

[1]) Stræben efter at finde invarianser er noget fundamentalt i al videnskabelig forskning, jfr. f. eks. Eino Kaila, Den Mänskliga Kunskapen, Stockholm 1939, p. 13 ff. Svend Ranulf: Socialvidenskabelig Metodelære, København 1946, p. 51. Videnskabens formål, der er »at skabe en sådan teoretisk Sammenhæng mellem Fænomenerne, at det bliver muligt at beregne deres fremtidige Forløb, fremmes bedre ved Hjælp af de ny kunstigt skabte Begreber end ved Hjælp af de kasserede populære.« Med den retlige ideologi f. eks. dansk ret som invarianssystem kan man ifig. Ross forudsige noget om, hvorledes dommeren begrunder sin afgørelse, jfr. Om Ret og Retfærdighed, bl. a. p. 55. Derimod kan man ikke på denne måde forudsige konkrete afgørelser, men som Aubert har udtrykt det i »Begrepet Gjeldende Rett«, Tidsskrift for Rettsvitenskap 1954, p. 381 — »dette var vel i bunn og grunn heller ikke noe særlig interessant vitenskapelig problem. De andre samfunnsvitenskapene beskjeftiger seg i hvert fall ikke stort med slike konkrete forutsigelser«.

[2]) Kaare Svalastoga har i Forum Teknik, Sociologiske Meddelelser, 1. Serie nr. 2, maj 1952, p. 38, givet en oversigt over forskningsprocessens syv trin. Herefter er forudsigelse næstsidste led i processen, der består af »1. Inspiration, 2. Lejlighedsiagttagelse, 3. Klassifikation, 4. Måling, 5. Korrelation, 6. Forudsigelse, 7. Kontrol relation eller årsag-virknings relation«.

at beskrive det fænomenkompleks, hvortil begrebet »retsanvendelse« refererer.

Det ligger i ordet »retsanvendelse«, at myndighederne, når de er i aktivitet, har kendskab til en på forhånd eksisterende »ret«, som de anvender i det konkrete tilfælde.[1]) Begreber som »retshåndhævelse« og »fortolkning« peger ligeledes henimod den opfattelse, at den konkrete retlige adfærd fremkommer ved en anvendelse af eksisterende regler. Det gælder imidlertid både disse opfattelser og den antagelse, at myndighederne f.eks. domstolene handler principielt udfra samme motivationsmønster som individer i almindelighed, d.v.s. at de anser *det* for givet, som i empirisk forstand er et uløst spørgsmål, til hvis løsning det her netop er tanken at udarbejde et egnet begrebsapparat.

Til et sådant begrebssystem stiller jeg det krav, at de i systemet indgående sætninger opbygges således, at de kan forbindes med sætninger fra psykologi og kulturforskning i logiske sammehæng.[2]) Den retsvidenskabelige dogmatik opfylder ikke disse krav. Retsdogmatiske sætninger lader sig som regel ikke logisk forbinde med psykologiske og kulturvidenskabelige sætninger. Den vigtigste grund hertil er, at medens de to sidstnævnte videnskabsgrenes sætninger er verificerbare, er retsdogmatiske sætninger i overvejende grad vurderingsladede.

Indenfor retsfilosofi, -psykologi og -sociologi har man, som omtalt i forrige kapitel, i stadig større omfang interesseret sig for at beskrive retlige fænomener ved hjælp af verificerbare sætninger, som logisk lader sig forbinde med psykologiske, sociologiske og socialantropologiske sætninger. Som nævnt har nogle amerikanske retsrealister forsøgt at arbejde med psykologiske sætninger, medens retssociologer og -antropologer har prøvet at beskrive retlige fænomener ved hjælp af henholdsvis sociologiske og socialantropologiske sætninger.

---

[1]) Jfr. Björn Ahlander, Om rätt och rättstillämpning, Stockholm 1952, p. 10, hvor det udtales, at der såvel indenfor kontinental som angelsaksisk ret har udviklet sig anskuelser, hvorefter retsanvendelsen ikke indebærer andet end »att juristen tar reda på rättsreglernas innehåll och sedan låter sitt handlande bestämmes av kunskapen herom. Lagtolkningen är en del av denna verksamhet. Den betecknar sättet att gå till väga för att ta reda på innebörden av lagregler. Enligt dessa åsikter finns det ingenting personligt och godtyckligt inom rättstillämpningen. Varje dom är blott en tillämpning på en konkret situation av en redan förefintlig generell rättsregel«.

[2]) Jfr. Viggo Bentzon, Skøn og Regel, København 1914, p. 6, hvor det udtales, at retsreglernes psykologiske forudsætninger vil blive taget op til undersøgelse og at »et saadant Forsøg paa Forstaaelse af noget centralt ejendommeligt for enhver Ret som bestaar, har Tilknytning til Nutidsvidenskabens vaagne Sans for det metodiske, for Logik, Erkendelsesteori og Psykologi«. Se også Fredrik Stang, Innledning til Formueretten, Oslo 1935, p. 163, hvor han taler om retsforskningen som »et ledd i *den sammenlignende kulturforskning*, som i de sidste menneskealdrer har tatt sterk vekst. Idet rettsforskningen på denne måte føres inn i kulturforskningen, trer retten frem som et av de mange utslag den menneskelige kultur gir sig«.

Retspsykologerne arbejder imidlertid med sætninger, som til efterprøvning forudsætter anvendelsen af tests f. eks. Rorschach, som dels kun i begrænset omfang er standardiseret til brug indenfor fremmede kulturer, dels som regel ikke lader sig benytte overfor retsmyndigheder, der bl. a. udfra autoritetsforestillinger vil være tilbøjelige til at modsætte sig mere indgående individualpsykologiske undersøgelser. Hvad angår retssociologer og -antropologer arbejder de almindeligvis med sætninger, der refererer til fænomener, som behandles af flere videnskaber, idet de forsøger at beskrive og forklare retlige fænomener ved hjælp af begreber fra økonomi, socialantropologi og etnologi uden at de mig bekendt har gjort forsøg på at bringe de forskellige videnskabers sætninger i logisk sammenhæng ved at føre dem tilbage til eller at deducere dem fra et fælles system af teorier.

Særlig blandt socialantropologer er der dog i nyeste tid gjort forsøg på at opstille begrebssystemer, der gør det muligt at beskrive retlige fænomener ved hjælp af sætninger, som tillader at forbinde rets- og kulturforskning.[1]) Som det vil blive nærmere omtalt i sidste kapitel, har disse forskere imidlertid ikke interesseret sig for myndighedsforskningen, men for samfundsindividernes retlige relationer.

Betydelig interesse knytter sig til de bestræbelser, der blandt andre af TALCOTT PARSONS i en snes år har været udfoldet for at nå frem til opstillelsen af et generelt begrebssystem indenfor samfundsvidenskaberne.[2]) PARSONS' skole danner modsætningen til mange — navnlig amerikanske samfundsforskeres — ensidige interesse for udarbejdelsen af så effektive og nøjagtige iagttagelsesmetoder som muligt.[3]) Det har ingen mening at tage parti for den ene eller den anden af disse teoretiske retninger. Det synes af stor vigtighed for forskningen, at såvel begrebsdannelse som iagttagelsesteknik til stadighed udvikles og koordineres. Spørgeskema- og interviewteknikken har i de senere år været i centrum af socialvidenskabernes interesser og bliver til stadighed forbedret.[4]) Man kan imidlertid ikke blive stående derved, begrebsdannelse og opstillelse af hypoteser bør ikke forsømmes.

[1]) Som eksempler kan nævnes E. A. Hoebel, The Law of Primitive Man, A Study in Comparative Legal Dynamics, Cambridge Massachusetts, 1954, og Max Gluckman, The Judicial Process among the Barotse of Northern Rhodesia, Manchester 1955.

[2]) En redegørelse for begrebssystemet findes bl. a. i Talcott Parsons og Edvard A. Shils: Toward a General Theory of Action, Cambridge Massachusetts, 1951.

[3]) Jfr. George A. Lundberg, Social Research, A Study in Methods of Gathering Data, N. Y. 1949, og Leon Festinger and Daniel Katz, Research Methods in the Behavioral Sciences, London 1954.

[4]) v. Eyben har i sit ovenciterede værk, vistnok som den første herhjemme, anvendt interviewteknik i en undersøgelse af retsmyndigheders adfærd.

Der er grund til at antage, at de senere års overvejende interesse for iagttagelsesteknikken er udslag af afstandtagen overfor tidligere års store socialvidenskabelige programmer og teorier.[1]) Disse store tankesystemer må i dag nærmest betragtes som kilder til ideer og hypoteser. Baggrunden for PARSONS' interesse for at nå frem mod et generelt socialvidenskabeligt begrebssystem er, at der findes en række forskellige skoler, som hver arbejder med deres egne begreber, hvorfor de iagttagelser, som de enkelte forskere gør, som regel kun vanskeligt lader sig stille i relation til hinanden.

Det, som i denne sammenhæng har interesse, er at PARSONS skelner mellem tre fundamentale systemer: personer, social interaktivitet og kultur.[2]) *Personsystemet* udgøres af begreber og sætninger, der henviser til individet som psyko-fysisk enhed. Mennesket anskues og beskrives i termer, der refererer til biologiske, fysiologiske og psykologiske fænomener og processer, uden at man sætter individet i relation til andre individer i fortid eller nutid. Da mennesker aldrig findes i en sådan isolation fra forrige generation og fra andre samtidig levende, er der naturligvis udelukkende tale om en analytisk operation. Det samme gælder den *sociale interaktivitet*, der refererer til individets aktivitet i forhold til andre individer. Sociologi og socialpsykologi arbejder med begreber, som henhører under dette system. Der er her ikke tale om beskrivelse af individet som en isoleret psyko-fysisk enhed, men som samvirkende med flere eller færre andre individer i grupper. Tilbage er *kultursystemet*, der beskriver geografisk og traditionsbestemte tros-, tanke- og adfærdsmønstre indenfor en gruppe eller et samfund. Medens man ved hjælp af interaktivitetsbegreber beskriver menneskelig adfærd i termer, der refererer til det aktive individ i forhold til andre aktive individer, refererer kultursystemets termer til individets adfærd i relation til nævnte tros-, tanke- og adfærdsmønstre.

Beskrivelse af menneskelig adfærd ved hjælp af kultursystemets termer finder sted indenfor f. eks. etnologi og socialantropologi. Som regel vil det være tankemæssigt og fremstillingsteknisk uoverkommeligt at beskrive og forklare menneskelig adfærd ved hjælp af begreber og sætninger fra de tre systemer samtidig, dels fordi ingen enkelt forsker kan have kendskab til systemernes begreber og de fænomener, hvortil de henviser, dels fordi de forskere, der arbejder med de forskellige systemer, i almindelighed ikke »forstår« hinandens videnskabelige sprog eller med andre ord ikke er i stand til logisk at føre begreber og sætninger tilbage til

[1]) Jfr. f. eks. Karl Renner, The Institutions of Private Law and their Social Functions, London 1949. Se eksempelvis også W. Friedmann, Legal Theory (second edition) London 1949, p. 241 ff.

[2]) Jfr. Parsons l. c., p. 6 ff. og Parsons, The Social System, Illinois, 1951.

fælles sætninger, som refererer til fænomener, som beskrives indenfor alle 3 systemer.[1])

Medens det synes at være PARSONS' umiddelbare mål at opstille et socialvidenskabeligt fælles begrebssystem, er det her alene opgaven at nå frem til begreber og sætninger, som er egnede til at beskrive og forklare *retlige myndigheders* adfærd. PARSONS har udarbejdet et meget omfattende og differentieret begrebssystem uden samtidig at kontrollere det empirisk; jeg har valgt en anden vej, idet jeg alene har brug for et begrebsapparat, hvormed jeg kan beskrive og forklare retlige myndigheders adfærd, hvortil kommer, at jeg anser det for vigtigt at prøve det på et erfaringsmateriale.

På den anden side tillægger jeg det vægt i størst muligt omfang at anvende begreber og sætninger, som allerede er i brug ved beskrivelse og forklaring af menneskelig adfærd, og som har været prøvet på erfaringsmateriale. Som allerede nævnt anser jeg endnu ikke personlighedspsykologiske begreber for egnede til en myndighedsforskning, hvilket imidlertid ikke bør være en hindring for, at det begrebssystem, som opstilles, lader plads åben for en indarbejdning af disse begreber, efterhånden som man finder frem til egnede iagttagelsesmetoder. Da målet ikke blot er at finde frem til egnede beskrivelsesredskaber, men også at nå til en måde, hvorpå man kan *forklare* myndighedsadfærd, kommer socialpsykologiens begreber og hypoteser frem i forreste række. Når der her tales om socialpsykologi tænkes også på, hvad man kan kalde oplevelsespsykologi og social perceptionspsykologi d. v. s. retninger indenfor psykologien, som interesserer sig for, hvorledes individet oplever omverdenen.[2]) Også psykologiske begreber, der refererer til, hvorledes individet vurderer og er aktivt i forhold til andre, vil have interesse i denne sammenhæng.

Når interessen i det følgende rettes mod myndighedernes oplevelsesverden som baggrund for deres virksomhed, skyldes det ikke blot oplevelsespsykologiens udvikling de seneste år[3]), men også den seneste udvikling indenfor nordisk retsfilosofi, hvor fundamentale »retlige« fænomener søges i dommernes sjæleliv.[4]) Der er ikke tale om betragtninger

---

[1]) Parsons videnskabelige enhedsbestræbelser er på linie med bestræbelserne for at skabe en enhedsvidenskab (»metafysikfri monisme«) se Jorgen Jørgensen, Den logiske Empirismes Udvikling, København 1948, p. 84.

[2]) Som eksempler kan nævnes Froms ovenciterede arbejde og Muzafer Sherif, An Outline of Social Psychology, N. Y. 1948 og Theodore M. Newcomb, Social Psychology, London 1952, jfr. også James J. Gibson, Social Perception and the Psychology of Perceptual Learning i Muzafer Sherif and M. O. Wilson, Group Relations at the Crossroads, N. Y. 1953, p. 120 ff.

[3]) Jfr. From l. c. forordet og Gibson l. c., p. 123 samt R. B. Mac Leod, The Place of Phenomenological Analysis in Social Psychological Theory, i J. H. Rohrer and M. Sherif, Social Psychology at the Crossroads, N. Y. 1951.

[4]) Jfr. Ross, Om Ret og Retfærdighed, p. 47.

af individualpsykologisk karakter, men om synspunkter af overvejende oplevelsespsykologisk karakter. Disse vil blive nærmere omtalt i et senere kapitel.

Mit udgangspunkt er med andre ord myndighedernes adfærd, som jeg vil anskue fra en oplevelsespsykologisk synsvinkel. Jeg vil således i første række arbejde med begreber, som iflg. PARSONS tilhører det sociale interaktivitetssystem. Myndighedsadfærden kunne også beskrives og forklares ved hjælp af sociologisk terminologi f. eks. gennem anvendelsen af begreber, som refererer ikke til individets oplevelse af andre og deres adfærd, men til individets og gruppens »faktiske« forhold til hinanden. Undersøgelsens emne er imidlertid ikke, hvad der foregår »udenfor« myndighederne, men »i« dem.

Gennem anvendelsen af oplevelsespsykologiske termer anser jeg det for muligt at beskrive og forklare myndighedsadfærden på en sådan måde, at det ikke foregriber, hvad senere personlighedspsykologiske undersøgelser vil kunne lægge for dagen, det er tværtimod tanken, at de begreber og sætninger, som anvendes i det følgende, logisk skal kunne forbindes med personlighedspsykologiens begrebssystem. Da det er formålet med den analyse, som vil blive forsøgt i det følgende, at finde en terminologi, som gør det muligt at beskrive myndigheders adfærd ikke blot i vor egen kultur, men også i fremmede kulturer, lægger jeg betydelig vægt på, at de anvendte begreber og sætninger vil kunne forbindes med kulturforskningens termer, hvilket vil blive nærmere omtalt i sidste kapitel, hvor det nedenfor opstillede og afprøvede begrebssystem vil blive konfronteret med socialantropologisk teori.

Fremgangsmåden i nærværende kapitel er, at jeg først gør rede for begreber, der refererer til fænomener, som umiddelbart lader sig iagttage, og derefter indfører begreber og sætninger, som ikke refererer til umiddelbart iagttagelige fænomener, men som udgør hypoteser om den sammenhæng, der består mellem de umiddelbart iagttagelige fænomener.[1]) Formålet med nedenstående betragtninger er at forklare sammenhængen mellem myndighedsadfærden i det konkrete tilfælde og myndighedens gennem egne påstande eller på anden måde indicerede kendskab til love, praksis, sædvane eller andre umiddelbart iagttagelige fænomener.

1. Begreber som refererer til umiddelbart iagttagelige fænomener.

Når man anvender en bestemt retsideologi, f. eks. dansk ret, som beskrivelses- og forklaringsgrundlag, lader retsmyndigheder og deres ret-

[1]) Der er tale om en sondring mellem empiriske og hypotetiske variabler, jfr. E. C. Tolman, i Talcott Parsons, Toward a General Theory of Action, p. 279 ff. Se også Newcomb l. c., p. 30—33.

lige adfærd sig relativt let adskille fra andre samfundsindivider og deres aktivitet. En dansk dommer kan beskrives i procesrettens termer. De af ham afsagte domme og kendelser kan beskrives og forklares ikke blot ved henvisning til processuelle, men også til materielle, civil- og kriminalretlige regler. Dommeren og dommeradfærden kan imidlertid også beskrives i termer, som ikke indgår i nogen retlig ideologi.

A. Retsmyndigheder.

Afgrænsningen af »retlige« fra »ikke-retlige« fænomener betragtes i nærværende fremstilling udelukkende som et spørgsmål om hensigtsmæssighed set i relation til den valgte forskningsopgave. Jeg mener mig her i overensstemmelse med Ross, der anfører, at »den endeløse filosofiske diskussion om rettens »natur« er baseret i den forudsætning, at retten henter sin specifike »gyldighed« som ret fra en apriorisk ide, og at definitionen af retsbegrebet derfor er afgørende for, om en vis normativ orden kan gøre krav på »hædersnavnet« ret«.[1])

Ross er af den opfattelse, at spørgsmålet om, hvorledes »ret« skal defineres, mister sin interesse, hvis man lader de metafysiske forestillinger og emotionelle indstillinger, som er forbundet med retsbegrebet, ude af betragtning. Han anfører, at det er »dansk retsvidenskabs opgave at fremstille det individuelle normsystem, der kaldes »dansk ret« i modsætning til forskellige andre systemer, som frembyder større eller mindre lighed hermed f. eks. »norsk ret«, »svensk ret«, »folkeretten«, den sociale orden, der gælder i primitive samfund uden organiseret retsfastsættelse og retshåndhævelse, den orden, der gælder indenfor en forening eller indenfor en gangsterbande, den orden, der opretholdes af besættelsesmagten i et besat land o. s. v.«[2])

I alle disse tilfælde kan man iflg. Ross tale om normsystemer, som vil kunne studeres som sociale kendsgerninger, idet det dog er et definitionsspørgsmål uden almindelig teoretisk interesse, om man vil kalde det normsystem, som hersker indenfor f. eks. en bande for et retssystem, en særlig banderet eller bandeorden, eller om man ikke vil. Betragtningen er, at det, når man befrier retsbegrebet for dets emotionelle og etiske ladning, videnskabeligt er ligegyldigt, om man betegner de nævnte ordner eller systemer som retlige eller ikke; hvad man vælger som definition må afhænge af det konkrete forskningsmål.

De anførte synspunkter fremhæver det efter mit skøn væsentlige, at *normsystemerne i forskellige grupper har så mange kendetegn fælles, at de vil kunne sættes i samme klasse.* Samme betragtninger må også kunne gøres gældende fsv. angår dommeren i statssamfundet, medicinmanden i den »primitive« stamme, ordenshåndhæveren i en gangsterbande og

[1]) Jfr. Ross, Om Ret og Retfærdighed, p. 43—44.

[2]) Jfr. Ross l. c., p. 44.

gårdvagten i en skolegård. Det afgørende for, om en sådan klassifikation er hensigtsmæssig, vil imidlertid være, om de nævnte normsystemer og institutioner har de kendetegn fælles, som aktuelt videnskabeligt interesserer en.

Der er næppe tvivl om, at de nævnte vide klassifikationer vil kunne være hensigtsmæssige, når man eksempelvis vil studere, hvorledes normer og institutioner opstår i en gruppe. Vil man imidlertid koncentrere sig om de fænomener, som f. eks. retsvidenskaben i vore statssamfund i almindelighed betegner som retlige, må man underkaste de anførte betragtninger visse modifikationer. Tager man f. eks. sit udgangspunkt i dansk retsvidenskab, vil det som regel ikke volde vanskeligheder at udskille retlige fra ikke-retlige normer og institutioner.

Med stor- eller statssamfundet som baggrund fremtræder eksempelvis gangsternormer og -institutioner ikke som retlige, men tværtimod som afvigelser herfra. Anderledes hvis man vælger foreningen, banden, skolegården o. s. v. som ramme for sine studier af normsystemet. I så fald vil det være vanskeligt at påvise kendetegn ved gruppens normer og institutioner, som adskiller dem fra fænomener, som retssamfundets jurister i almindelighed kalder retlige. Der vil være en klar forskel på befolkningens, inklusive bandens, forventninger til dommeren og hans oplevelse heraf og de sammes forventninger til bandens ordenshåndhæver og dennes oplevelse heraf. De ovenfor citerede synspunkter, hvorefter der ikke videnskabeligt kan siges at være forskel på normer og institutioner i retsstaten og f. eks. i en gangsterbande, synes herefter at forudsætte, at man betragter nævnte fænomener på baggrund af den gruppe, for hvilke de er særegne. Der er grund til at antage, at f. eks. en ordenshåndhæver indenfor en gangsterbande i sine relationer til gruppen har nogle kendetegn fælles med en retshåndhæver indenfor statssamfundet i relation til dette samfund, således at det for visse videnskabelige formål vil kunne lønne sig at sætte dem i samme klasse.

Udgangspunktet for den følgende analyse er retlige myndigheder i det danske statssamfund, derimod ikke tilsvarende institutioner i de mange smågrupper, hvoraf samfundet består.[1]) Mine betragtninger vil derfor i første række tage sigte på institutioner i territorialt afgrænsede samfund af en mere permanent karakter som f. eks. den danske stat, en »primitiv« afrikansk negerstamme o. l. Hvad angår de forskellige smågrupper vil deres institutioner ikke selvstændigt blive taget op til behandling.

Den foretagne afgrænsning af afhandlingens emne til kun at omfatte myndigheder i territoriale samfund af mere permanent karakter er ikke skarp. Det er muligt, at de fleste af de kendetegn, som i det følgende vil blive fremdraget fsv. angår samfundets retsmyndigheder, også kan

[1]) Ved danske retsmyndigheder forstår jeg det samme som Ross l. c., p. 48, note 1.

findes hos institutioner i forskellige smågrupper. Viden herom vil alene kunne nås gennem erfaring f. eks. ved at prøve det begrebssystem, som opstilles nedenfor på de pågældende gruppers institutioner.

Den foretagne emneafgrænsning er operationalistisk. Den tjener i første række det formål at give muligheder for at skaffe yderligere viden om de fænomenkomplekser, hvormed retsforskningen beskæftiger sig.

Spørgsmålet er imidlertid, hvorledes man indenfor et samfund kan afgrænse de institutioner, som »svarer« til retsmyndighederne i vort eget samfund. Såfremt det pågældende samfund har skrevne regler, vil man som regel deri kunne finde beskrivelser af institutioner, som i deres virksomhed svarer til danske domstole og politimyndigheder. Man vil imidlertid ikke kunne vide, i hvilket omfang sådanne regler har praktisk betydning, reglerne er måske gået af brug eller har måske aldrig været tillagt nogen betydning, hvortil kommer, at der findes samfund uden — eller med kun få — skrevne regler.

Man kan i stedet for gå den vej at spørge medlemmerne af det pågældende samfund om deres beskæftigelse og på den måde finde frem til den eller dem, hvis virksomhed svarer til retsmyndighedernes i vort eget samfund. Opholder man sig blot i nogen tid i et sådant enkelt samfund uden skreven ret, vil man som regel få kendskab til, at der findes samfundsmedlemmer, af hvem de øvrige forventer, at de mere eller mindre permanent udfolder den virksomhed, som dommere, anklagemyndighed og politi i f. eks. det danske retssamfund er beskæftiget med. Man vil endvidere finde, at de således udpegede individer faktisk — i hvert fald i store træk — bærer sig ad, som deres fæller forventer af dem.

Jeg antager, at der ikke findes noget menneske, som ikke er medlem af i det mindste een gruppe, hvor der findes invider, af hvem gruppemedlemmerne forventer, at de udfører ovennævnte virksomhed, og som også — i hvert fald i hovedsagen — bærer sig således ad. Der vil naturligvis være variationer i samfundsmedlemmernes holdning til disse personer og deres virksomhed. Nogle vil formentlig aktivt formulere deres forventninger eller ønsker, andre vil mere passivt nøjes med at acceptere eller billige. Sandsynligvis ville man kunne konstatere borgernes eller gruppemedlemmernes holdning, hvis de nævnte personer pludselig ændrede adfærd, eller nye optrådte og overtog de oprindeliges virksomhed. De mest aktive ville i så fald reagere med sanktioner, medens mere passive ville nøjes med at give udtryk for misbilligelse.

Det må endvidere antages, at der i et hvert samfund eller i enhver gruppe findes medlemmer, som i nævnte henseende indtager en anden holdning end deres fæller. I almindelighed vil der ikke heri ligge noget særligt problem, idet det med samfundets eller gruppens vurderinger som grundlag ikke vil volde vanskeligheder at udskille de pågældende som

afvigende. Hvis samfundet eller gruppen imidlertid befinder sig i en tilstand af stærk uligevægt eller måske er under opløsning, vil det derimod kunne være umuligt at finde frem til personer, hvis virksomhed svarer til vore retsmyndigheders, eller også vil man finde personer, som i så henseende konkurrerer.

Ser man bort fra sådanne uligevægts- og opløsningstilstande, antager jeg med andre ord, at det i ethvert samfund eller enhver gruppe er muligt at finde invidider, af hvem man forventer en vis adfærd, som i hovedsagen også faktisk forekommer og som »svarer« til f. eks. danske retsmyndigheders adfærd. De nævnte adfærdsforventninger, -ønsker og -billigelser vil i det følgende blive betegnet som *sociale normer*[1]). Disse kan efter definitionen være love, retspraksis, sædvane, retslitteratur og befolkningens indstillinger *i det omfang, men også kun i det omfang, de aktuelt er udtryk for, hvad folk f. eks. juristerne forventer af dommerne eller andre retsmyndigheder i vort eget samfund.* En lov, som ingen forventer, ønsker eller billiger, at retsmyndighederne skal kende og benytte, vil herefter ikke blive kaldt for en social norm. Opstår der imidlertid senere forventninger etc. m. h. t. retsmyndighedernes anvendelse af loven, er den blevet eller indgår i hvert fald i en social norm. Det afgørende er, at der forekommer forventninger om en vis adfærd, hvadenten denne forventning finder udtryk verbalt eller på anden måde.

Det system af sociale normer, som retter sig mod en dommer, vil jeg kalde dommerens *sociale rolle.*[2]) Hvis jeg vil danne mig det bedst mulige indtryk af dommeren som social rolle i et udviklet statssamfund med skrevne retsregler, er det ikke tilstrækkeligt at studere love og andre

[1]) Torstein Eckhoff har i Nordisk Sommeruniversitet 1952, Menneske og Miljø, København 1953, p. 193 ff. fremhævet, at ordet »social norm« forekommer indenfor mange forskellige videnskaber, og at variationerne i sprogbrugen er »enorme«. Han har anførte sted givet en oversigt over 5 hovedgrupper af definitioner med undtagelse af de metafysiske. Iflg. denne oversigt anvendes begrebet »social norm« i betydningen 1) verbalnorm (normudsagn, normsætning). Der er tale om en vis type af sætninger, som afgrænses enten efter a) *formelle* kriterier i sætninger, som indeholder »bør«, »skal« o. l. eller sluttes med udråbstegn, eller efter b) *meningsindholdet*: sætninger, hvor det normative fremgår af den underliggende mening. 2) en vis type af indre overbevisning (indstilling, holdning, attitude). Der er her tale om noget i personligheden liggende, som ikke behøver at være verbaliseret. 3) *noget fælles*, d. v. s. noget som en gruppe har fælles f. eks. a) ensartet adfærd i visse typer af situationer, eller b) ensartet *perception*. 4) socialt pres, d. v. s. gruppemedlemmers verbale og ikke-verbale påvirkninger af hinanden, og endelig anvendes »norm« som 5) relations- eller kombinationsbegreb, hvorved forstås definitionsmåder, hvor fragmenter af 1)—4) er kombineret. I nærværende fremstilling anvendes ordet social norm i den under 4) omhandlede betydning, jfr. Ragnar Rommetveit, Social Norms and Roles, Oslo 1953, p. 44 ff.

[2]) Om begrebet »social rolle« se Rommetveit l. c., p. 31—38 og p. 83—85. Anderledes T. C. Esselstyn, The Social Role of a County Sheriff, The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science vol. 44, 2, 1953, p. 177 ff.

skrevne bestemmelser i det pågældende samfund, man må vide, hvilke sociale normer der rettes mod dommeren fra forskellige grupper af befolkningen. Retsplejebestemmelserne om dommerhabiliteten er kun en del af normerne, det samme gælder alle de retsregler, som jurister iøvrigt forventer, at dommerne kender og anvender. Mange normer vedrørende dommerens autoritative og objektive optræden i retten findes ikke i nogen skreven regel.

Der findes mange andre sociale roller i samfundet end retsmyndighedens.[1]) Det er derfor nødvendigt at fremdrage kendetegn ved netop den sociale rolle, som har interesse i denne forbindelse. Med udgangspunkt i danske retsmyndigheder: dommere, anklagemyndighed og politi udvælger jeg som kendetegn for den sociale rolle, som jeg kalder retsmyndighed, et normsystem bestående af fire normtyper: *iagttagenormer*, *vurderingsnormer*, *direktivnormer* og *autoritetsnormer*.

Ved *iagttagenormer* forstår jeg sociale normer, som går ud på, at den, til hvem de rettes, skal iagttage omverdenen udfra et bestemt klassifikationsmønster. Som eksempel herpå kan fra dansk ret nævnes *bevisreglerne*, således som de findes i retsplejeloven og har udviklet sig i retspraksis.[2])

Ved *vurderingsnormer* forstår jeg sociale normer, som går ud på, at den til hvem de rettes, skal vurdere andre og deres adfærd udfra et bestemt klassifikationssystem. Fra dansk ret kan som eksempler herpå nævnes regler, der *forbyder* eller *påbyder* adfærd, hvadenten talen er om civil- eller kriminalretten.[3])

Direktivnormer er efter min terminologi sociale normer, som går ud på, at den til hvem de rettes, under visse omstændigheder skal fremsætte direktiver d. v. s. ytringer med påvirkningsintention vedrørende den, hvem en vis adfærd tilskrives. Som eksempel herpå kan nævnes dansk

---

[1]) Jfr. Rommetveit l. c., p. 31.

[2]) Jfr. Theodor Geiger, Vorstudien zu einer Soziologie des Rechts, Acta Jutlandica XIX, 2, 1947, p. 107, hvor det bl. a. udtales: »Die Reaktion ist vielmehr an den *nach bestimmten Regeln* geführten Beweis der Normübertretung geknüpft.« Se også Muzafer Sherif, An Outline of Social Psychology, N. Y. 1948, p. 156 ff., hvor han gør rede for sine eksperimenter med dannelsen af sociale normer bl. a. vedrørende gruppemedlemmers perception. Jfr. også James J. Gibson, Social Perception and the Psychology of Perceptual Learning, i Muzafer Sherif and M. O. Wilson, Group Relations at the Crossroads, N. Y. 1953, p. 120 ff. Se endvidere Hurwitz, Tvistemaal, København 1941, p. 135 om bevislæren.

[3]) Jfr. Ross, Om Ret og Retfærdighed, p. 45, hvor det om de såkaldte forholdsnormer udtales, at de bl. a. er et »direktiv til dommeren om, hvorledes han i påkommende tilfælde skal udøve sin domsmyndighed«. Straffelovens regler giver eksempelvis ». . . dommeren anvisning på, hvorledes han . . . skal dømme.« Der henvises også, hvad angår vurderingsnormerne, til Sherifs og Gibsons ovenfor i note 2 nævnte fremstillinger.

rets regler om fastsættelse af *erstatning* og valg og udmåling af *strafart* samt de såkaldte *handlingsdomme.*[1])

Endelig forstår jeg ved *aurotitsnormer* sociale normer, som går ud på, at den til hvem de rettes, skal iagttage omverdenen, vurdere andres adfærd og fremsætte direktiver vedrørende andre under udfoldelse af et bestemt ceremoniel på en vis højtidelig måde, ikke ud fra egne private hensyn eller andre særhensyn, men udfra love, principper, idealer, som anses for hele det pågældende samfunds eller den pågældende gruppes.[2])

Hvor jeg i et samfund finder et normsystem bestående af disse 4 normtyper rettet mod bestemte personer, taler jeg om retsmyndighed. Dette gælder iøvrigt en hvilkensomhelst gruppe, blot må det erindres, at når man i forhold til forskellige typer af smågrupper taler om retsmyndighed, bør man altid gøre det med henvisning til gruppen. På den måde bliver det klart, at den pågældende institution kun kan opfattes som retsmyndighed i forhold til netop den gruppe og ikke i forhold til det større samfund, hvori gruppen går op.

Af fremstillingstekniske grunde anvender jeg ikke blot betegnelsen retsmyndighed for den sociale rolle, men også for den person, som har rollen, når han udfører den.[3])

Som nævnt i kap. I har retsforskningen næsten udelukkende, når den beskæftigede sig med retsanvendelsen, interesseret sig for juridiske dommeres adfærd, medens anklagemyndighed og politi har været mere i baggrunden. Den afgrænsning af retsmyndighed, som jeg ovenfor har foretaget, omfatter imidlertid som nævnt ikke blot dommere, men også andre, som medvirker ved retssagers behandling. De kendetegn, de 4

[1]) Vedrørende den i dansk retsteori almindelige sondring mellem retsanordning og retshåndhævelse, se Oluf H. Krabbe, Borgerlig Straffelov udgivet med kommentarer, København 1947 (4. udg.), p. 4. Om sondringen udtaler Hurwitz, Den Danske Kriminalret, Alm. Del., København 1950, p. 2, at den praktisk giver et overskueligt skema over retsstoffet, men teoretisk hviler . . . på en fiktiv antagelse af et fra de retlige reaktioner adskilleligt, i sig hvilende, system af rettigheder.«

[2]) Jfr. Geiger, Vorstudien, p. 106, og Ross, Om Ret og Retfærdighed, p. 370. »Afgørelsen er objektiv (retfærdig i objektiv forstand), når den dækkes af sådanne fortolkningsprincipper og vurderinger, der er gængse i praksis.« Se også p. 45, hvor det om de såkaldte kompetencenormer udtales, at det er normer, »der skaber en kompetence (magt, myndighed).« Se også Hurwitz, Tvistemaal, København 1941, p. 39 ff. om dommerne, særlig p. 42 ff. om dommeres specielle inhabilitet. Som eksempler på autoritetsnormer kan nævnes reglen i grundlovens § 64 om, at dommeren i sit kald alene har at rette sig efter loven, samt retsplejelovens § 218, stk. 1, hvorefter domme, kendelser »skal ledsages af Grunde«, og § 929, stk. 1 og 2, hvorefter anvendte lovbud skal anføres. Se også retsplejelovens § 711, hvor princippet om anklagemyndighedens »objektivitet« er fastslået, jfr. rigsadvokatens cirkulære 285 af 27. december 1932 I, 6 om anklagemyndighedens pligt til at udvise objektivitet ved indkaldelsen og afhøring af vidner.

[3]) Om begreberne »role taking« og »role playing« se Rommetveit l. c., p. 38 ff.

typer af sociale normer, som jeg lægger vægt på, når jeg taler om retsmyndighed, findes både ved dommer-, anklagemyndighed og politivirksomheden. At der består en række forskelligheder mellem disse institutioner, tillægger jeg mindre betydning i denne sammenhæng. Dommeren har således som foreskrevet opgave at afgøre en sag, anklagemyndigheden skal tage stilling til, hvorvidt sagen skal føres til retten eller om den skal sluttes på et tidligere tidspunkt, og politiet har fortrinsvis til opgave at efterforske, forundersøge og opretholde ro og orden. For de mål, som er stillet i nærværende arbejde, har disse forskelligheder mindre betydning, idet de 4 kriterier for retsmyndigheden findes for alle 3 underkategoriers vedkommende, hvortil kommer, at systemet er tænkt anvendt uden begrænsning til en bestemt kultur som den danske, og uanset om myndighedsvirksomheden er henlagt til en eller flere personkategorier.

Jeg finder det imidlertid hensigtsmæssigt at skelne mellem *umiddelbart* og *middelbart* virkende retsmyndigheder.[1]) Ved *umiddelbart virkende* retsmyndighed forstår jeg et system af sociale normer, som går ud på, at den til hvem de rettes, umiddelbart skal iagttage omverdenen, vurdere andre og deres adfærd, fremsætte direktiver og optræde autoritativt og objektivt. Som eksempel herpå kan fra dansk ret nævnes ordensbetjenten, som kommer i direkte kontakt med og optræder i forhold til samfundsborgere. Ved en *middelbart virkende* retsmyndighed forstår jeg et system af sociale normer, som går ud på, at den, til hvem de rettes, skal iagttage omverdenen, vurdere andre og deres adfærd, fremsætte direktiver og optræde autoritativt og objektivt på en mere indirekte måde i forhold til samfundets borgere. Som eksempel herpå kan fra dansk ret nævnes dommeren, af hvem man ikke forventer, at han direkte skal iagttage, hvad der foregår i omverdenen, men at han på basis af, hvad politi og anklagemyndighed eller parter fremlægger for ham på bestemte måder, skal vurdere andre og deres adfærd.

Hvad angår direktiverne og udøvelsen af autoriteten forventer man heller ikke, at dommeren på samme måde som politibetjenten kommer i direkte kontakt med de borgere, som en konkret retssag vedrører.

Sondringen mellem umiddelbart og middelbart virkende retsmyndigheder har mere karakteren af en fremhævelse af noget typisk ved de to kategorier og kan ikke betragtes som en fuldstændig skarp skelnen mellem 2 myndighedsgrupper. Dommeren har som bekendt netop gennem retsplejens regler om bevisumiddelbarhed ofte en relativt nær kontakt med de personer, som er impliceret i en sag, og med de vidner,

[1]) Det skal understreges, at sondringen ikke vedrører den retsvidenskabelige sondring mellem umiddelbar og middelbar bevisførelse, men alene angår retsmyndighedens relation til medlemmerne af det samfund eller den eller de grupper, hvori den udfolder sin virksomhed.

som føres. Ikke desto mindre påhviler det ikke dommeren på samme måde som politifunktionæren direkte at iagttage omverdenen og vurdere folks adfærd. Baggrunden for en sådan opdeling af retsmyndigheder er, at den, som det vil fremgå af kapitel III, findes hensigtsmæssig, når man f. eks. skal forklare retsmyndighedens adfærd i tilfælde, hvor myndigheden oplever sociale normer, som er i indbyrdes konflikt.

Når jeg har defineret begrebet retsmyndighed som et system af sociale normer eller en social rolle, har det udelukkende været for at blive i stand til at udpege retsmyndigheder i det samfund, som jeg vil studere. Det er ikke i nærværende arbejde målet at beskrive og forklare disse sociale normer og deres tilblivelsesforhold. *Den stillede opgave er en beskrivelse og forklaring af retsmyndighedernes adfærd.*

Som tidligere anført plejer jurister at beskrive og forklare særlig dommeradfærden ved hjælp af begreber og sætninger fra de forskellige retsdicipliner. Jeg tør imidlertid ikke gå ud fra, at eksistensen af forskellige retsregler eller i det hele taget af sociale normer er et tilstrækkeligt grundlag til at beskrive og forklare myndighedsadfærd. Man kan efter min opfattelse ikke på forhånd gå ud fra, at retsmyndighederne kender og følger disse sociale normer, i hvert fald kan man ikke på forhånd vide, hvorledes retsmyndighederne, når de er i virksomhed, opfatter og stiller sig til normerne.

Med udgangspunkt i Ross' primære hypotese om, at der i *dommerens sind* lever en retlig ideologi, ved hjælp af hvilken man i hvert fald kan beskrive og forklare dommerens verbale adfærd, hans argumentation eller præmisser, vil jeg i den følgende undersøgelse forsøge psykologisk at forklare myndighedsadfærden.

B. Retsmyndighedernes adfærd.

Denne adfærd kan direkte iagttages og beskrives, idet der bl. a. i vid udstrækning foreligger dokumenter i form af retsprotokollater, anklageskrifter, politirapporter m. v.[1]) I samfund, hvor skriftsprog ikke benyttes, kan man ofte nå vidt gennem interviewing.[2])

---

[1]) Om dokumentet som kilde til viden om menneskelig adfærd se George A. Lundberg, Social Research, N. Y. 1949 (2. ed.), p. 122—125, og John Madge, The Tools of Social Science, London 1953, p. 80 ff. særlig p. 91—116 samt Robert C. Angell and Ronald Freedman, The Use of Documents, Records, Census Materials and Indices i Leon Festinger and Daniel Katz, Research Methods in the Behavioral Sciences, London 1954, p. 300 ff. Også den socialantropologiske retsforskning bygger i et vidt omfang sin viden på studiet af dokumenter, jfr. f. eks. Max Gluckman, The Judicial Process among the Barotse of Northern Rhodesia, Manchester University Press, 1955, p. 35—36. Se også I. Schapera, The Work of Tribal Courts in The Bechuanaland Protectorate African Studies, vol. 2, 1943, p. 40.

[2]) I The Cheyenne Way skaffede Hoebel og Llewellyn oplysninger om myndighedsadfærd gennem udspørgning af stammemedlemmer.

Adfærden kan også studeres enten gennem observation eller gennem myndighedspersonens redegørelse for introspektive iagttagelser, medens retsmyndigheden er i virksomhed.[1]) Som menneskelig adfærd i det hele taget kan den deles i verbal og ikke-verbal. Dommerens udtalelse i retten, og hvad han skriver i rets- og domsbøger anses for verbal adfærd, medens hans hele måde at føre sig på i retssalen må betragtes som ikke-verbal. Når politiet foretager en anholdelse, vil der ikke blot være tale om adfærd af verbal, men ofte også af ikke-verbal karakter.

Med udgangspunkt i et almindeligt kendskab til indholdet af danske domme, anklageskrifter og politirapporter finder jeg det hensigtsmæssigt at foretage en anden inddeling af myndighedsadfærden i følgende 4 kategorier: *Påstandsytringer*, *vurderinger*, *direktiver* og *autoritetsudtryk*.

Med *påstandsytringer* sigtes til ytringer med repræsentativ mening, d. v. s. ytringer, som vil kunne undersøges efter deres sandhedsværdi som sande eller falske alt efter om en verifikation fører til, at det virkelig forholder sig som påstået eller ej.[2]) Der findes ingen dom, politirapport og intet anklageskrift, som ikke indeholder ytringer af denne karakter.

Med *vurderinger* sigtes til ytringer, der giver udtryk for en afstandtagen fra (misbilligelse) eller billigelse af et individ, en adfærd eller en situation. Sådanne ytringer forekommer i nævnte retsdokumenter i mange forskellige former lige fra udtalelser om, at en bestemt adfærd eller situation er umoralsk, forkastelig el. lign. til, at man henfører en bestemt adfærd under eksempelvis en af straffelovens paragraffer, hvorved man giver adfærden en betegnelse, som udtrykker den i straffelovens forbrydelsesbegreber liggende afstandtagen fra den.[3])

Hvad angår *direktiver* er der tale om ytringer uden repræsentativ mening, men med påvirkningsintention.[4])

Med ordet intention sigtes ikke til en hypotese gående ud på, at retsmyndigheden i et givet øjeblik »har til hensigt« at påvirke nogen i en eller flere bestemte retninger. Det er f. eks. muligt, at myndigheden fremsætter ytringen rent rutinemæssigt uden nærmere at forestille sig, om den eller de, til hvem direktivet i formen er rettet, i større eller mindre grad lader sig påvirke deraf.

Dette indebærer, at begrebet »påvirkningsintention«, som det an-

---

[1]) Som eksempel kan nævnes Benjamin Cardozo, se således The Nature of the Judicial Process bl. a. p. 166 ff., hvor han også omtaler den introspektive metodes begrænsninger.

[2]) Jfr. Ross, Om Ret og Retfærdighed, p. 17 f. Se også Ahlander, Om rätt och rättstillämpning, p. 110—111.

[3]) Jfr. Ahlander l. c., p. 111.

[4]) Jfr. Ross, l. c., p. 18 og Ahlander l. c., p. 111—112.

vendes her, blot refererer til, at ytringen udelukkende og for en almindelig opfattelse opleves som udtryk for, at den, der fremsætter den, vil påvirke nogen i en eller flere bestemte retninger. Som eksempler på retsmyndigheders direktiver kan nævnes dommerens kendelse om fængsling eller dom gående ud på, at en person skal betale erstatning til en anden, at forældremyndigheden tildeles den ene af forældrene under en skilsmissesag, eller at en lovovertræder skal anbringes i psykopatforvaring. Også den patruljerende politibetjents udtalelse til en borger om, at han skal passere gaden, må anses for et direktiv i den her valgte betydning af dette ord.

At det i direktivet liggende udtryk også kan gives på anden måde end verbalt, f. eks. mimisk eller ved tegn, således som det f. eks. er tilfældet, når en ordensbetjent regulerer færdselen, tillægges i denne sammenhæng mindre betydning.

Foruden disse forskellige udtryk af overvejende verbal karakter forekommer i dokumenter hidrørende fra danske retsmyndigheder andre verbale udtryk, som ikke falder ind under begreberne påstand, vurdering eller direktiv, men som skønnes at være så karakteristiske for retsmyndighedsadfærd, at de må medtages som et kendetegn for denne adfærd.

Disse udtryk er som regel så nært knyttet til retsmyndighedens vurderinger og direktiver, at de praktisk vanskeligt lader sig adskille. Tager man som eksempel de i domme og kendelser anvendte sætninger »thi kendes for ret« og »thi eragtes«, kan de efter de valgte definitioner hverken klassificeres som påstande, vurderinger eller direktiver, men som en for retsmyndighederne særlig højtidelig måde at foretage vurderingen og give direktivet på. Domme, anklageskrifter og politirapporter fremtræder i større eller mindre grad med højtidelighed og objektivitet. De i dokumenterne indeholdte påstande, vurderinger og direktiver fremtræder ikke i dagligdagens sprog, men på en særlig måde i et særligt sprog med argumentationstyper, som let lader sig adskille fra dagligdagens måde at fremsætte påstande, vurderinger og direktiver på.

Som noget meget karakteristisk kan nævnes, at man i dokumenterne altid finder påstande om eksistensen af love, principper, ideer eller sociale hensyn, hvormed myndigheden begrunder sin adfærd.[1])

Også på anden måde fremtræder retsmyndighederne i forhold til

[1]) Jfr. Hurwitz, Tvistemaal, p. 231, hvor det udtales, at domme i almindelighed gengiver parternes *påstande*, hovedpunkterne af deres *fremstilling* af sagens *faktiske* og *juridiske* sammenhæng samt af *bevisførelsen*, hvortil retten knytter sin *bedømmelse* af sagens *faktiske* og *juridiske* spørgsmål. I »Om Ret og Retfærdighed«, p. 179 udtaler Ross om dommeren, at han sædvanligvis »gennem en *argumentationsteknik* søger at give det udseende af, at den afgørelse, han træffer objektivt og forstandsmæssigt, kan udfindes ved studium af givne data og derfor er dækket af »lovens mening« eller »lovgiverens hensigt«.«

samfundets medlemmer på en måde, der adskiller dem fra disse. Ikke blot verbalt, men også i mimik, gestus, klædedragt samt hele det ydre apparat, hvoraf retsmyndighederne betjener sig, adskiller de sig fra den måde, hvorpå andre medlemmer af samfundet fremtræder i samfundslivet. Jeg skal som eksempler blot nævne den værdige og højtidelige måde, hvorpå en dom afsiges. Dommerkappen og dommerskranken er ydre udtryk, som har det fælles, at de i rent fysisk forstand adskiller dommeren fra og hæver ham op over de personer, hvis anliggender han i sin egenskab af dommer er beskæftiget med.

Med *autoritetsudtryk* mener jeg da verbale og ikke-verbale udtryk (tegn og symboler), der forlener retsmyndighedernes hele adfærd med præg af magtfuldhed, ophøjethed og objektivitet. Det demonstreres med disse udtryk, at retsmyndigheden, når den er i virksomhed, ikke varetager egne interesser eller visse særinteresser, men handler på samfundets eller visse sociale abstrakters vegne.[1])

Ser man på retsmyndigheders adfærd under eet, fremtræder den dels med referens til en *konkret foreliggende situation*, hvortil påstande, vurderinger og direktiver henviser, dels med referens til visse *love, principper og andre abstrakter*, som ikke er givet med den konkrete situation, men i forvejen »eksisterer« som noget mere permanent og overindividuelt. Det er i denne sammenhæng uden interesse, hvorvidt disse overindividuelle og abstrakte fænomener er af rationel eller ikke-rationel karakter. Det afgørende er, at retsmyndigheden i den konkrete situation henviser til noget generelt og overindividuelt, hvormed den begrunder sin adfærd i den konkrete situation og i det hele optræder magtfuldt, højtideligt og »beføjet«, hvorved den fremtræder med en særlig autoritet og objektivitet.

2. Psykologiske hypoteser.

Det er ovenfor omtalt, hvorledes man i et samfund eller en gruppe umiddelbart kan iagttage, at der findes visse personer, til hvem deres fælles retter det system af sociale normer, der udgør *den* sociale rolle, der i nærværende arbejde betegnes som retsmyndighed.

Det blev endvidere omtalt, hvorledes man umiddelbart kan iagttage retsmyndighedernes adfærd, som blev beskrevet. Normsystemet inddeltes i iagttage-, vurderings-, direktiv- og autoritetsnormer, og myndig-

[1]) Jeg sigter med disse bemærkninger udelukkende til, hvorledes myndighedsadfærden fremtræder, ikke til i hvilket omfang samfundshensyn o. l. faktisk motiverer myndigheden. Jeg tager heller ikke stilling til, hvorvidt myndighederne tilstræber at stifte fred mellem folk, ligesom det falder udenfor den stillede opgave at undersøge, om myndighedsadfærden faktisk er i stand til at skabe fred mellem samfundsmedlemmerne.

hedsadfærden inddeltes på basis af et almindeligt kendskab til danske retsmyndigheders dokumenter i påstande, vurderinger, direktiver og autoritetsudtryk.

Såvidt jeg kan se, er det i almindelighed retsmyndighedernes, særlig dommernes påstande, vurderinger, direktiver og autoritetsudtryk, som interesserer jurister både teoretisk og praktisk. Uden iøvrigt at have foretaget nogen indgående undersøgelse deraf mener jeg, at jurister som hovedregel med begrebet retsanvendelse sigter til disse adfærdstyper.

Hvad angår retsmyndighedernes autoritetsudtryk har de i denne sammenhæng interesse i 2 relationer. På den ene side vil autoritetsudtrykkenes og de andre ytringers tilblivelsesforhold blive belyst, på den anden side vil de i autoritetsudtrykkene liggende påstande om eksistensen af og henvisninger til love, regler, principper o. s. v. blive opfattet som udtryk for, at retsmyndigheden oplever visse sociale normer, når den er i virksomhed.

De sociale normer skal som tidligere nævnt ikke her tages op til selvstændig undersøgelse. De har i første række været omtalt, fordi jeg har anset det for hensigtsmæssigt at afgrænse begrebet retsmyndighed ved hjælp af et typisk system af sociale normer eller en særlig social rolle. Derimod har jeg ikke anset det for hensigtsmæssigt at forsøge at forklare retsmyndigheders adfærd alene og direkte ved hjælp af dette normsystem *allerede af den grund, at man på forhånd ikke har nogen viden om, hvorvidt og i bekræftende fald på hvilken måde retsmyndigheden oplever og tager stilling til de sociale normer.*

I stedet for at forsøge at forklare myndighedsadfærden *sociologisk* med de sociale normer, som rettes til den, vil jeg i nærværende arbejde *psykologisk* forsøge at forklare adfærden med de sociale normer, som jeg med støtte i umiddelbart iagttagelige fænomener antager, at retsmyndigheden faktisk *oplever.*

Hypotesen om, at retsmyndigheden oplever sociale normer, støttes ikke alene på iagttagelsen af retsmyndighedernes adfærd, men også på iagttagelsen af *sociale normer, der rettes mod retsmyndigheden på en sådan måde, at der er en høj grad af sandsynlighed for, at den har oplevet dem, selvom det ikke direkte er kommet til udtryk i myndighedsadfærden.* Foreligger der eksempelvis et tilfælde, hvor en retsmyndighed har været i virksomhed, og hvor det er oplyst, at myndigheden umiddelbart forinden har fået instruktion om, hvorledes den skulle forholde sig, antager jeg, at myndigheden har oplevet denne instruktion, selvom det ikke på nogen måde finder udtryk i myndighedsadfærden. Hypotesen om, at retsmyndigheden oplever sociale normer, selvom det ikke umiddelbart har fundet udtryk i myndighedsadfærden, men bestyrkes af de iøvrigt foreliggende omstændigheder, har ikke blot betydning forsåvidt angår retsmyndigheder f. eks. danske dommere, som traditionelt be-

grunder deres afgørelser, men også forsåvidt angår retsmyndigheder, som ikke opfører sig på denne måde. I samfund, hvor skrevne regler ikke findes eller kun forekommer i begrænset omfang, og hvor retsmyndighedernes adfærd ikke eller kun i ringe grad findes skriftligt dokumenteret, er det naturligvis af største betydning at basere antagelsen om, at de har oplevet sociale normer på et studium af disse og af de omstændigheder, hvorunder de kan antages at være kommet til myndighedens kundskab.

A. Retsmyndigheden oplever et system af sociale normer.[1])

Dels gennem uddannelse og erfaring og dels gennem overtagelse af en position i samfundet eller gruppen, hvortil den sociale rolle som retsmyndighed er knyttet, lærer individet i større eller mindre grad det normsystem at kende, som konstituerer den pågældende sociale rolle.[2-3])

Den, der tiltræder en stilling som dommer, vil som sagt udfolde en vis aktivitet for at opnå indsigt i de forskrifter eller andre sociale normer, som i almindelighed rettes til den, der beklæder en sådan stilling. Mange af disse normer vil han i kraft af sin juridiske uddannelse og eventuelt visse praktiske erfaringer have kendskab til, men andre, som ikke findes omtalt i skrevne regler eller retsteori, må han ved studium af praksis og gennem samtaler med kolleger sætte sig ind i. Dette gælder ikke blot interne forskrifter indenfor den enkelte domstol eller anklagemyndighedens organisation, men også sådanne udskrevne normer, som vedrører den pågældendes optræden, når han virker som dommer eller anklagemyndighed.

Den, som overtager en social rolle, antages med andre ord at udfolde bestræbelser for at lære normsystemet at kende.[4]) Jeg antager, at begrundelsen for denne psykiske virksomhed dels er den pågældendes ønske om at overholde normerne i en sådan grad, at han undgår mis-

[1]) Der er her tale om anlæggelse af fænomenologiske eller oplevelsespsykologiske betragtninger jfr. Franz From, Om Oplevelsen af Andres Adfærd, København 1953, hvis emne er de *oplevede* data.

[2]) Om forholdet mellem position og rolle, se Rommetveit l. c., p. 31 ff.

[3]) Jfr. James J. Gibson l. c., p. 123, hvor han udtaler, at: »The trend is to adopt a phenomenological approach to social psychology and at the same time to retain a strong emphasis on learning.« Han antager p. 128: ». . . that we learn to perceive in this sense: that perception becomes more schematic and more specific with repetition.« Se også From l. c., p. 91.

[4]) Jfr. Rommetveit l. c., p. 39, hvor han fremhæver, at »role prescriptions are to be found in other people's minds, and they are in part felt (or recognized) by a process of *»role-taking«*, e. g. *by putting oneself in the place of another particular individual, other individuals, or »the generalized other«*. The complementary »role-playing« process then refers to the *adjustment to prescriptions . . .*«

billigelse eller modtager anerkendelse derfor, dels tilfredsstillelsen ved at gennemføre opgaver, som han har påtaget sig.[1])

Det kan imidlertid ikke uden videre antages, at det system af sociale normer, som retsmyndigheden oplever, er identisk med det system af sociale normer, som rettes til den; dels kan det være, at den ikke kender alle de sociale normer, som konstituerer rollen, dels kan der være tale om, at den opfatter disse normer med et andet indhold end de har, og endelig kan der være tale om, at den oplever normer, som slet ikke rettes til den.

Man har kaldt oplevelsen af normer, som ikke svarer til sociale normer for *fiktive normer* eller *normfiktioner*.[2]) Sagt med andre ord vil de sociale normer, derunder den retlige ideologi, som f. eks. »lever i dommerens sind«, kunne være af en anden art og et andet indhold end de sociale normer, som fra samfundets eller gruppens medlemmer rettes til den pågældende.

Det kan således ikke uden videre antages, at retsmyndighedens oplevelse af sin sociale rolle svarer til rollen, således som den med et eller andet begrebsapparat, hvadenten det er retsteoretisk eller sociologisk, kan beskrives. Man har med andre ord på forhånd ingen viden om, i hvilket omfang den sociale rolle og myndighedens oplevelse deraf eller, hvad man kan kalde myndighedens *subjektive sociale rolle*, er identiske.[3])

Det vil fremgå af det anførte, at det oplevede system af sociale normer, som kaldes retsmyndighedens subjektive sociale rolle, i større eller mindre grad kan bestå af fiktive normer, der enten forekommer på den måde, at myndigheden »mistyder« eller slet ikke oplever en social norm, eller at myndigheden oplever en social norm, hvor ingen sådan foreligger. Det er således indlysende, at myndighedsadfærd ikke kan beskrives eller forklares udfra en konstatering af de sociale normer i det pågældende samfund eller den pågældende gruppe, men at man vil kunne nå længere ved at anvende myndighedens subjektive sociale rolle eller det system af sociale normer, som myndigheden oplever, ved en beskrivelse og forklaring af myndighedsadfærden.

Med udgangspunkt i danske retsmyndigheders adfærd, således som den er beskrevet og klassificeret ovenfor, p. 34 ff., opstiller jeg den hypotese, *at retsmyndigheden oplever iagttagenormer, vurderingsnormer, direktivnormer og autoritetsnormer.*

[1]) Jfr. eksempelvis Eino Kaila, Personlighedens psykologi, København 1948. (Oversat fra finsk af Sunna og Franz From) p. 229, hvor han omtaler den betydning opnåelsen af et bestemt kravniveau har for, at man skal have følelsen af at have »klaret sig«.

[2]) Jfr. Rommetveit l. c., p. 59 f. om begrebet »fictitiousness of norms«.

[3]) Jfr. Rommetveit, p. 85 »A subjective social role is a system of received social norms directed toward one and the same individual as member of a group or representative of a psychologically distinguishable category of individuals.«

Som ovenfor omtalt rettes der visse iagttagenormer til retsmyndigheden f. eks. gående ud på, hvorledes den skal bedømme beviser. I dokumenter hidrørende fra danske retsmyndigheder findes som ovenfor nævnt påstande om faktiske forhold. Med udgangspunkt i disse umiddelbart iagttagelige fænomener opstiller jeg den hypotese, at retsmyndigheden oplever iagttagenormer, d. v. s. sociale normer, som går ud på, at den skal iagttage omverdenen på en bestemt måde.

Endvidere rettes vurderingsnormer til retsmyndigheden, ligesom vurderinger findes i myndighedsdokumenterne. På dette grundlag opstilles den hypotese, at retsmyndigheden oplever vurderingsnormer, d. v. s. sociale normer, som går ud på, at den, til hvem de rettes, skal vurdere andre og deres adfærd ud fra et bestemt klassifikationssystem.

Også direktivnormer rettes til retsmyndigheden, ligesom direktiver forekommer i retsmyndighedernes dokumenter. På dette grundlag opstilles den hypotese, at retsmyndigheden oplever direktivnormer, d. v. s. sociale normer, som går ud på, at den under visse omstændigheder skal fremsætte ytringer med påvirkningsintention vedrørende den, hvem en vis adfærd tilskrives.

Endelig rettes autoritetsnormer til retsmyndigheden, ligesom der i retsmyndighedsdokumenter findes autoritetsudtryk. Med udgangspunkt heri opstilles den hypotese, at retsmyndigheden oplever autoretetsnormer, d. v. s. sociale normer, som går ud på, at den skal iagttage omverdenen, vurdere andres adfærd og fremsætte direktiver vedrørende andre på en vis objektiv måde, ikke udfra egne private hensyn eller særhensyn, men udfra visse love, principper, idealer m. v., som anses for »gældende« for det pågældende samfund eller den pågældende gruppe.

Ved hjælp af det skildrede system af oplevede sociale normer eller med andre ord retsmyndighedens subjektive sociale rolle vil jeg forsøge at give en fænomenologisk beskrivelse og forklaring af retsmyndighedernes adfærd.

Retsmyndigheden vil kunne opleve de 4 kategorier af sociale normer, uden at noget bestemt individ eller nogen bestemt gruppe fremtræder i den pågældendes oplevelsesverden som normsender. Det kan imidlertid tænkes, at retsmyndigheden i den givne konkrete situation oplever individer eller grupper som normsendere. En dommer vil således, når han behandler en retssag, kunne gøre sig visse forestillinger om, hvad anerkendte jurister, kolleger eller retsteoretikere ville gøre eller mene, at der burde gøres i en sag som den foreliggende. Dommeren vil også kunne gøre sig visse forestillinger om, hvad den almindelige borger forventer af ham i den foreliggende sag, eller med andre ord, om hvad den almindelige »retsopfattelse« eller »retsfølelse« tilsiger.

Såfremt de sociale normer, retsmyndigheden oplever som hidrørende fra flere forskellige normsendere, i overvejende grad er identiske, opstår der ikke noget særligt problem. Oplever retsmyndigheden imidlertid i en

konkret situation forskellige sociale normer, som ikke stemmer med eller er i modstrid med hinanden, opstår der visse vanskeligheder. Disse vanskeligheder må gøres til genstand for nærmere omtale, idet man må antage, at der i praksis ofte vil foreligge tilfælde, hvor retsmyndigheden, når den er i virksomhed, oplever sociale normer, som ikke virker i samme retning.

Lad os tænke os, at en politibetjent skrider ind mod en trafikant. Baggrunden herfor kan være, at han umiddelbart oplever, at der foreligger en krænkelse af færdselsreglerne. Det kan imidlertid også være, at han regner med, at såvel hans foresatte som de mennesker, der har overværet færdselsforseelsen, forventer hans indskriden. Det er muligt, at der faktisk slet ikke foreligger nogen sådan forventning. Det afgørende er, hvad politimanden oplever, hvadenten den norm, hvorom der er tale, kan betegnes som virkelig eller fiktiv. Jeg antager, at man i det givne tilfælde vil kunne forklare politibetjentens adfærd ved at henvise til de normer, han har oplevet.

Lad os videre tænke os, at nogle af de tilstedeværende giver deres mishag til kende i anledning af politimandens handlemåde. De giver eksempelvis udtryk for, at hans indskriden står i misforhold til den ubetydelige overtrædelse, hvorom der er tale, eller de finder måske, at trafikanten overhovedet ikke har gjort sig skyldig i noget ulovligt. I en sådan situation vil politimanden opleve sociale normer, som virker i modsat retning. Den ene norm tilskynder ham til at fortsætte retsforfølgningen, den anden til at lade være. I begge tilfælde er der tale om oplevede sociale normer, der indgår i det system, som er kaldt myndighedens subjektive sociale rolle.

Det spørgsmål, som i denne forbindelse har særlig interesse, er, i hvilket omfang man tør fremsætte hypoteser om, hvilken indflydelse det har på myndighedsadfærden, at normer opleves som indbyrdes modstridende.

I traditionel retsteori har der været en tendens til at antage, at retlige normer, når det drejede sig om retsmyndigheder i et samfund, ville have overvejende vægt, når der foreligger konkurrence fra andre sociale normer.[1])

[1]) Jfr. Ross l. c., p. 122 f. og p. 126 »På kontinentet har, sikkert under indflydelse af enevældens politiske system, den *positivistiske* doktrin været fremherskende, hvorefter der i ethvert samfund findes en suveræn vilje, der er den øverste kilde til al retsgyldighed. Denne viljes udtryk, loven, er derfor den højeste retskilde«, og p. 127 »I modsætning til denne positivistiske teori står den *naturretlige*, ifølge hvilken rettens gyldighed udspringer af retsideen eller retfærdighedens ide som apriorisk fornuft-princip . . . Den *romantiske eller historiske skole* kan betragtes som en variant af naturretten med den forskel, at den naturlige ret ikke tænkes udledt af abstrakte fornuft-principper, men af retsideen, således som den åbenbarer sig i historien og folkets nationale liv . . . Sædvanen og den retsoverbevisning, der åbenbarer sig i den, er derfor øverste retskilde.«

Retskildelæren behandler traditionelt spørgsmålet om forskellige retlige normers vægt i sådanne konkurrence- eller konfliktsituationer. Som retskildelæren fremtræder indenfor nyeste nordisk retsfilosofi, beskæftiger den sig imidlertid ikke med det problem, som er taget op til diskussion på dette sted. Denne retskildeteori rejser ikke spørgsmålet om forskellige sociale normers eller oplevede sociale normers indflydelse på retsmyndighedens adfærd som helhed, men interesserer sig alene for indflydelsen særlig på de juridiske dommeres argumentationer, præmisser eller begrundelser for de afgørelser, de træffer.[1])

I overensstemmelse med disse betragtninger egner kendskabet til det retlige normsystem sig derfor alene til at beskrive og forklare, hvorledes navnlig juridisk uddannede retsmyndigheder *begrunder* deres afgørelser, hvorimod der ikke forsøges en stillingtagen til, hvilke forhold der består mellem præmisser og konklusion. En anden sag er, at den nyeste retskildelære ikke blot beskæftiger sig med normer, som sædvanligvis betegnes som retlige, men også med den brogede mangfoldighed af andre sociale normer, som betegnes som »forholdets natur« eller »kulturtraditionen«.[2])

Retsteorien synes med andre ord ikke at give nogen vejledning, hvor det drejer sig om at beskrive og forklare situationer, hvor en retsmyndighed oplever normkonflikter. Der har ganske vist som nævnt indenfor retskildelæren været en tendens til at antage, at skrevne love var primære i forhold til en række andre sociale normer, men dels er denne antagelse ikke blevet verificeret, og dels synes det i det hele taget ikke muligt at påvise, at der skulle bestå en fast rangforordning mellem de forskellige »retskilder«.

I nyeste tid har man imidlertid indenfor *socialpsykologien* interesseret sig for problemer, der knytter sig til normkonflikter.[3]) Man har navnlig beskæftiget sig med spørgsmålet om, hvorvidt der består en sammenhæng mellem rolleindehaverens personlighed og hans tendens til at blive påvirket af visse typer af sociale normer fremfor andre. Undersøgelserne har hidtil været forsøg på at klargøre de begreber, hvormed man arbejder, at fremsætte visse primære hypoteser samt at udarbejde egnede metoder til en forskning af relationen mellem personlighed og normkonflikter.

---

[1]) Jfr. Ross l. c., p. 92 og 121 sammenholdt med §§ 8—10.

[2]) Jfr. Ross l. c., p. 116 ff.

[3]) Jfr. Samuel A. Stouffer, An Analysis of Conflicting Social Norms, American Sociological Review XIV, i 1949, p. 707—717 og Samuel A. Stouffer, An Empirical Study of Technical Problems in Analysis of Role Obligations, i Talcott Parsons and Edward A. Shils, Toward a General Theory of Action, Cambridge, Massachusetts, 1951, p. 479—496.

Som tidligere omtalt holdes begreber, der hører til personlighedssystemet udenfor nærværende fremstilling. De nævnte undersøgelser af forholdet mellem personlighed og normkonflikt er derfor ikke af central betydning for løsningen af de problemer, som dette arbejde beskæftiger sig med.

Spørgsmålet om de oplevede sociale normers relative indflydelse på retsmyndighedens adfærd må imidlertid antages at være af fundamental betydning for forståelsen af, hvorledes denne adfærd bliver til. Retsmyndigheden vil sandsynligvis i mange tilfælde befinde sig i konkrete situationer, hvor den oplever normer, som tilskynder den til at handle i indbyrdes modstridende retninger. Der vil enten kunne være tale om en *simultan* eller om en *successiv* oplevelse af normer, som strider mod hinanden.

Som eksempel på en *simultant oplevet normkonflikt* kan nævnes den ovenfor skildrede tænkte situation, hvor en politibetjent under indskriden mod en trafikant oplever en konflikt mellem normer dels hidrørende fra overordnede dels fra visse borgere. En *successivt oplevet normkonflikt* vil kunne tænkes, hvor en retsmyndighed, f. eks. en dommer, gennem en længere periode har oplevet en bestemt social norm eller et bestemt system af sociale normer, men hvor han efterhånden oplever normer, som tilskynder i en anden retning med stadig større vægt. Der vil i sådanne tilfælde være tale om, hvad man i retlig teori almindeligvis sigter til, når man siger, at der udvikler sig en ny retspraksis indenfor et bestemt område.

Når jeg i denne sammenhæng taler om en oplevet norms større eller mindre indflydelse på retsmyndighedens adfærd, sigter jeg hermed til den betydning, oplevelsen får ved at ændre retsmyndighedens adfærd i den retning, hvortil oplevelsen tilskynder.[1])

Da det må antages, at retsmyndigheden ofte oplever normkonflikter, hvor de enkelte normer har forskellig indflydelse, skal her opstilles visse primære hypoteser, som vil blive prøvet og nærmere udbygget i det følgende kapitel.

Den første hypotese går ud på, at jo mere *retsmyndigheden tiltrækkes af en oplevet normsender, des større indflydelse vil normer, der opleves som hidrørende derfra, have.*[2])

Denne hypotese såvel som de følgende bygger i det væsentlige på Rommetveits analyse af begreberne sociale normer og roller. At retsmyndigheden tiltrækkes af en oplevet normsender, betyder i denne sammenhæng, at myndighedspersonen har en følelse af tilhørighed med eller

[1]) Jfr. Rommetveit l. c., p. 61 ff. om »Potency of normsenders«.
[2]) Jfr. Rommetveit l. c., p. 62—63.

identificerer sig med en gruppe, hvoraf normsenderen er medlem.[1]) Gruppetilknytning kan skyldes den oplevede normsenders eller hans gruppefællers personlige egenskaber, gruppens formål eller lignende. En sådan tiltrækning i forhold til en normsender og/eller dennes gruppe kan bero på, at retsmyndigheden selv tilhører den pågældende gruppe, nærer ønske om at tilhøre den, ønsker anerkendelse fra gruppemedlemmernes side, eller er interesseret i den virksomhed, som gruppen udfører.[2])

En anden primær hypotese om oplevede normers indflydelse i konfliktsituationer går ud på, at *jo mere udstrakt social kontrol myndighedspersonen oplever, at normsenderen har over ham, des større indflydelse vil de normer have, som han oplever som hidrørende fra den pågældende normsender.*[3])

Det må antages, at retsmyndigheder i vid udstrækning oplever normer hidrørende fra grupper, som de påregner vil kunne anvende sanktioner imod dem af den ene eller den anden art. En formelt uafhængig dommer vil eksempelvis kunne have visse forestillinger om, hvad kolleger, dommere i en højere instans eller de embedsmænd, som skal tage stilling til spørgsmålet om hans eventuelle avancement, forventer af ham.[4]) Samtidig kan dommeren have visse forestillinger om, hvad offent-

---

[1]) Jfr. Muzafer Sherif, An Outline of Social Psychology, N. Y. 1948, p. 305 ff. om Ego-Involvements and Groups.

[2]) Jfr. Muzafer Sherif, The Concept of Reference Groups in Human Relations i Muzafer Sherif and M. O. Wilson, Group Relations at the Crossroads, N. Y. 1953, p. 206 ». . . the groups to which the individual relates himself need not always be the groups in which he is actually moving. His identifications need not always be with groups in which he is registered, is seen to be, or announced to be a member. The concept of reference groups forces itself through such facts. The concept becomes almost indispensable in dealing with the relation of individuals to groups in highly differentiated and poorly integrated societies, in societies in the process of acculturation and high tempo of transition . . . reference groups can be characterized simply as *those groups to which the individual relates himself as a part or to which he aspires to relate himself psychologically*«.

[3]) Jfr. Rommetveit l. c., p. 62—63.

[4]) Jfr. Nordisk Sommer Universitet 1953, Vetenskapens Funktion i Samhället, København 1954, p. 184. Se også Louis le Maire, Kampen mod Straffen, København 1952, p. 18 »Ejheller kan man være blind for den enkelte dommers magtesløshed, betinget af hans afhængighed af appelinstanserne. I et foredrag for en forsamling af psykiatere kritiserede jeg engang en af mig selv afsagt dom. Dette affødte — hvad ikke kan undre — en forespørgsel om, hvorvidt jeg da virkelig afsagde domme, som jeg ikke for mit eget vedkommende kunne anse for rigtige. Jeg svarede, at jeg dels afsagde domme, som jeg ved domsafsigelsen anså for rigtige, men som jeg sidenhen måtte erkende som forkerte, dels også afsagde domme, som jeg allerede fra starten anså for urigtige, idet jeg blot — ikke af prestigehensyn, men for ikke at skabe falske forventninger — foruddiskonterede appelinstansernes praksis; dette sidste er dog naturligvis, udviklingsmæssigt, ikke uden betænkeligheder.«

ligheden, f. eks. pressen, vil mene om en afgørelse, som han står i begreb med at træffe.

Den tredie hypotese går ud på, at *i jo højere grad retsmyndigheden oplever en social norm som en i saglig henseende integrerende del af normsenderens virksomhed, des større indflydelse har normen.*[1]) Betragtningen er, at retsmyndigheden vil være mere tilbøjelig til at lade sig påvirke af en oplevet norm, når oplevelsen er forbundet med en forestilling om, at den, fra hvem normen hidrører, har indsigt i det sagområde, normen angår, plejer at sende sådanne normer eller iøvrigt har en eller anden adkomst dertil.

Endelig opstilles en fjerde hypotese, som går ud på, at *jo mere den oplevede sociale norm refererer til fænomener og består af begreber, hvormed retsmyndigheden er fortrolig, des større indflydelse har den.* Juridisk formulerede normer vil have større magt i forhold til juridisk uddannede retsmyndigheder end i forhold til andre retsmyndigheder, der til gengæld vil kunne opleve en række andre sociale normer med større vægt.

Hypoteserne kan kun analytisk holdes adskilt, idet der i virkeligheden ikke nemt vil kunne tænkes nogen situation, som ikke berøres af dem på samme tid. De er opstillet dels som en speciel anvendelse af visse social-psykologiske hypoteser dels på grundlag af egne iagttagelser. Formålet med opstillelsen af hypoteserne er at pege på, at *der består sammenhæng mellem retsmyndighedens grupperelation og den indflydelse, en oplevet norm kan have.* Hypoteserne angår derimod ikke løsningen af konfliktsituationer, hvor retsmyndigheden samtidig oplever divergerende sociale normer eller normer, som direkte strider mod hinanden.[2]) Jeg har ikke fundet tilstrækkeligt grundlag til at turde tildele de forskellige faktorer og faktorrelationer absolut vægt.[3])

---

[1]) Jfr. Rommetveit l. c., p. 63—64.

[2]) Konflikter mellem flere subjektive roller f. eks. mellem de forventninger, en person oplever som rettet til sig i sin egenskab af dommer og de forventninger han oplever som rettet til sig i sin egenskab af medlem af et bestemt parti, holdes udenfor fremstillingen. Interessen knytter sig alene til oplevelsen af konflikter mellem de normer, som konstituerer retsmyndighedens, f. eks. dommerens, subjektive sociale rolle.

[3]) Jfr. Rommetveit l. c., p. 65 ff. Mine synspunkter svarer ganske til George C. Homans, The Human Group, London 1951, p. 445 ». . . we have solved the problem only comparatively in terms of less or more not how much less or more. Progress in this direction will have to wait for the development of measurements through which we shall be able to assign values to the elements of behavior and get comparable results from group to group. We are not saying that the formulation of hypotheses is unnecessary; it is necessary and important in the highest degree. We are saying that it is insufficient. The complexities of social behavior may arise less from the hypotheses, which, though no doubt large in number, may be simple enough in form, than from their interrelationships in the circumstances of particular situations«.

I det foregående er det forudsat, at retsmyndigheden i en konkret handlesituation altid oplever en social norm. Spørgsmålet er imidlertid, om denne antagelse er holdbar i alle tilfælde. Hypotesen om, at retsmyndighedens normoplevelse bestemmer dens adfærd, må underkastes visse modifikationer. Lad os tænke os, at en juridisk dommer behandler en sag, der hører til en kategori af sager, som han utallige gange har haft til behandling. De første gange, han behandlede sager af denne type, måtte han nærmere studere lovbestemmelser, praksis og retsteori af betydning for sagerne, men efterhånden behandlede han de pågældende sager rutinemæssigt.

Det må antages, at enhver retsmyndighed efterhånden lærer visse sagstyper så godt at kende og er blevet så fortrolig med den adfærd, som normerne »kræver« af ham, at han handler, som han »skal«, uden i hvert enkelt tilfælde at opleve nogen social norm. Den kriminalbetjent, som under tjenesten bliver opmærksom på en person, som f. eks. er ved at begå indbrudstyveri, og som anholder pågældende, oplever sandsynligvis ikke nogen norm, der tilskynder ham til en sådan adfærd, der er snarere grund til at antage, at han i det konkrete tilfælde handler udfra en vis gennem tidligere normoplevelser skabt tendens eller beredskab til at bære sig således ad under visse omstændigheder.

Da det ikke synes muligt i alle tilfælde at forklare retsmyndighedernes adfærd ved hjælp af hypotesen om, at myndighederne oplever sociale normer, som tilskynder dem til adfærd, skønnes det hensigtsmæssigt i forklaringsgrundlaget at indføre begrebet indstilling samt hypoteser om, at retsmyndighederne handler udfra visse gennem normoplevelserne skabte indstillinger.

B. Retsmyndighedernes indstillinger.

Indstilling kan defineres som *beredskab eller tendens til at opleve, tænke, føle og optræde i forhold til omverdenen eller dele deraf.*[1]) Medens normoplevelserne forekommer fra tid til anden, betragtes indstillingerne som værende af *mere varig karakter.* Som fremhævet af NEWCOMB er indstillingsbegrebet hensigtsmæssigt for såvel socialpsykologen til brug ved videnskabelig forskning som for lægmanden til dagliglivets formål. I det daglige liv er det hensigtsmæssigt at regne med, at andre har indstillinger.

[1]) David Krech and Richard S. Crutchfield, Theory and Problems of Social Psychology, N. Y. 1948, p. 152 definerer en indstilling (attitude), som »*an enduring organization of motivational, emotional, perceptual and cognitive process with respect to some aspect of the individual's world.*« Iflg. Theodore M. Newcomb, Social Psychology, London 1952, p. 118—119 er et individs indstilling (attitude) til noget »*his predisposition to perform, perceive, think and feel* in relation to it. The concept of attitude is a shorthand way of saying that people learn as a result of experience to orient themselves towards objects and symbols«.

Vi ville hverken kunne forudberegne eller forstå hinandens adfærd, hvis vi ikke gjorde os visse forestillinger om hinandens indstillinger i forskellige situationer. Begrebet indstilling er i og for sig ikke andet end en teoretisk formulering af det forhold, at folk faktisk går ud fra, at andre har tendens eller er tilbøjelige til at bære sig ad på visse måder frem for på andre.[1])

Det er her alene tanken at gøre rede for retsmyndighedernes gennem normoplevelser skabte indstillinger. Indstillinger skabt gennem behovsoplevelse og behovstilfredsstillelse i forhold til de personer, objekter og situationer der har virket som satisfaktorer holdes udenfor fremstillingen,[2]) det samme gælder indstillinger skabt gennem erfaringer og oplæring under opvæksten som almindeligt medlem af det pågældende samfund. *Interessen vil blive koncentreret om indstillinger, som er skabt gennem retsmyndighedens oplevelse af de sociale normer, der konstituerer rollen som retsmyndighed.*[3])

Denne indsnævring af interesseområdet indebærer ikke nogen antagelse om, at andre kategorier af indstillinger ikke skulle have betydning. Den er alene begrundet i ønsket om *at* operere med begreber, der relativt let kan sættes i relation til iagttagelige fænomener, *at* arbejde med så få og så enkle begreber som muligt samt *at* betjene sig af netop de begreber, som er nødvendige som kendetegn for og til forklaring af disse kendetegn for retsmyndigheder, således som jeg ovenfor har defineret sidstnævnte begreb. Det siger sig selv, at den omstændighed, at eksistensen af såvel de gennem behovene og deres tilfredsstillelse (og ikke-tilfredsstillelse) skabte indstillinger som de gennem oplevelsen af andre sociale rollers normsystemer skabte indstillinger i væsentlig grad formindsker det her opstillede begrebssystems egnethed som instrument til forudsigelse og forklaring af myndighedsadfærd. Når jeg alligevel opstiller systemet og afprøver det på erfaringsmateriale, skyldes det, at jeg anser det for et mere egnet redskab til empiriske studier af myndighedsadfærd også indenfor fremmede kultursamfund og i smågrupper end de systemer, som det hidtil er lykkedes mig at opnå kendskab til.[4])

[1]) Jfr. Newcomb l. c., p. 120—121.

[2]) I tilknytning til Jørgen Jørgensen, Psykologi på biologisk Grundlag (1942—46), p. 392 ff. skelner Ross l. c., p. 449 ff. mellem *behovsfunderede* og *ikke-behovsfunderede* eller suggererede indstilinger. Det er alene indstillinger af sidstnævnte type, som vil blive omtalt i det følgende.

[3]) Som fremhævet af L. W. Doob, The behavior of attitudes, Psychological Review, 1947, 54, 135—156, dannes indstillinger gennem indlæring. Interessen koncentreres i nærværende fremstilling om de indstillinger, som er skabt gennem uddannelsen til og gennem udførelsen af rollen som retsmyndighed.

[4]) Der er tale om at forklare myndighedsadfærden ved hjæp af myndighedens grupperelationer, jfr. Muzafer Sherif, The Concept of Reference Groups in Human Relations, Group Relations at the Crossroads, p. 204 »Group interaction is seen as the major determinant in attitude formation and attitude change . . .«

Indførelsen af indstillingsbegrebet i nærværende arbejde som forklaring af retsmyndighedernes adfærd er ikke udtryk for den antagelse, at adfærden i alle tilfælde fortrinsvis vil kunne forklares som udtryk for indstillinger hos myndigheden. Den første gang, en myndighedsperson kommer ud for en situation, hvor hans virksomhed påkaldes, vil han kunne stå uden nogen gennem myndighedsrollens normsystem skabt indstilling til de i den konkrete situation implicerede personer og objekter. Selv den juridisk uddannede myndighedsperson vil komme ud for tilfælde, hvor han har glemt tidligere, f. eks. under det juridiske studium oplevede normer, eller hvor der simpelthen slet ikke findes normer, som refererer til den foreliggende konkrete situation. I sådanne tilfælde vil myndighedspersonen ofte opleve en måske aldrig tidligere formuleret norm, som han »udleder« ved »fortolkning« af, eller »analogi- eller modsætningsslutninger« fra et oplevet retligt normsystem, eller han vil ud fra sit kendskab til dette system handle »efter forholdets natur«.

Som regel vil i hvert fald den kyndige jurist i sin egenskab af retsmyndighed gennem et indgående kendskab til retlige normer have udviklet et sæt af indstillinger, hvori også indgår indstillingers forhold til situationer, som han aldrig tidligere har været i.

Jeg ser mig ikke i stand til at opstille nogen nærmere hypotese om, hvornår en myndighedsadfærd fortrinsvis kan forklares på baggrund af en umiddelbar normoplevelse, og hvornår den bedst kan forklares som udtryk for en indstilling.[1])

Det afgørende i denne forbindelse er, at hypoteserne om, at retsmyndighederne oplever sociale normer eller har visse gennem normoplevelsen skabte indstillinger, skønnes hensigtsmæssige til — indtil vor viden om myndighedspsykologien er blevet større — at forstå og forklare myndighedsadfærd.

Begrebet indstilling anvendes som ovenfor nævnt som udtryk for en tendens eller et beredskab til at percipere, indordne, blive motiveret, føle, vurdere og være aktiv m. h. t. en eller anden aspekt af det pågældende individs omverden. Udskiller man fra alle disse typer af indstillinger de gennem retsmyndighedens subjektive rolle skabte indstillinger

[1]) Der vil formentlig altid finde en kompliceret vekselvirkning sted mellem myndighedens normoplevelser og dens normskabte indstillinger. Den, der tiltræder en stilling f. eks. som dommer, vil udfra sit kendskab til retlige normer være indstillet på at indstille sig til nye oplevede normer på bestemte måder, hvorved igen skabes nye og mere differentierede indstillinger. Jfr. hertil Ross, Virkelighed og Gyldighed i Retslæren, København 1934, p. 104—105, hvor han taler om »*Indstillingsindstilling* d. e. en almindelig Indstilling på at indstille sig i Overensstemmelse med de paa vis nærmere bestemt Maade tilblevne Adfærdsudtryk«. Han fremhæver denne indstilling som noget primært i forhold til normer. Ross' synspunkter sigter ikke specielt til retsmyndigheder, men findes ikke desto mindre egnede til at belyse det problem, som behandles i nærværende fremstilling.

vil disse — i overensstemmelse med de oplevede sociale normer, hvorigennem de er skabt — kunne inddeles i *iagttageindstillinger*, *vurderingsindstillinger*, *direktivindstillinger og autoritetsindstillinger*.

Ved retsmyndighedens *iagttageindstillinger*[1]) *forstår jeg dens tendens til at iagttage omverdenen på bestemte måder*, f. eks. til særlig at lægge mærke til bestemte personkategorier, adfærdstyper, genstande og situationer eller til kun at iagttage fænomener, når de oplyses på visse bestemte måder f. eks. gennem vidners forklaring inden retten eller gennem dokumenter udfærdiget af andre retsmyndigheder.[2]) Politimanden, der patruljerer på gaden, er indstillet på særlig at lægge mærke til visse personkategorier eller enkelte personer, visse adfærdstyper, genstande og situationer, som han under sin patrulje perciperer. Han er med andre ord indstillet på at iagttage omverdenen selektivt, når han er i virksomhed som politibetjent. Dommeren er indstillet på kun at anse det for faktisk passeret, som i retten oplyses overfor ham på måder, som bl. a. er nærmere beskrevet i skrevne procesregler om bevis. Han vil som regel ikke være indstillet på at anse det for bevist, som han erfarer gennem private bekendte eller avisomtale. Af det udsnit af omverdenen, som dommeren på denne særlige måde bliver oplyst om, er han imidlertid kun indstillet på nærmere at iagttage en del. Også han iagttager selektivt indenfor det omverdensudsnit, som forelægges ham gennem f. eks. vidner og dokumenter.

Ved *vurderingsindstillinger* forstår jeg retsmyndighedens *tendens til at vurdere andres adfærd på bestemte måder*.[3]) Retsmyndighederne i det danske retssamfund vil sædvanligvis vurdere i kategorier af ret og uret, lovlig og ulovlig eller ved at betegne adfærden som tyveri, drab, til erstatning forpligtende forhold, ægteskabsbrud og med andre begreber, som er udtryk for en vurderingsladet professionel afstandtagen fra den

[1]) Indstillingens betydning for perceptionen er særlig blevet understreget af gestalt-psykologerne f. eks. K. Koffka, Perception an Introduction to Gestalttheorie, Psychological Bulletin, 1922. Fra en socialpsykologisk synsvinkel har Muzafer Sherif behandlet spørgsmålet i An Outline of Social Psychology, p. 217 ff. Herhjemme har From i Om Oplevelsen af andres Adfærd, p. 85 ff., indgående beskæftiget sig med indstillingens betydning for oplevelsen af andres adfærd.

[2]) Perceptions- og oplevelsespsykologiske studier af de i retssager virkende personer koncentrerer sig sædvanligvis om vidnerne særlig i kriminalsager. Roland Grassberger har imidlertid i Psychologie des Strafverfahrens, Wien 1950, interesseret sig for såvel dommerens som sigtedes, vidnets, anklagerens, forsvarerens og protokolsekretærens oplevelse af de kendsgerninger, som udgør en kriminalsags faktiske grundlag. P. 38 ff. fremhæver Grassberger indstillingens betydning for »die Deutung des Sinneseindruckes«, men han beskæftiger sig hovedsagelig med retspersonernes personlighedspsykologiske oplevelsesbaggrund, hvorimod socialpsykologiske synspunkter i det væsentlige lades ude af betragtning.

[3]) Denne type af indstillinger har i særlig grad været gjort til genstand for empiriske undersøgelser, se f. eks. Newcomb, Social Psychology, p. 147 ff. om måling af indstillinger.

adfærd, hvortil betegnelserne sigter. Der er tale om afstandtagende indstillinger mod visse typer af adfærd eller mod adfærd i visse kategorier af situationer.

Direktivindstillinger defineres som retsmyndighedens *tendens til at fremsætte direktiver*, d. v. s. ytringer med påvirkningsintention vedrørende den, hvem en vis adfærd tilskrives. Fra det danske retssamfund kan som eksempler nævnes, at dommeren er indstillet på under visse omstændigheder at bestemme, at en person skal berøves friheden, betale en sum penge til en anden eller til det offentlige, skal fraflytte en bolig o. s. v. Politimanden vil være indstillet på under visse omstændigheder at bestemme, at en person skal »passere gaden«, »følge med på stationen« eller »er anholdt«.

Endelig forstår jeg ved *autoritetsindstillinger* retsmyndighedens *tendens til at iagttage omverdenen, vurdere andres adfærd og fremsætte direktiver vedrørende andre på en vis højtidelig måde, ikke ud fra egne private hensyn eller andre særhensyn, men ud fra sociale normer, der opleves som hidrørende fra og fælles for det pågældende samfund eller den pågældende gruppe.* Den dommer, som skal træffe afgørelse i en sag og som i den konkrete situation savner en norm at holde sig til, vil være indstillet på at finde en sådan norm eller gennem »fortolkning« eller på anden måde at sætte sin adfærd i relation til det system af oplevede normer, som konstituerer rollen som retsmyndighed. Såvel dommeren som politimanden er indstillet på både gennem verbal og ikke-verbal adfærd i det hele at optræde på en sådan måde, at det må give andre det indtryk, at de handler med autoritet og med hjemmel i noget for samfundet eller gruppen fælles.[1])

Adskillelsen af de fire indstillingstyper er *kun analytisk mulig.* Når retsmyndigheden befinder sig i en konkret adfærdssituation, vil det være meget vanskeligt at operere med indstillingerne som isolerede faktorer. Det må tværtimod antages, at *der består en nær sammenhæng mellem dem.* Således er retsmyndighedens iagttageindstillinger i vid udstrækning bestemt af dens vurderingsindstillinger f. s. v. som myndigheden i det

[1]) Jfr. Thurman W. Arnold, The Symbols of Government, New Haven, 1948 (5. udg.), p. 31 ff., se særlig p. 44. Se også Ahlander, Om rätt och rättstillämpning, p. 144, og Ross, Om Ret og Retfærdighed, p. 179, hvor det om dommeren udtales, at det er sædvanligt, at han »gennem en *argumentationsteknik* søger at give det udseende af, at den afgørelse han træffer objektivt og forstandsmæssigt kan udfindes ved studium af givne data og derfor er dækket af »lovens mening« eller »lovgiverens hensigt«. Han søger altså overfor sig selv, eller i hvert fald overfor omverdenen at opretholde . . . (billedet) af retsudøvelsen som bestemt alene ud fra lovlydighedens motiv i forbindelse med forstandsmæssig indsigt i, hvad der er lovens mening eller lovgiverens vilje«. Jfr. også p. 182, hvor det fastslås, »at trangen til at foregive, at retsudøvelsen er en simpel deduktion ud fra objektivt givne retsregler uden nogen vurderende stillingtagen fra dommerens side, synes at være et universelt fænomen«.

væsentlige vil være indstillet på at iagttage adfærd, som den er indstillet på at tage afstand fra. Som det nærmere vil blive omtalt nedenfor, vil også indstillingen på at iagttage personer, personkategorier, genstande og adfærd, som myndigheden ikke umiddelbart er indstillet imod, have en eller anden sammenhæng med vurderingsindstillingerne. En politibetjent vil således ikke blot være opmærksom på adfærd, som han vurderer som vold, men også på personer, som har begået eller som kan forventes at ville begå denne forbrydelse, ligesom han vil være indstillet på at iagttage adfærd, som »peger hen imod« at en forbrydelse vil blive forsøgt begået. Hans indstilling på at iagttage genstande vil på samme måde have en eller anden sammenhæng med, at han forbinder genstandene med adfærd, som han er indstillet på at tage afstand fra.

Der synes også at bestå en sammenhæng mellem retsmyndighedernes vurderings- og direktivindstillinger. Meget ofte vil den omstændighed, at retsmyndighederne er indstillet særlig stærkt imod en vis adfærd, kunne forklare, at de er indstillet på at bestemme, at der skal skrides særlig hårdt ind mod den, hvem adfærden tilskrives. Omvendt vil den omstændighed, at en retsmyndighed har usikre vurderingsindstillinger i forhold til en bestemt adfærd ofte medføre, at direktivindstillingerne vedrørende den, hvem adfærden tilskrives, også bliver usikre eller svage.

Særlig interesse knytter sig til retsmyndighedernes autoritetsindstillinger, fordi de må antages at have en sammenhæng med de 3 andre indstillingskategorier. Retsmyndighederne er både indstillet på at handle i overensstemmelse med de sociale normer, som konstituerer den sociale rolle som retsmyndighed og på at argumentere og påberåbe sig disse normer overfor andre. Jeg antager således, at f. eks. en dommer, som i en konkret handlesituation ikke oplever nogen norm, som vedrører tilfældet, vil være indstillet på at finde frem til en eller anden norm eller at konstruere en.

I hypotesen om retsmyndighedernes autoritetsindstillinger ligger, at myndighederne er indstillet på at iagttage, vurdere og udstede direktiver i overensstemmelse med rollens normer, således som de oplever dem. På denne måde kommer autoritetsindstillingerne til at øve indflydelse på retsmyndighedernes andre indstillinger.

Hvor en retsmyndighed oplever sociale normer i konflikt, kan det være tvivlsomt, hvilke indstillinger der skabes herigennem. Dette er et af de spørgsmål, som først vil kunne besvares, efterhånden som begrebssystemet bliver prøvet på empiriske materialer.

Der lægges i det følgende — som allerede antydet — ikke større vægt på, om myndighedsadfærden i konkrete tilfælde forklares ved hjælp af norm eller indstilling, idet det ofte ikke vil være muligt at sige, om der foreligger det ene eller det andet. Der vil under alle omstændigheder være tale om den generelle baggrund for retsmyndighedens adfærd i det

konkrete tilfælde.[1]) For ikke hver gang at skulle tage stilling til, om retsmyndigheden in concreto har oplevet en social norm eller haft en indstilling, vil jeg i det følgende af praktiske grunde tale om, at myndigheden har haft den eller den indstilling, ud fra hvilken den har iagttaget m. v. omverdenen. Det må formodes at være hovedreglen, at retsmyndigheder, som gennem længere tid har været i virksomhed, har fået visse indstillinger. At disse imidlertid vil kunne svækkes, forandres eller helt forsvinde, hvis myndigheden oplever sociale normer, som divergerer eller ligefrem er i strid med indstillingerne, vil blive nærmere belyst i næste kapitel.[2])

Formålet med opstillelsen af hypoteserne om retsmyndighedernes oplevelser af sociale normer og derigennem skabte indstillinger er at få redskaber, hvormed man vil kunne forklare myndighedsadfærden i lys af de oplevede sociale normer. For dette sidste led i det her opstillede begrebssystem redegøres under C, hvor adfærden søges belyst ved hjælp af de oplevede normer og de normskabte indstillinger.

C. Retsmyndighedernes adfærd som udtryk for oplevede normer og for normskabte indstillinger.

Ovenfor under B har jeg med udgangspunkt i et almindeligt kendskab til danske domme, anklageskrifter og politirapporter opdelt myndighedernes adfærd i *påstandsytringer*, *vurderinger*, *direktiver* og *autoritetsudtryk*, idet jeg har fundet disse kategorier hensigtsmæssige som kendetegn for myndigheders adfærd i forhold til anden adfærd.

Disse adfærdstypers tilblivelsesforhold vil i det følgende blive forsøgt forklaret ved hjælp af de under A og B opstillede hypoteser om retsmyndighedernes oplevelse af sociale normer og deres normskabte indstillinger. Jeg finder det mest hensigtsmæssigt at omtale hver adfærdstype for sig.

a. Påstandsytringer.

Som omtalt ovenfor under B forstås ved påstandsytringer ytringer med repræsentativ mening d. v. s. ytringer, som vil kunne undersøges efter deres sandhedsværdi som sande eller falske alt efter, om en verifikation fører til, at det virkelig forholder sig som påstået eller ej.[3])

Med udgangspunkt i et almindeligt kendskab til danske retsmyn-

[1]) Det i denne forbindelse afgørende er at fastslå, at retsmyndigheden forholder sig til omverdenen udfra et særligt selektionsgrundlag »frame of reference«. Om dette begreb se Sherif, An Outline of Social Psychology, p. 167 og 217 ff. Se også Newcomb, Social Psychology, p. 94—96.

[2]) Om ændring af indstillinger se Sherif l. c., p. 228 ff. og Newcomb l. c., p. 194 ff., jfr. også From, Om Oplevelsen af Andres Adfærd, p. 85 ff.

[3]) Jfr. Ross, Om Ret og Retfærdighed, p. 17 f.

digheders adfærd antager jeg, at myndighedernes påstandsytringer angår *personer*, deres *adfærd*, deres *mening eller formål med denne adfærd*, deres *psykiske tilstand* i det hele taget, *objekter* som på en eller anden måde kan sættes i forbindelse med personer og deres adfærd samt situationer. Disse forskellige påstandstyper skal søges forklaret udfra hypoteserne om, at retsmyndighederne oplever sociale normer og har normskabte indstillinger. Det er i denne forbindelse først og fremmest *iagttagenormer* og *-indstillinger*, som har interesse.

Jeg antager, at de forskellige påstandsytringer er udtryk for, at retsmyndigheden er indstillet på (eller gennem normoplevelse tilskyndes til) særlig at iattage eller opleve *visse* personer, adfærdskategorier, objekter og situationer ud af den brogede mangfoldighed af fænomener, som i hvert øjeblik perciperes.

Hvor en retsmyndighed fremsætter påstande om tilstedeværelsen af visse *personer* eller *personkategorier*, hænger det antagelig sammen med, at myndigheden oplever pågældende med visse *typiske* eller *individuelle* muligheder for at begå handlinger, som den er særligt indstillet på at iagttage.[1])

Lad os tænke os en politibetjent, som patruljerer i den indre by. Hvis han færdes i et kvarter, der er kendt for hyppig forekomst af vold og prostitution, vil han sandsynligvis i særlig grad have opmærksomheden henledt på unge mænd og kvinder, medens ældre personer i mindre grad fanger hans opmærksomhed. Politimanden har måske erfaring for, at personer, der hører til de nævnte kategorier, oftere begår handlinger, overfor hvilke han i særlig grad er agtpågivende, hvad enten det skyldes en in concreto oplevet iagttagenorm eller en efterhånden skabt iagttageindstilling hos ham.

Jo mere en retsmyndighed i et samfund eller en gruppe kender samfundets eller gruppens enkelte medlemmer, des mere vil de fremtræde for den som individer og des mindre som repræsentanter for typer eller kategorier.[2]) Landbetjenten vil særlig lægge mærke til de personer i sin kreds, af hvem han erfaringsmæssigt kan vente, at de begår handlinger, som han i særlig grad er indstillet på at iagttage.

Sandsynligvis vil retsmyndigheder f. eks. dommere og politifolk ikke blot fremsætte påstande om personer, men også om personernes *adfærd* og den *sjælelige baggrund* derfor. Det påstås f. eks. i en dom, et anklageskrift eller en politirapport, at en person har affyret et revolverskud mod en anden i den *hensigt* at dræbe ham, eller at en person indbrudsvis har skaffet sig adgang til en lejlighed *for* der *at* tilegne sig penge.

I de pågældende tilfælde har retsmyndighederne oplevet personernes adfærd på den måde, at de i deres handlinger har *lagt en bestemt forårsagel-*

[1]) Jfr. From, Om Oplevelsen af Andres Adfærd, p. 160 ff.
[2]) Jfr. From l. c., p. 162.

sesmulighed. Dette betyder, at retsmyndighederne i de ovennævnte tilfælde har oplevet revolverskuddet og indbruddet som led i en handlingsrække, der efter al sandsynlighed kunne medføre, at en person ville blive dræbt eller at penge kunne blive tilegnet. I de nævnte påstande ligger imidlertid også udsagn om adfærdens psykiske aspekt. Det påstås om den ene person, at han *ville dræbe* og om den anden, at han brød ind *for at tilegne* sig penge. Myndighederne ser med andre ord ikke blot adfærden som led i en årsagskæde, men de oplever også en *vilje* eller et *forsæt* bag de iagttagne handlinger.[1])

Retsmyndighederne kan også fremsætte påstande om andres adfærd på den måde, at de i adfærden ser udtryk for de pågældendes *aktuelle sjælelige tilstand.* Det hedder måske i dommen over den person, som affyrede revolverskuddet, at han handlede i forbigående sindssyge eller i affekt, og i politirapporten vedrørende den person, som brød ind i en lejlighed, siges det måske, at den måde hvorpå handlingen blev foretaget viser, at gerningsmanden var beruset.[2])

Myndighedernes påstande om andres adfærd kan også være udtryk for, at de ser adfærden som udslag af *dybereliggende træk* hos disse andre.[3]) Affyringen af et revolverskud opleves måske som et symptom på gerningsmandens hensynsløse eller følelseskolde karakter og i indbruddet ser myndigheden et udtryk for snedighed eller forhærdethed.

De i retsmyndighedernes påstande udtalte oplevelser af andres adfærd, som led i en årsagskæde, med en bestemt hensigt, som udtryk for deres aktuelle følelsesmæssige tilstand, og som udtryk for mere dybtliggende træk hos dem, vil kunne forklares ved hjælp af retsmyndighedernes oplevede iagttagenormer eller deres iagttageindstillinger. En myndighedsperson vil f. eks. kunne være indstillet på at opleve, at den, der fyrer en revolver af mod en anden, ikke har villet dræbe denne, har haft fortsæt dertil, har begået handlingen i affekt eller at den, der handler således i forhold til et andet menneske, er karakterdefekt. Som privatmand vil myndighedspersonen måske være anderledes indstillet, han vil f. eks. udfra en religiøs indstilling se det skildrede handleforløb som styret af overindividuelle kræfter.

Det kan være, at retsmyndighederne ikke *umiddelbart* oplever andres adfærd, men at deres påstande om adfærd bygger på iagttagelsen af såkaldte *handlespor.*[4]) Findes en død person med et revolverprojektil i legemet, og findes døren til en lejlighed opbrudt, vil det i en politirapport

---

[1]) Jfr. From l. c., p. 81 ff., hvor »den psykiske aspekt ved oplevelsen af en handling« betegnes som »sens«.

[2]) Jfr. From l. c., p. 32 ff., hvor betegnelsen »udtryk« anvendes for den direkte oplevelse af en aktuel sjælelig tilstand hos andre.

[3]) Jfr. From l. c., p. 36 ff.

[4]) Jfr. From l. c., p. 52 ff.

måske blive beskrevet som spor af et drab og et forsøgt eller fuldbyrdet indbrudstyveri. I sådanne tilfælde angår myndighedernes påstande ikke blot de umiddelbart iagttagne fænomener liget og den opbrudte dør, *de udsiger også noget om et formodet bagvedliggende menneskeligt handlingsforløb.* Myndighederne lægger med andre ord på grundlag af de iagttagede spor en *mening* i et andet menneskes adfærd, skønt de iøvrigt måske intet ved om dette andet menneske og dets aktivitet.

Det vil endog teoretisk være muligt, at der hverken bag dødsfaldet eller sprængningen af den nævnte dør umiddelbart ligger noget andet menneskes adfærd, idet døden kan vise sig at være selvforskyldt, og dørsprængningen kan skyldes en eksplosion.[1])

Retsmyndighederne fremsætter ofte alene på grundlag af iagttagelsen af spor påstande om et andet menneskes *aktuelle psykiske tilstand.* Når spor opleves på denne måde, kan man betegne dem som *udtryksspor.*[2]) I den omstændighed, at et lig findes med sønderrevne klæder, vil kriminalpolitiet måske lægge, at en formodet gerningsmand til drabet begik handlingen under seksuel ophidselse eller af seksuelt motiv. Myndighedernes iagttagelse af spor vil også kunne danne grundlag for deres fremsættelse af påstande vedrørende *dybereliggende træk* hos et andet menneske. Kriminalpolitiet ser måske i den omstændighed, at et lig findes ilde tilredt, et udtryk for at den formodede gerningsmand er sindssyg eller seksuelt abnorm. For spor oplevet på denne måde anvendes betegnelsen *prægspor.*[3])

For så vidt angår *middelbart virkende* retsmyndigheder vil påstande som regel være baseret på andres f. eks. underordnede politifunktionærers og vidners mundtlige eller skriftlige oplysninger. Når myndigheder på denne måde oplever andres adfærd og dens psykiske baggrund, får de deres forestillinger om andres adfærd gennem en *oplevet meddelelse.*[4]) Dommere får netop deres oplysninger om de personer, sagerne vedrører, gennem sådanne meddelelser. Som regel oplever myndigheder andres adfærd f. eks. i forbindelse med begåelsen af en forbrydelse gennem meddelelser, idet umiddelbar iagttagelse selvsagt sjældent vil være mulig.

Baggrunden for retsmyndighedernes middelbare oplevelse af andres adfærd på grundlag af iagttagne spor er efter den i dette arbejde benyttede terminologi og de opstillede hypoteser myndighedernes oplevede iagttagenormer og deres iagttageindstillinger. Forsåvidt angår danske retsmyndigheder kan som eksempler nævnes deres kendskab til polititekniske og processuelle bevisregler og -principper og de derigennem skabte sagkyndige indstillinger. Gennem uddannelse og erfaring lærer

[1]) Jfr. From l. c., p. 51.
[2]) Jfr. From l. c., p. 57 f.
[3]) Jfr. From l. c., p. 58 ff.
[4]) Jfr. From l. c., p. 67 ff.

retsmyndighederne disse iagttagenormer og dette medfører igen dannelsen af iagttageindstillinger, som med øget viden og erfaring bliver mere og mere differentierede og specificerede.[1])

Iagttageindstillingerne har ikke blot betydning for retsmyndighedernes *perception* af fænomener i omverdenen, men også for den måde, hvorpå de *indordner* det perciperede. Lad os tænke os, at henholdsvis en færdsels- og en kriminalbetjent efter mørkets frembrud ser en cyklist, som kører uden tændt lygte. Selvom de begge ser samme fænomen, kan det tænkes, at de indordner det sete forskelligt. Medens færdselsbetjenten interesserer sig for selve det faktum, at cyklisten kører uden lygte, er kriminalbetjentens opmærksomhed måske udelukkende rettet mod cyklistens identitet og færden i løbet af den pågældende aften, fordi der netop er tilgået kriminalpolitiet meddelelse om, at en alvorlig forbrydelse er blevet begået, og at gerningsmanden er flygtet på en cykel uden lygte.

I det tænkte eksempel oplever den ene betjent en cyklist uden lygte, den anden en mand, der muligvis er under flugt for politiet. Dette må antages at hænge sammen med, at det oplevede i og med selve oplevelsen indordnes forskelligt for de to betjentes vedkommende. Betjentenes forskellige indordning af det sete vil jeg forklare med, at deres iagttageindstillinger har været forskellige eller med, at deres subjektive roller og dermed deres normoplevelser har været forskellige. Der vil også være forskel på den måde, hvorpå en politimand, som iagttager, at en person retter slag mod en anden, indordner det sete og den måde, hvorpå f. eks. en juridisk uddannet dommer indordner nævnte adfærd, når han gennem meddelelse oplever det skete. Dommeren vil måske fremsætte påstande om det passerede i retssprogets termer, medens politimandens påstande om tildragelsen mere vil være holdt i dagligsprogets terminologi.

Dommeren vil sandsynligvis i højere grad end politimanden have evne til at opløse det iagttagne således, at det, der for sidstnævnte er et og det samme — ensartede fænomener — for dommeren udskilles i tydeligt adskillelige emner, som ikke forveksles.[2]) Gennem kendskabet til retlige normer er der hos dommeren udviklet indstillinger både m. h. t. betingelserne for, at han i sin egenskab af dommer kan fremsætte påstande vedrørende andres adfærd og m. h. t. hans indordning af, hvad han under udførelsen af dommerrollen oplever.

Har en retsmyndighed oplevet et handleforløb og lagt en bestemt mening deri, antages dette at medføre, at myndigheden oplever det

---

[1]) Jfr. James J. Gibson, Social Perception and the Psychology of Perceptual Learning i Group Relations at the Crossroads, p. 133 f. For få årtier siden var edsaflæggelse et anerkendt bevismiddel i faderskabssager. Nu har blodtypebestemmelse indtaget dets plads. Dommerne er således nu indstillet på at fastslå faktum i faderskabssager på andet grundlag end før.

[2]) Jfr. From l. c., p. 88 ff.

videre handleforløb på grundlag af den indordning, som først benyttedes i oplevelsen. Lad os tænke os, at den patruljerende betjent udfra sine iagttageindstillinger særlig retter sin opmærksomhed mod en person, der i en sen nattetime går ind i en baggård til en ejendom. Betjenten er indstillet på, at en person, der på et sådant tidspunkt af døgnet går ind i en baggård, vil foretage en eller anden handling, overfor hvilken han er agtpågivende. Har betjenten først indordnet adfærden på denne måde, er der hos ham dannet en mere speciel indstilling overfor den pågældendes videre adfærd. Ser han f. eks., at manden styrer henimod et vindue ind til et varelager, vil han være tilbøjelig til at opleve det som indledningen til et indbrud, og hører han f. eks. klirren af glas, vil han deri kunne lægge, at et indbrud er ved at finde sted.

På grundlag af de mere generelle iagttageindstillinger kan der således hos retsmyndighederne udvikle sig mere specielle indstillinger, når de in concreto oplever andres adfærd.

Det vil fremgå af det anførte, at hypotesen om, at retsmyndighederne iagttager omverdenen på baggrund af iagttagenormer og derigennem skabte iagttageindstillinger er at betragte som en *speciel anvendelse af oplevelsespsykologisk viden og oplevelsespsykologiske hypoteser* om samfundsindividerne i almindelighed. Særkendet for myndighedernes iagttagelse af omverdenen er — så vidt jeg udfra et almindeligt kendskab til danske retsmyndigheders påstandsytringer formår at se — at selektionsgrundlaget, iagttagelsen af personer, adfærd, genstande og situationer først og fremmest er myndighedernes *vurderinger*, der omtales nærmere nedenfor under b. Denne antagelse indebærer ikke, at alle fænomener, hvorom retsmyndighederne fremsætter påstande, er genstand for deres vurdering, idet påstandene hyppigt vedrører fænomener, som myndighederne påberåber sig i deres *argumentation* for, at den situation har eller ikke har foreligget, som er genstand for deres vurdering. Dette gælder f. eks. fænomener, som påberåbes som bevis for, at »retsbrud« er begået. Der antages med andre ord at bestå et afhængighedsforhold mellem myndighedernes påstande, vurderinger og autoritetsudtryk.

Om retsmyndighedernes påstandsytringer skal endelig fremhæves, at kravet til deres sandhedsværdi ofte vil være et andet end ved påstande indenfor videnskaberne, hvor man i vidt omfang kan lade problemerne uløste, medens myndighederne som regel tilskyndes til og er indstillet på at nå til et konkret resultat i form af et direktiv. Retligt bevis er således ikke sammenfaldende med videnskabeligt bevis.

b. Vurderinger.

Med vurderinger sigter jeg som omtalt ovenfor under 1 B til ytringer, der udtrykker billigelse eller misbilligelse. Disse ytringer er uden

repræsentativ mening og vil derfor ikke kunne undersøges efter deres sandhedsværdi som sande eller falske. Det er karakteristisk for vurderinger, at de fremtræder som udtryk for en *mening* om noget, som er passeret, ikke som udtryk for *at* noget er passeret.[1])

Det kan ofte være vanskeligt for ikke at sige umuligt at skelne mellem påstande og vurderinger, når det drejer sig om dagligsproget. For så vidt angår myndighedernes sprog, således som man finder det i domme, anklageskrifter og politirapporter synes det relativt lettere. Når det eksempelvis i et anklageskrift hedder, at NN tiltales for overtrædelse af straffelovens § 276 ved indbrudsvis at have skaffet sig adgang til et værelse, hvor han fra en skuffe tilegnede sig 100 kr., som tilhørte A, kan man betegne karakteriseringen af adfærden ved henvisningen til § 276 som en vurdering af adfærden, medens resten af sætningen alene opfattes som påstande. I sætninger som »NN må anses at have kørt for hurtigt«, og »NN har betalt for lidt for varerne«, kan det være vanskeligere at adskille vurderinger fra påstande, hvilket jeg imidlertid ikke skal komme nærmere ind på i denne forbindelse, hvor det alene er målet at forklare retsmyndighedernes ytringer ved hjælp af hypoteserne om deres normoplevelser og indstillinger.

I danske retsmyndigheders dokumenter forekommer vurderinger i forskellige former. Det kan om adfærd udtales, at den er retstridig, ulovlig, strafbar, eller at den kan henføres under visse nærmere beskrevne retsregler eller -sætninger. Adfærden vil også kunne karakteriseres som stridende mod »almindelig hæderlighed«, »kønssædeligheden« og »folks retsfølelse«. Endelig vil man i retsdokumenterne kunne finde adfærdskarakteriseringer, hvor det udtales, at en adfærd er »hensynsløs«, »grov«, »farlig« o. s. v.

Når det i lægeerklæringer om en person udtales, at han eksempelvis er »ustadig og følelsesfattig«, »en person med nogen karaktersvaghed«, »en person med udtalte psykopatiske karaktertræk«, »seksuelt abnorm« og »konstitutionel moralsk defekt psykopat«, vil der formentlig i overvejende grad være tale om lægevidenskabelige påstande. Hidrører sådanne ytringer fra en retsmyndighed, vil de derimod ofte i videre omfang indebære en afstandtagen fra pågældende udfra en samfundsmæssig synsvinkel.

Hvad enten der er tale om vurderinger af personer eller adfærd, synes det at dreje sig om højere eller lavere indordninger i vurderingskategorier. Yderpunkterne dannes af den høje grad af indordninger i retligt udformede, stærkt differentierede kategorier og den laveste grad af indordninger i det daglige sprogs mere enkle og ubestemte vurderingsklasser. Den adfærd, der af den ikke-juridisk uddannede retsmyndighed

[1]) Jfr. Frederick A. Philbrick, Language and the Law, The Semantics of Forensic English, N. Y. 1949, p. 99—109.

vurderes som vold begået i ophidselse, vil måske af den juridisk uddannede retsmyndighed vurderende blive klassificeret som vold af den i straffelovens § 244 stk. 1 omhandlede karakter begået under de i § 84 stk. 1 1) omhandlede omstændigheder.

Det vil fremgå af det anførte, at jeg mener, at retsmyndigheders ytringer om, at en person, hvem en vis adfærd tilskrives, er psykopat, sinke o. s. v. ikke blot kan betragtes som påstande om den pågældendes psykiske tilstand, eller som det er sagt ovenfor, dybereliggende træk hos ham. Jeg ser også i de pågældende ytringer udtryk for en vis afstandtagen fra de nævnte personer som samfundsindivider. Når retsmyndighederne ytrer sig om andres dybereliggende træk, vil anledningen som regel være, at disse andre påstås at have begået handlinger, hvorfra myndighederne tager afstand. En anden sag er, at differentieringen af personer efter deres sjælelige habitus interesserer myndighederne, når de skal træffe bestemmelse om, hvorledes der skal forholdes med den pågældende person. Man skimter her sammenhængen mellem vurderinger og direktiver, som jeg nærmere skal omtale nedenfor.

Retsmyndighedernes vurderinger kan forklares ved hjælp af hypoteserne om oplevede vurderingsnormer og om vurderingsindstillinger. Myndighederne oplever fra forskellige grupper udgående normer, hvorefter de skal tage afstand fra person- og adfærdstyper. Indlæringen af retlige normer, således som de f. eks. findes i skrevne kilder, vil efterhånden udvikle visse indstillinger hos de pågældende. Retsmyndighederne oplever også andre normer fra større eller mindre grupper indenfor den befolkning, hvori de virker. Derved dannes det sæt af vurderingsindstillinger som afspejler oplevede normer, der indgår i retsmyndighedens subjektive sociale rolle.

Jeg antager, at myndighedsytringer, hvorved andres adfærd betegnes som uforståelig, mærkelig, unormal, abnorm o. s. v. udtrykker en afstandtagen fra myndighedernes side. Ytringerne vil i almindelighed fremtræde som påstande om en afvigen fra noget, der er almindeligt, sædvanligt og normalt, men de indeholder som regel samtidig myndighedens vurderinger.[1]) Myndighedspersonens kendskab til eller forestilling om, hvorledes folk i den pågældende gruppe faktisk bærer sig ad i forskellige situationer, virker som oplevet social norm og danner vur-

[1]) Jfr. From l. c., p. 183, hvor det om eksperimentet med moralsk forargelse bl. a. udtales, at »Vi ser, at »tout comprendre« . . . ikke altid (er) »tout pardonner«, hvilket forsøget iøvrigt viste særdeles tydeligt. 23 af forsøgspersonerne søgte på en eller anden måde at forklare en mands afvigende adfærd, men de 15 af dem fordømte ham trods forklaringen. Og ofte forekom der »forklaringer«, der må betragtes som camoufleret fordømmelse, når manden beskrives som ubegavet, ikke rigtig klog, unormal, meget ungdommelig o. lign.« Se også min artikel Den Grønlandske Kriminallov, Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 3. hefte 1954, p. 266—267.

deringsindstillinger, hvorefter personer og adfærd indordnes i vurderingskategorier.

Det er allerede flere gange nævnt, at jeg antager, at der består en nær sammenhæng mellem iagttage- og vurderingsindstillinger. Myndighederne vil i særlig grad være indstillet på at iagttage personer og adfærd, hvorfra de vurderende tager afstand. Iagttager myndigheder, at personer eller adfærd afviger fra, hvad de efter de givne omstændigheder er indstillet på, vil de være indstillet på at tage afstand fra personer eller adfærd, der på denne måde »afviger« fra det forventede.

Som ovenfor nævnt vil det ofte være nødvendigt, når man vil forklare vurderinger ved hjælp af hypotesen om vurderingsindstillingerne også at tage hypotesen om myndighedernes direktivindstillinger til hjælp. Når retsmyndighederne er indstillet på vurderende at klassificere personer i sindssyge, åndssvage og psykopatiske gerningsmænd, må det antages at hænge sammen med, at de er indstillet på at fremsætte forskellige direktiver for disse personkategoriers vedkommende.[1]) Samme synspunkter kan anlægges overfor myndighedernes vurderende klassificeringer af adfærd, som mere eller mindre grov, hensynsløs, farlig o. s. v., idet differentieringen i et vist omfang kan føres tilbage til, at myndighederne er indstillet på at fremsætte forskellige direktiver vedrørende personer, der begår de forskellige typer af adfærd.

c. Direktiver.

Ovenfor under 1 B har jeg defineret direktiver som ytringer uden repræsentativ mening, men med påvirkningsintention. Ytringerne kan have form af befaling, anvisning, henstilling, ønske, formaning, anmodning m. m. Direktivet vil i reglen gå ud på, at der skal ske visse forandringer i en persons forhold, han skal eksempelvis betale et pengebeløb til en anden eller til staten, anbringes i fængsel, fraflytte en lejlighed o. s. v. Direktivet vil som regel ikke alene vedrøre den, hvis forhold »tilsigtes« ændrede, men vil også vedrøre den eller dem, der som social rolle har at påse, at direktivet efterkommes.

Som tidligere omtalt lægger jeg ikke andet i begrebet påvirkningsintention end, at den pågældende ytring efter almindelig blandt retsmyndighederne rådende opfattelse fremtræder overfor omverdenen som gående ud på at påvirke andre. Direktivet kan bestå i en dom til fængsel.

---

[1]) Jfr. min ovennævnte artikel, p. 267, hvor det bl. a. udtales, at den afstandtagende indstilling til deviatorer kan medføre, at der anvendes de mest forskelligartede reaktioner imod dem og at tildeling af advarsel, pålæggelse af bøde, dom til lægelig behandling, dom til forvaring og andre sanktioner efter kriminalloven er udtryk for en afstandtagende holdning.

Det gør ingen begrebsmæssig forandring, at dommeren umiddelbart efter domsafsigelsen skriver et benådningsandragende for den pågældende. Fængselsdomme er ytringer med påvirkningsintention, selvom dommeren af hele sit hjerte ønsker, at de i dommene liggende direktiver aldrig vil blive efterlevet, og han foretager visse skridt med dette mål for øje.

Direktiver findes — for danske retsmyndigheders vedkommende — fortrinsvis i domme. De af myndighederne oplevede direktivnormer og de derigennem skabte direktivindstillinger kan i større eller mindre grad være specificerede og differentierede. En retsmyndighed kan opleve, at en gruppe indenfor befolkningen ønsker eller kræver, at der skrides ind mod en person, uden at det fremgår på hvilken måde. Drejer det sig om en juridisk uddannet dansk retsmyndighed, vil den gennem uddannelsen og indsigt i retsreglerne have fået et sæt indstillinger, hvorefter den er parat til at fremsætte direktiver vedrørende andre, alt efter hvilke personstyper, adfærdstyper og situationer, der er tale om.

Retsmyndighedernes gennem oplevelse af juridiske normer udviklede direktivindstillinger kan principielt gå ud på at vælge direktiv efter *personens psykiske tilstand* eller efter *den konkrete adfærd* og den *situation*, der har sat retsmyndigheden i aktivitet. Som regel vil retsmyndighederne være indstillet på at vælge direktiv under hensyntagen til såvel person, adfærd som situation. Iøvrigt opnår myndigheden gennem kendskabet til proces-, kriminal-, erstatningsret m. v. stærkt differentierede direktivindstillinger. Medens man hos de juridisk uddannede retsmyndigheder finder direktivindstillinger skabt gennem oplevelsen af et stærkt udbygget detailleret normsystem, vil man hos andre myndigheder kunne finde meget mere enkle direktivindstillinger skabt gennem oplevelser af normer udgående fra den eller de grupper, hvori myndighederne udfører deres virksomhed.

For så vidt angår myndigheder, der i overvejende grad oplever og har oplevet sociale normer udgående fra storgrupper eller formelle grupper, vil de have tilbøjelighed til at fastsætte direktiver efter person- og adfærdskategorier, medens myndigheder, der i overvejende grad oplever normerne som udgående fra smågrupper, i større grad vil være tilbøjelige til at vælge direktiv under hensyntagen til det enkelte individ og den konkrete adfærd.[1])

Det er allerede under omtalen af vurderingerne nævnt, at der synes at bestå en nær sammenhæng mellem baggrunden for vurderinger og direktiver. Usikkerhed i oplevelsen af vurderingsnormer og usikre vurderingsindstillinger vil have en tendens til at medføre usikre direktivindstillinger eller indstillinger gående ud på kun at fremsætte direktiver

[1]) Jfr. min ovenanførte artikel, p. 261—262.

om mindre alvorlige indgreb. En indstilling på at tage stærkt afstand fra andre personer eller deres adfærd vil ofte medføre en indstilling gående ud på, at der skal anvendes mere alvorlige indgreb overfor pågældende.

Retsmyndighederne er ikke blot indstillet på at fremsætte direktiver, men de er tillige indstillet på at gøre et på en særlig magtfuld, højtidelig og objektiv måde. Direktiverne fremsættes ikke i formen »jeg dømmer«, »jeg befaler« o. s. v., men på en langt mere upersonlig, objektiv måde, idet myndighederne anvender de såkaldte autoritetsudtryk.

d. Autoritetsudtryk.

Ovenfor under 1 B har jeg defineret autoritetsudtryk som verbale og ikke-verbale ytringer, der forlener retsmyndighedernes hele adfærd med magtfuldhed, ophøjethed og objektivitet. Der består med andre ord en nær sammenhæng mellem retsmyndighedernes autoritetsudtryk og deres påstande, vurderinger og direktiver. Denne særlige måde at opføre sig på er måske det kendetegn for retsmyndighederne, som man ved en umiddelbar iagttagelse først får øje på. Læser man en dom, et anklageskrift eller en politirapport, er det slående, at sproget og argumentationstyperne adskiller sig væsentligt fra dagligdagens udtryksmåder, og ser man en dommer, anklager og politimand i aktivitet, adskiller også deres ikke-verbale adfærd sig fra den almindelige borgers.

De verbale autoritetsudtryk består ikke blot i udtryk som »thi kendes for ret«, og »thi eragtes«, der i domme og kendelser indleder retsmyndighedens direktiv, men også i henvisninger til visse overindividuelle fænomener som f. eks. love og retsprincipper. De ikke-verbale autoritetsudtryk består i den symbolik, hvormed retsmyndighederne optræder, hvad enten der er tale om bygninger, som benyttes under rollens udførelse, den dragt eller uniform, som myndighedspersonerne er iført, når de er i virksomhed eller hele deres måde at føre sig på iøvrigt.

Det er ofte blevet påpeget, at denne adfærd »er vel egnet til å styrke rettens symbol-funksjoner. Det gis utseende av at alle, eller de fleste, avgjørelser følger som nødvendige konsekvenser av gitte regler og prinsipper, mens resultatene i virkeligheten er svært variable. Denne teknikken øker respekten for avgjørelsene og gir rettsordenen preg av enhet og konsekvens.«[1]) Man har også nævnt, at myndighedsadfærden både kan tilfredsstille den, der ønsker »sikkerhet og stabilitet« og den, der ønsker »individuell rettferdighet, elastisitet og utvikling«. Straffedommen er blevet karakteriseret som en objektivt set »agressiv reaksjon fra en myndighetsperson overfor en borger . . . begrunnet i et formelt normapparat.«[2])

[1]) Jfr. Torstein Eckhoff, Rettsvesen og Rettsvitenskap i U.S.A., Oslo 1953, p. 332, hvor Thurman Arnolds synspunkter gøres til genstand for omtale.

[2]) Jfr. Vilhelm Aubert, Om Straffens Sosiale Funksjon, Oslo 1954, p. 199.

Det er også blevet fremhævet som et kendetegn for dommeren, at han både fysisk og psykisk er isoleret fra den, som han skal dømme, hvilket bl. a. er blevet forklaret som en mekanisme til beskyttelse af myndighedspersonen mod at »oppleve sin egen livsødeleggende funksjon«.[1]) Retsmyndigheden betragtes herefter som en rolle, som »krever formalisert aggressivitet«. Ved at finde begrundelserne for afgørelser i et kompliceret og omfattende sæt af »generelle normer« undgår »håndhæverne«, at for megen personlig aggression kommer frem.

Overfor disse synspunkter skal anføres, at det antagelig vil være meget vanskeligt at efterprøve deres sandhedsværdi med de forskningsmidler, som i øjeblikket står til disposition. Særlig tvivl om betragtningernes holdbarhed opstår iøvrigt, når talen er om retsmyndigheder, der behandler ganske ubetydelige politisager og civile sager. Det er overhovedet spørgsmålet, om retsmyndighederne gør sig sådanne tanker og har sådanne emotioner, når de i domme, kendelser o. l. henviser til regler og i det hele taget anvender den argumentationsteknik, som er karakteristisk for juraen. Dette vil næppe være tilfældet forsåvidt angår f. eks. en dansk dommers citering af §§ under rutinemæssig behandling af ensartede retssager.

Det skønnes mere frugtbart, så længe viden om f. eks. myndighedspersonernes emotioner under rollens udførelse ikke er tilgængelig, at forklare adfærden ved hjælp af hypoteser om de sociale normer, som myndighederne oplever og de indstillinger, som skabes derigennem. Denne betragtning udelukker ikke, at de ovenfor og andre steder nævnte hypoteser om myndighedernes motivation, efterhånden som det bliver muligt, efterprøves empirisk.

Jeg skal ikke nærmere forsøge en analyse af de elementer af *magtfuldhed* og *ophøjethed*, som jeg definitorisk indlægger i retsmyndighedernes autoritetsudtryk. Den magtfuldkomne adfærd viser sig hos myndighederne i første række derved, at de verbalt og ikke-verbalt giver udtryk for, at der står en eller anden magtfaktor til deres rådighed. Dette kan indirekte ytre sig i den absolutte formulering, retsmyndigheden giver et direktiv, således som det f. eks. er tilfældet, når det i konklusionen i en højesteretsdom udtales »Det idømte at udrede inden 15 dage efter denne højesteretsdoms afsigelse«. Magtfuldheden kan også komme til udtryk ved at myndighedspersonen bærer våben eller ligefrem i det konkrete tilfælde f. eks. ved en anholdelse faktisk anvender fysisk magt.[2])

[1]) Jfr. Aubert l. c., p. 203.

[2]) Sammenhold hermed Ross' synspunkt i »Om Ret og Retfærdighed«, p. 46, »at retten udgøres af en sammenhæng af regler, der alle, direkte eller indirekte, angår udøvelse af *fysisk tvang mod person gennem dertil bestemt offentlig myndighed.* Når vi ser bort fra de forholdsvis få tilfælde, i hvilke der er hjemlet forvaltningen adgang til umiddelbar magtanvendelse, kan vi også sige, at retten er direktiver for *anordning af konkret tvangsudøvelse ved domstolene.*«

Hvad angår *ophøjetheden* i myndighedsadfærden kommer den til udtryk på flere forskellige måder. Som eksempler kan nævnes det særlige retssprog, retsbygningernes udstyr og dommernes påklædning i de højere retter.

Større interesse knytter sig til myndighedsadfærdens *objektivitet*. Denne side af adfærden har i nyeste tid været gjort til genstand for nærmere omtale fra retsfilosofisk side.[1]) Når jeg vil gøre myndighedsadfærdens objektivitet til genstand for særlig omtale, skyldes det, at jeg antager, at den er det centrale i autoritetsudtrykkene og at ophøjetheden og magtfuldheden måske kan ses som sider af objektiviteten.[2])

BRUSIIN antager, at der i hvert fald i moderne kulturlande i al retsafgørelse ligger en tendens til objektivitet, og at kravet herom er dybt rodfæstet hos individerne i disse kultursamfund. Han nævner en række objektivitetsskabende faktorer f. eks. domstolenes opbygning, procesmåden, dommernes og andres »retsfølelse«, de processuelle krav om begrundelse af domme og ikke mindst retsvidenskaben og dommernes juridiske uddannelse. Han lægger i objektivitetsprincippet, at de mennesker, der virker som retsmyndigheder, derved kun skal rette al deres adfærd, særlig deres afgørelser efter de retsnormer, som regulerer deres adfærd som organpersoner. Individuelle stemninger, øjeblikkelige følelser, værdiskalaer som ligger uden for »retten« må derimod ikke medvirke.

Over for disse betragtninger vedrørende objektivitetsbegrebet har Ross udtalt, at de forudsætter en skelnen mellem retlige og ikke-retlige motiveringer i retsafgørelsen, som ikke lader sig gennemføre.[3]) Ikke-retlige motiveringer skulle omfatte stemninger, følelser, magtfaktorer, ideologiske faktorer o. l. og objektivitetsideen skulle herefter betyde kravet om udskillelse af alle disse ikke-retlige motiveringer fra retsafgørelsen. Efter Ross' opfattelse er »retten« ikke udslag af nogen specifik vurdering, »men vokser frem af de samme praktiske attituder, interesser,

---

[1]) Jfr. Otto Brusiin: Über die Objektivität der Rechtssprechung. Helsinki 1949, og Ross' anmeldelse: TfR 1950, p. 476 ff. samt Om Ret og Retfærdighed, p. 370.

[2]) Det er i hvert fald mit indtryk, at myndigheder er mere tilbøjelige til at argumentere »objektivt« end til at henvise til forhåndenværende magtmidler. Den situation foreligger iøvrigt ofte, at myndigheden faktisk vil være den svagere part i en magtkonflikt. Kolonisationens historie frembyder eksempler herpå, i hvilken forbindelse man kan nævne Hans Egedes kolonisation af Vestgrønland. Jeg tror, at det er en lignende betragtning, som Sven Clausen giver udtryk for i Essays om Almindelig Retslære, København 1935, p. 38: »Overgangen fra Tvist til Retstvist forudsætter foruden de to uenige Parter en Trediemand. Hvor Samfundet kun består af to, kan der kun herske Magt eller Moral. Hvor der er tre, kan der blive tale om Ret . . . .« Jeg antager, at myndighedspersonens oplevelse af at være i en sådan »trediemandsposition« i høj grad kan bidrage til at forklare, at han f. eks. tør anordne endog meget vidtgående indgreb i andres personlige sfærer.

[3]) Jfr. T.f.R. 1950, p. 476 og Om Ret og Retfærdighed, p. 370.

magtfaktorer og ideologiske komponenter, der gør sig gældende i samfundet også udenfor retslivet. . . . retten udtømmes ikke med loven. Retsafgørelsen influeres — uden at nogen vil kalde det for brud på objektivitetsprincippet — af andre faktorer end loven. Gennem retssædvaner og især gennem de fri hensyn og vurderinger, der ofte benævnes »forholdets natur«, »retsprincipper« o. l., kommer ideologiske eller andre faktorer til udtryk, der ikke forud har været formaliseret som lov. Som bekendt er retsudviklingen for en stor del sket ad denne vej og gør det stadig.«

Ross mener ikke, at man kan nå til en bedre bestemmelse af objektivitetsbegrebet end ved at kalde de faktorer for objektive, som »faktisk i almindelighed motiverer domstolene«. Han finder, at retsfølelsen kræver, at visse motiveringer ikke må forekomme, og han mener, at disse retsfølelsens krav har fundet udtryk i den »praksis, der følges af landets dommerstand . . . Hvad der her er almindelig praksis, er pr. definition retligt«. At en retsafgørelse er subjektiv, betyder herefter »simpelthen dens motivering ved faktorer, der er særegne for denne dommer som udtryk for hans subjektivt-individuelle indstilling som afvigende fra den, der i almindelighed behersker dommerstanden«.

Det følger af hypoteserne om retsmyndighedernes subjektive rolle og om deres gennem normoplevelser skabte indstillinger, at man ikke kan tilslutte sig de af Brusiin anførte synspunkter, hvis de indebærer, at der alene er tale om objektivitet, når retsmyndighedsadfærden retter sig efter *retsnormer*. Han taler imidlertid ikke bare om retsnormer, men om de retsnormer, *som regulerer retsmyndighedens adfærd »som organperson«*. Såfremt han dermed mener, hvad der ovenfor er anført om de sociale normer, der konstituerer rollen som retsmyndighed, kan der udfra nærværende arbejdes forudsætninger ikke indvendes noget principielt mod hans betragtninger. Opfatter man ham imidlertid således som Ross har gjort det, kan betragtningerne ikke tiltrædes, fordi de sociale normer, der udgør rollen som retsmyndighed og de sociale normer, som myndigheden oplever i denne egenskab, kan være love, andre myndigheders adfærd og almindelige menneskers adfærd, uden at dette på nogen måde gør forandring i betegnelsen af den derigennem skabte adfærd.

Ross finder som nævnt, at myndighedsadfærden mangler objektivitet, hvis den er motiveret ved faktorer, som er særegne for denne myndighedsperson som udtryk for hans subjektivt-individuelle indstilling som afvigende fra den, der i almindelighed behersker retsmyndighederne. Hvis der med »motiveret« sigtes til psykiske processer hos myndigheden, vil det som regel være praktisk uigennemførligt at tage stilling til om myndighedsadfærden opfylder objektivitetskravet eller ikke. Anderledes hvis der med ordet sigtes til adfærdens fremtrædelsesform særlig den benyttede argumentationsteknik. Når der her tales om, at

autoritetsudtryk er ytringer, som fremtræder med bl. a. objektivitet, betyder dette netop, at det definitionsmæssigt ikke tillægges betydning, om myndighedspersonens »motiver« har været objektive eller subjektive, når adfærden giver *udtryk* for objektivitet.

Næppe to myndigheder motiverer ens. I nogle tilfælde vil de individuelt og subjektivt tage standpunkt i en sag, som de har til behandling. Det er muligt, at denne standpunkttagen vil blive afgørende for sagens udfald, men den vil dog blive betegnet som objektiv, såfremt autoritetsnormerne er blevet overholdt. I andre tilfælde vil der ikke være tale om nogen subjektiv motivationsproces af betydning, idet myndigheden handler rent rutinemæssigt f. eks. anvender blanketter, som indeholder henvisninger til lovbestemmelser, der netop er af betydning for den bestemte sagstype, hvorom der er tale.

Udfra de i nærværende arbejde opstillede hypoteser kan myndighedernes autoritetsudtryk forklares ved hjælp af oplevede autoritetsnormer eller de derigennem skabte autoritetsindstillinger. Retsmyndighederne oplever, at det forventes af dem, at de udøver deres virksomhed, d. v. s. fremsætter deres påstande, vurderinger og direktiver med autoritet, hvad enten nu denne består i, at myndighedspersonen er iført en særlig klædning, taler et særligt sprog eller henviser til love og principper under virksomhedens udførelse. Myndigheden antages ikke blot at opleve sådanne normer som udgående fra retskyndige i samfundet, men også fra andre gruppers side oplever myndighederne forventninger om, at de skal optræde f. eks. med en vis værdighed og upartiskhed.

D. Sammenfatning og konklusioner.

I de foregående afsnit er opstillet et begrebssystem, ved hjælp af hvilket det skønnes muligt at forklare myndighedsadfærd, hvadenten der er tale om dommere, anklagemyndighed og politi i det moderne statssamfund eller om »tilsvarende« institutioner indenfor andre samfundstyper og idenfor smågrupper i storsamfundet.

Udgangspunktet ved systemets opstillelse har været danske retsmyndigheder og deres adfærd. Myndighedsadfærden deltes i *påstande, vurderinger og direktiver* vedrørende konkrete personer og deres adfærd i konkrete situationer. Dertil kommer de såkaldte *autoritetsudtryk*, der dels består i en særlig optræden i det konkrete tilfælde dels i henvisninger til love, regler, principper o. l. Disse fænomener er *umiddelbart iagttagelige*. I det omfang man umiddelbart kan iagttage, at der til myndighederne stilles forventninger, krav etc. med hensyn til deres *adfærd som myndigheder* og det må antages, at disse *sociale normer* kendes af myndighederne, indgår de i det empiriske grundlag for opstillelsen af de hypoteser, ved hjælp af hvilke myndighedsadfærden søges forklaret.

Det system af sociale normer, som udgør den *sociale rolle*, der er betegnet som retsmyndighed, inddeles i *iagttagenormer*, *vurderingsnormer*, *direktivnormer* og *autoritetsnormer*. Dette normsystem udgør et sæt af forventninger etc. som rettes fra borgerne til dommere, anklagere, politifolk m. v. I hvilket omfang det på denne måde afgrænsede begreb retsmyndighed falder sammen med retlige definitioner af dommere m. v. beror på *hvilken referencegruppe der er tale om*. Er det statssamfundet som en helhed, der er til drøftelse, er begreberne identiske, hvilket derimod ikke er tilfældet, såfremt det drejer sig om grupper indenfor det større samfund.

Med udgangspunkt i retsmyndighedernes autoritetsudtryk samt de sociale normer, hvortil myndighederne må antages at have kendskab, opstilles den hypotese, at retsmyndighederne *oplever, at et system af sociale normer er rettet til dem, eller de oplever med andre ord deres sociale rolle*. Den således oplevede rolle kaldes retsmyndighedens *subjektive sociale rolle*, der udgøres af *oplevede iagttagenormer*, *vurderingsnormer*, *direktivnormer og autoritetsnormer*. De oplevede normer kan i større eller mindre omfang være *fiktive*, idet de ikke eller kun i begrænset omfang modsvares af sociale normer, hvis eksistens man konstaterer ad anden vej.

Hypotesen om de oplevede normer er ikke tilstrækkelig til at forklare retsmyndighedernes adfærd. Det kan ikke antages, at myndighederne altid, når de er i virksomhed, oplever normer, der refererer til den konkret foreliggende situation. Det kan tænkes, at myndigheden har oplevet bestemte normer så ofte, at der på denne måde hos dem er skabt tendenser til at handle i den retning, som de oplevede, at normerne tilskyndede dem til at handle. Det kan også tænkes, at retsmyndigheden har behandlet en bestemt slags sager så ofte og at de normer, der vedrører de pågældende sagsforhold er oplevet så ofte, at der ikke mere er tale om nogen aktuel normoplevelse i det enkelte tilfælde. *Der kan gennem de tidligere normoplevelser have udviklet sig visse indstillinger*, eller med andre ord tendenser til at opføre sig i overensstemmelse med de tidligere oplevede normer. De af disse normer skabte indstillinger kan inddeles i *iagttageindstillinger*, *vurderingsindstillinger*, *direktivindstillinger og autoritetsindstillinger*.

Ved hjælp af hypoteserne om oplevede normer og derigennem skabte indstillinger forklares sammenhængen mellem retsmyndighedernes normkendskab, således som det foreligger dokumenteret i retsdokumenter og på anden måde, og retsmyndighedernes påstande, vurderinger, direktiver og autoritetsudtryk, således som de findes i domme, anklageskrifter og politirapporter. Oplevede normer og derigennem skabte indstillinger betragtes som *systemer ved hvis hjælp myndighederne i konkrete situationer indordner personer, adfærd og fænomener, der forbindes dermed i mere eller mindre differentierede kategorier*. Som eksempel på et sådant system med

muligheder for høj indordning kan nævnes en erfaren dansk dommers juridiske indstillinger.

Inddelingen af oplevede normer, af indstillinger og af adfærd i 4 kategorier er kun mulig analytisk. Faktisk består der en intim sammenhæng mellem dem, men det synes hensigtsmæssigt i fremstillingsteknisk henseende at foretage en opdeling af dem. I det opstillede begrebssystem indgår *ingen personlighedspsykologiske begreber eller hypoteser.* Grunden hertil er, at man endnu mangler metoder, der gør det muligt at sætte disse begreber og hypoteser i relation til iagttagelige fænomener af den type, som har interesse i denne sammenhæng. Ikke blot er endnu ikke overvundne vanskeligheder forbundet med at iagttage og forklare myndighedsadfærd, men det bliver endnu vanskeligere, når studieobjekterne tilhører en kultursfære forskellig fra den, iagttageren tilhører. Begrebssystemet må karakteriseres som overvejende oplevelsespsykologisk.

Det skal i denne sammenhæng fremhæves, at systemet naturligvis *ikke kan benyttes som instrument til nøjagtig forudsigelse af konkret myndighedsadfærd.* Der vil alene være tale om mere eller mindre tilnærmelsesvise forudsigelser, hvortil kommer, at *behov* og *behovsfunderede indstillinger* som nævnt mangler som faktorer i forudsigelsesgrundlaget. Dernæst er såkaldte *rollekonflikter ikke taget i betragtning.* Der tænkes hermed på situationer, hvor den, der optræder i rollen som retsmyndighed, samtidig optræder i andre sociale roller, hvis normsystemer i større eller mindre grad strider mod det normsystem, som udgør myndighedsrollen. Som eksempler på sådanne situationer kan man nævne, at en dommer er medlem af en forening, der har som formål at bekæmpe dødsstraf. I en konkret situation, hvor dommeren står overfor et tilfælde, hvor der kan blive tale om at anvende dødsstraf, vil de to roller i hvilke han befinder sig, kunne bringe ham i en konfliktsituation, hvor dommerrollens normer kan tilskynde til afsigelse af dødsdom, medens de normer, han oplever som medlem af den pågældende forening vil kunne tilskynde ham til ikke at idømme dødsstraf.

Grunden til, at rollekonflikter er holdt udenfor nærværende undersøgelse, er, at jeg har fundet det vigtigt i første række at kaste lys over den sociale rolle, som her er kaldt for retsmyndighed. Målet med det opstillede begrebssystem er *ved hjælp af retsmyndighedens egen opfattelse af rollen at forklare dens adfærd som retsmyndighed.* Førend problemer i forbindelse med rollekonflikter tages op til behandling, synes det af væsentlig betydning nærmere at have analyseret rollebegrebet. Den foretagne analyse har vist, at det er vigtigt at skelne mellem de »faktisk eksisterende« sociale normer og de oplevede normer, som konstituerer den subjektive sociale rolle.

Det er den subjektive sociale rolle, som her er valgt som instrument til forklaring af myndighedsadfærden. Ved at arbejde med begrebet sub-

jektiv rolle eller med andre ord et system af oplevede sociale normer, opnår man mulighed for at beskrive, hvorledes myndighedsadfærden kan hidrøre fra oplevelsen af normer, som udgår fra forskellige normsendere og som kan variere for de forskellige gruppers vedkommende. Myndighedspersonen kan på denne måde opleve, at forskellige grupper nærer forskellige forventninger etc. til ham i hans egenskab af myndighed.

Det opstillede begrebssystem kan som nævnt ikke anvendes som instrument til nøjagtig forudsigelse af retsmyndigheders konkrete adfærd. Det vil derimod kunne benyttes til *forudsigelser om myndighedernes adfærdsmuligheder*. Kender man myndighedens gruppetilknytninger og de gruppenormer, som med en vis højere sandsynlighed kommer til dens kundskab, vil man ved hjælp af hypoteserne om oplevede normer og om indstillinger kunne *forudsige indenfor hvilke rammer myndighedsadfærden i en given konkret situation vil komme til at ligge*. Begrebssystemets egnethed som forudsigelsesinstrument vil alene kunne bestemmes gennem dets empiriske anvendelse.

Opstillelsen af begrebssystemet kan kun betragtes som et første forsøg på en systematisk tilrettelæggelse af en psykologisk myndighedsforskning. Efterhånden som de i begrebssystemet liggende synsvinkler anlægges ved beskrivelse og forklaring af myndigheders adfærd i forskellige grupper, vil det sandsynligvis vise sig nødvendigt at foretage forandringer i systemet eller måske at erstatte det af et andet. Dette vil i hvert fald være tilfældet, når det bliver muligt at arbejde empirisk med personlighedspsykologiske begreber og hypoteser ved undersøgelser af myndighedsadfærd i forskellige samfund og grupper. De interessante spørgsmål, som knytter sig til forholdet mellem personlighed og subjektiv rolle og til indstillingernes personlighedspsykologiske baggrund må i denne sammenhæng lades uomtalt.

Det i nærværende arbejde opstillede begrebssystem anskuer *individet som et socialt og kulturelt fænomen* og tilsigter at åbne vejen for en systematisk koordination af retsforskning, psykologi og kulturforskning, idet hovedvægten lægges på det enkelte individ som centrum for *oplevelsen* af den abstrakte og konkrete omverden.

I det følgende kapitel vil begrebssystemet blive prøvet på empirisk materiale indsamlet i grønlandske samfund. Prøven vil blive foretaget på den måde, at vestgrønlandske retsmyndigheders adfærd vil blive beskrevet og forklaret udfra de principielle synspunkter, som er fremlagt i dette kapitel. Der vil ikke blive tale om en fuldstændig gennemført anvendelse af de i begrebssystemet liggende termer og sætninger, idet fremstillingen derved ville tynges unødigt. Formålet med den i dette kapitel foretagne analyse har alene været at redegøre for det tankeapparat og -system, som danner grundlaget for den beskrivelse og forklaring af iagttagne fænomener, som vil blive forsøgt gennemført i næste kapitel.

KAP. III

BEGREBSSYSTEMETS ANVENDELSE PÅ EMPIRISK MATERIALE

I forrige kapitel har jeg søgt at finde frem til begreber og hypoteser, som egner sig til klassifikation af fænomener, der traditionelt beskrives og systematiseres alene ved hjælp af retsdogmatisk terminologi. De i kapitlet opstillede begreber og hypoteser er i det væsentlige hentet fra oplevelses- og socialpsykologien. Der blev peget på visse lovmæssigheder, som antoges at gælde for retsmyndigheders adfærd i et hvilket som helst samfund eller indenfor enhver gruppe af mere permanent karakter. Det skal stærkt understreges, at det opstillede begrebssystem kun er at betragte som foreløbigt, idet det først gennem afprøvninger i et større antal tilfælde vil være muligt at vide, om det i den form, hvori det nu foreligger, er et tilstrækkelig hensigtsmæssigt arbejdsredskab, eller om det på forskellige punkter bør omarbejdes, udbygges eller afløses af andre begrebssystemer, ligesom det kan forældes ved nye landvindinger navnlig indenfor psykologien.[1])

Kriteriet for systemets hensigtsmæssighed er, i hvilken grad det egner sig til at forklare et stedfundet adfærdsforløb og i sidste ende, hvorvidt det egner sig til at stille prognoser vedrørende retsmyndig-

[1]) Jfr. Svend Ranulf, Socialvidenskabelig Metodelære, København 1946, p. 53, hvor det fremhæves, at man endnu ofte i socialvidenskaberne støder på en »uforstaaende Holdning overfor de operationelle Definitioner, der dog er uundværlige i al Erfaringsvidenskab. Dette beror antagelig paa, at Levninger af Begrebsrealismen stadig udgør en Bestanddel af moderne Menneskers dagligdags ureflekterede Tankegang. Man miskender det Forhold, at Tænkningens abstrakte Begreber er *Fiktioner, skabte af Menneskene for at tjene den menneskelige Erkendelses Formaal, og at man derfor uden Betænkelighed kan ændre dem, efterhaanden som Erkendelsens Fremskriden gør det formaalstjenligt.*« (Fremhævelserne er mine). Se også E. Tranekjær Rasmussen, Virkelighed og Beskrivelse, En Introduktion til Temaet for Nordisk Sommeruniversitet 1954 (stencileret), p. 2, hvor det udtales, at forudsætningen for, at vi kan beskrive noget er, »*at vi i forvejen har noget at beskrive med.* Det kan være et sprog, det kan være visse grafiske billeder, det kan være visse karakteriseringsmetoder, f. eks. målemetoder af forskellig art, det kan være et i forvejen skabt begrebsapparatur o. s. v. o. s. v. Lad os kalde det, vi har at beskrive med, for *beskrivelsesinventaret.*«

hedernes adfærd. Såfremt systemet egner sig til at forklare et stedfundet handleforløb, er formodningen for, at det også vil kunne anvendes til forudsigelse af i hvert fald tendenserne i et handleforløb, hvori en del af de samme elementer indgår. Disse spørgsmål vil alene kunne besvares gennem empirisk forskning. Inden man forsøger at stille prognoser, er det imidlertid nødvendigt at opstille visse begreber og foretage visse klassifikationer, idet man ikke vil kunne få overblik over og korrelere de data, som interesserer en, såfremt man ikke gør sig klart, hvilken terminologi man vil benytte ved beskrivelsen af de pågældende data, og hvilken sammenhæng mellem dem man — i hvert fald indtil videre — vil antage, at der findes.

Det erfaringsmateriale, som i det følgende vil blive belyst ved hjælp af begrebssystemet, er indsamlet i andet øjemed, men forekommer egnet til en prøve på systemets anvendelighed. Materialet er valgt fra så enkle livsforhold som muligt både m. h. t. de samfund, hvori retsmyndighederne udfolder deres virksomhed, og m. h. t. deres organisation og karakteren af deres virksomhed.

Nærværende analyse vedrører fænomener og fænomensammenhæng, som jeg antager findes, ikke blot i grupper og samfund af enkel struktur, men også i de mest komplekse, statsligt organiserede storsamfund, altså *de fælles træk* ved retsmyndighedernes adfærd i alle samfund.

Arbejdsplanen for den følgende fremstilling er ved hjælp af det i kapitel II opstillede begrebssystem at beskrive og forklare retsmyndigheders adfærd i grønlandske samfund. Myndighedernes påstande, vurderinger, direktiver og autoritetsudtryk vil blive belyst hver for sig, hvilket betyder, at myndighedernes oplevelse og vurdering af andres adfærd og deres direktiver og autoritative optræden i forhold til andre analytisk vil blive holdt ude fra hinanden. Begrundelsen for at gå frem på denne måde er — som for enhver analytisk metode — af systematisk og fremstillingsteknisk karakter. Er man blot til stadighed opmærksom herpå, reduceres faren for at miste blikket for helhed og sammenhæng.

Den anvendte metode består i udfra hver af de fire aspekter at fremlægge oplysninger baseret enten på dokumenter hidrørende fra myndigheder eller på interviews med eller iagttagelser af dem. Hertil kommer præsentation af visse andre data, som findes egnede til at sandsynliggøre, hvilke sociale normer myndighederne har oplevet, og hvilke indstillinger de har haft, når de var i virksomhed. Det er derefter tanken at beskrive og forklare de således fremlagte data ved hjælp af de i forrige kapitel opstillede begreber og hypoteser.

Materialet hidrører for størstedelen fra de undersøgelser, som blev foretaget af en i 1948—49 af statsministeriet til Vestgrønland udsendt ekspedition med det mål at tilvejebringe oplysninger dels om dagæl-

dende grønlandsk ret, dels om og i bekræftende fald i hvilket omfang det ville være muligt at gennemføre dansk ret i Grønland.[1])

1. Retsmyndighedens iagttagelse af andres adfærd.

I kapitel II opstilledes hypoteser om, at retsmyndigheden udfra oplevede sociale normer og normskabte indstillinger iagttager andres adfærd på en særlig måde. Udgangspunktet for disse hypoteser var i første række myndighedens i dokumenter fremsatte påstande dels om tilstedeværelsen af konkrete adfærdssituationer og handleforløb, dels om eksistensen af sociale normer, som angives at vedrøre de nævnte situationer og forløb. Dertil kommer sociale normer, hvorom der ikke i dokumenterne findes oplysninger, men som på anden måde konstateres at eksistere i myndighedens omverden under sådanne omstændigheder, at der er stor sandsynlighed for, at de er kendt af myndigheden. Hypotesen om, at myndigheden iagttager andres adfærd udfra visse oplevede normer og udfra visse normskabte indstillinger finder ikke blot støtte i myndighedsdokumenter og eksistensen af sociale normer, rettet til myndigheden.[2]) Gennem *interviews* vil det ofte være muligt at konstatere, hvilke normer myndigheden oplever eller hvilke indstillinger, den har i en konkret situation.[3])

A. Om iagttagelsen.

Som antaget i kapitel II angår retsmyndighedens påstande *personer*, deres *adfærd*, deres *mening* eller *formål* med denne adfærd, deres *psykiske tilstand* samt tilstedeværelsen af *genstande*, som på en eller anden måde sættes i forbindelse med personerne og deres adfærd. Fremsættelsen af disse påstande forklaredes gennem opstillelsen af hypoteserne om, at retsmyndigheden perciperer og indordner omverdenen udfra oplevede særlige *iagttagenormer* og udfra derigennem skabte *iagttageindstillinger*.

I Grønland fandtes i 1948—49 i flere byer personer, der virkede som

---

[1]) Ved statsministerens resolution af juni 1948 udsendtes den såkaldte juridiske ekspedition til Vestgrønland. Ekspeditionen, hvis medlemmer var Agnete Weis Bentzon, Per Lindegaard og Verner Goldschmidt, afgav betænkning den 6. september 1950 (utrykt). Det materiale, hvortil henvises i den følgende fremstilling, findes gengivet i nærværende afhandlings bilag.

[2]) F. eks. love, anordninger, bekendtgørelser, cirkulærer og lokale vedtægter.

[3]) Interviews af retsmyndigheder anvendtes af W. E. v. Eyben i hans ovennævnte Strafudmåling, København 1950. Metoden benyttedes også af Herman Tönnesen, Holdninger til Rettsoppgjöret (1945—1948). Belyst ved Intervjuer av 150 Oslo-Jurister, Universitetets Studentkontor, Oslo 1950 (stencileret).

politi. Virksomheden var af mere eller mindre permanent karakter.[1]) Politifolkene havde som regel også andet arbejde end det politimæssige og ofte forrettedes polititjenesten kun ved indtrædelse af visse ydre begivenheder f. eks. ankomst af fremmed skib. Nogle af disse politifolk har ført rapporter over deres virksomhed.

Politiet var ikke i noget tilfælde institueret ved bestemmelser med hjemmel i lov, ligesom der ikke var tale om, at det havde modtaget nogen skriftlig instruktion om sin virksomhed.

Når det dog ikke anses for betænkeligt at betegne disse myndigheder som politi, skyldes det, at de almindeligt af såvel administrationen som den lokale befolkning betegnedes således,[2]) samt at de hovedsagelig benyttedes på samme måde som politiet i den øvrige del af Danmark. Det sæt af sociale normer, som rettedes til disse myndigheder, og som udgjorde deres sociale rolle, har — som det vil fremgå af det følgende — så mange kendetegn fælles med politiet i det øvrige Danmark, at det — trods en række formelle forskelle — er hensigtsmæssigt at placere dem i samme underkategori af retsmyndigheder.

I bilagene nr. 3 og 4 er gengivet oversatte rapporter fra politifolk i to grønlandske samfund.

Hypotesen om, at retsmyndigheden oplever sociale normer og har normskabte indstillinger, som går ud på, at de skal iagttage andres adfærd på en særlig måde, vil i det følgende blive prøvet bl. a. på det erfaringsmateriale, som disse rapporter frembyder.

Lad os først se på de i bilag nr. 3 gengivne kortfattede rapporter: »$^{24}/_{11}$ »Adolf Jensen« ankom, folkene i land, men intet skete«, og »$^{25}/_{11}$ Folkene i land, men intet skete«. »Adolf Jensen« er det motorfartøj, hvormed ovennævnte af statsministeriet udsendte ekspeditions medlemmer, deriblandt jeg selv, ankom til den pågældende by for at indsamle oplysninger om grønlandske retsforhold og deres sociale baggrund. Rapporternes bemærkning om, at intet skete, refererer således til situationen på det tidspunkt, da ekspeditionens medlemmer arbejdede i byen. Der blev både indsamlet dokumentmateriale og foretaget interviews bl. a. med den politimand, som har skrevet rapporterne.

Efter ekspeditionsmedlemmernes opfattelse kan det således ikke siges, at der ikke skete noget. Det kræver iøvrigt heller ikke dokumentation, at der på det pågældende tidspunkt skete meget andet i byen,

---

[1]) Smlgn. Peter A. Munch, Sociology of Tristan da Cunha, Oslo 1945, p. 238 »As a matter of fact, we seem to be concerned with what might be called an *ambulatory leadership*, the leading role being taken, now by one, now by another member of the gang.« Munchs betragtninger, som hviler på hans iagttagelser af samfundslivet på Tristan da Cunha, angår lederskab i mindre samfund, men fremhæver kendetegn, som også findes hos retsmyndigheder i de små grønlandske samfund.

[2]) Det grønlandske ord for politi pulitit og for politibetjent puliteq.

hvor folk i det hele udøvede de former for aktivitet, som er karakteristiske for et sådant lille samfund. Når det ikke desto mindre i rapporterne påstås, at intet skete, og når dette ved ordet »men« sættes i modsætningsforhold til bemærkningen om motorbådens ankomst, kan det utvivlsomt tages som udtryk for, at politimandens opmærksomhed har haft en bestemt retning. Han har »professionelt« været indstillet på at iagttage bådens ankomst, og han har forventet visse begivenheder i forbindelse hermed, som imidlertid er udeblevet, idet bl. a. ekspeditionsdeltagernes ankomst og virksomhed har ligget udenfor hans politimæssige interessesfære.

Set i lys af det i kapitel II opstillede begrebssystem kan politimandens registrering af motorbådens ankomst forklares med, at det drejede sig om et fartøj, som ikke hørte hjemme på stedet, og som kunne have personer ombord, som han oplevede med handlemuligheder, hvis realisation han var indstillet på at iagttage. Det femgår af de citerede rapporter, at disse muligheder ikke realiseredes.

Det fremgår iøvrigt af en gennemgang af politirapporterne, at der særlig er visse *personkategorier* og navngivne *personer*, hvorom politimændene fremsætter påstandsytringer.[1]) Ofte nævnes i rapporterne kombinationer af personer. Det drejer sig næsten i alle tilfælde om fremmede skibsbesætningers og danskes kontakt med kvinder fra det pågældende sted.[2]) Som regel nævnes de forskellige personkategorier og navngivne personer uden nærmere omtale af deres handlinger. Det fremgår dog i alle tilfælde af rapporterne, ihvertfald i store træk, i hvilken situation de pågældende personer befandt sig på det tidspunkt, som rapporterne angår. I mange tilfælde nævnes således folk fra skibe, når de befinder sig i land, særlig når dette finder sted ved aftenstid.[3])

---

[1]) Der tales således i rapporterne fra politiet i Sukkertoppen om »danske tømrere« ($^{24}/_{9}$ og $^{25}/_{9}$ m. fl.) »matroserne« ($^{29}/_{9}$), »de danske fiskere« ($^{2}/_{10}$), »mandskabet« ($^{6}/_{10}$), »kaptajnen og styrmanden« ($^{29}/_{10}$) o. s. v. I rapporterne fra Frederikshaab tales om »unge mennesker« ($^{19}/_{1}$ og $^{20}/_{1}$ m. fl.). I rapporten af $^{27}/_{1}$ nævnes det, at der »var flere mennesker på vejene i går aftes, de fleste af dem var unge mænd«. I flere rapporter omtales »de dansende i forsamlingshuset« samt »danskere«.

[2]) I rapporterne fra politiet i Sukkertoppen udtales det den $^{26}/_{9}$ om en ung navngiven pige, at hun gik op til tømrerne, og den $^{28}/_{9}$ om to navngivne piger, at de »blev set sammen med 2 af de danske tømrere«. I rapporten af $^{5}/_{10}$ hedder det, at »2 af tømrerne var ude med deres kivfat (grønlandske husassistenter) om natten«. Også i rapporterne fra politiet i Frederikshaab findes påstande vedrørende personkombinationer. I rapporten af $^{2}/_{2}$ siges det eksempelvis, at »tømrernes kivfat var hos deres arbejdsgivere indtil midnat«, og i rapporten af $^{6}/_{2}$ tales der om »danskerne, som netop begyndte at danse med pigerne«.

[3]) Dette gælder eksempelvis Sukkertoppen, politiets rapport af $^{24}/_{9}$: »Der var nogle danske tømrere om bord, men der skete intet om aftenen«, og rapport af $^{29}/_{9}$ »om aftenen kom matroserne i land« samt rapport af $^{2}/_{10}$ »om aftenen var en af de danske fiskere oppe hos NN«.

I andre tilfælde angår politifolkenes påstande imidlertid ikke andre personer, men deres *adfærd*. Det er ofte vanskeligt på basis af de foreliggende rapporter at konstatere, hvorvidt det primære i oplevelsen af andre end deres person eller deres aktuelle eller eventuelle handlinger. Det synes dog i alle tilfælde, hvor personkategorier og enkeltpersoner nævnes, at være deres handlemuligheder eller de af dem foretagne handlinger, som har været af afgørende betydning for politimanden.[1])

Politifolkenes indstillinger på særlig at iagttage visse personer og personkategorier samt visse handletyper er skabt gennem oplevelse af sociale normer, som tilskynder til denne udvælgelse. At politiet i hvert fald oplever en social forventning gående ud på, at det skal have opmærksomheden rettet mod visse handletyper, indiceres af politimandens udtalelse om, at »folk har takket politiet for, at antallet af tyverier og særlig smitte med gonorrhoe og natteslagsmål i fuldskab er gået ned i væsentlig grad«.[2]) Der kan også henvises til en af politifolkenes udtalelser om, at han anser kommunerådsformanden og bestyreren som sine overordnede, samt at han er af den opfattelse, at politiet i byen er oprettet på ungdommens initiativ for at »fordrive den store usædelighed, som da herskede her i byen«.[3])

Også andre udtalelser tyder på, at retsmyndighederne påvirkes til at iagttage visse personer og adfærdstyper fremfor andre.[4])

Det synes, som om politifolkene har været indstillet på at udvælge til iagttagelse personer og handleforløb, som erfaringsmæssigt hidfører adfærd, som politiet var indstillet imod. Der består utvivlsomt en sammenhæng mellem politifolkenes iagttageindstillinger og deres vurderingsindstillinger. Denne formodede sammenhæng vil nærmere blive taget op til undersøgelse i afsnittet om retsmyndighedernes vurdering af andres adfærd.

Politirapporterne indeholder ikke blot påstande om personer og deres handlinger, men også om tilstedeværelsen af visse *genstande* og om visse *begivenheders* indtræden. Således tales der som nævnt ofte om ankomsten af det eller det skib. Politimyndigheden i den ene af de omhand-

---

[1]) Når en navngiven grønlandsk håndværker nævnes i Sukkertoppen politiets rapport af $^{4}/_{11}$, er det, fordi han »lavede ballade i fuldskab om aftenen«, og fordi han ville »tæve nogen«.

[2]) Jfr. bilag 3.

[3]) Jfr. bilag 3.

[4]) Under en samtale med sysselmanden i Frederikshaab den $^{8}/_{5}$ 1949 udtalte han, at det var det stedlige politis opgave bl. a. at opretholde ro og orden på stedet. Politiet havde i særlig grad været på vagt overfor, hvad de danske håndværkeres kivfat foretog sig om natten, hvilket han dog havde »fået dem vænnet af med«. Sysselmanden udtalte endvidere, at politiet skabte en vis sikkerhed for, »at der er ro om natten«. Udtalelserne viser iøvrigt, at sysselmanden og politiet oplever den politiet stillede opgave »at opretholde ro og orden« forskelligt.

lede byer trådte endog kun i virksomhed, når der kom fremmede skibe til stedet.[1]) Ankomsten af et fremmed skib betød erfaringsmæssigt, at der også kom fremmede søfolk, af hvem man kunne forvente, at de forvoldte uro ved drikkeri, samt at de udsatte stedets kvinder for smitte med kønssygdom. Skibes ankomst kunne med andre ord være *handlespor*.

Det er i det foregående omtalt, hvorledes retsmyndigheden iagttager omverdenen selektivt. Det er ikke blot den adfærd, som myndigheden er indstillet imod, som iagttages, men en lang række andre adfærdstyper og led i det handleforløb, som fører til eller som af myndigheden ventes at kunne føre til den uønskede adfærd.

Spørgsmålet er, hvorpå det kan antages at bero, at retsmyndigheden er indstillet på at iagttage en række handlinger, som ikke i sig selv vurderes som delikter,[2]) medens en broget mangfoldighed af anden adfærd lades upåagtet.

Det er i det foregående påvist, hvorledes myndigheden iagttager personer eller personkategorier på grund af de handlemuligheder, som den tillægger dem. Det er også påvist, hvorledes visse fænomener opleves som spor, der peger henimod, at et delikt er eller vil blive begået.

Betydningen af og baggrunden for, at myndigheden er indstillet på at iagttage adfærd, som ikke i sig selv anses for delikt, tiltrænger nærmere omtale.

I en politirapport af $^{18}/_{10}$ hedder det, at »2 matroser fra »B« var i land, den ene af dem led af gonorrhoe, og ham så jeg sammen med en pige samme aften. Jeg ved ikke, om han har haft samleje med hende, men jeg overgav pigen til lægen næste dag«.[3]) Forespurgt om baggrunden for denne rapport har den pågældende politimand forklaret: »Hvis en mand og en pige møder hinanden på vejen, så har politiet intet imod, at de følges ad, men hvis det drejer sig om fremmede, d. v. s. dem, der kommer fra andre steder, så skrides der ind, og kontakt forhindres. Hvis en dansk fisker kommer i land og siger, at han kender nogen i et hus her, får han lov at gå derind. Hvis fiskeren senere kommer ud af huset med datteren, og de går ud for at finde et sted, hvor de kan være i fred, skrider politiet ind.«[4])

Der kan også henvises til en politirapport af $^{6}/_{2}$, hvori det bl. a. hedder »Kl. 11, da de dansende i forsamlingshuset holdt op, lagde jeg mærke til,

[1]) Under en samtale med politibetjent D. P. Sukkertoppen den $^{29}/_{11}$ 1948 udtalte han om politiets arbejdstid, at betjentene — der var 2 — »kun er ude, når der kommer fremmede skibe, ellers ikke.«

[2]) Ordet delikt anvendes her som betegnelse for adfærd, hvorfra myndigheden udfra sine vurderingsindstillinger tager afstand.

[3]) Jfr. bilag 3.

[4]) Udtalelserne er fremsat af politibetjent D. P. Sukkertoppen, under min samtale med ham den $^{29}/_{11}$ 1948. Jfr. bilag 3.

at der ikke kom danske ned fra forsamlingshuset, og så gik jeg op til S. B., og der mødte jeg danskerne, som netop begyndte at danse med pigerne. Jeg sendte alle pigerne ud med det samme . . .«.[1])

Disse 2 rapporter og flere andre viser, hvorledes politiet under visse omstændigheder oplevede andres adfærd med en særlig mening, som i andre tilfælde ikke oplevedes. I forbindelse med ovenciterede rapporter skal det fremhæves, at politiet naturligvis i almindelighed ikke var indstillet imod, at en ugift mand og kvinde havde kontakt med hinanden. Deliktet bestod efter politifolkenes opfattelse i, at en stedlig pige indledte seksuel kontakt med en fremmed sømand, som kunne udsætte hende for venerisk smitte, og politifolkene så i den omstændighed, at en stedlig pige talte med en hende ubekendt sømand eller dansede med ham en nærliggende mulighed for, at forbindelsen ville føre til seksuel kontakt. Myndighederne betragtede det antagelig som en konsekvens af situationen baseret på de erfaringer, de hidtil havde gjort på stedet.[2])

Spørgsmålet er, hvori kriteriet bestod for at myndighederne lagde den mening i adfærden, at den ville føre til en realisering af deliktet. Den omstændighed, at en fremmed sømand går i land, påkalder nok politimandens opmærksomhed, men han regner dog formodentlig med, at sømanden i land kan foretage sig andet end at begå delikter, men ser politimanden den fremmede sammen med en af stedets piger, og ved han fra tidligere lejligheder, at den pågældende pige er en af dem, der søger seksuel kontakt med fremmede søfolk, er det nærliggende for ham at lægge den mening i situationen, at den vil føre deliktet med sig.

Selvom myndighederne som omtalt lægger en mening i andres adfærd, er det ikke dermed givet, at de også oplever en bestemt psykisk tilstand, en vilje bag adfærden. Ofte vil dette dog være tilfældet. Det behøver ikke at være en vilje til at begå deliktet, det kan også være en vis skødesløshed eller ligegyldighed overfor den mulighed, at deliktet vil blive en konsekvens af adfærden, som opleves af myndighederne. Dette skal nærmere belyses med nogle eksempler:[3])

Retten i Frederikshaab behandlede 1949 en sag mod en mand, som havde ligget i fjeldet og skudt med sin riffel, således at projektilerne

[1]) Jfr. bilag 4.

[2]) Om seksualvaner i grønlandske samfund se nedenfor i afsnit 2 A og B.

[3]) Esemplerne vedrører ikke politibetjentenes virksomhed, men retternes. Disse myndigheder virkede i højere grad middelbart end politiet, idet de i videre omfang var henvist til som myndigheder at gøre deres iagttagelser gennem andre, på hvis udsagn de opbyggede deres billede af, hvad der var passeret i en konkret situation. Hvad angår iagttagelsen af omverdenen, er der med hensyn til umiddelbarheden imidlertid kun tale om gradsforskelle, idet såvel politifolk som retsmedlemmer levede i samme lille samfund, som var præget af, at alle havde et vist kendskab til hinanden og levede under i det væsentlige ensartede ydre forhold.

slog ned ganske tæt ved nogle kajakroere, uden at han dog ramte dem. Retten statuerede, at der var tale om forsøg på manddrab, idet den fandt, at det havde været gerningsmandens hensigt at dræbe de pågældende roere.[1]) Den væsentligste grund til, at retten oplevede det passerede på denne måde var formentlig, at gerningsmanden, som samtidig var tiltalt i en stor tyverisag, uopfordret aflagde tilståelse herom, hvorunder han fastslog, at han havde haft drabshensigt, uden at han iøvrigt var i stand til at påvise noget forståeligt motiv for sin handlemåde.

Såvidt jeg kan se, var de for retten afgørende momenter, foruden den aflagte tilståelse, at affyrede projektiler faktisk havde ramt vandoverfladen ganske tæt ved kajakroerne, at tiltalte ved den lejlighed havde været oppe i fjeldet, at han iøvrigt var fundet skyldig i en grov forbrydelse, samt at han i hele sin opførsel afveg fra, hvad man var vant til på stedet. Jeg antager således, at retten med udgangspunkt i en række iagttagede data dannede sig det helhedsindtryk af tiltalte og af situationen, at han var gerningsmand, og at man lagde den mening i hans adfærd, at han havde villet dræbe de 2 kajakroere.

Som yderligere eksempel på, hvorledes andres adfærd kan fremtræde for myndighederne som udtryk for et bagved adfærden liggende sjæleliv, skal nævnes en retssag fra Julianehaab 1937, hvor en person tiltales for at have voldtaget og kvalt en 3-årig pige. Retten karakteriserede forholdet som vold med døden til følge, ikke som drab.[2])

I denne forbindelse kan også nævnes, at retten i Ritenbenk 1948 behandlede en sag, hvor 2 mænd var tiltalt for at have overfaldet en tredie, fordi de fandt, at han ved som den eneste på stedet at drive fangst fra motorbåd, skadede de andres fangst. Retten fandt, at gerningsmændene »med vilje har forsøgt at gøre bevidstløs ved kvælertag«, men ikke har haft til hensigt »at ihjelslå«.[3])

Endnu skal nævnes en af retten i Upernavik 1949 behandlet sag, hvor tiltalte blev dømt for uagtsomt manddrab, idet retten fandt, at han havde forvoldt en andens død ved at skænke spiritus for ham, således at han blev beruset og undervejs hjem om natten til sin bopæl for vild og blev overfaldet og dræbt af grønlandske slædehunde.[4])

Det fremgår af sagens akter og af et interview med sysselmanden og kommunerådsmedlemmet i den pågældende by, at man efter deres opfattelse der på stedet anså det for groft uforsvarligt, at en person drikker en anden person så beruset, at han ikke kan klare sig for derefter at lade ham gå ud i de farlige og barske vejrforhold, som ofte hersker

[1]) Jfr. bilag 11, nr. 58, Frederikshaab sysselretsdom af $^{4}/_{2}$ 1949.
[2]) Jfr. bilag 11, nr. 4, Julianehaab sysselretsdom af $^{17}/_{5}$ 1937.
[3]) Jfr. bilag 11, nr. 55, Ritenbenk sysselretsdom af $^{15}/_{10}$ 1948.
[4]) Jfr. bilag 11, nr. 60, Upernavik sysselretsdom af $^{24}/_{4}$ 1949.

på det pågældende sted, der ligger meget nordligt.[1]) Et kommunerådsmedlem, som havde deltaget i sagens behandling, brugte den betegnelse om det passerede, at tiltalte havde »drukket en mand ihjel«.[2])

De omhandlede sager viser, at myndighederne oplever en bestemt psykisk relation mellem en handlende person og visse begivenheders indtræden. Myndigheden oplever f. eks., at en person har villet dræbe, har villet gøre bevidstløs, eller har måttet eller burdet forudse, at en bestemt begivenhed, f. eks. en andens død, ville blive følgen af hans adfærd.

Hvor en retlig ideologi findes udviklet i teori og praksis, f. eks. indenfor dansk ret, findes skriftligt formulerede normer, der opregner betingelserne for, at folk kan pålægges ansvar for deres adfærd, når den fører visse begivenheder med sig. Disse normer skelner mellem forsæt og uagtsomhed og gør rede for, hvad der kan anses for adækvate følger af den forsætlige og uagtsomme adfærd.

Normer af denne type kendtes ikke af de myndigheder, som var virksomme i de ovenfor nævnte sager. Ingen af dem havde juridisk uddannelse, og der fandtes ikke på Grønland nogen formuleret norm omhandlende disse forhold. Spørgsmålet er da, på hvilket grundlag myndighederne har oplevet et bestemt forsæt eller en uagtsomhed hos de tiltalte. Fra dansk rets synsvinkel er det tvivlsomt, om man ville være nået til samme resultater som de grønlandske retter. Ingen dansk juridisk domstol ville formentlig have pålagt kriminalretligt ansvar for det af de grønlandske hunde forvoldte drab. Man ville næppe heller være kommet til samme resultat som retten i Godthåb, der i 1944[3]) frifandt en person, der var tiltalt for uagtsomt manddrab. Tiltalte hævdede, at der forelå vådeskud, og retten fandt, at tiltalte, skønt han »ved sin adfærd har udvist uforsigtighed ved omgang med skydevåben« ikke kunne drages til ansvar.

Erkendt forsætligt drab er så sjældent forekommende i den grønlandske befolkning, at der formentlig skal ganske særlige data til at overbevise folk om, at en af deres fæller i en given situation ligefrem har haft vilje til at dræbe. Medlemmerne af de små grønlandske samfund havde indgående kendskab til hinanden som regel fra hyppige daglige kontakter. Det må antages, at personer, der lever sammen i en sådan *primærgruppe*, er utilbøjelige til at opleve vilje til at dræbe hos noget

---

[1]) Under en samtale den $^{26}/_{7}$ 1949 med sysselmanden om retssagen udtalte han: »N. N. dømtes for uagtsomt drab uden større diskussion. Det uagtsomme drab ligger i, at han lokker E. eller overtaler ham til at gå med over og få spiritus. Retten mener, at i denne handling ligger forbrydelsen. For grønlænderne spiller resultatet så afgjort en rolle«.

[2]) Udtalt af fanger K. H. den $^{28}/_{7}$ 1949 under en samtale om retssagen.

[3]) Jfr. bilag 11, nr. 30, Godthaab sysselretsdom af $^{30}/_{9}$ 1944.

medlem af gruppen.[1]) De vil på grundlag af deres indgående personlige kendskab til hinanden og samværets erfaringer ikke være indstillet på, at nogen i gruppen kan have haft vilje til at dræbe, med mindre der foreligger meget stærke beviser herfor.

Myndighedernes kendskab til disse træk ved gruppemedlemmernes indbyrdes forhold kan have virket som pres i retning af, at heller ikke de skulle være indstillet på at opleve et sådant drabsforsæt hos nogen, med mindre der forelå meget stærke grunde derfor, således som retten fandt det i sagen, hvor tiltalte selv forklarede, at han havde villet dræbe andre mennesker.

Der er næppe tvivl om, at myndighederne har oplevet de tiltalte personer og deres adfærd som en helhed, formentlig således, at personens egenskaber har fremtrådt med nok så stor vægt i deres oplevelse som de handlinger, tiltalen angik. De oplevede ikke blot, at en person overfaldt og mishandlede en anden. De oplevede personen, ikke blot på grundlag af hans adfærd i det enkelte tilfælde, men på grundlag af talrige tidligere handlinger fra hans side, og de oplevede ham med visse egenskaber og indordnede ham som fælle og som netop det bestemte individ, til hvis personlighed og sociale baggrund de havde indgående kendskab.

Det er formentlig på dette brede erfaringsgrundlag, at retsmyndighederne har været indstillet på at opleve tiltaltes ansvar, og det må formentlig ses på denne baggrund, at de ikke har været indstillet på at opleve drabsvilje i to af de citerede sager.

Når myndighederne i sagen vedrørende slædehundenes drab af en beruset mand oplevede et ansvar hos den, med hvem afdøde havde drukket, kan det formentlig forklares ved, at de har kendt den almindelige lokale opfattelse, at en sådan adfærd — at lade en beruset gå ud i hård kulde og snestorm — på det pågældende sted var meget farligt. Efter myndighedernes opfattelse anså folk der på stedet tiltalte for en mand, der havde »drukket den anden ihjel«, d. v. s. været skyld i hans død.

Heroverfor står retssagen, hvor en ung mand under rensning af sin

---

[1]) Begrebet primærgruppe er indført i teorien af Charles Horton Cooley, Social Organization, N. Y. 1909, p. 23 »By primary groups I mean those characterized by intimate face-to-face association and co-operation. They are primary in several senses, but chiefly in that they are fundamental in forming the social nature and ideals of the individual. The result of the intimate association, psychologically, is a certain fusion of individualities in a common whole, so that one's very self, for many purposes at least, is the common life and purpose of the group. Perhaps the simplest way of describing this wholeness is by saying that it is a »we«; it involves the sort of sympathy and mutual identification for which »we« is the natural expression. One lives in the feeling of the whole and finds the chief aims of his will in that feeling«. Se også Robert E. L. Faris, Social Psychology, N. Y. 1952, p. 250 ff. og Muzafer Sherif, A Glance at Group Relations at the Crossroads: Introduction i Muzafer Sherif and M. O. Wilson, Group Relations at the Crossroads, N. Y. 1953, p. 14 ff.

riffel havde foretaget et sådant greb om våbnet, at der gik et skud af, hvorved en anden blev dræbt. Retten fandt, at han havde båret sig uforsvarligt ad, men den opfattede ham dog ikke som ansvarlig for den andens død.

Forklaringen herpå kan ses i den omstændighed, at retten har dannet sig et helhedsindtryk, hvori både personen og handlesituationen indgår, og hvor den almindelige erfaring, at der altid er en vis nødvendig fare forbundet med brugen af jagtvåben, har ført retten til at opfatte det skete som noget sædvanligt, som enhver kan komme ud for, både når der udvises en vis almindelig forekommende uforsigtighed, og når der udvises større agtpågivenhed.[1])

Retsmyndighedens oplevelse af andres adfærd med en bestemt mening og en bestemt viljesbaggrund kan således betragtes som resultat af modtagne sociale normer. I intet af de ovennævnte tilfælde har der været tale om myndigheder, som kunne formodes at have indsigt i skrevne retlige normer. At der imidlertid har været tale om en vis normoplevelse, fremgår af den ovenfor p. 79 gengivne samtale med sysselmanden i Upernavik vedrørende manden, der dræbtes af hunde.

Hvadenten der hos den grøndlandske befolkning har været en sådan opfattelse eller ej, vidner sysselmandens udtalelse i alle tilfælde om, at han i den omhandlede sag var af den opfattelse, at der hos grønlænderne fandtes en sådan indstilling.

Det er iøvrigt meget vanskeligt i sager som de citerede at påvise aktuelle sociale normer gående ud på, at myndighederne skulle opleve tiltaltes adfærd med den mening og de subjektive elementer som skildret ovenfor. Det er dog sandsynligt, at sådanne »pres« er blevet oplevet af myndighederne i de pågældende sager. Jeg befandt mig netop i Frederikshaab, umiddelbart efter, at sagen, hvor retten dømte for forsøg på manddrab, var blevet afsluttet. Det var mit indtryk, at sagen optog folk meget, og at det var opfattelsen, at domfældte virkelig havde villet dræbe.

Når myndighederne i sagen fra Ritenbenk vedrørende overfaldet på motorbådsejeren ikke lagde den mening i gerningsmændenes adfærd, at de havde villet dræbe ham, kan dette formentlig forklares ved hypotesen

[1]) Jfr. om synet på tilføjelse af personskade under erhvervets udøvelse i det gamle Grønland, Lars Dalager, Grønlandske Relationer, indeholdende Grønlændernes Liv og Levnet, Deres Skikke og Vedtægter. Det Grønlandske Selskabs Skrifter II, København 1915, p. 18—19 »Og har jeg endnu aldrig hørt eller seet nogen Hvalfisk at være flendset, uden at endeel enten ere lemlæstede eller i det mindste sterk blesserede, hvilket kommer af en uforsigtig Hidsighed, da nogle hundrede Mennisker kan ligge paa Fisken, hvoraf enhver giør sit Beste og derfore observerer ikke saa nøye, hvor Kniven snitter ind eller hen. Det er dog merkeligt, at hvem som saaledes rager til Skade, bær derfor aldrig Nag til Giernings-Manden men anseer det for Vaade«.

om myndighedens gennem oplevede normer dannede iagttageindstillinger. Det samlede kommuneråd havde forsøgt at begrænse motorbådsejerens adgang til at drive fangst med båden udfra den opfattelse, at det ødelagde fangstmulighederne for stedets beboere, fordi såvel støj som lugt fra motorbåden antoges at kunne skræmme søpattedyrene bort fra fangstfelterne.[1]) Dertil kom, at motorbådsejeren ved hjælp af den mere effektive fangstteknik, som han takket være båden kunne benytte, kunne nedlægge langt større bytte end stedets øvrige jægere. Der er næppe tvivl om, at myndighederne, da de behandlede sagen mod voldsmændene, har oplevet et »pres« i retning af ikke at betragte dem som grove forbrydere, og at dette hos myndighederne har medvirket til at skabe en indstilling gående ud på såvidt muligt at undgå at lægge den mening i deres adfærd, at de har villet begå en så alvorlig forbrydelse som drab. Da materialet indsamledes i det pågældende samfund ca. $1^1/_2$ år efter gerningen, indtog de domfældte, som endnu ikke fuldtud havde betalt de dem pålagte bøder, fremtrædende positioner på stedet, hvor de nød almindelig respekt.[2])

Det fremgår af ovenanførte, at myndighedernes indstillinger på at opleve andres adfærd med bestemt mening og bestemte subjektive elementer i vidt omfang kan forklares ved antagelsen om, at myndighederne har modtaget visse sociale normer fra den lokale befolkning, blandt hvilken de virker. Det må i denne forbindelse erindres, at flere af de i sagerne medvirkende myndighedspersoner var tjenestemænd udsendt fra Danmark, hvor de næppe kan have fået de iagttageindstillinger, som fandt udtryk i de nævnte sager. Sandsynligheden taler for, at disse indstillinger er skabt gennem oplevelse af normer fra den stedlige befolkning.

B. *Nærmere om iagttagelsesbaggrunden.*

De oplevede sociale normer og de normskabte indstillinger, som danner baggrunden for retsmyndighedens iagttagelse af omverdenen, er flere gange omtalt i det foregående afsnit. Disse iagttagenormer og -indstillinger skal nærmere belyses i dette afsnit, idet det gennem nogle eksempler vil blive søgt belyst, hvorledes retsmyndighederne iagttager andre i tilfælde af oplevede normkonflikter og i det hele taget, hvorledes iagttageindstillingerne bliver til.

Som første eksempel skal nævnes den som bilag nr. 6 gengivne afskrift af en rapport i anledning af tyveri begået i butikken i Qutdligssat.

---

[1]) Jfr. bilag 11, nr. 55, Ritenbenk sysselretsdom af $^{15}/_{10}$ 1948 samt udtalelser under en samtale af $^{8}/_{7}$ 1949 med en af stedets ældste.

[2]) Under en samtale den $^{8}/_{7}$ 1949 med udstedsbestyreren i Ritenbenk udtalte han om den ene af de domfældte: »Han er nummer et her, bærer udstedet og er ualmindelig flink mod kone og børn. Han er altid ude at fange. I øjeblikket tjener han på hajer«.

Det fremgår af rapporten, at der var blevet stjålet varer. Myndighederne var af den opfattelse, at en dansker NN. havde begået tyveriet. Han nægtede sig imidlertid skyldig, men myndighederne opfattede ham som tyven, ikke mindst under »påvirkning« fra en flerhed af borgere på stedet.

Grundlaget for retsmyndighedernes oplevelse af NN. som den skyldige angaves bl. a. at være den måde, hvorpå han havde opført sig i tiden før og efter det pågældende tyveri. Som det fremgår af rapporten, fremdrages en række træk ved NN.s opførsel, der opleves som udtryk for hans skyld. At myndighederne oplevede normer fra den lokale befolkning kommer bl. a. til udtryk i rapportens overskrift, hvor det hedder »Med hvilken begrundelse bliver NN. beskyldt for tyveriet af befolkninі Qutdligssat?«[1])

Af rapporten fremgår, at man finder forklaringen på det af NN. »begåede tyveri« i den omstændighed, at der allerede i tiden før tyveriet udvistes en adfærd fra hans side, som peger på ham som tyven. Iøvrigt fremdrages i rapporten ikke alene træk vedrørende NN.s opførsel, men også formentlige karakteregenskaber hos ham, som antages at pege i samme retning. Det siges eksempelvis:[2]) »NN. hører jo til dem, der nødig vil være den sidste til at være til stede, når der er noget på færde.« Det udtales endvidere, at når befolkningen lægger skylden på NN., skyldes det, at man på et sted, hvor der er ca. 900 indbyggere, kender hinanden udmærket. »Således har vi også — i al fald mange af os — et godt kendskab til NN.«

Også forsåvidt angår NN.s opførsel i tiden efter det formentlige tyveri anføres træk ved hans opførsel, som pegede mod ham som den, der har taget varerne. Retsmyndighederne, som ikke ses selv at have overværet NN.s opførsel i den pågældende periode, anfører eksempelvis, at man lagde mærke til, at »der var kommet noget nyt over NN. Han var ikke den samme mand, som de var vant til at se, både venlig og imødekommende; selvom han var ude, bryder han sig ikke om at møde folk, det er ligesom han skammer sig og generer sig.

Mod sin sædvane var han holdt op med at komme ind på kontoret i butikken og i pakhusene, i hvert fald ikke ofte.

Kivfakkerne oplyste, at han ofte sidder tankefuldt og ser nedslået ud. I juleferien tog han ud til Qutdligssats maskinhus selv om natten, noget han aldrig havde gjort før.

---

[1]) Jfr. bilag 6, skrivelse af $^{24}/_{11}$ 1947 fra sysselmanden i Qutdligssat til landsfogden, hvori det bl. a. hedder: »Vi kan heller ikke undgå at stole på Qutdligssat-befolkningens iagttagelser af den måde, hvorpå NN. havde opført sig lige fra dagen, da tyverierne opdagedes og til lang tid efter. Han har nemlig afsløret sig selv som den skyldige, længe før nogen i Qutdligssat fattede mistanke til ham, og det var netop af den grund, man begyndte at lægge mærke til ham«.

[2]) Under datoen $^{27}/_{12}$ 1945 i rapporten.

På grundlag af det, der blev iagttaget, var man fra befolkningens side begyndt at fatte mistanke til, at det måtte være NN., der var den skyldige«.[1])

Det fremgår af rapporten, at man efterhånden blev opmærksom på yderligere data, som man oplevede som pegende hen imod NN. Det kommer i rapporten til udtryk, hvorledes myndighederne oplevede en tilskyndelse fra befolkningen, gående ud på at anse NN. for den, der havde taget de stjålne varer. Udgangspunktet er, at nogle varer er forsvundet. Dette faktum opleves som et spor af NN.s adfærd. Det i denne forbindelse interessante er, at myndighedernes bedømmelse af bevisspørgsmålet synes at have en sammenhæng med deres opfattelse af, hvad befolkningen mener derom.

Det af rapporten fremdragne materiale viser, hvorledes myndighederne gennem normoplevelse tilskyndes til eller indstilles på at iagttage en række data fremfor andre, og det peger endvidere på, hvorledes NN.s egenskaber, adfærd og hele situation, hvori han befinder sig, betragtes som et sammenhængende hele pegende hen imod ham som gerningsmanden.[2]) Oplevede sociale normer eller de derigennem skabte indstillinger kan forklare de i rapporten fremsatte påstande.

Sagen mod NN. blev i overensstemmelse med dagældende praksis gennem landsfogden tilstillet statsadvokaten for København, der sluttede sagen på grund af bevisets stilling.[3]) Medens de lokale myndigheder iagttog NN.s adfærd på beggrund af normer eller indstillinger skabt af normer modtaget fra lokale grupper, var baggrunden for statsadvokatens bedømmelse af situationen væsentlig anderledes. Han har ikke oplevet noget »pres« fra befolkningen.[4]) Sagens slutning på grund af bevisets

---

[1]) Jfr. bilag 6 under datoen $^{3}/_{1}$ 1946.

[2]) Jfr. Torstein Eckhoff, en bok om bevisbyrden — og noen refleksjoner om rettsanvendelse, bevisbedømmelse og gestaltpsykologi, T.f.R. 1952, hefte 1, p. 33, hvor det om dommerens forhold til fakta udtales: »Antageligvis spiller hans *helhetsbilde* av saken større rolle enn det vanligvis innrømmes. Det er en kjent sak, at vi oppfatter utenverdenen som strukturer, grupperinger og helheter (gestalter) .... Mange faktorer kan virke inn på gestaltdannelsen. Blandt annet spiller forhåndsinnstillingen stor rolle. Vi ser gjerne tingene slik som vi på forhånd venter eller håper at de skal være«.

[3]) Ved resolution af $^{19}/_{12}$ 1946 meddelt Grønlands Styrelse ved skrivelse af $^{30}/_{12}$ 1946 fra Chefen for Københavns Opdagelsespoliti.

[4]) Det samme gjaldt landsfogden, der i en skrivelse af $^{18}/_{9}$ 1946 til Grønlands Styrelse bl. a. udtalte: »Ved Bedømmelsen af de afgivne Vidneudsagn maa det bemærkes, at NN. kun er lidet afholdt af Befolkningen i Qutdligssat«. Af en med skrivelsen fremsendt udskrift af retsbogen for Nordgrønlands ret fremgår, at landsfogden den $^{27}/_{7}$ 1946 indenretligt afhørte sigtede og vidner, og at han i alt væsentligt bedømte sagens beviser i overensstemmelse med de principper, som i almindelighed følges af danske domstole.

stilling kan fyldestgørende forklares udfra retsplejeregler, hvormed anklagemyndigheden i Danmark er fortrolig.

Medens de stedlige myndigheder oplevede normer fra befolkningen som det overvejende, var de traditionelle danske bevisregler afgørende for statsadvokaten. Han ville simpelthen have handlet »i strid med praksis,« hvis han havde besluttet tiltalerejsning på det foreliggende grundlag.[1]) Der er her tale om forskellige sociale normer vedrørende »bevisvurdering«.

At forskellige typer af myndigheder i større eller mindre grad kan være indstillet på at iagttage andres adfærd ad bestemte, snævert regulerede veje skal yderligere belyses ved et eksempel.

I 1948 behandlede sysselretten i Umanak en sag mod en udstedsbestyrer, som tiltaltes for under en overleveringsforretning af stillingen til en efterfølger at have tilegnet sig ca. 40 kr. af en til stillingen hørende kasse.[2])

Tiltalte nægtede sig skyldig, men retten fandt ham trods benægtelserne skyldig. Sagen blev rutinemæssigt forelagt for landsfogden, som omstødte retsafgørelsen.[3]) I et senere telegram henviste han til bestemmelserne i den dagældende kgl. anordning vedrørende retsplejen i Grønland (§ 15 stk. 1 og § 19 stk. 2). Han tilføjede, at han fandt »bevisførelsen for ringe«.[4])

Retsformanden kunne ikke acceptere landsfogdens telegrafiske bemærkninger og svarede, at sagen havde været behandlet under medvirkning af »4 værdige forstandige meddomsmænd, der efter alvorlig overvejelse og bedste samvittighed fandt beviserne så stærke . . .«, at de havde dømt tiltalte.[5]) I et telegrafisk svar herpå udtalte landsfogden derefter, at »de vigtigste vidner bør sandhedsformanes og forklaringerne formentlig på de afgørende punkter beediges . . .«[6])

[1]) Eckhoff udtaler l. c., p. 33—34: »Når vi skal begrunne en avgjørelse, enten overfor oss selv eller overfor andre, kommer et . . . . moment inn, nemlig tilbøyligheten til å rasjonalisere. Begrunnelsen gis ofte etter at avgjørelsen er truffet. Den er sjelden en ren beskrivelse av den forutgående motivasjonsprocess, men vil i større eller mindre grad være bestemt av ønsket om å gi fornuftige og sosjalt anerkjente grunner for det inntatte standpunkt«. Det bør hertil føjes, at bl. a. de »sosjalt anerkjente grunner« ofte — antagelig oftere end man i retsrealistisk teori er tilbøjelig til at anerkende — er identiske med oplevede sociale normer, som bestemmer myndighedernes forhold til en sags fakta, og at der m. a. o. ikke blot er tale om efterrationaliseringer.

[2]) Jfr. bilag 11, nr. 56, Umanak sysselrets dom af $^{27}/_{11}$ 1948.

[3]) Jfr. bilag 11, nr. 56, skrivelse af $^{28}/_{10}$ 1948. Jfr. kgl. anordning af $^{26}/_{7}$ 1926 om retsplejen i Grønland § 22.

[4]) Jfr. bilag 11, nr. 56, telegram af $^{1}/_{11}$ 1948.

[5]) Jfr. bilag 11, nr. 56, telegram af $^{3}/_{11}$ 1948.

[6]) Jfr. bilag 11, nr. 56, telegram af $^{5}/_{11}$ 1948.

Denne meddelelse fra landsfogden efterfulgtes af endnu en protest fra rettens side,[1]) hvorefter landsfogden afviste yderligere drøftelse af spørgsmålet.[2])

Sysselretten behandlede derefter påny sagen og dømte atter tiltalte for det forhold, hvorfor han var tiltalt under hensyn til beviser, »som retten anså som uomstødelige«. Blandt de beviser, hvorpå retten lagde vægt, var et vidnes forklaring om, at en bunke tikronesedler, efter at have været i tiltaltes varetægt, var formindsket således, »at stablen af tikronesedler var sunket betydeligt«. Et andet vidne forklarede, at det med stillingen forbundne regnskab udviste underskud. To børn forklarede samstemmende, at de havde set tiltalte alene på det sted, hvor pengene var anbragt på det pågældende tidspunkt. Endnu et vidne forklarede, at han havde set tiltalte færdes alene på det sted, hvor pengene lå. På dette grundlag finder retten »det sandsynligt«, at tiltalte »mindst har stjålet 40 kr.«.

Fra landsfogdens side fandt man resultatet utilfredsstillende, idet man skønnede, at bevisbedømmelsen i forhold til, hvad der kræves i dansk ret, ikke var blevet foretaget på et tilstrækkeligt sikkert grundlag.[3]) Fra landsfogdens side blev foretaget nogle yderligere undersøgelse, der bekræftede, at bevisbedømmelsen målt med dansk rets alen ikke havde været forsvarlig.

Behandlingen af den nævnte sag og de dokumenterede forskelle mellem retsmedlemmernes og landsfogdens opfattelse af, hvad der faktisk var passeret, peger ligesom sagen fra Qutdligssat på, at de juridisk uddannede retsmyndigheder, som ikke var i nærmere kontakt med den lokale befolkning, bedømte beviser anderledes end de stedlige, ikke-juridisk uddannede myndigheder.

De juridisk uddannede myndigheder må antages at have oplevet danske skrevne retsnormer med større vægt end eventuelle fra befolkningen modtagne normer, og de har været indstillet på at bedømme beviserne i overensstemmelse hermed. De lokale, ikke-juridisk uddannede myndigheder har befundet sig i en anden situation. For deres vedkommende synes oplevelsen af befolkningens normer at have haft større indindflydelse end normer, som de eventuelt har modtaget fra lovgivningsmagt og administration. Folks mere eller mindre intuitive bedømmelse af situationen synes at have haft den største betydning. I hvert fald har juristernes krav til bevisbedømmelse ikke været væsentlige for dem, de har formentlig kun i ringe grad haft kendskab dertil.

De har oplevet visse normer udgående fra grupper eller enkelte personer i den lokale befolkning, men næppe haft nogen mulighed for at

[1]) Jfr. bilag 11, nr. 56, telegram 107 (udateret).
[2]) Jfr. bilag 11, nr. 56, telegram af $^{11}/_{11}$ 1948.
[3]) Jeg fungerede som landsfoged på dette stadium af sagen.

opleve de retlige normer, som antages at have gjort sig gældende for de retlig uddannede retsmyndigheders vedkommende.

De to typer af myndigheder har befundet sig i forskellige gruppe-relationer. Heri kan man finde en forklaring pa, at deres normoplevelse har været forskellig. *Det må antages, at de normer har haft størst indflydelse, som de har modtaget fra grupper, som de i højest grad har været tilknyttet, og som har haft størst kontrol over dem.* Jfr. de ovenfor p. 43 og 44 anførte hypoteser.

Retsmyndighederne i Qutdligssat henviste i deres rapport til befolkningens opfattelse af, hvad der var passeret. De var selv medlemmer af denne befolkning og afhængige af den i deres daglige liv på stedet. Det tør antages, at det har haft betydning for dem at leve op til de forventninger, som de regnede med, at man på stedet nærede til dem. Det må antages, at ønsket om ikke at miste prestige og om ikke at blive udsat for sanktioner fra befolkningens side har givet normer, modtaget fra den, en vis indflydelse.

Anderledes har de lokale myndigheders forhold til grupper af juridisk uddannede normsendere været. De kan næppe have næret noget stærkere ønske om at bevare eller opnå prestige indenfor denne gruppe, ligesom de næppe heller har næret frygt for sanktioner derfra. På denne måde kan man forklare, hvorfor landsfogdens »pres« på retsmedlemmerne i Umanak ikke havde nogen indflydelse.

For de juridisk uddannede myndigheder var gruppesituationen anderledes. Landsfogden var medlem af en *formel* gruppe af embedsmænd og jurister.[1]) De objektivt meddelbare beviser var utvivlsomt for svage til at kunne accepteres af denne gruppe. Måske må den største betydning tillægges den omstændighed, at den juridisk uddannede myndigheds autoritetsindstillinger i særlig grad bevæger den til at henvise til, hvad den gennem sin viden anser for juridiske normer. Dette meget vigitige spørgsmål skal ikke forfølges videre her, men vil mere indgående blive

[1]) Om formelle grupper, se Theodore M. Newcomb, Social Psychology, London 1952, p. 496. »In some cases, a person occupying a position within a group is expected to behave in prescribed ways no matter what kind of person he happens to be. That is the role behaviors expected from him are relatively independent of him as a person. The prescriptions are found around the position and are applied to any individual who happens to occupy it. Often the prescriptions are carefully thoughtout modes of relationships which, ideally, will contribute to efficiency in performing some group activity. As a new occupant moves into the position, he must conform to the expectations connected with his position or suffer the consequences of deviation. Where most of the roles within a group are of this nature we shall call it a *formal* group. In such a group, individuality does not count, people are merely interchangeable parts within the structure. Members of formal groups seldom have any questions as to how other members will act. Behavior for most of the possible contingencies is clearly prescribed«.

undersøgt nedenfor i afsnit 4 C. Det i denne forbindelse interessante er, at retsmyndighedernes påstande om andres adfærd kan forklares ved hypoteserne om, at de fra den gruppe, hvortil de har nærmest tilknytning, oplever iagttagenormer med størst vægt, og at deres iagttageindstillinger formes i overensstemmelse hermed.

Det er som tidligere nævnt ikke muligt at udrede alle de motivationsfaktorer, som kan have påvirket myndighedens oplevelse af andres handlinger i et konkret tilfælde. Der har sandsynligvis også, forsåvidt angår de omhandlede tilfælde, gjort sig en række andre bevidste eller ubevidste faktorer gældende. Vi mangler imidlertid iagttagelsesmetoder, der gør det muligt med større sandsynlighed at sige noget om den forud for de trufne afgørelser gående motivationsproces. Beskriver og forklarer man imidlertid retsmyndighedernes adfærd som ovenfor, forstår man på den ene side, hvorfor de kan iagttage faktum forskelligt og på den anden side, hvorfor *forskellige personer*, der spiller rollen som retsmyndighed, kan have *ens iagttageindstillinger*.

C. *Sammenfatning.*

I det foregående har det i kap. II opstillede begrebssystem været anvendt til at forklare baggrunden for vestgrønlandske retsmyndigheders påstandsytringer, således som de findes i protokollater, rapporter og andre dokumenter. Det belyste erfaringsmateriale har ikke blot bestået i sådanne dokumenter, men også i sociale normer, som der var grund til at antage, at myndighederne oplevede.

Den foretagne operation må ikke betragtes som noget forsøg på en verifikation af de i begrebssystemet liggende hypoteser, men som et første forsøg på at prøve dem på konkrete erfaringer for derigennem at kunne give dem en mere præcis formulering. Prøven giver anledning til at opstille nedenstående sætninger om baggrunden for retsmyndighedernes iagttagelse af andres adfærd.

a. Udfra de gennem myndighedsvirksomheden oplevede sociale normer eller derigennem skabte indstillinger iagttager retsmyndigheder særlig personkategorier, enkeltpersoner, adfærd og adfærdsspor, hvis tilstedeværelse de anser for indledningen til eller realisationen af et delikt.

b. Hvadenten myndigheden primært oplever en persons egenskaber, konkrete adfærd eller spor deraf, danner den sig et helhedsindtryk af den pågældende og hans forhold til et delikt, som tilskrives ham. Der er tale om gestalt, hvor snart personen, snart adfærden, snart sporene bliver de oplevede fænomener, som giver myndigheden helhedsindtrykket.

c. Myndigheden er indstillet på at opleve en person som ansvarlig for et delikt, når den adfærd, som udgør deliktet, opleves som hørende til

hans handlemuligheder, og når adfærden samtidig opleves med en mening og en sjælelig baggrund, som peger mod deliktets realisation.

d. Når en myndighed i en konkret situation fra forskellige normsendere modtager iagttagenormer, som strider mod hinanden, vil de normer have størst indflydelse, som modtages fra en normsender, med hvilken myndigheden identificerer sig, eller af hvilken den iøvrigt tiltrækkes eller under hvis sociale kontrol den befinder sig.

e. Myndighedens oplevelse af en retlig ideologi f. eks. dansk rets bevisregler medfører, at dens iagttagelse af personkategorier, enkeltpersoner, adfærd og adfærdsspor indordnes i de i ideologien liggende kategorier, hvorved der sættes grænser for, hvilken mening, myndigheden lægger i andres adfærd samt hvilket ansvar, den oplever hos andre.

f. Myndigheder med retsideologisk uddannelse vil opleve retsnormer f. eks. dansk rets bevisregler med større vægt end andre sociale normer, som f. eks., modtages fra personer eller persongrupper i den lokale befolkning, hvilket igen vil indvirke på myndighedernes iagttageindstillinger.

2. Retsmyndighedens vurdering af andres adfærd.

I afsnit II fremsattes den hypotese, at der blandt de sociale normer, som retsmyndigheden oplever, er en type af normer, der går ud på, at den skal tage afstand fra visse typer af adfærd. Normer af denne kategori betegnedes som vurderingsnormer, og de gennem oplevelsen af disse normer skabte indstillinger som vurderingsindstillinger.

Hypotesen om retsmyndighedens oplevelse af vurderingsnormer og om de derigennem skabte vurderingsindstillinger skal tjene det formål at forklare baggrunden for myndighedens vurderingsudtryk, sådan som de foreligger mundtligt eller skriftligt.

Som det fremgår af forrige afsnit vedrørende iagttageindstillingerne, kan det undertiden være vanskeligt at skelne mellem påstande og vurderinger. Når det f. eks. i Sukkertoppen-politiets rapport af $^{45}/_{9}$ udtales, at »de danske tømrere forblev her, og af den grund var de ude om natten, men intet skete«, kan det analytisk være særdeles vanskeligt at udskille, hvor meget vurderende, der ligger i sætningen, hvorimod det er utvivlsomt, at den indeholder en påstand om noget iagttaget. Det må imidlertid også antages, at sætningen indeholder visse vurderende elementer. Politimanden kan ikke helt billige, at tømrerne var ude om natten, dette er vel også forklaringen på, at han formulerer den sidste sætning således: »men intet skete!« Sætningen udtrykker formentlig, at politimanden havde regnet med indtræden af visse begivenheder, som imidlertid ude-

blev. Det er sandsynligt, at de begivenheder, hvortil der sigtes, er visse ordensforstyrrelser samt seksuelle kontakter med den stedlige kvindelige befolkning.

De mange rapporter om begivenheder og handleforløb med tilfojelsen »men intet skete«, må som omtalt i forrige afsnit formentlig netop tages som udtryk for, at et eller andet forventet delikt er udeblevet. I de fleste grønlandske rapporter, råds- og retsprotokoller forekommer vurderingsudtryk f. eks. forbrydelsesbetegnelser, hvormed retsmyndighederne karakteriserer iagttaget adfærd.

Individet antages at være indstillet på at opleve det tilvante, d. v. s. det som er sædvanligt for den bestemte situation eller person. Oplevelsen af det tilvante antages at give tryghedsfølelse gennem en forestilling om forudberegnelighed. Så snart der indtræffer begivenheder, som ikke er sædvanlige, sker der en formindskelse af tryghedsfølelsen og af den forestillede forudberegnelighed.[1])

På grundlag af denne hypotese må det endvidere antages, at gruppemedlemmer i almindelighed forventer, at myndighederne er på vagt overfor usædvanlige handlinger, således som det også fremgår af de i bilagene gengivne politirapporter, at de grønlandske politifolk var det. Når politiet, som det ligeledes fremgår af rapporterne og er blevet omtalt i forrige afsnit, registrerer, at der går fremmede søfolk i land, eller at en dansk håndværker færdes ude om aftenen, skyldes det ikke blot, at der er sket noget efter deres opfattelse usædvanligt.

Som påvist kan den selektion, som finder sted i iagttagelsen, forklares med, at retsmyndigheden er agtpågivende overfor adfærd, som den påregner vil kunne føre til uønsket adfærd. Dette synspunkt forudsætter, at der på forhånd findes visse adfærdstyper, som myndigheden vurderer som uønskede. Problemet vil blive undersøgt i det følgende, idet myndighedernes vurdering af andres adfærd vil blive forsøgt beskrevet og forklaret ved hjælp af de social- og oplevelsespsykologiske begreber og hypoteser, som formuleredes i kap. II.

Udgangspunktet — når hypoteserne om vurderingsnormer og -indstillinger skal anvendes på et erfaringsmateriale — er retsmyndighedernes vurderingsudtryk, som de findes, navnlig i politirapporter og protokollater.

Af den juridiske ekspedition er indsamlet oplysninger om antallet af behandlede kriminelle sager 1938—48. Langt det største antal rets- og rådssager i Grønland i denne periode er, hvad man i retlig terminologi betegner som kriminelle. Bortset fra en del erstatningssager, der på grund af deliktets art er medtaget under »kriminelle sager«, forekom næsten ingen sager vedrørende private tvister. Sagsmaterialet indsamledes i

[1]) Jfr. Franz From, Om Oplevelsen af Andres Adfærd, København 1953, p. 166 ff.

første række med det formål at give et billede af kriminalitetens størrelse og art i de grønlandske samfund i den omhandlede periode. Når det fremlægges her, er det, fordi det indeholder oplysninger om, hvilke adfærdstyper retsmyndighederne i den omhandlede periode har taget afstand fra.

Talmaterialet, som findes opstillet i tabellen i bilag 5 a, er i højere grad et adækvat udtryk for myndighedernes aktivitet end for den stedfundne kriminalitet.[1]) Da tabellen skal bruges til at belyse de adfærdstyper, hvorimod myndighederne har vendt sig, opstår der ikke noget spørgsmål om *dunkeltal*, hvorimod der måske vil kunne rejses tvivl om, hvorvidt tabellen omfatter al den myndighedsadfærd, som har fundet sted.[2]) I denne sammenhæng kan oplyses, at tabellen ikke blot bygger på foreliggende skriftligt materiale i form af rapporter og protokollater, men også på mundtligt meddelte oplysninger fra kommunerådene om, hvad de har foretaget sig såvel i de protokollerede som i andre tilfælde. Det fremgår iøvrigt af interviews med kommunerådene om deres registreringspraksis, at de i en del tilfælde har undladt at registrere, når de var i virksomhed.[3]) Tabellen kan derfor ikke tages som et nøjagtigt udtryk for det totale antal af tilfælde, hvor retsmyndighederne aktivt har taget afstand fra andres adfærd.

Tallene giver imidlertid et formentlig i det væsentlige sandt billede af, hvad det er for adfærdstyper, myndighederne faktisk vender sig imod. Antallet af sager samt antallet af personer, som har været impliceret i disse, har i denne sammenhæng mindre interesse. Det afgørende er at finde frem til retsmyndighedernes *vurderinger*.

Af det totale antal sager vil navnlig de, der vedrører *seksuel adfærd*, blive taget op til mere indgående behandling. Når netop dette materiale vil blive fremdraget til en afprøvning af de opstillede begreber og hypoteser, skyldes det, at denne type af adfærd er universel.

Der er også en anden grund til, at retsmyndighedernes vurdering af seksuel adfærd særlig vil blive belyst. Netop i forhold til denne type adfærd har der i Grønland været brydninger mellem de sociale normer, som sendes fra forskellige grupper af individer. Synet på seksuel adfærd i det før-kolonisatoriske Grønland adskilte sig på mange måder fra det syn på sådan adfærd, som anlagdes af de formidlere af europæisk moral og retsopfattelse, som påbegyndte og videreførte kolonisationen af de grønlandske samfund.

[1]) Jfr. Veli Verkko, Vänner och fiender till kriminalstatistiken, Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 1. hefte 1949, p. 9—10, hvor han med oplysning om, at kildeangivelsen er usikker, citerer Karl Binding, »Lehrbuch«, hvori det om kriminalstatistikken skal være udtalt: »Kun som bevis for domstolenes og anklagernes flid . . . . rammer den hovedet på sømmet«.

[2]) Om begrebet dunkeltal se Stephan Hurwitz, Kriminologi (2. udg.), København 1951, p. 33.

[3]) Jfr. bilag 9.

Netop fordi der på dette tværkulturelle område af menneskelivet har gjort sig stærke brydninger gældende imellem forskellige opfattelser, har jeg fundet myndighedernes vurdering af seksuel adfærd i særlig grad egnet til at belyse deres vurderinger i tilfælde, hvor de oplever sociale normer, som strider mod hinanden.

Når der i det følgende tales om forskellige typer af seksuel adfærd, ligger dansk sprog og danske begreber til grund. Det er ikke muligt at beskrive fænomener indenfor et fremmed kulturkompleks, uden at man går ud fra begreber, som tilhører ens egen kultursfære. Jeg er klar over, at dette etnocentriske udgangspunkt indebærer muligheder for fejltagelser, når man iagttager fremmede kulturforhold.[1])

Der består en fare for, at man tillægger fremmede kulturfænomener betydninger, som de ikke har i det samfund, hvori de forekommer. Betænkelighederne ved med danske etiske og retlige termer at beskæftige sig med fænomener fra det grønlandske kulturområde kan dog i betydeligt omfang reduceres, fordi grønlandsk kultur i over 200 år har været under stadig og stærk påvirkning af dansk kultur, ikke mindst på grund af kirkens indflydelse. Det bliver herved muligt at iagttage fænomener i de grønlandske samfund med udgangspunkt i begreber, som er fælles for de grønlandske samfund og det samfund, hvortil iagttageren hører. Stod man overfor en helt fremmed kultur, kunne det imidlertid være overordentlig vanskeligt at finde sådanne udgangspositioner for forskningen, hvorfor faren for mistydninger af de fænomener, som iagttoges, ville være meget store. Det skal tilføjes, at alle sysselretsprotokollater er skrevet på dansk, samt at alle kommunerådsprotokollater med henblik på deres fremsendelse til landsfogden blev oversat til dansk af grønlandske tolke med indblik i lokale forhold.

Blandt de typer af seksuel adfærd, hvorfra retsmyndighederne har taget afstand, skal jeg særlig opholde mig ved »voldtægt« og voksnes seksuelle omgang med mindreårige. Antallet af sager vedrørende seksuel adfærd fremgår af tabellen i bilag 5 a.

A. »Voldtægt«.

Denne betegnelse ses nu og da anvendt af de grønlandske sysselretter. En gennemgang af de pågældende sager viser, at betegnelsen som

[1]) Jfr. E. E. Evans-Pritchard, Social Anthropology, London 1954, p. 84 f. »The personality of an anthropologist, cannot be eliminated from his work . . . . is not only describing their social life as accurately as he can but is expressing himself also . . . . There is a broader aspect to the question. However, much anthropologists may differ among themselves they are all children of the same culture and society . . . Certain kinds of fact are noticed, and they are seen in a certain kind of way, by people of our culture«. Om problemet set fra en socialpsykologisk synsvinkel se Muzafer Sherif, An Outline of Social Psychology, N. Y. 1948, p. 2 ff.

regel er blevet anvendt i tilfælde, hvor der ikke blot har været udvist en vis tvang fra mandens side, men hvor den pågældende kvinde tillige er blevet smittet med kønssygdom eller har været mindreårig. I et par tilfælde har der også været tale om blodskamsforhold. Endelig er der nogle tilfælde, hvor sagen angik en kvinde, som ansås for åndeligt eller legemligt afvigende.

I dette afsnit vil alene de tilfælde, hvor der kun er tale om tvang til opnåelse af samleje, blive brugt til belysning af myndighedernes vurdering af andres adfærd. Der foreligger i den undersøgte periode ikke mange tilfælde af denne art. I en af sysselretten i Julianehaab behandlet sag af $^{24}/_{9}$ 1940 anvendte retten betegnelsen »forsøg på voldtægt« på det forhold, at en mand en aften på en vej havde grebet fat i en forbipasserende kvinde, som han ikke kendte, da hun ikke var hjemmehørende der på stedet, hvorefter han havde truet hende med en kniv og slået hende for at opnå samleje med hende, hvilket imidlertid ikke lykkedes for ham.[1])

De andre sager vedrørende »voldtægt« angår tilfælde, hvor tiltalte og ofret havde et vist kendskab til hinanden, sådan som det iøvrigt er almindeligt i så små samfund, som der her er tale om.

Retten i Holsteinsborg behandlede den $^{21}/_{12}$ 1935 en til det stedlige kommuneråd anmeldt sag. Det drejede sig om en gift kvinde, som anmeldte, at en af hendes mandlige bekendte en eftermiddag, da hun havde været alene hjemme, havde indfundet sig hos hende, gjort tilnærmelser, som hun havde afvist, presset hende op mod køkkenbordet, idet hun angivelig gjorde modstand »så godt hun kunne«, »men da hun ikke længere kunne kæmpe imod, gav hun mod sit ønske efter, således at tiltalte fuldbyrdede et samleje med hende i stående stilling«.[2]) Det fremgår af de i sagen meddelte oplysninger, at hendes klæder ikke var revet itu, samt at hun først havde meddelt sin mand det passerede nogle dage senere.

Tiltalte nægtede sig skyldig, idet han oplyste, at han 3 gange tidligere, medens hun var gift, havde haft samleje med hende, hvilket hun bekræftede over for retten. Der var i retten enighed om, at der »ikke forelå noget tilfælde af voldtægt, idet det, der var foregået imellem de 2 nævnte, kun var, hvad der i almindelighed ville finde sted mellem 2 personer i en tilsvarende situation, hvor kvinden stritter imod til at begynde med mere eller mindre alvorligt, for til sidst at gå med til et samleje«.

På samme linie ligger en af retten i Holsteinsborg behandlet sag, i hvis dom af $^{24}/_{1}$ 1945 det udtales, at der ikke var tale om« . . . voldtægt, idet pigerne . . . selv om de først havde protesteret dog . . . (havde)

[1]) Jfr. bilag 11, nr. 11.

[2]) Jfr. bilag 11, nr. 3.

indvilget og ikke gjort . . . virkelig modstand eller søgt at tilkalde hjælp . . .«.[1])

Endnu skal nævnes en af retten i Godthaab $^{7}/_{2}$ 1949 behandlet sag, hvis møder jeg fulgte på første hånd, ligesom jeg overværede retsmedlemmernes voteringer.[2])

En mand var tiltalt for at have voldtaget 2 kvinder. Sagen var kommet frem ved, at tiltalte, som regelmæssigt gik til tilsyn hos lægen, fordi han var blevet smittet med gonorrhoe, overfor denne oplyste, med hvilke kvinder han havde haft samleje, siden han sidst havde været til lægekontrol. To af de af ham nævnte kvinder oplyste på lægens forespørgsel, at tiltalte havde tiltvunget sig samleje med dem. Heroverfor oplyste tiltalte i retten, at han ikke havde brugt vold, og at de 2 piger sammen med en tredie havde været i et værelse, hvor han i beruset tilstand indfandt sig, hvorefter han først havde haft samleje med den ene og derefter med den anden af pigerne, uden at de i den anledning havde gjort nogen modstand.

Den ene af kvinderne oplyste i retten, at tiltalte den pågældende aften uden hendes ønske havde haft samleje med hende. Hun havde prøvet at jage ham bort. Da hun lå i den øverste køjeseng, havde det ikke været muligt for hende at komme ud af sengen. Ingen af de andre piger, som var i samme værelse, havde foretaget sig noget for at hjælpe hende.

Den anden pige, med hvem tiltalte havde haft samleje, oplyste, at hun havde kæmpet mod tiltalte, men at hun på grund af et svagt hjerte ikke havde kunnet klare sig mod tiltalte, der sparkede. Den tredie pige i værelset havde hjulpet hende, så godt hun formåede, men der var intet at stille op. Iøvrigt havde de 3 pigers kvindelige foresatte, en økonoma, opfordret tiltalte, som havde gjort tilnærmelser til hende, til seksuelt samkvem med pigerne i stedet for.

Hun forklarede herom som vidne i retten, at hun havde opfordret tiltalte til at sove hos pigerne. Såvel hun som den tiltalte havde været noget berusede. Hun var derefter faldet i søvn, men noget senere vågnede hun ved at høre spektakel og skrig fra det værelse, hvor pigerne opholdt sig. Hun gik derind og så da tiltalte i en af pigernes seng, men foretog sig intet i den anledning, hvorefter hun gik ind til sig selv og lagde sig til at sove.

I retten oplyste den ene af de kvinder, med hvem tiltalte havde haft samleje, at hun i tiden 1946—47 havde haft en seksuel forbindelse med tiltalte. To af kvinderne forklarede under vidneansvar, at tiltalte overfor den ene af dem havde anvendt kvælertag. Tiltalte nægtede vedholdende at have anvendt vold.

[1]) Jfr. bilag 11, nr. 32.

[2]) Jfr. bilag 11, nr. 59 og bilag 8.

Samtlige retsmedlemmer: Sysselmanden og 2 under dansk ret stående og 2 under grønlandsk ret stående domsmænd[1]) fandt, at tiltalte havde begået voldtægt overfor de 2 kvinder, med hvem han havde haft samleje den pågældende aften.

I de nævnte retssager ser man myndighederne i situationer, hvor de har skullet vurdere andres adfærd. I to af tilfældene tog de afstand fra den seksuelle adfærd, medens dette ikke skete i de to andre sager.

I den først citerede sag var der tale om en mand, som forsøgte at tiltvinge sig samleje med en kvinde, som han ikke tidligere havde haft nogen kontakt med under trusel om anvendelse af en relativt alvorlig voldelig tvang.

I de 2 næste sager fandt retten, at der ikke forelå voldtægt, idet der nok havde været anvendt en vis vold fra mandens side, men de pågældende kvinders modstand ikke skønnedes at have været tilstrækkelig vedholdende og alvorlig ment.

Forsåvidt angår den sidste af disse to sager, syntes den fra kvindernes side gjorte modstand heller ikke at have været særlig stærk, og den omstændighed, at såvel en af kvinderne i denne sag som en af kvinderne i den anden af samme ret behandlede sag havde haft en mere varig seksuel forbindelse med tiltalte, kunne tyde på, at en sådan seksuel kontakt ikke har været de pågældende kvinder fremmed og kunne måske også tyde på, at modstanden fra deres side har været så meget desto svagere. Her overfor står, at retten i Godthaab ikke tog i betænkning at vurdere tiltaltes adfærd overfor den kvinde, med hvem han havde haft fast seksuel forbindelse som voldtægt.

Det fremgår yderligere af de nævnte sager, at retsmyndighedernes holdning overfor gennemførelsen af samleje med en vis anvendelse af vold har været noget usikker.

Hvordan kan myndighedernes adfærd i de pågældende sager beskrives og forklares ved hjælp af det i kap. II opstillede begrebsapparat?

Noget stærkt »pres« fra de pågældende kvinders side kan myndighederne næppe have oplevet, idet ingen af dem straks og af egen drift anmeldte, hvad der var passeret.

I den af retten i Holsteinsborg 1939 behandlede sag skete anmeldelsen først, da anmelderindens mand blev bekendt med, at hun havde haft et seksuelt forhold til tiltalte, og i den af retten i Godthaab 1949 behandlede sag blev de pågældende kvinder på grundlag af tiltaltes oplysninger overfor lægen tilkaldt til denne, på hvis forespørgsel de oplyste, at tiltalte havde anvendt tvang overfor dem.

Det synes med andre ord ikke, som om kvinderne i de ovenomhandlede sager har udvist større initiativ for at bevæge retsmyndighederne

[1]) Jfr. kgl. anordning nr. 212 af 26. juli 1926 om Retsplejen i Grønland § 9, stk. 2.

til at være aktive mod de mænd, som efter deres opfattelse havde tiltvunget sig samleje med dem. Denne indstilling hos kvinderne kan muligvis føres tilbage til historiske forhold i de grønlandske samfund.

Ifølge HANS EGEDE var det i det før-kolonisatoriske Grønland skik, at en mand, når han ønskede at få sig en kone, tog hende med vold.[1])

Kvinden skulle gøre modstand overfor mandens tilnærmelser, selv om hun ikke var uvillig til at indlede seksuel kontakt med ham.

EGEDE skriver således anførte sted: »Naar en ung Person har faaet Behag udi en Pige, da slaar hand vel først sligt frem for sine Forældre og Venner, og naar de har givet deres Samtykke dertil, bestiller hand to eller flere gamle Kierlinger og Qvinder, som skal føre Bruden til ham (men en brav Karl trekker self af med sin Brud). De samme farer hen hvor Pigen er, tager hende med Magt og slæber hende med sig; thi endskjønt Pigen staar det foreslagne Gifter-Maal got nok an, maa hun dog af Blufærdighed anstille sig ligesom det skeede imod hendes Villie; thi hun bliver ellers beskyldt og ilde paatalt, som at hun er gifte-syg. Naar hun nu er kommen til Huuset, hvor Fæste-Manden er, holder hun sig for sig self en Tid lang og sidder henne i en Vraa paa Brixen med Haaret udslagen over Ansigtet af Skamfuldhed og Blufærdighed.

Imidlertid giør Frieren sit beste at overtale hende til sin Villie, indtil hun omsider lader sig *persvadere* at legge sig ved hans Side, og saa er Bryllupet giort; dog er kortiste *Proces* at gaae lige til Sengs, uden at melde sig hverken hos Pigen eller Forældrene.«

Også af andre beretninger fra det gamle Grønland fremgår, at seksuelle forbindelser som regel indledtes med, at manden måtte overvinde en modstand fra kvindens side, uanset om hun i og for sig var villig til forbindelsen.[2])

Kvinden synes i det hele taget at have været prisgivet manden i seksuelle spørgsmål.[3]) Han kunne i denne henseende »låne« hende ud

[1]) Jfr. Hans Egede, Relationer fra Grønland 1721—36, udgivet af L. Bobé, Meddelelser om Grønland, bind LIV, København 1925, p. 373 f.

[2]) Jfr. Fridtjof Nansen, Eskimoliv, Kristiania 1891, p. 124—25, »Giftermaal gik i tidligere tider letvindt for sig i Grønland. Havde en mand lyst paa en jente, gik han til hendes hus eller telt, tog hende ved haaret, eller hvor han bedst fik tag, og trak hende uden videre omsvøb hjem til sit hus, hvor hun fik plads paa briksen . . . Nu hørte det imidlertid til god tone i Grønland ligesom andre steder i verden, at vedkommende dame under ingensomhelst betingelse maatte la det faa udseende af, at hun vilde ha sin frier selv om hun brydde sig aldrig saa meget om ham«.

[3]) Jfr. Knud Rasmussen, Mindeudgave, III bd. Nye Mennesker, København 1935, p. 50, »Kun i een Sag er Kvinden ikke i Stand til at gøre nogen som helst Medbestemmelsesret gældende, og det er i det seksuelle Spørgsmål. Her er hun ganske prisgivet Manden, der efter Samfundsskikken kan bytte hende bort for en enkelt Nat eller også for længere Tid uden nogen Sinde at regne med hendes Vilje.« Se også A. Bertelsen Grønlandsk Medicinsk Statistik og Nosografi, Meddelelser om Grønland, bd. 117, nr. 2, København 1935, p. 150—151.

eller »bytte« hende med en andens kone, medens hun på sin side ikke på egen hånd seksuelt kunne gøre, hvad hun havde lyst til. Der synes med andre ord ikke at have været nogen almindelig forestilling om kvindens »kønsfrihed«, således som det nu er tilfældet f. eks. inden for den europæiske kulturkreds.

Når jeg i al korthed opridser dette historiske perspektiv, skyldes det ikke, at jeg tør hævde, at der går en linie fra den fremherskende opfattelse i befolkningen i det før-kolonisatoriske Grønland op til den indstilling, som man kan finde hos flere af kvinderne i de ovenomhandlede sager, og som også er kommet til udtryk i de 2 sager fra retten i Holsteinsborg. Det er yderst tvivlsomt, om den indstilling, som er kommet til udtryk i disse sager, og i de pågældende kvinders adfærd, alene kan forklares historisk, i hvilken forbindelse det bør fremhæves, at indstillinger, som var almindelige på en lang række områder før kolonisationen, er forsvundet. Det er ikke muligt alene på grundlag af de fire omhandlede sager at danne sig et indtryk af, hvilke normer myndighederne oplevede, og hvilke indstillinger de havde vedrørende tiltvingelse af samleje. Da det også synes tvivlsomt, i hvilken grad man kan tillægge historiske data vægt i denne forbindelse, skal det yderligere undersøges, hvilke normer vedrørende seksuallivet som udgår fra befolkningen. Kender man de sendte normer, vil man efter de konkrete omstændigheder med en vis sandsynlighed kunne slutte sig til, om de oplevedes af retsmyndighederne.

I tiden 1938—48 behandlede sysselretterne 21 sager vedrørende tiltvingelse af samleje, men da disse sager bortset fra de allerede nævnte ikke drejede sig om »rene voldtægtstilfælde«, skønnes de ikke egnede til at belyse de spørgsmål, som her er taget op til behandling. Det findes mere hensigtsmæssigt at studere de enkelte »rene« tilfælde på baggrund af det »gruppepres«, som myndighederne antages at have været udsat for. Visse karakteristiske træk skal derfor omtales vedrørende seksuallivet i de små grønlandske samfund i den tidsepoke, hvorfra de omhandlede domme hidrører.

De grønlandske samfund, hvorfra sagerne stammer, udgjorde som tidligere nævnt grupper med træk, som er karakteristiske for primærgruppen. Så godt som alle havde kontakt med alle.

At også de seksuelle kontakter, navnlig blandt de unge, var meget hyppige, er blevet sandsynliggjort gennem forskellige lægelige undersøgelser, som i de senere årtier er blevet foretaget i grønlandske samfund. A. Bertelsen udtaler: »... det har ved Undersøgelser (for eventuel Kønssygdom) af den samlede Befolkning ved forskellige Pladser vist sig, at der saa godt som ikke træffes uberørte Individer over 16—17 Aars Alderen«.[1]) Han omtaler endvidere den tidlige »kønslige Aktivitet og

[1]) Jfr. A. Bertelsen l. c., p. 149.

den store Promiskuitet«.[1]) På basis af sine lægelige erfaringer i Grønland og de af ham foretagne undersøgelser udtaler han, at det er vanskeligt med nogen større nøjagtighed at sige noget om befolkningens seksuelle trang i almindelighed, men at han ikke — når befolkningen tages som helhed — har indtryk af, at den er særlig stærk, hvorimod der vel er »Grund til at paapege at mange Personer er udpræget emotionelt anlagte, deres Hæmninger er faa og svage; Mulighederne for Samleje er ofte til stede, og Udførelsen følger Tanken«.[2])

Også nyere undersøgelser bekræfter det af BERTELSEN anførte. Den *lægeekspedition*, som statsministeriet i 1947—48 udsendte til Vestgrønland, oplyste i sin rapport om ekspeditionen, at man i en sydgrønlandsk by var af den opfattelse, at samtlige unge på stedet enten havde eller havde haft gonorrhoe.[3]) De undersøgelser, som den *juridiske ekspedition* foretog, peger også i retning af relativt hyppige seksuelle kontakter udenfor ægteskab, idet den fandt, at 204 $^0/_{00}$ af samtlige i 1948 fødte var født udenfor ægteskab; til sammenligning kan nævnes, at det tilsvarende tal for Danmarks vedkommende i perioden 1941—45 kun var 91.[4])

Det er sandsynligt, at den opfattelse, at promiskuitet var almindelig i de grønlandske samfund, samt at man almindeligvis indledte kønslige forbindelse på en impulsiv og ligefrem måde, også har været delt af retsmyndighederne.[5]) Det har ikke mindst blandt danske tjenestemænd udsendt til Grønland været den almindelige opfattelse, at næsten alle unge ugifte i hvert fald på visse pladser, har haft samleje med hinanden. Det fremgår også af nogle af de ovenfor omhandlede sager, at tiltalte har haft samleje med »krænkede« på et tidligere tidspunkt.

---

[1]) Jfr. A. Bertelsen l. c., p. 149—50.

[2]) Jfr. A. Bertelsen l. c., p. 153.

[3]) Jfr. Beretning af 7. juli 1948 afgivet af Sundhedsstyrelsens Lægeekspedition til Grønland 1947—48, Grønlandskommissionens Betænkning 4, Sundhedsvæsenet, Boligbyggeriet og Sociale Forhold II, København 1950, p. 124. »I 1947 formodedes af lægen i Nanortalik, at praktisk talt samtlige unge i hans distrikt enten havde sygdommen eller havde haft den en eller flere gange. Ved en række undersøgelser i Godhavn i 1946 fandtes omtrent 33 pct. af alle voksne mellem 16 og 50 år inficeret. I Umanak distrikt, hvor sygdommen hidtil har haft relativt ringe udbredelse, optrådte i 1947 20 friske tilfælde, svarende til 13—14 promille af befolkningen.«

[4]) Jfr. ekspeditionens betænkning hefte I, p. 70. Der findes ikke for Grønland oplysninger om antallet af børn født inden 9 mdr. efter ægteskabets indgåelse til sammenligning med dansk statistik. Disse oplysninger ville imidlertid heller ikke på samme måde fortælle om promiskuiteten, da det drejer sig om før-ægteskabeligt samliv, der ofte har en monogam karakter.

[5]) Under en samtale med sysselmanden i Julianehaab den $^{21}/_{9}$ 1949 udtalte han: »Seksuallivet i Grønland præges i nogen grad af de intime berøringer, som ikke kan undgås på briksen om natten«. Under en samtale den $^{18}/_{7}$ 1949 udtalte formanden for kommunerådet i Tassiussaq: ». . . efter konfirmationsalderen 14 år er seksuel omgang almindelig«.

Dette kommer eksempelvis frem i en sag ved retten i Qutdligssat den $^{21}/_{11}$ 1940, hvor tiltalte erkendte at have anvendt tvang overfor den pågældende kvinde, men tilføjede, at han før havde haft samleje med hende, »hvorfor han ikke kunne forstå, at hun ikke ville«.[1])

Det må antages, at retsmyndighederne under alle omstændigheder har oplevet sociale normer gående ud på, at man ikke i befolkningen virkelig alvorligt tager afstand fra, at en mand forsøger at opnå samleje uden først at have forsikret sig om en tilsvarende tilbøjelighed hos pigen og også forsøger at overvinde en vis modstand. Til en sådan opfattelse kan ikke alene publikationen af de ovennævnte videnskabelige undersøgelser have virket, men også de fremstillinger om grønlandsk kulturliv og sæd og skik, som er almindelig kendt fra rejsebeskrivelser fra Grønland og andre områder indenfor den eskimoiske kulturkreds.

Myndighederne må imidlertid antages også at have oplevet sociale normer, som tilskynder i en anden retning. Der ses dog ikke før gennemførelsen af kriminalloven af 5. marts 1954 at have været udstedt nogen bestemmelse, som foreskriver retlig indskriden mod tiltvingelse af samleje.[2]) Ganske vist citerede retten i Qutdligssat i sagen $^{21}/_{11}$ 1940 § 24 i de såkaldte foreløbige bestemmelser af 31. januar 1872.[3]) Det hedder i denne bestemmelse stk. 1, at såfremt der begås voldshandlinger eller andre større forbrydelser, hvoriblandt også barnefødsel i dølgsmål, og hvad dermed kan sættes i klasse, skal der skrides ind herimod. Disse bestemmelser opretholdtes vel formelt indtil kriminallovens ikrafttræden, men kan jo kun ved en meget fri analogi påberåbes som hjemmel til indskriden overfor tiltvingelse af samleje og ses da heller ikke citeret i andre voldtægtssager.[4])

Selv om der således i undersøgelsesperioden ikke var udtrykkeligt udtalt efter dansk statsretlig teori gyldig forskrift vedrørende tiltvingelse af samleje, kan retsmyndighederne dog ad andre veje have fået den opfattelse, at en indskriden mod en sådan adfærd ønskedes af dem fra statsmagtens side. I et udkast af 1915 til straffebestemmelser for Grønland[5]) hedder det i § 31, at den »som ved Vold tiltvinger sig Samleje

[1]) Jfr. bilag 11, nr. 12.

[2]) Jfr. kriminallov for Grønland nr. 55 af 5. marts 1954 § 51.

[3]) Det drejer sig om Foreløbige bestemmelser om Grønlændernes Kasse og Forstanderskaberne i Grønland af 31. januar 1872 med ændringer af 21. april 1881.

[4]) Jfr. kgl. anordning nr. 212 af 26. juli 1926 om Retsplejen i Grønland § 50, stk. 2, men se tillige skrivelse af 25. juni 1947 fra landsfogden i Nordgrønland til sysselmanden i Godhavn (bilag 7), der henstiller, at man undlader at påberåbe sig bestemmelserne af 1881.

[5]) Jfr. Beretninger og Kundgørelser vedrørende Styrelsen af Grønland 1915, p. 307 og 321, 1916, p. 431—38 og p. 448—455, 1917, p. 551—553 og p. 575—580.

med en Kvinde straffes . . .« og i et udkast af 1929[1]) hedder det i § 57 stk. 1, at den straffes »som tiltvinger sig Samleje med en Kvinde ved Vold, Frihedsberøvelse eller Fremkaldelse af Frygt for hendes eller hendes nærmestes Liv, Helbred eller Velfærd . . .«, og det hedder endvidere i samme paragrafs stk. 2, at den straffes »der ved Trusel om større Onder eller på anden uretmæssig Maade skaffer sig Samleje med en Kvinde . . . .«.

Bestemmelserne i de 2 udkast svarer til reglerne i den danske straffelov af 1930.[2]) Når udkastene ikke blev gennemført, skyldtes det ikke reglerne om forbrydelser, men derimod reglerne om straf, som man ikke fandt passede til de grønlandske samfund.[3])

Reglerne i de 2 udkast ses ikke citeret i de omhandlede sager vedrørende voldtægt, og det har ikke været muligt at konstatere, om retsmyndighederne kendte de pågældende normer, da de behandlede sagerne. Der er dog næppe nogen tvivl om, at de har oplevet normer, der går ud pa, at tiltvingelse af samleje er et delikt. For at belyse dette vanskeligt tilgængelige spørgsmål noget mere indgående, skal jeg kort omtale en af Grønlands Landsret den 14. august 1954 — altså efter at kriminalloven var indført — afsagt dom, som findes aftrykt i bilag 11 nr. 62 Tre personer var tiltalt for at have forøvet voldtægt eller forsøgt at forøve voldtægt mod en 15-årig pige. Tiltalte erkendte sig skyldige. Under sagens behandling fremførte den ene af forsvarerne, som var hjemmehørende der på stedet, at det ikke var ualmindeligt, at f. eks. danske søfolk og håndværkere tiltvinger sig samleje med pigerne i Julianehaab, uden at der i den anledning sker dem noget.

Det fremgår af landsrettens præmisser til dommen, at retten ikke tillagde det nogen betydning, at der muligt i Julianehaab skulle herske en opfattelse gående ud på, at det er almindeligt at tiltvinge sig samleje med kvinder, uden at der foretages noget i den anledning.

At der fandtes normer gående ud på at anse tiltvingelse af samleje som delikt fremgår af, at der offentligt fremsattes protest mod dommen udfra den urigtige forudsætning, at der var taget hensyn til særlige seksuelle vaner på stedet. Protesterne havde et stærkt affektbetonet præg.[4])

[1]) Jfr. de i forrige note omhandlede beretninger 1929, p. 301—306 og p. 355—57 samt p. 372—389.

[2]) Borgerlig Straffelov nr. 126 af 15. april 1930 § 216 f.

[3]) Jfr. Knud Oldendow, Lov og Ret i Grønland, Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift, 1930—31, København 1931, p. 96 samt min artikel i Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab 1954, hefte 2, p. 137.

[4]) Efter at dommen var blevet offentliggjort i den grønlandske radioavis den 24. august 1954, sendtes sålydende protest telegrafisk til landsretten i Godthåb: »Gælder de gamle, ucivilicerede, modbydelige sædvaner også, hvis ofret er en dansk kvinde?« Telegramafsenderen var en af de mange danske, som hvert år udsendes til Grønland. Der blev imidlertid også protesteret fra grønlandsk side, idet en grøn-

De omhandlede voldtægtssager viser tilfælde, hvor retsmyndighederne oplever divergerende sociale normer vedrørende tiltvingelse af samleje. Myndighederne har på den ene side oplevet en relativt svag tilskyndelse til at skride ind i tilfælde, hvor der foreligger tiltvingelse af samleje, idet de sandsynligvis i vidt omfang har forestillet sig, at man i den grønlandske befolkning langtfra i samme grad, som det er tilfældet i det øvrige Danmark, tager afstand fra sådan seksuel adfærd.[1]) På den anden side har de oplevet normer gående ud på, at tiltvingelse af samleje er et delikt, som kræver indskriden. Deres kendskab til dansk moral og retsopfattelse således som den er kommet til udtryk i udkast til straffebestemmelser og i kriminalloven, og som på mange andre måder har fundet udtryk indenfor dansk kulturområde, må antages at have tilskyndet dem i retning af at være indstillet imod den omhandlede seksuelle adfærd.

Resultatet af denne konflikt mellem de oplevede normer har været dels en noget usikker retspraksis og dels, at myndighedernes direktiver har været relativt milde. Denne sandsynlige sammenhæng mellem vurderinger og direktiver vil blive nærmere belyst nedenfor i afsnit 3.

Endnu skal om ovennævnte sager bemærkes, at myndighedernes aktivitet synes at have været betinget af, at der forelå en anmeldelse. Dette kunne i og for sig synes selvfølgeligt, idet man i almindelighed vil gå ud fra, at voldtægt kun kan komme til myndighedernes kundskab

---

landsk præst i Nordgrønland gennem radioavisen i Grønland udtalte: »Det er for os grønlændere fuldstændig uforståeligt, at den høje landsret anser det for en formildende omstændighed, at det nærmest var sædvane, at man bar sig sådan ad. Det er en fuldstændig misforståelse af grønlændernes mentalitet, hvis man tror, at noget sådant anses for ligegyldigt og i sin orden. Sådanne meninger fra landsrettens side kan ikke forenes med vor moral«. I anledning af protesterne udsendte landsdommeren gennem Ritzaus Bureau den $^{30}/_{8}$ 1954 en meddelelse, hvori det bl. a. hed, at »Den grønlandske forsvarer påberåbte sig en sådan almindelig skik, men af dommens præmisser fremgår, at retten ikke har godtaget forsvarerens synspunkt, hvorimod dommen er fastsat med hensyntagen til de tiltaltes meget unge alder og hidtil ustraffede vandel.«

[1]) Jfr. bemærkninger til kriminallovforslaget, p. 30 »Voldtægt bedømmes efter traditionel grønlandsk opfattelse ud fra væsentlig andre synspunkter, end det er tilfældet i Danmark. Medens den danske straffelov anser denne forbrydelse for en yderst alvorlig krænkelse, ikke alene af kvindens integritet, men også af et religiøst og etisk begrundet tabu, synes voldtægt efter grønlandsk opfattelse, i hvert fald i vide kredse af befolkningen, at blive bedømt alene som en legems-, friheds- eller fredskrænkelse«. Dette syn på voldtægt kommer også til udtryk i Kap York Stationen Thules love af 7. juni 1929 § 13 og Administrative Bestemmelser for Østgrønland af 16. september 1947 § 49. Såvel Thule- som Østgrønlandsreglerne er optrykt i Kundgørelser vedrørende Grønlands Styrelse henholdsvis nr. 2 og nr. 3 1947. Det udtales i de to nævnte bestemmelser, at »Voldtægt betragtes som Legemsbeskadigelse«. Om reglerne i Thule se min artikel »Kriminalitet i Thule«, Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 1. hefte, 1950, p. 13 f.

gennem anmeldelse. Der er imidlertid en formodning for, at myndighederne på anden måde — i deres egenskab af medlemmer af de små samfund — har fået nys ikke alene om, at 2 personer har haft et seksuelt forhold til hinanden, men ofte også om de nærmere omstændigheder, hvorunder det seksuelle samkvem har fundet sted. Det må i denne forbindelse erindres, at medlemmerne af de samfund, hvorom der er tale, har en betydelig viden om hinandens endog mest intime adfærd.[1])

For yderligere at prove de opstillede begreber og hypoteser vedrørende myndighedernes vurdering af andres adfærd skal omtales deres vurdering af voksnes seksuelle adfærd i forhold til mindreårige, samt til personer, som på grund af manglende psykisk udvikling kan antages at have været ude af stand til at modsætte sig den seksuelle adfærd eller forstå dens betydning.

B. *Seksuel adfærd overfor psykisk uudviklede og mindreårige.*

Der foreligger flere grønlandske retssager, hvoraf fremgår, at en mand har haft samleje med en åndssvag kvinde. Retten i Upernavik behandlede i 1942 en faderskabssag, hvoraf fremgår, at barnemoderen var åndssvag.[2]) Retten udtalte, at den udlagte fader for fremtiden skulle holde sig fra den pågældende kvinde »i særdeleshed da hun nærmest må betegnes som halvvejs åndssvag«. Sagen behandledes udelukkende som faderskabssag, og bortset fra den citerede udtalelse gav retten ikke udtryk for afstandstagen fra den dømte barnefaders adfærd. Retten behandlede senere en faderskabssag, hvor den samme kvinde udlagde 3 mænd som mulig fader til et af hende født barn.[3]) I denne sag kom retten imidlertid overhovedet ikke ind på en vurdering af de pågældende mænds adfærd.

I en sag behandlet af retten i Julianehaab 1948 indtog man en anden holdning.[4]) I det pågældende tilfælde havde flere mænd haft samleje med en åndssvag kvinde, som var blevet besvangret. Retten tog alene afstand fra den som »fader« domtes adfærd og fandt, at han havde begået en forbrydelse ved at handle på denne måde.

På linie hermed var retten i Holsteinsborg i en sag behandlet i 1939.[5]) Ganske vist forelå der i det foreliggende tilfælde både tiltvingelse

[1]) Som eksempel herpå kan henvises til Knud Rasmussen, Mindeudgave, III bd. Nye Mennesker, København 1935, p. 46, hvor han efter at have skildret en strid mellem to ægtefæller på bopladsen fortæller, at ægtemanden faldt til ro og gik ind i sit telt, idet konen fulgte langsomt efter. »En Time efter kunde man høre Ægteparret le i fortroligt Samvær, som om intet var foregået imellem dem; og da jeg noget senere kiggede ind til dem, laa de kærlig omslyngede og sov . . . .« Se også min i forrige note nævnte artikel, p. 16.

[2]) Jfr. bilag 11, nr. 23, Upernavik sysselretsdom af $^{6}/_{7}$ 1942.

[3]) Jfr. bilag 11, nr. 35, Upernavik sysselretsdom af $^{27}/_{11}$ 1945.

[4]) Jfr. bilag 11, nr. 47, Julianehaab sysselretsdom af $^{18}/_{2}$ 1948.

[5]) Jfr. bilag 11, nr. 6, Holsteinsborg sysselretsdom af $^{27}/_{4}$ 1939.

af samleje og udbredelse af kønssygdom, men det blev udtrykkelig fremhævet i domspræmisserne, at der var tale om en åndssvag pige. Der ses ikke i de af de grønlandske retter behandlede sager i tiden 1938—48 at foreligge noget tilfælde, hvor selve det forhold at have samleje med en åndssvag kvinde vurderes som delikt. Der har enten været tale om, at den pågældende kvinde er blevet besvangret eller om, at der samtidig forelå andre delikter.

Langt hyppigere har *seksuelt samkvem med børn* givet anledning til retssager. Ser man på de foreliggende afgørelser vedrørende denne type af adfærd, er det hensigtsmæssigt at skelne mellem tilfælde, hvor en voksen person har haft *samleje* med en mindreårig og tilfælde, hvor der har været tale om *anden seksuel omgang*.

Hvad angår voksnes *samleje med mindreårige* udtales det i en retssag fra Godthaab 1941, at »direkte Forbud mod denne Art Forbrydelser ikke ses at eksistere. Strafbarheden skønnes at være umiddelbar og Udkast til Anordning af Straffebestemmelser 1929 placerer disse Forbrydelser blandt saadanne, der straffes meget haardt«.[1])

At der i den pågældende sag hos dommerne har været en utvetydig indstilling mod voksnes samleje med mindreårige, er indlysende. Kaster man imidlertid et blik på de øvrige retssager vedrørende samleje med mindreårige og sammenholder dem med de foreliggende oplysninger om den faktiske forekomst af sådan adfærd, må man antage, at der har hersket nogen usikkerhed med hensyn til aldersgrænsen.

Der findes ingen sag i tidsrummet 1938—48, hvor nogen har stået tiltalt for at have haft samleje med en person på 15 år eller derover, når bortses fra tilfælde, hvor retterne har karakteriseret en foreliggende seksuel adfærd som blodskam, voldtægt eller udbredelse af kønssygdom. Der foreligger imidlertid 2 tilfælde, hvor en ret har taget afstand fra en voksen mands samleje med en pige på 14 år.

Begge sager, som behandledes af retten i Egedesminde 1946 begyndte ved kommunerådet som faderskabssager. I den ene sag, som retten behandlede den $^{8}/_{5}$ 1946, var der tale om et fastere seksuelt forhold, idet parterne havde haft samleje adskillige gange i tiden juni—september 1945.[2]) På forespørgsel om de nærmere omstændigheder ved sagen har kommunerådsformanden om tiltaltes forhold til den pågældende pige forklaret, at »han var forelsket i hende og hun i ham«.

I den anden sag, som retten behandlede $^{19}/_{12}$ samme år anvendes betegnelsen »forførelse af mindreårig«.[3]) Tiltalte havde formået en 14-årig pige, som først var uvillig, til at have samleje med sig ved at love hende en billet til den stedlige biograf. Også denne sag begyndte som faderskabs-

[1]) Jfr. bilag 11, nr. 17, Godthaab sysselretsdom af $^{29}/_{3}$ 1941.
[2]) Jfr. bilag 11, nr. 36.
[3]) Jfr. bilag 11, nr. 38.

sag, idet den pågældende pige var blevet besvangret; der var iøvrigt kun tale om eet samleje.

Udover de 2 nævnte sager ses der som nævnt ikke at være skredet ind mod nogen mand, fordi han havde haft samleje med en 14-årig pige. Dette bør sammenholdes med, at det ikke hørte til sjældenhederne, at piger fra 12-års alderen har haft samleje med voksne.

I et par tilfælde har retsmyndighederne taget afstand fra voksne kvinders samleje med drenge på 13 og 14 år. Rådet i Nanortalik kommune behandlede således en sag af denne type.[1]) Det samme gælder rådet og retten i Frederikshaab.[2]) Det er imidlertid ikke ganske klart, hvorvidt de pågældende sager kan tages til indtægt for den opfattelse, at retten tog afstand fra selve det forhold, at en voksen kvinde har samleje med en mindreårig dreng, idet der i begge tilfælde også var tale om smitte med kønssygdom, hvilket var den umiddelbare anledning til, at sagerne rejstes. Den omstændighed, at drengenes alder udtrykkelig er nævnt i råds- og retsreferaterne, kan måske imidlertid tages som udtryk for, at myndighederne har været indstillet imod en sådan seksuel adfærd fra kvindens side.

De øvrige råds- og retssager vedrørende voksnes samleje med mindreårige vedrører piger i alderen fra 2—13 år. I de fleste af disse tilfælde var der dog naturligvis kun tale om forsøg. Af forespørgsler rettet til kommunerådene fremgår, at rådsmedlemmerne stod usikkert overfor, hvilken alder der i denne relation skulle betragtes som grænsen mellem mindreårig og voksen. Opfattelserne fordelte sig omtrent ligeligt på 14, 15 og 16 år, ligesom »konfirmationsalderen« i flere tilfælde blev nævnt.[3])

Hvad angår *anden seksual adfærd* i forhold til mindreårige end samleje, foreligger der flere sager, hvor retsmyndighederne har karakteriseret sådan adfærd som »uterlighed« og »usædelighed« med mindreårige. Den adfærd, som myndighederne i disse tilfælde har vendt sig imod, har dels bestået i, at voksne har foretaget samlejelignende bevægelser overfor et barn idet begge var fuldt påklædt.[4]) Endvidere har deliktet bestået i befølinger foretaget på barnets underliv udvendig på tøjet. Retten i Umanak behandlede $^{14}/_{9}$ 1948 en sag hvor tiltalte havde befølt en 4årig pige på kønsdelene.[5]) I en af retten i Julianehaab $^{6}/_{5}$ 1940 behandlet sag havde tiltalte med sit kønslem berørt en 4årig piges kønsdele.[6])

Der foreligger i perioden 1938—48 et enkelt tilfælde behandlet af

---

[1]) Jfr. bilag 11, nr. 27, Nanortalik kommunerådsafg. af $^{13}/_{4}$ 1944.
[2]) Jfr. bilag 11, nr. 51, Frederikshaab sysselretsdom af $^{11}/_{8}$ 1948.
[3]) Jfr. juridisk ekspeditions betænkning hefte 5, p. 44.
[4]) Jfr. bilag 11, nr. 20, Upernavik sysselretsdom af $^{6}/_{5}$ 1941.
[5]) Jfr. bilag 11, nr. 52.
[6]) Jfr. bilag 11, nr. 9.

rådet og retten i Umanak 1938, hvor tiltalte var en 17årig pige, som ved at beføle en 9årig pige på kønsdelene havde smittet hende med gonorrhoe.[1]) Begge havde været patienter på det lokale sygehus, hvor de på grund af pladsmangel »delte briks«. I dette som i andre tilfælde, hvor der tillige har været tale om udbredelse af kønssygdom, kan det være vanskeligt at bedømme, i hvilket omfang mindreårigheden har spillet en selvstændig rolle for myndighedens vurdering af tilfældet. Også her kan imidlertid den omstændighed, at børnenes alder er nævnt, hvilket ofte ikke har været tilfældet forsåvidt angår voksne smittede kvinder, tages til indtægt for den opfattelse, at myndighederne har tillagt mindreårigheden betydning ved vurderingen af tiltaltes adfærd.[2])

Når det tages i betragtning, at voksne i vidt omfang må antages at have haft anden seksuel omgang med mindreårige end samleje, uden at det har givet anledning til råds- eller retssager, kan myndighedernes praksis karakteriseres som usikker, svingende.[3])

Inden der nærmere gøres rede for de sociale normer, som retsmyndighederne kan antages at have oplevet vedrørende anden seksuel omgang med mindreårige end samleje, skal myndighedernes aktivitet på en boplads i Frederikshaab-distrikt mere indgående gøres til genstand for omtale.

---

[1]) Jfr. bilag 11, nr. 5, Umanak sysselretsdom af $^{14}/_{6}$ 1938.

[2]) Det omtales ikke nærmere i sagen, at der var tale om seksuelt forhold mellem personer af samme køn, men det kan ikke udelukkes, at der i tiltalerejsningen og dommen også ligger en afstandtagen herfra. Homoseksualitet i hvert fald mellem kvinder var kendt i det gamle Grønland jfr. A. Bertelsen, Grønlandsk Medicinsk Statistik og Nosografi. Det sædvanlige grønlandske sygdombillede, Meddelelser om Grønland b. 117, nr. 3, København 1940, p. 191 »Allerede i de gamle eskimoiske Sagn omtales . . . . f. eks. Homoseksualitet mellem Kvinder; jeg nævner saaledes Sagnet om Kvinden, som vilde være Mand, hvori det hedder, at »Svigermoderen kaldte hende sin Kone og ved hjælp af en Kajakstævn gav hun sig Skikkelse af Mandfolk«, og det meget lignende om Svigermoderen, som giftede sig med sin Svigerdatter, »idet hun opførte sig som en Mand og anvendte en Rens Penis«. Det hedder endvidere i det sidstnævnte Sagn, at da Svigermoderen så sig opdaget af sin Søn, flygtede hun forfulgt af ham og sprang ud »i det store Vandfald af Skam««.

[3]) Under en samtale med formanden for Julianehaab kommuneråd september 1949 udtalte han bl. a., at »Folk er fuldstændig ligeglade med uterlighed overfor små børn, det angår ikke dem, kun forældrene er kede af det«. Under en samtale den $^{21}/_{9}$ s. å. med sysselmanden i Julianehaab gav han udtryk for den opfattelse, at »uterlighed overfor mindreårige forekommer stort set lige meget over hele Grønland. Leg med småbørns kønsdele betragtes ikke som noget forkert, på briksen kan det tit være en fristelse til seksuel udløsning. Derimod betragtes samleje eller forsøg derpå som en forbrydelse, fordi det vil kunne være fysisk skadeligt for pigen«. Stemmende hermed er udtalelser af $^{18}/_{10}$ 1949 fra kredslægen i Sydgrønland: »Uterlighed overfor småpiger er ret almindelig vel nok mere ved udsteder og bopladser end ved kolonier (byer), men er ikke som i Danmark præget af vold, men kun føleri o. l. Kommunerådene fortæller slet ikke om sådanne tilfælde. Den slags sager anmeldes ikke af skadelidte eller forældre, men gonorrhoe bringer dem for dagens lys.«

Det pågældende sted, som er beliggende temmelig isoleret på en ø i det sydlige Grønland havde pr. $^{31}/_{12}$ 1948 122 indbyggere. På stedet fandtes et medlem af kommunerådet, som iøvrigt havde sit sæde i den i kommunen beliggende by. Medlemmet oplyste,[1]) at hverken kommunerådet eller sysselretten havde været i virksomhed i anledning af voksnes seksuelle adfærd overfor børn på stedet før i 1944, hvilket iøvrigt bestyrkedes derved, at der hverken i råds- eller retsprotokoller fandtes omtalt nogen sædelighedssag før dette tidspunkt.

I 1944 anmeldte imidlertid nogle mødre til ham, at en på stedet boende mand havde forsøgt samleje med deres mindreårige døtre, ialt 4, hvoraf en kun var 2 år. Han forelagde sagen for det samlede kommuneråd, der videresendte sagen til sysselretten.[2]) Under den følgende retssag blev det oplyst, at tiltalte også havde forsøgt at opnå samleje med sin 7årige halvsøster. Pågældende blev dømt for de forhold, hvorfor han var tiltalt.

I 1945—46 behandledes ingen sag vedrørende seksuel adfærd overfor mindreårige på det pågældende sted, men den $^{20}/_{1}$ 47 behandlede det samlede kommuneråd på een gang 6 sager af denne type. Sagerne blev sendt til retten, der behandlede dem alle $^{12}/_{2}$ samme år.[3]) En af de tiltalte blev dømt for »voldtægtsforsøg«, medens de øvrige blev dømt for at have »forgrebet sig« på mindreårige piger. Det drejer sig om børn i alderen 8—13 år.

På en forespørgsel om, hvorfor kommunerådet og retten pludselig på een gang behandlede 6 sager af den omhandlede art, når der iøvrigt ikke havde været nogen retssag i årene 1945—46, oplyste kommunerådsmedlemmet, at grunden var, at det samlede kommuneråd gennem hans oplysninger om forholdene på det lokale sted var blevet opmærksom på, at der i vidt omfang forekom seksuel adfærd overfor mindreårige på stedet. Da de øvrige kommunerådsmedlemmer fandt, at sådan adfærd var »overtrædelse«, bevægede de medlemmet til at rejse sag mod de pågældende i kommunerådet.[4]) Rådsmedlemmet havde gennem længere tid været vidende om »den hyppige forekomst af seksuel omgang med mindreårige på stedet«. Det var hans opfattelse, at de 6 på een gang behandlede retssager var blevet rejst for at »statuere et eksempel« overfor

[1]) Under en samtale den $^{9}/_{5}$ 1949, jfr. bilag 9.

[2]) Jfr. bilag 11, nr. 29, Frederikshaab sysselretsdom af $^{4}/_{7}$ 1944. Det fremgår ikke af sagen og har ikke været muligt at skaffe oplyst, hvad der pludselig bevægede de pågældende mødre til at anmelde de nævnte forhold, som de må have vidst ikke var usædvanlige på stedet.

[3]) Jfr. bilag 11, nr. 39—44.

[4]) Kommunerådsmedlemmet oplyste nærmere herom, at »det var medlemmerne fra Frederikshaab, som tog hertil i anledning af de kønslige forhold til småpigerne, og det var medlemmerne, som tog mig med til Frederikshaab. Jeg havde fortalt dem om forholdene«.

de mange, mod hvem sag ikke blev rejst. Han udtalte nærmere herom, at »en del af de unge mænd har haft kønslig omgang med små piger, nogle enkelte af dem er blevet dømt, resten ikke.«[1])

Det har i denne forbindelse interesse, at en af de tiltalte i de omhandlede 6 sager var kommunerådsmedlemmets egen søn.

Forholdene på det omhandlede sted er blevet fremdraget for nærmere at belyse det problem, der foreligger til drøftelse. Interessen knytter sig særlig til spørgsmålet om, i hvilket omfang det lokale kommunerådsmedlem har oplevet tilskyndelse i retning af, at han skulle vende sig imod den seksuelle adfærd, som forekom på stedet. Den omstændighed, at han i en længere periode intet havde foretaget sig i anledning af den adfærd, om hvilken han efter sit eget udsagn var vidende, tyder på, at han ikke hidtil havde været tilskyndet til at tage afstand fra den. Da han i 1944 for første gang indbragte en sag vedrørende seksuel adfærd overfor mindreårige for det samlede kommuneråd, tilskyndedes han dertil af de mindreåriges mødre, og da han i 1947 indbragte de 6 sager for det samlede kommuneråd, var det de øvrige medlemmer, som havde taget initiativet dertil. At han næppe iøvrigt kan have følt nogen større tilskyndelse dertil indiceres af den omstændighed, at hans egen søn var blandt de tiltalte. Han foretog sig heller ikke noget for, at der skulle blive skredet ind mod de mange andre mænd på stedet, om hvem han vidste, at de havde foretaget seksuelle handlinger overfor mindreårige.

Meget tyder således på, at han i disse sager har været dels passiv, dels usikker, fordi han har befundet sig i en *normkonfliktsituation*. At også andre retsmyndigheder i sager af denne type i vidt omfang har oplevet sådanne normkonfliktsituationer synes utvivlsomt.

Set på baggrund af de ovenfor givne oplysninger synes seksuallivet i Grønland i tiden op til undersøgelsestidspunktet i vide kredse af befolkningen at have været »friere«, end det almindeligvis antages at være i det øvrige Danmark, og på grundlag af de oplysninger, som er tilvejebragt gennem lægelige og juridiske undersøgelser i de grønlandske samfund tør det antages, at retsmyndighederne ofte har savnet tilskyndelse til at vende sig imod eksempelvis voksnes seksuelle omgang med mindreårige. De har udfra deres opfattelse af, hvad der var almindeligt blandt

[1]) Om de seksuelle forhold på stedet fortalte han bl. a.: »Om natten, når de voksne er gået til ro, har de unge seksuel omgang med hinanden. De har det ude i det fri . . . . Unge mænd i 16—17 års alderen mener, at det er nemmere at komme i kontakt med de små end med de voksne. De voksne kvinder har ikke lyst til unge på 16—17 år«. Det bør til kommunerådsmedlemmets oplysninger tilføjes, at de voksne kvinder på stedet i vid udstrækning rejste ind til Frederikshaab for at få lønnet arbejde særlig ved losning og lastning af skibe, medens de unge mænd sædvanligvis forblev på stedet, hvorfra de kun i yderst begrænset omfang fik kontakt med kvinder fra andre pladser. Kommunerådsmedlemmet oplyste på linie hermed, at »de unge yderst sjældent vælger deres koner fra andre pladser, det er kun set een gang.«

folk med andre ord oplevet en social norm gående ud på, at der ikke skrides ind mod adfærd af den omhandlede type.

Når myndighederne dog som påvist i det foregående i en del tilfælde har taget afstand fra voksnes seksuelle omgang med mindreårige, skyldes det, at de samtidig har oplevet en anden social norm gående ud på, at de skulle skride ind mod den pågældende seksuelle adfærd. Der ses ganske vist ikke på noget tidspunkt før den grønlandske kriminallov at have været udstedt forskrifter gående ud på, at myndighederne skulle skride ind overfor sådan adfærd, men *sociale normer af sådant indhold har på anden måde fundet udtryk.*

Såvel udkastene af 1915 som af 1929 indeholdt regler, der »kriminaliserede« voksnes seksuelle forhold til mindreårige. Udkastet af 1915 bestemte i § 32, at den, som »øver Utugt med en Pige under 14 Aar, straffes« og i udkastet af 1929 hed det i § 59, at den »som har Samleje med et Pigebarn under 15 Aar, straffes«. Sidstnævnte indeholdt endvidere i § 60 en bestemmelse om, at også anden kønslig omgang end samleje var strafbar.

I hvilket omfang retsmyndighederne har haft kendskab til ovennævnte skrevne normer, er ofte vanskeligt at afgøre. Man tør dog nok gå ud fra, at de medlemmer af sysselretterne, som var udsendt fra Danmark, har haft et vist kendskab, om ikke til de skrevne regler, så dog til den »officielle danske« norm, at kønsligt forhold til en mindreårig er et delikt. Hvad angår de øvrige myndighedspersoner har der, som det fremgår af det følgende, nok foreligget et vist kendskab til de pågældende regler, omend det synes forbundet med så store usikkerhedsmomenter at få dette oplyst ved senere stedfundne samtaler, at jeg kun i ringe grad har turdet benytte interviewteknikken til oplysning af det omhandlede spørgsmål. Gennem samarbejdet med de danske medlemmer af sysselretterne må de dog antages at have fået noget kendskab til de omhandlede regler.

Af det foreliggende protokolmateriale ses imidlertid, at i hvert fald medlemmerne af retten i Egedesminde i tiden 1944—46 har kendt normerne i udkastet af 1929, idet der for denne periode foreligger 4 sager vedrørende voksnes seksuelle forhold til mindreårige, hvor udkastets § 59 er blevet citeret. Det drejer sig i en af sagerne om en voksens samleje med en 13årig pige, med hvem tiltalte havde haft samleje 3 gange.[1]) I en anden af sagerne havde tiltalte haft samleje med en 8årig pige, som han havde smittet med gonorrhoe,[2]) og i de 2 sidste af sagerne, som tidligere har været omtalt, var der tale om samleje med 14årige piger, som blev besvangrede.[3]) Bortset fra disse sager ses der ikke i perioden

[1]) Jfr. bilag 11, nr. 31, Egedesminde sysselretsdom af $^{16}/_{11}$ 1944.

[2]) Jfr. bilag 11, nr. 37, Egedesminde sysselretsdom af $^{5}/_{7}$ 1946.

[3]) Jfr. bilag 11, nr. 36 og nr. 38, Egedesminde sysselretsdomme af $^{8}/_{5}$ og $^{19}/_{12}$ 1946.

1938—48 i nogen af kommunerådene eller sysselretterne behandlet sag at være citeret skrevne normer fra de ovenomhandlede udkast til straffebestemmelser.

Sociale normer gående ud på, at seksuel adfærd i forhold til mindreårige er et delikt, har imidlertid også fundet udtryk på anden måde end i de nævnte udkast. Folketingsmedlemmet fra Sydgrønlands valgkreds fremsatte under 2. behandling af forslag til en kriminallov for Grønland nogle udtalelser, som kunne tyde på, at der også fra grupper i befolkningen er blevet sendt normer, der fordømmer den heromhandlede seksuelle adfærd. Anledningen til disse udtalelser var, at ministeriet i bemærkningerne til kriminallovsforslagets § 53, der omhandler kønsligt forhold til børn, havde anført, at man i visse kredse af den grønlandske befolkning anså det for »ganske uskadeligt, at voksne beskæftiger sig kønsligt med mindreårige. Man mener, at der ved de uterlige handlinger hverken tilføjes barnet fysisk eller psykisk skade, når blot de ikke foretages mod barnets vilje«.[1])

Det hedder videre i forslagets bemærkninger, at der i andre kredse af befolkningen findes en anden opfattelse, og at man går ud fra regler svarende til de i den danske straffelovs § 222 jfr. § 224 indeholdte. Endelig udtales det, at det findes hensigtsmæssigt, at der i administrative bestemmelser om påtalen optages en regel om »at der ikke rejses tiltale mod personer, som i overensstemmelse med lokal, traditionel moralopfattelse har behandlet mindreårige uterligt, men at man i stedet sætter ind med oplysende arbejde og anden forebyggende virksomhed det pågældende sted«.

Heroverfor bemærkede folketingsmedlemmet i tinget, at ansvaret for den hidtidige retspraksis »må ligge lige så meget hos de danske embedsmænd i Grønland som hos Grønlænderne«.[2]) Han fremhævede endvidere, at sysselmanden som hovedregel havde været dansk, og at de grønlandske meddomsmænd så godt som altid havde udgjort mindretallet i de grønlandske domstole. Han betegnede endvider de ovenciterede udtalelser i lovforslagets bemærkninger som »udtryk for en uheldig og forkert opfattelse, således at de virker til skade for den grønlandske prestige og derfor ikke har lov til at passere uden at være påtalt fra grønlandsk side«. Hvor stærkt og affektbetonet folketingsmedlemmet tog afstand fra de citerede bemærkninger, ses af hans udtalelse, at »det er grimme ord, der her er nedfældet i disse uhyggelige bemærkninger«.

Han vendte sig således kraftigt imod den indstilling, som var kommet til udtryk i bemærkningerne og bestred, at »der noget sted i Grønland findes et almindeligt mildt syn på sædelighedsforbrydere, der behandler

[1]) Jfr. lovforslagets bemærkninger p. 31.

[2]) Jfr. folkgetingets forhandlinger $^5/_2$ 1954 2. behdl. af forslag til kriminallov for Grønland, sp. 3108 ff.

mindreårige uterligt«, og han tog afstand fra gennemførelse af regler, hvorefter der skulle kunne tages hensyn til eventuel lokal opfattelse, der »tillader den slags usædelighed«. Sluttelig udtalte han, at han fandt det »uforståeligt, at bemærkningerne til et lovforslag som det foreliggende kan rumme udtalelser, der er kompromitterende for en landsdels befolkning«.

De citerede udtalelser kan uden tvivl opfattes som indicium for, at retsmyndighederne af visse — navnlig i det offentlige liv — aktive personer har været tilskyndet i retning af at anse det for et delikt, at voksne har seksuel omgang med mindreårige.[1])

C. Dyrplageri.

I ingen af de under A. og B. omhandlede tilfælde har retsmyndighederne haft — i dansk statsretlig forstand — gyldige, skrevne retsnormer at støtte sig til m. h. t. vurderingen af den seksuelle adfærd. I fire tilfælde henviste en ret til regler i et ikke gennemført udkast. Iøvrigt var de normer, myndighederne oplevede, uskrevne.

I dette afsnit vil interessen blive rette mod tilfælde, hvor myndighederne har modtaget en norm i form af en gyldig retsforskrift vedrørende dyrplageri. Når myndighedernes vurdering af denne særlige adfærdstype mere indgående vil blive omtalt, skyldes det, at den skrevne regel om dette delikt var ligelydende i Danmark og Grønland.

I perioden 1938—48 gjaldt i Grønland et regulativ om værn for dyr af 20. april 1928,[2]) som nøje svarede til den danske straffelovs § 196. *Uanset at den grønlandske og den danske bestemmelse om dyrplageri var af samme indhold, var myndighedernes praksis i Grønland og Danmark dog forskellig.*

Hvad angår »uforsvarlig behandling af dyr ved *overanstrengelse*«

---

[1]) Det kan formentlig i denne forbindelse tillægges betydning, at kirkens indflydelse i Grønland har været meget stor. Der kan herom henvises til bl. a. Grønlandskommissionens betænkning 3, Skolevæsenet, Kirken og andre Kulturelle Forhold, København 1950, p. 39. »Al undervisning påbegyndtes i sin tid af missionsvirksomheder, og forbindelsen mellem kirke og skole har hidtil været ubrudt og er karakteriseret ved, at den øverste kirkelige embedsmand i Grønland, provsten, tillige er skolens højeste embedsmand. Også den af geografiske grunde nødvendiggjorte forening af lærer- og prædikantfunktionerne i een person på alle ikke helt store pladser i Grønland har bidraget til at bevare den nøje forbindelse mellem kirke og skole«. Kirke og skole blev adskilt ved lov nr. 274 af 27. maj 1950 om skolevæsenet i Grønland, men såvel de grønlandske retsmedlemmer som de grønlændere, der har taget stilling til lovgivningens og retsmyndighedernes vurdering af de ovenfor omtalte typer af seksuel adfærd, har gennem skoleundervisningen modtaget stærk kirkelig påvirkning.

[2]) Jfr. Beretninger og Kundgørelser vedrørende Styrelsen af Grønland 1928, nr. 2, p. 30.

fandtes der ikke i Grønland nogen sag, hvor der var rejst tiltale for et sådant forhold. Når man tager i betragtning, hvor hårdt de grønlandske slædehunde ofte belastes, når de anvendes, kan det undre, at der ikke i noget tilfælde har været rejst tiltale. At der efter dansk retsopfattelse ville være rejst tiltale i adskillige tilfælde af denne art, såfremt de forekom her, er utvivlsomt.

Forskellen mellem retsmyndighedernes vurdering af den omhandlede adfærd i Grønland og Danmark kan ikke forklares ved henvisning til de skrevne normer, som er ens for begge områders vedkommende. For at give en forklaring på denne forskel må man gøre sig klart, at myndighederne i de grønlandske samfund ved, hvor anstrengende hundeslædekørsel kan være både for mennesker og dyr, og at kørslen hyppigt slet ikke ville kunne gennemføres, uden at de pågældende sætter de yderste anstrengelse ind derpå. I denne forbindelse spiller såvel klima som terrænforhold en betydelig rolle. Den, der selv har prøvet at køre eller igennem en periode har set andre gøre det, ved, at overanstrengelser af hundene ofte er uundgåelige, hvor man ønsker at nå frem til sit bestemmelsessted.[1])

I de sydlige grønlandske samfund, hvor heste i en vis udstrækning benyttes som trækdyr, hænder det heller ikke sjældent, at dyrene overanstrenges til det yderste. Heller ikke i disse tilfælde blev der imidlertid indenfor undersøgelsesperioden i noget tilfælde rejst tiltale for dyrplageri. Når myndighederne ikke gav udtryk for nogen afstandstagen fra sådan adfærd, skyldes det formentlig det almindelige syn på dyr, som bl.a. kan føres tilbage til den grønlandske befolknings traditioner som jægerfolk.

Både i regulativet af 1928 og i den danske straffelovs § 196 bestemmes det endvidere, at uforsvarlig behandling ved *vanrøgt* er et delikt. Kommunerådet i Godhavn dømte i 1945 en mand for at have ladet sine 2 hunde sulte ihjel, og retten i Godthaab dømte i 1944 en fåreholder for vanrøgt af får, fordi han havde ladet dem sulte.[2])

Medens der således foreligger et par sager, hvor man har dømt personer for vanrøgt af dyr, er det almindelig bekendt, at såvel slædehunde som får mange steder og i lange perioder må leve på sultegrænsen, idet

[1]) Kaj Birket-Smith giver i Eskimoerne, København 1927, p. 81 f en skildring af hundeslædekørselens genvordigheder: »Og kommer man ind i skrueis med tunge læs, er det et helvede. Hundene aser og haler, men kan ikke rokke slæden. Alle mand tager et tag, et opmuntrende brøl til hundene, en susende pisk .... nej vi sidder der! Spark den sne væk foran mederne! Langsomt, ganske langsomt hales slæden op over isbarrikaden, synes så et øjeblik at betænke sig på den øverste top for derpå at fare ned på den anden side og bore snuderne ind under et fremspringende isstykke .... Hundene piber og hyler af anstrengelse. ... Jeg kender en præst — jeg skal nok vogte mig for at nævne hans navn, som påstår, at eder, der udstødes under slædekørsel, tæller ikke med på dommens dag.«

[2]) Jfr. bilag 11, nr. 26, Godthaab sysselretsdom af $^5/_4$ 1944.

de udelukkende er henvist til den føde, som de finder hist og her, uden at ejerne træffer foranstaltninger til at samle forråd, og uden at der fra myndighedernes side skrides ind mod de pågældende.

Når myndighederne ikke var indstillet på at tage afstand fra sådan adfærd, må det antages at hænge sammen med, at enhver, der levede i Grønland på den tid, hvor undersøgelserne fandt sted, måtte vide, at såvel hunde- som fårehold var baseret på, at de pågældende dyr i lange perioder selv måtte skaffe sig føden, hvilket f. eks. havde til følge, at der den strenge vinter 1948—49 på flere pladser omkom over halvdelen af samtlige derværende får.[1])

Danske domstole har ofte domfældt for vanrøgt i tilfælde, hvor personer havde ladet deres husdyr stå ude i dårligt vejr om vinteren. De har ligeledes domfældt for underernæring af kreaturer og for ikke at holde staldbygninger tætte.[2]) Det er næppe tænkeligt, at myndighederne i Grønland under de daværende forhold ville have dømt i lignende tilfælde. Som regel havde grønlandske hunde- og fåreholdere ikke tilstrækkelige økonomiske muligheder for at passe deres dyr på en måde, som efter dansk retsopfattelse ville betegnes som forsvarlig. I det hele taget var pasnings- og fodringsforhold og -vaner meget forskellige i Grønland og Danmark, hvilket i første række må ses på baggrund af de geografiske og klimatiske forskelle.

Såvel den grønlandske som den danske bestemmelse indeholdt dernæst en regel om *mishandling* af dyr. Denne form for dyrplageri har i mange tilfælde givet anledning til domfældelser i Grønland. Eksempelvis kan nævnes, at kommunerådet i Sarqaq 1948 dømte en mand for at have pryglet en af sine hunde til døde; at kommunerådet i Augpilagtoq (Nanortalik) 1943 dømte en mand for at have slået sine får og derpå smidt dem i vandet,[3]) og at retten i Nanortalik 1944 dømte en mand for at have stenet får tildøde.[4]) En i 1907 til Grønland udsendt dyrlæge skrev i sin rapport, at han i Nordgrønland havde set mange hunde, der havde fået brud på hovedskallen ved at blive slået med piskeskaftet i hovedet, og der var mange, der havde fået knækkede ribben ved fodspark og stenkast.[5])

---

[1]) Jfr. Grønlandskommissionens betænkning 5, Erhvervsmæssige og Økonomiske Forhold I, København 1950, p. 125 »Den hårde vinter 1948/49 og den ualmindelig tørre forsommer har været noget af en katastrofe for det grønlandske fårehold. Man regner således med, at mellem 50 og 60 pct. af moderfårene og ca. 80 pct. af lammene er omkommet.«

[2]) Se Oluf H. Krabbe, Borgerlig Straffelov, udg. med kommentarer, Gads Forlag, København 1947, p. 483.

[3]) Jfr. bilag 11, nr. 25, Augpilagtoq (Nanortalik) kommunerådsafg. af $^{15}/_{5}$ 1943.

[4]) Jfr. bilag 11, nr. 28, Nanortalik sysselretsdom af $^{12}/_{5}$ 1944.

[5]) Jfr. Meddelelser fra Direktoratet for Den Kgl. Grønlandske Handel 1907, p. 52 ff.

Sådanne tilfælde forekom også, da materialeindsamlingen i 1948—49 fandt sted, uden at der foreligger nogen råds- eller retssag vedrørende denne type af adfærd.

Endnu skal nævnes, at det ikke er ualmindeligt, at folk under motorbådsrejser i Grønland skamskyder fuglevildt. Der skydes ofte til måls efter dyrene, og båden ståndses ikke, fordi en fugl er blevet såret. Der foreligger imidlertid ikke nogen retssag vedrørende denne form for behandling af fuglevildt.

Til sammenligning kan fra dansk retspraksis nævnes, at man har anset det for strafbart, at en mand i flere minutter havde slået løs med et piskeskaft på et par heste, som ikke var i stand til at trække en vogn. Ligeledes har man straffet en mand, som havde anskudt ællinger i en mose, hvor han måtte lade dem ligge, da hans hund ikke var i stand til at hente dem, og endelig har man anset det for strafbart at benytte rottefælder med slagfjedre til andejagt i et tilfælde, hvor en and havde fået næbbet brækket, uden at jægeren havde foretaget sig noget for at aflive den.[1])

Når man fra de grønlandske retsmyndigheders side ikke har taget afstand fra adfærd af den skildrede type, f. eks. i forhold til slædehundene, kan det formentlig forklares derved, at myndighederne i de pågældende distrikter ikke har kunnet undgå at vide (flere af dem var selv hundeejere) at det efter almindelig opfattelse hører med til en »god hundeopdragelse«, at der i et vist omfang anvendes vold.

Hvad angår behandlingen af fuglevildt kan myndighedernes passivitet formentlig kun forklares derved, at det er ganske sædvanligt, at jægere opøver deres skydefærdighed med disse dyr som mål.

Den foretagne sammenligning af retsmyndighedernes vurdering i Grønland og Danmark af visse skadevoldende handlinger mod dyr skulle være tilstrækkelig til at vise, at den omstændighed, at myndighederne, som også for Grønlands vedkommende må formodes at have haft kendskab til den foreliggende skrevne regel, uanset at de oplever enslydende sociale normer, dog vurderer den i normen omhandlede adfærd forskelligt.

Sammenligningen har endvidere sandsynliggjort, at forskelsvurderingen kan forklares ved, at de grønlandske retsmyndigheder *gennem deres oplevelse af vaner og naturforhold er blevet motiveret til ikke at være indstillet imod den skildrede almindeligt forekommende adfærd*, men kun imod typer af adfærd, som var usædvanlig og ikke var en forståelig følge af den foreliggende situation.

Udtrykt med dansk retlig terminologi kunne myndighedernes adfærd i disse sager tages som udtryk for, at dansk lov ikke har kunnet trænge igennem overfor grønlandsk sædvane. Måske ville man også sige, at myndighederne i Grønland fortolker dyreværnsbestemmelsen anderledes end i Danmark.

[1]) Jfr. Oluf H. Krabbe l. c., p. 483 f.

Det afgørende er imidlertid set fra den her anlagte synsvinkel, at andre sociale normer end den skrevne er oplevet af myndighederne, og at disse har haft den største indflydelse ved dannelsen af vurderingsindstillingerne og altså ført til forskellige fortolkninger i Grønland og Danmark.

D. Svangerskabsafbrydelse.

Også på et andet område er det af interesse at sammenholde de i Grønland og Danmark virkende retsmyndigheders vurdering af adfærd. Det drejer sig om adfærd, der går ud på at afbryde et svangerskab.

Det er tvivlsomt, om der i det førkolonisatoriske Grønland reageredes mod kvindens forsøg på at afbryde eget svangerskab. Efter at der gennem statsmagtens forskrifter var blevet institueret retsmyndigheder i de grønlandske samfund, har de i flere tilfælde skredet ind mod adfærd af den her omhandlede art.

Fra det indsamlede materiale skal nævnes nogle eksempler. Retten i Frederikshaab behandlede $^{21}/_{9}$ 1940 en sag vedrørende en kvinde, som i svangerskabets 3. måned en dag »faldt på isen« og 3 dage senere løb ud i sneen på bare fødder og slog en balje vand ud, hvorefter hun om natten aborterede, pakkede fostret ind og gravede det ned. Sagen blev rejst på foranledning af det stedlige kommuneråd, og tiltalte dømtes for »fosterfordrivelse«.[1])

Rådet i Julianehaab behandlede $^{12}/_{7}$ 1948 en sag mod en kvinde, som stod tiltalt for fosterfordrivelse, »fordi hun da hun var 1 $^{1}/_{2}$ måned henne i svangerskabet, havde arbejdet i stranden og rodet med iskoldt vand«, hvilket formentes at have til følge, at hun 3 dage senere aborterede, hvorefter hun bortkastede fostret.[2]) Hun hævdede under sagen, at hun ikke havde handlet med vilje. Det fremgår imidlertid af rådsprotokollen, at rådsmedlemmerne undrede sig over, at hun — hvis hun var uskyldig — ikke med det samme havde fortalt, hvad der var passeret. Rådet fandt, at sagen var af en sådan beskaffenhed, at den burde behandles af sysselretten, hvorfor det sendte den til sysselmanden til videre undersøgelse. Hverken sysselmanden eller retten ses imidlertid at have foretaget noget i sagens anledning.

Antallet af sager vedrørende svangerskabsafbrydelse i nyere tid er meget få.[3]) I de 2 ovennævnte sager vendte retsmyndighederne sig imod

---

[1]) Jfr. bilag 11, nr. 10.

[2]) Jfr. bilag 11, nr. 50.

[3]) Jfr. Alfred Bertelsen, Grønlandsk Medicinsk Statistik og Nosografi, Meddelelser om Grønland, bd. 117, nr. 1, København 1935, p. 15 »Det skal . . . . anføres, at man i Grønland i Ægteskaberne kun har at regne med spontane Afbrydelser af Svangerskabet (hvorimod fremkaldte Aborter vel forekommer i ekstramatrimonielle Graviditeter, men kun som sjældne Undtagelser) . . . .«

adfærd, som kan føre til svangerskabsafbrydelse. I denne forbindelse skal nævnes en af retten i Godthaab 1914 behandlet sag, hvor en kvinde var tiltalt for at have afbrudt sit svangerskab ved at gå rundt i sneen, barfodet og ufuldstændigt påklædt, hvorefter hun nedkom med et dødfødt barn. Uanset at retten udtrykkelig udtaler, at det ikke fandtes godtgjort, at tiltalte ved sin adfærd var årsag til det passerede, blev hun dog dømt.[1])

De 3 nævnte sager kan sandsynligvis tages som udtryk for, at de pågældende myndigheder har været indstillet imod adfærd, som medfører, at et svangerskab afbrydes, eller som efter deres opfattelse er egnet til at fremkalde en sådan virkning.

Myndighedernes vurdering af den skildrede adfærd kan ikke forklares ved, at de er blevet tilskyndet gennem skrevne »gældende« regler, idet sådanne ikke fandtes. I de foreløbige bestemmelser af 21. april 1881 § 24 bestemtes ganske vist, at der skal skrides ind overfor »Barnefødsel i Dølgsmål, og hvad dermed kan sættes i Klasse«. Hverken dommen fra 1914 eller de senere afgørelser har imidlertid citeret nævnte bestemmelse, der jo heller ikke direkte omtaler fosterfordrivelse. I straffeanordningsudkastet af 1929 var derimod optaget en bestemmelse om, at en »Kvinde, som dræber sit Foster, straffes« samt om at forsøg med utjenlige midler ikke straffes jfr. § 67 stk. 2.

Sammenholder man de 3 afgørelser med dansk tiltale- og retspraksis,[2]) er det iøjnefaldende, at de grønlandske myndigheder i videre omfang end de danske har været indstillet imod adfærd, der opfattes som gående ud på at afbryde svangerskabet.

Skal man forklare denne forskel i vurderingen hos myndigheder i Grønland og Danmark, må man henvise til andre fænomener end de skrevne normer.

I enkelte tilfælde, hvor det var muligt som et naturligt led i samtalerne med medlemmer af de grønlandske kommuneråd, er disse blevet spurgt, hvorvidt det var tilladeligt at afbryde et svangerskab. Rådet i Kapisigdlit udtalte under et møde vinteren 1949, at det er en forbrydelse at dræbe et foster, idet det udtrykkeligt er forbudt i De Ti Bud at slå ihjel.[3]) Den omstændighed, at rådsmedlemmerne uden tøven og usik-

[1]) Jfr. bilag 11, nr. 1, Godthaab den blandede domstols dom af $^{19}/_{1}$ 1914.

[2]) Se Oluf H. Krabbe l. c., p. 552 f. og W. E. v. Eyben, Strafudmåling, København 1950, p. 88.

[3]) Den $^{19}/_{1}$ 1949 afholdt jeg i min egenskab af kst. landsfoged møde med kommunerådet. I forbindelse med drøftelse af forskellige retsspørgsmål udbad jeg mig rådets mening om, hvorvidt det er tilladt en kvinde at dræbe sit foster. Heroverfor udtalte rådets formand med medlemmernes tilslutning »Det står ingen steder, men efter De Ti Bud må man ikke ihjelslå, det er mord. De Ti Bud lærer man som barn, og de bankes ind i ens hoved for livet, og når man ingen love har, så kan man rette sig efter det«.

kerhed angav De Ti Bud som en social norm af væsentlig betydning for deres vurdering, stemmer med foreliggende oplysninger om religiøse normer i grønlandske samfund.

Fra kirkelig side har man herom udtalt, at »den, der i samtaler eller diskussioner ved kateketmøder og ved at overvære møderne indenfor den grønlandske lægmandsbevægelse peqatigingniat (Det kristelige Samfund i Grønland) tålmodigt prøver at følge med i grønlændernes redegørelse, overvejelser og stillingtagen til forskellige problemer, vil f. eks. hyppigt bemærke, hvor vigtig en stilling De Ti Bud og disses ordrette form indtager i grønlændernes tankegang. Gang på gang får man et tydeligt indtryk af, at budet ordret og eftertrykkelig citeret virker overordentlig stærkt på grønlænderen, ja, at det strengt taget ville være ham kært, om der var mange flere, så man klart og håndfast vidste, hvad man havde at rette sig efter i livets enkelttilfælde«.[1])

Det, som i denne forbindelse har interesse, er ikke så meget at finde forklaringen på, hvorfor De Ti Bud skulle have en særlig magt over de de menige samfundsmedlemmer. Det interessante er, at alle grønlændere under deres skolegang havde fået et grundigt kendskab til De Ti Bud gennem den religiøst prægede undervisning, hvilket gør det forståeligt, at det har været mere nærliggende for kommunerådet at henvise til disse normer end til de normer, som fandtes i de midlertidige bestemmelser og i udkastet af 1929, som i langt mindre grad var tilgængelige for dem.

Når kommunerådet i det foreliggende tilfælde henviser til religiøse normer, hvortil det har kendskab, kan det formentlig forklares, også som udtryk for medlemmernes autoritetsindstilling, hvorom nærmere nedenfor.

Når retsmyndigheder i Grønland i videre omfang end det er tilfældet i det øvrige Danmark synes at tage afstand fra adfærd, som opleves med den mening og bagved liggende vilje at afbryde svangerskabet, kan det efter det anførte sandsynligvis tilskrives oplevelsen af sociale normer af et vist religiøst indhold. Der har formentlig været tale om et oplevet »pres« fra befolkningens side navnlig fra de grupper, som på den ene eller anden måde har været tilknyttet kirken, og som netop i denne sammenhæng har været oplevet som særlig sagkyndige og kompetente.

Eksemplerne vedrørende myndighedernes vurdering af svangerskabsafbrydelse viser således, at andre sociale normer end de skrevne retlige må antages at have været motiverende, og at der har været tale om en tilsyneladende fast og sikker afstandstagen fra denne type adfærd for de myndigheders vedkommende, som i højest grad har haft tilknytning til den stedlige befolkning, i hvilken forbindelse det bemærkes, at kom-

[1]) Jfr. Aage Bugge, Tidsskriftet Grønland, Odense 1954, p. 60.

munerådene i de nævnte sager fra 1940 og 1948 var initiativtagende, hvorimod sysselmanden og sysselretten i det ene af tilfældene uanset et vist »pres« fra kommunerådets side forholdt sig passive.

E. Sammenfatning.

På en lang række områder foreligger der eksempler, som viser, hvorledes navnlig de retsmyndigheder, som har haft nærmest tilknytning til den lokale befolkning, er blevet påvirket mere af de normer, som de oplevede som hidrørende fra den stedlige gruppe end af de normer, som de modtog fra andre grupper. Dette må f. eks. antages at gælde fredningsovertrædelser. Iflg. den juridiske ekspeditions betænkning var antallet af overtrædelser af fredningsbestemmelser i tiden 1938—48:

1938,	1939,	1940,	1941,	1942,	1943,	1944,	1945,	1946,	1947,	1948
27	11	118	18	10	31	12	10	4	21	16

Det udtales i betænkningen om disse tal: »Grunden til de store variationer er for en væsentlig del, at der i visse år er blevet trevlet meget store og omfattende sager op . . . Efter oplysninger meddelt ekspeditionen må det antages, at fredningsovertrædelser finder sted i langt større omfang, end det fremgår af tabellen. Det skal i denne forbindelse oplyses, at forfølgningen . . . ofte er præget af den største usikkerhed, eksempelvis har man i et tilfælde undladt at skride ind overfor fredningskrænkelser, fordi overtrædelserne var begået af så godt som hele befolkningen på et udsted, *deri indbefattet det stedlige kommuneråd* (fremhævelsen foretaget her,) og man nærmest gav op overfor den foreliggende meget omfattende sag . . . Det bør sluttelig fremhæves, at man fra grønlandsk side har gjort gældende, at store dele af befolkningen stadig ikke forstår og ikke kan acceptere fredningsbestemmelserne . . .«.[1])

Det må efter det anførte antages, at retsmyndighederne, når de stod overfor forskellige typer af adfærd, hvad enten der var tale om tiltvingelse af samleje, seksuelle forhold til mindreårige, skadevoldelse på dyr, afbrydelse af svangerskab eller fredningskrænkelser i betydeligt omfang oplevede sociale normer, der »pressede« i modsattere tninger. Disse kon-

[1]) Jfr. den juridiske ekspeditions betænkning, bd. 5, p. 115 og min artikel i Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 1. hefte 1950, p. 16: »Angående fredningsovertrædelserne har en kolonibestyrer, som i 21 år har fungeret i Thule, meddelt mig, at de efter hans skøn er meget almindelige, hvad han finder naturligt hos et så udpræget jægerfolk. Denne oplysning bekræftes ved, at fangerrådet i 1934 tildelte alle fangerne på en bestemt fangstplads advarsel på grund af overtrædelser af ederfuglefredningen og i 1937 beordrede en fanger til at bosætte sig ved en af de mere centralt beliggende bopladser, fordi han, efter rådets mening for uforstyrret at kunne overtræde fredningsbestemmelserne, plejede at slå sig ned ved de mest afsides liggende bopladser.« Se også bilag 9. Myndighedsudtalelserne i anledning af spørgsmål I.

flikter mellem oplevede normer synes at have medført snart en vis usikkerhed i myndighedernes vurderingsindstillinger, snart at det ene sæt af normer har haft så stor indflydelse, at det har været afgørende for indtillingsdannelsen. De oplevede normers indflydelse har ikke blot varieret efter retsmyndighedernes grupperelationer indenfor samme tidsperiode, men også fra en periode til en anden. Dette sidste gælder f. eks. normer vedrørende tiltvingelse af samleje, hvor udviklingens yderpunkter betegnes af en førkolonisatorisk tilstand, hvor en sådan adfærd var sædvanlig, og en nutidig tilstand, hvor sådan adfærd betegnes som voldtægt og den pågældende mand dømmes som voldtægtsforbryder.

Interviews med kommunerådsmedlemmer tyder på, at de ihvertfald i et vist omfang forklarer deres vurderinger med oplevelsen af sociale normer. Enten har samfundsmedlemmer i konkrete tilfælde bedt dem skride ind mod en bestemt adfærd, eller også har der efter deres opfattelse været et ønske i befolkningen om, at der skulle skrides ind. I nogle udtalelser hedder det, at rådene skrider ind mod adfærd, som befolkningen finder ulovlig, i andre tilfælde henvises der til regler i udkast og vedtægter og i atter andre tilfælde henvises til, at de har på følelsen, når de skal skride ind, at de kan se det på adfærden, om den er ulovlig o. s. v. Det fremgår af en del svar, at rådsmedlemmerne efter deres egen opfattelse tilskyndes til at skride ind mod bestemte adfærdstyper både derved, at de umiddelbart finder, at den pågældende adfærd er et delikt, og fordi skrevne regler og befolkningens opfattelse giver udtryk for, at adfærden er et delikt.[1])

Det må anses for tvivlsomt, hvor megen vægt der kan lægges på udtalelser af denne karakter. Spørgsmålet til rådsmedlemmerne var holdt i stor almindelighed. Det samme gælder svarene, hvortil kommer, at det for mange af de adspurgte må have været vanskeligt at gøre sig klart, hvad der i en given handlesituation har bevæget dem til deres aktivitet. Så meget er imidlertid klart at rådsmedlemmernes adfærd ikke udtømmende kan forklares ved at henvise til lovbestemmelser eller andre skrevne normer, idet sådanne ikke fandtes i den omhandlede periode bortset fra ganske få tilfælde, hvor normens indflydelse iøvrigt har været ringe i forhold til andre oplevede sociale normer.

I dette som i forrige afsnit er det i kapitel II opstillede begrebssystem blevet anvendt til at forklare vestgrønlandske retsmyndigheders adfærd. Myndighedernes vurderinger er blevet belyst på baggrund af deres oplevelse af vurderingsnormer samt deres derigennem skabte vurderingsindstillinger.

Benyttelsen af begrebssystemet til beskrivelse og forklaring af retsmyndighedernes vurderinger giver anledning til at opstille nedenstående sætninger om baggrunden for vurderingerne:

[1]) Jfr. bilag 9.

a. Retsmyndighedernes vurdering af andres adfærd kan ikke forklares alene ved hjælp af de skrevne vurderingsnormer, som de oplever og deres derigennem skabte vurderingsindstillinger. Retsmyndigheder, som oplever samme skrevne vurderingsnorm, vil kunne vurdere den adfærd, normen vedrører, forskelligt. Det kan forklares med, at myndighederne samtidig oplever andre sociale normer med større indflydelse end den skrevne.

b. Når en myndighed i en konkret situation fra forskellige normsendere modtager vurderingsnormer, som strider mod hinanden, vil de normer have størst indflydelse, som modtages fra en normsender, med hvilken myndigheden identificerer sig eller af hvilken den iøvrigt tiltrækkes eller under hvis sociale kontrol den befinder sig.

c. Vurderingsnormer, som modtages fra normsendere, som retsmyndighederne tillægger særlig autoritet indenfor et emneområde f. eks. præsterne i deres egenskab af seksualmoralister synes at have større indflydelse end normer, som modtages fra andre normsendere.

d. Den omstændighed, at en retsmyndighed har retsideologisk indsigt, udelukker ikke at retlige vurderingsnormer opleves med mindre vægt end andre vurderingsnormer.

3. Retsmyndighedens direktiver.

I kapitel II fremsattes hypoteser om, at retsmyndigheden ikke blot oplever sociale normer vedrørende iagttagelse og vurdering af andres adfærd, men også vedrørende fremsættelse af direktiver d. v. s. ytringer med påvirkningsintention.

Det empiriske materiale, som hypotesen om baggrunden for myndighedernes direktiver skal prøves på, er de direktiver, som kommer til udtryk i retlige myndigheders rapporter, beslutninger og domme i Grønland.

Det materiale, som fremdrages i dette afsnit, består fortrinsvis i grønlandske råds- og retsafgørelser i tiden 1938—48. Materialet synes i særlig grad egnet til at afprøve hypoteser vedrørende sammenhæng mellem myndighedernes adfærd og oplevede divergerende sociale normer, fordi rådenes og retternes direktiver i påfaldende grad afviger fra de direktiver, som anvendes af retlige institutioner i Danmark til trods for, at retsmyndighederne i Grønland på dette som på andre områder i en lang periode har været under stadig påvirkning fra Danmark.

Medens det under afsnittene 1 og 2 henholdsvis var påstandsytringer og vurderingsudtryk i rapporter, protokollater og domme, hvortil inter-

essen knyttede sig, er det i dette afsnit ytringer med påvirkningsintention som er i søgelyset.

Kaster man et blik på den i bilag 5 b opstillede tabel over sager behandlet af sysselretter og kommuneråd i årene 1938—48 fordelt efter direktiver, kan man tage samtlige de i tabellen opførte tal som udtryk for antallet af de pågældende myndigheders direktiver i det pågældende tidsrum.[1])

Også de tal, som er opført udfor »frifindelse« og »ingen retsfølge«, er udtryk for en vis aktivitet fra retsmyndighedernes side, selvom denne ikke er mundet ud i noget direktiv. Forsåvidt angår frifindelserne, d. v. s. de tilfælde, hvor den pågældende myndighed efter mere indgående undersøgelse af foreliggende data er kommet til det resultat, at en person ikke har begået det delikt, hvorfor han har været tiltalt, er direktiv udeblevet, fordi myndigheden trods anmeldelse eller tiltale ikke har iagttaget handleforløb eller adfærd, som den vurderer som delikt. Hvad derimod angår de sager, der angives endt uden retsfølge er der tale om tilfælde, hvor myndigheden vel har fundet, at et delikt var blevet begået, men ikke desto mindre har undladt at fremsætte noget direktiv i den anledning.

Både forsåvidt angår tilfælde, hvor sagen er endt uden retsfølge og tilfælde, hvor sagen er mundet ud i et direktiv, egner materialet sig til afprøvelse af hypoteserne om myndighedens *vurderinger*. De tilfælde, hvor myndighederne har fundet, at der forelå et delikt, men dog har undladt at fremsætte noget direktiv, er endvidere egnet til afprøvelse af hypoteserne om myndighedens *direktiver*. Man ser i disse tilfælde, at myndighedens iagttagelse af og afstandtagen fra andres adfærd ikke altid munder ud i et direktiv. Retsmyndigheden kan give udtryk for, at den vurderer adfærd som delikt, uden at den fremsætter noget direktiv i den anledning. I dette afsnit vil det alene blive undersøgt, hvorvidt de opstillede social- og oplevelsespsykologiske begreber og hypoteser egner sig til beskrivelse og klassifikation af retsmyndigheders direktiver.

Interessen vil i det følgende særlig blive rettet imod 2 hovedgrupper af tilfælde. Den første angår situationer, hvor retsmyndigheden har vurderet andres adfærd som delikt, uden at den har fremsat noget direktiv vedrørende nogen i den anledning. Den anden gruppe angår situationer, hvor myndigheden har fremsat direktiv i anledning af et begået delikt, og hvor interessen derefter knytter sig til direktivets indhold.

De grønlandske myndigheders direktiver og deres baggrund er egnede til at belyse fundamentale spørgsmål indenfor retsforskning og -politik, hvor man traditionelt har fremhævet det kautel, der indenfor straffe-

[1]) Tabellen findes også i min artikel i Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab 1954 hefte II, p. 143 f.

rettens område ligger i, at lovgivning danner grundlaget for retsmyndighedernes direktiver.[1])

Kaster man et blik på tabellen er det slående, at direktivtyperne trods betydelige variationer dog holder sig indenfor visse grænser, og at der er noget ensartet ved direktiverne alt dette til trods for, at skrevne regler kun i meget ringe omfang har foreligget i de pågældende tilfælde så lidt som tilgængeligt trykt materiale vedrørende råds- og retsafgørelser.[2])

A. Retsmyndigheden vurderer adfærd som delikt, men undlader at fremsætte direktiver.

Som det ses af den i bilag 5 d opstillede tabel, er 12,9 % af de i årene 1946—48 behandlede sager endt, uden at rådet eller retten har anvendt noget direktiv. Denne gruppe af sager udgør den største af samtlige grupper fordelt efter sagens udfald.

Ser man på de enkelte deliktkategorier, er det iøjnefaldende, at det store procenttal af sager, der er afsluttet uden direktiv, forekommer ved delikter, der består i krænkelser af liv og legeme, og økonomiske forhold. For de øvrige deliktkategoriers vedkommende er procenttallet størst ved delikter, der vedrører kønssædeligheden.

Ser man på antallet af sager vedrørende seksuel adfærd i tiden 1938—48, afsluttedes 22 af 77 sager uden direktiv om indgreb mod gerningsmanden. For 2 af de 77 sager har det ikke været muligt at skaffe oplyst, hvorledes de afsluttedes.

12 af de 22 sager har udelukkende været behandlet af de grønlandske kommuneråd, som hverken selv har fremsat noget direktiv i sagens anledning eller videresendt den til sysselmand eller -ret. I et enkelt tilfælde har et råd videresendt en sag til sysselretten, som imidlertid intet foretog sig. Skal man danne sig et billede af de faktorer, der muligt har haft en betydning for, at retsmyndighederne, endskønt de har vurderet den pågældende adfærd som delikt, dog ikke har skredet ind, vil det være nødvendigt nærmere at se på de enkelte sager.

---

[1]) Jfr. Oluf H. Krabbe, l. c., p. 18 ». . . den ved Menneskerettighedernes Erklæring Art. 8 fastslåede Sætning om, at ingen må straffes uden en forud for Forbrydelsens Begaaelse foreliggende Lovhjemmel . . . en Grundsætning, der nu følges i al civiliseret Straffelovgivning.« og p. 102, hvor synspunktet nævnes, at straffeloven som forbryderens »magna carta« skal tilsikre individet beskyttelse overfor »arbitrær Vilkaarlighed fra de af Regeringen afhængige Domstoles Side.« Se også Stephan Hurwitz, Den Danske Kriminalret, Almindelig Del, København 1950, p. 118. Den nævnte grundsætning som er udtalt i Borgerlig Straffelov af 15. april 1930 § 1, har for Grønlands vedkommende fundet udtryk i Kriminallov for Grønland nr. 55 af 5. marts 1954, § 1.

[2]) Om retspraksis inden kriminalloven se min p. 120 i note 1 nævnte artikel, p. 143 f.

a. Svag eller usikker vurdering som forklaring på manglende direktiv.

De fleste af de sædelighedssager, der er afsluttet uden direktiv vedrører *voksnes seksuelle adfærd overfor børn.* Der foreligger således 5 kommunerådssager, som er forløbet på denne måde. 2 af disse vedrører kvinders samleje med drenge på omkring 14 år. I begge tilfælde var sagerne rejst, fordi der forelå udbredelse af venerisk smitte. Det fremgår imidlertid ikke af sagerne, hvorvidt rådene har anset selve den omstændighed, at en voksen kvinde havde samleje med en mindreårig dreng, for et delikt, hvorfor de ikke tør tillægges betydning i denne sammenhæng.

Der foreligger endnu nogle sager vedrørende seksuel adfærd overfor børn, hvor kommunerådet eller sysselretten har undladt at skride ind mod tiltalte. Interesse i denne forbindelse har en sag, som tog sin begyndelse i 1939.[1]) På dette tidspunkt foretog en repræsentant for ministeriet en tjenesterejse i Grønland og fik herunder kendskab til, at en kateket var blevet afskediget, fordi han havde haft eller gjort forsøg på at opnå samleje med samt været uterlig overfor flere skolepiger i alderen 9—10 år, uden at der i den anledning var foretaget noget retligt skridt imod ham.

Det fremgår af sagen, at det nævnte forhold ikke var blevet anmeldt til sysselmanden, men at der nu ville blive skredet ind mod den pågældende.[2])

Efter landsfogdens anmodning behandledes sagen derefter af sysselretten, som imidlertid besluttede, at der intet ville være at foretage i sagen under hensyn til den lange tid, der var gået, og fordi den pågældende var blevet afskediget fra sit arbejde som kateket. Uanset at retten af landsfogden tilskyndedes til at gøre noget ved sagen, og uanset at retten ikke frifandt for tiltalen, tillagde den dog grunde som talte mod indskriden større vægt.

Blandt tilfælde, hvor myndighederne vurderer adfærd som delikt uden at anvende direktiv, forekommer også et relativt stort antal sager vedrørende udbredelse af kønssygdom og tilegnelse fra offentlige institutioner.

Det er omtalt i det foregående, at myndighedernes vurderinger navnlig i forhold til seksuel adfærd overfor mindreårige, er præget af usikkerhed og ringe fasthed. Det samme gælder i høj grad deres vurdering af *udbredelse af kønssygdom.* Kommunerådene har kun i ganske få af disse sager taget initiativ til deres gennemførelse. Det har sædvanligvis været de danske læger, som har sat sagerne i gang, og et stort

[1]) Jfr. bilag 11, nr. 15, Frederikshaab sysselretsforhør af $^{7}/_{2}$ 1941.

[2]) Jfr. bilag 11, nr. 20, skr. af $^{9}/_{7}$ 1939 fra landsfogden i Sydgrønland til Grønlands Styrelse og Upernavik sysselretsdom af $^{6}/_{6}$ 1941.

antal af dem er aldrig nået længere end til kommunerådene, som hverken selv har fastsat noget direktiv eller sendt sagerne videre til retten. For nærmere at forstå myndighedernes vurderinger i disse sager bør det fremhæves. at kønssygdomme som omtalt i afsnit 2 til tider har været overordentligt udbredt i grønlandske byer og tilliggende distrikter, og at der findes steder, hvor hele den voksne befolkning enten havde eller havde haft kønssygdom på det tidspunkt, hvor en lægelig undersøgelse af befolkningen blev foretaget. Der fandtes regler, der foreskrev forskellige former for indskriden mod den, som udbreder kønssygdom,[1]) men navnlig kommunerådene viste en betydelig tilbageholdenhed i sådanne sager på trods af lægens og sysselmandens initiativ i modsat retning. Når kommunerådene i disse sager, uanset at de havde påbegyndt behandlingen af dem, undlod at skride ind, kan det forklares ved, at de oplevede modstående sociale normer fra befolkningen, og at disse normer havde større indflydelse end de, som modtoges fra f. eks. sysselmanden og lægerne. Den hyppige smitte med kønssygdom har en nær sammenhæng med de ovenfor skildrede seksuelle vaner. Det må antages, at myndighedernes oplevelse af disse har medført, at de ofte ikke har vurderet adfærden som delikt, eller at vurderingen i hvert fald har været usikker. Dette synes igen at kunne forklare, hvorfor myndighederne, d. v. s. rådene, ikke har været aktive mod den, der spreder smitte med kønssygdom.[2])

Til yderligere belysning af den formodede forbindelse mellem usikre eller milde vurderinger og manglende indskriden fra myndighedernes side kan nævnes deres forhold til personer, der begik *formuekrænkelser.* Når tabellen vedrørende disse krænkelser viser et relativt stort antal sager, som er endt uden direktiv, skyldes det formentlig navnlig kom-

[1]) Jfr. Regulativ for bekæmpelse af kønssygdom i Grønland af 27. august 1928, Beretninger og Kundgørelser vedrørende Styrelsen af Grønland 1928, p. 63 ff.

[2]) Det fremgår af bl. a. beretning af 7. juli 1948 afgivet af Sundhedsstyrelsens Lægeekspedition til Grønland 1947—48, Grønlandskommissionens betænkning 4, Sundhedsvæsenet, Boligbyggeriet og Sociale Forhold II, København 1950, p. 124, at sygdomsbilledet ved Gonorrhoe i Grønland for kvinders vedkommende er anderledes end i det øvrige Danmark, idet »salpingitis er sjælden; komplikationen forekommer, men slet ikke i det omfang, man skulle befrygte (så meget mere som antallet af kvindelige gonorrhoe-patienter i Grønland er næsten lige så stort som mandlige), og der er ikke for ekspeditionen oplyst om noget tilfælde, hvor sterilitet med rimelighed har kunnet henføres til tidligere gonorrhoe.« Det hedder derefter i beretningen, p. 124—25: »Desværre er befolkningens syn på gonorrhoe ikke præget af større alvor. De ofte svage symptomer negligeres af mange, og ved befolkningsundersøgelser findes gerne adskillige patienter, der ikke spontant ville have søgt læge. Mange gange er også adgangen til at søge læge vanskelig, tidvis evt. umulig. Af de færreste ses der noget kompromitterende i at blive smittet.« Om forholdet mellem sysselretternes og kommunerådenes aktivitet i sager vedrørende kønssygdom se bilag 5 c.

munerådenes vurderinger af krænkelser rettet mod offentlige danske institutioner.[1])

Der blev indenfor undersøgelsesperioden 1938—48 begået talrige tyverier i første række under skibslosning og -lastning, hvor mange var beskæftiget i havnene, og hvor det store antal varer i høj grad udsatte arbejderne for fristelser.

Til belysning heraf kan nævnes, at sysselretten i Egedesminde 1945 domfældte et stort antal arbejdere for tyveri begået under skibslosning.[2]) Blandt de domfældte var flere, der hørte hjemme i Akúnâq kommune, hvis råd samme år til landsfogden fremsendte en klage over rettens afgørelser under henvisning til, at de dømte var gået ud fra, at de havde myndighedernes tilladelse til at tilegne sig de varer, der var stjålet, dels fordi det drejede sig om spildte mere eller mindre tilsmudsede varer, og dels fordi de var af ubetydelig værdi.[3])

I en kommentar til ovennævnte retssag har sysselmanden oplyst, at tyverierne under skibslosning og -lastning havde taget et sådant omfang, at man ønskede at »statuere et eksempel« for at standse tyverierne, som ofte hver for sig kun angik ubetydelige værdier, men som i det lange løb kom til at koste den grønlandske handel betydelige summer.[4])

Sammenholder man Akúnâq kommuneråds klage over ovennævnte retssag med sysselmandens udtalelser om sagen, vil man forstå, at myndighederne i sager vedrørende tyverier under skibsekspeditioner og fra danske offentlige institutioner kunne opleve normer fra den grønlandske befolkningsgruppes side og modgående normer fra danskes, navnlig de under handelen ansattes, side.[5]) Der er grund til at formode, at disse

[1]) Jfr. bilag 5 a.

[2]) Jfr. bilag 11, nr. 33, Egedesminde sysselretsdom af $^{7}/_{11}$ 1945.

[3]) Jfr. bilag 7. Se også udtalelse af formanden for Hunde Eilande kommuneråd bilag 9 til spørgsmål I.

[4]) Meddelt under en samtale med sysselmanden i Egedesminde juni 1949.

[5]) Til belysning af folks syn på tyveri i det gamle Grønland kan nævnes Hans Egede, Relationer fra Grønland 1721—36, Meddelelser om Grønland, bind LIV, København 1925, p. 368, hvor det nævnes, at tyveri forekommer yderst sjældent blandt dem indbyrdes, og at de ikke behøver nedlåse deres ejendele. Hvis en ung pige stjæler, »mister hun derover et got Giftermaal«. Det hedder videre, at tyveri fra danskerne imidlertid ikke anses for lastværdigt, hvilket dog har ændret sig efterhånden som de har boet så længe i landet, at de bliver betragtet som indfødte. At dette dog ikke gælder i forholdet til det offentliges ejendele er påpeget af Fridtjof Nansen, Eskimoliv, Kristiania 1891, p. 140—41, »Af sligt, som de ikke synes kan savnes, tror jeg dog, de indfødte fremdeles rapser, naar leilighed byr sig. Jeg har set selv skikkelige grønlændere fylde sine lommer og vanter med mel af handelens tønder uden i mindste maade at generes af, at jeg saa paa dem. I dette tilfælde tænkte de vel som saa, det er den kongelige grønlandske handel, vi tar fra, den har overflod, og der blir intet menneske hverken rigere eller fattigere for dette mels skyld, som for os har stor betydning, — og de strog glade hjemover dermed. Jeg er bange for, at slig tankegang ikke findes alene paa Grønland«. Se også den juridiske ekspeditions betænkning, hefte 5, p. 92.

normkonflikter vedrørende vurderingen af andres adfærd i vid udstrækning har medført, at særlig grønlandske kommuneråd ikke har været stærkt indstillet på at skride ind i sager af denne type, som iøvrigt oftest har været rejst på sysselmandens initiativ. (Se bilag 5 c.). At denne i høj grad kan have været interesseret i, at der skulle skrides ind mod personer i sådanne sager, fremgår af, at alle sysselmændene i Grønland på undersøgelsestidspunktet med en enkelt undtagelse var ansat i handelen og direkte interesseret i, at der ikke tilføjedes den noget tab. Her er imidlertid tale om et samspil mellem to forskellige sociale roller, hvis problematik iøvrigt ikke behandles i afhandlingen.

Til yderligere belysning af den tilskyndelse, som myndighederne oplevede fra befolkningsgruppernes side i retning af ikke at skride ind mod personer, som tilegnede sig andres ejendele, kan nævnes, at der fra gammel tid i den grønlandske befolkning, har hersket den opfattelse, at der ikke er noget forkert i at tage andres ejendele, når de havde nok af dem eller den, der tog tingene, havde stærkt behov derfor. I denne forbindelse kan nævnes de endnu gældende regler i Thuleloven, hvor der skelnes mellem tyveri begået af almindelig berigelseslyst (tigdlineq), f. eks. tilegnelse af andens ræv fra fælde, noget som almindelig fordømmes, og tilegnelser begået af tilfældigt opstået behov (ivajarneq), f. eks. tilegnelse af kød fra andens depot til fortæring på stedet, en adfærd, som Thulebefolkningen altid har betragtet som forsvarlig og naturlig.[1])

På grundlag af det anførte antages det, at myndigheder ikke har været indstillet på at anvende direktiver i tilfælde, hvor deres vurderinger har været usikre eller milde, hvilket igen kan forklares ved, at de har oplevet kontrasterende sociale normer. Manglende indskriden kan også forklares ved, at retsmyndigheden har savnet forskrifter eller vejledning, når den skulle vælge et eller andet direktiv i anledning af adfærd, som den vurderede som delikt. Betydningen af manglende skrevne regler eller forskrifter er i flere tilfælde blevet påpeget af myndighederne. Når man tager i betragtning, at der kun på ganske enkelte områder på undersøgelsestidspunktet fandtes skrevne regler, forekommer det imidlertid set fra et dansk retsteoretisk synspunkt påfaldende, i hvor ringe grad dette synes at have virket hæmmende på myndighedernes aktivitet. Som det fremgår af den i bilag 5 b. opstillede tabel, har myndighederne i et stort antal tilfælde anvendt direktiver af forskellig type, uanset at de i de konkrete sager ikke havde forskrifter at holde sig til. En anden sag er, at myndighederne i stigende grad har givet udtryk for behovet for skrevne regler, hvilket bl. a. gives som begrundelse for gennemførelsen af den grønlandske retsplejelov af 1951 og den grønlandske kriminallov af 1954. (Jfr. eksempelvis bemærkningertil forslag til kriminal-

[1]) Om retsmyndighedernes indstilling til tilegnelser i Thule, se min artikel: Kriminalitet i Thule, Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 1. hefte, 1950, p. 17 f.

loven, p. 24). Spørgsmål i forbindelse med dette regelbehov vil nærmere blive taget op til undersøgelse i afsnit 4 om retsmyndighedernes autoritetsudtryk.

b. Retsmyndighedens grupperelation som forklaring på manglende indskriden overfor et medlem af gruppen.

Medens det ovenfor under a. blev omtalt, at der kan bestå en sammenhæng mellem usikre vurderinger og manglende aktivitet fra retsmyndighedens side, vil det i dette afsnit blive undersøgt, hvilken betydning det muligvis har, at myndigheden fra en gruppe modtager sociale normer gående ud på, at der ikke skrides ind mod medlemmer af gruppen, selvom de findes skyldige i et delikt.

Der kan enten være tale om, at han har en positiv tilknytning til gruppen i den forstand, at han ønsker prestige i gruppen eller på anden måde har emotionel tilknytning til den f. eks. føler sig solidarisk med den. Situationen kan også være, at han frygter en eller anden form for social kontrol fra gruppens side. I begge disse tilfælde kan myndigheden opleve »gruppepresset« så stærkt, at den undlader at skride ind mod et medlem af gruppen, selvom den finder, at pågældende har begået et delikt.

Til belysning heraf skal omtales nogle af de iagttagelser, for hvilke jeg har redegjort i min ovennævnte artikel om kriminalitet i Thule. Der gøres her rede for det karakteristiske ved myndighedernes direktivindstillinger i Thule, hvor de skrider ind i anledning af delikter, som de anser for relativt betydningsløse, medens de ofte underlader indskriden i anledning af delikter, som de anser for relativt alvorlige.

I artiklen omtales befolkningens daglige omgangsform »hvorefter fællernes små forseelser i reglen offentlig fremdrages, medens forhold, som anses for at være af alvorligere karakter, omtales mindst muligt og i særdeleshed ikke nævnes overfor den skyldige«.[1])

Det hedder i denne forbindelse, at »det er en gammel tradition i befolkningen, at man driller hinanden for de små forseelser, men sætter en ære i aldrig at såre eller støde hinanden«. Det synes som om det var karakteristisk for Thulestammens medlemmer, at det var dem meget imod »at maatte fortælle en mand en sandhed, der kan tænkes at være ham ubehagelig, hvorfor de under saadanne omstændigheder helst forsøger at omgaa den ved allehaande udflugter.«[2])

Symptomatisk for stammemedlemmernes holdning i den her omhandlede henseende er også en i artiklen citeret udtalelse fra en ældre fanger, som på spørgsmålet om, hvordan folk ser på den, der tager en

[1]) Jfr. nævnte artikel, p. 21.

[2]) Jfr. Eivind Astrup, Blandt Nordpolens Naboer, Kristiania 1896, p. 168.

ræv fra en andens fælde, sagde: »Den, der stjæler, er selv meget ked af det, når det opdages. Befolkningen ved, at det kun er elendige mennesker uden forstand, der bærer sig således ad. Derfor støder man dem ikke, men behandler dem ganske som andre.«[1])

Denne indstilling, at der ikke skrides ind i tilfælde, hvor en mand har begået noget så alvorligt, at indskriden mod ham kan medføre dyb krænkelse af ham, er også andetsteds kommet til udtryk hos retsmyndigheden. Som eksempel herpå skal nævnes et tilfælde behandlet af kommunerådet i Kravlshavn. I det pågældende rådsprotokollat af $^{16}/_{12}$ 1940 anføres om en person, at han »var blevet uenig med fangerne ved Kravlshavn, fordi en mand havde fjernet ting fra fangsthuset«. Det tilføjes om førstnævnte, at »han var . . . årsag til ufred . . .« I protokolatet hedder det sluttelig, at rådet anmoder sysselmanden om, at den pågældende må blive fjernet fra stedet.[2])

Et af stedets rådsmedlemmer har kommenteret protokollatet, idet han har belyst, at baggrunden for det var, at den mand, som rådet ønskede fjernet, en vinterdag, da han gik og røgtede isgarn, havde opdaget, at en af stedets fangere og dennes kone i kommunens fangsthytte tilegnede sig en askeskuffe og en kedel. Manden havde derefter anmeldt forholdet til rådet, hvilket flere af stedets fangere var blevet meget vrede over. Rådet påtalte ikke noget overfor anmelderen, men nøjedes med at skrive ovenstående protokollat og fremsende sagen til sysselmanden, som imidlertid intet foretog sig i den anledning.[3]) Når rådet havde forholdt sig således overfor anmelderen og intet havde foretaget sig overfor de 2, som var anmeldt for at have tilegnet sig genstande fra fangsthytten, skyldtes det, at man ikke ønskede at såre de pågældende, hvorved man kunne risikere, at de ville forlade stedet, hvilket ville være overordentligt uheldigt, da de på grund af deres fangstevne betød meget for det lille samfund. Man havde også næret betænkelighed ved at skride ind mod anmelderen af samme grund, men man fandt dog hans adfærd så forkastelig, at man havde fremsendt sagen til sysselmanden.

I de to tilfælde fra Thule og Kravlshavn har myndighederne i deres egenskab af gruppemedlemmer følt sig så solidariske med gruppen, at de ikke har villet skride ind overfor de pågældende gruppemedlemmer imod den almindelige indstilling i gruppen. Ligeledes overensstemmende med gruppens normer ønskede kommunerådet indskriden overfor an-

[1]) Jfr. min artikel, p. 21.

[2]) Jfr. bilag 11, nr. 13 og bilag 9 til spørgsmål II.

[3]) Meddelt under en samtale den $^{22}/_{7}$ 1949 af formanden for kommunerådet i Kravlshavn. På linie hermed er udtalelser, som fremsattes af den stedlige kateket under en samtale $^{23}/_{7}$ 1949 »Der er megen bagtalelse heroppe, det er både mænd og kvinder, mest de sidste. Når de møder den, de har bagtalt, er de fuldstændig som venner . . . Man vil aldrig her sige noget alvorligt eller slemt til en anden, fordi man ikke vil såre ham for nogen pris, men tale bag hans ryg kan man godt forsvare.«

melderen, hvorimod sysselmanden, der intet gjorde ved sagen, kan antages at have været under indflydelse af danske retsnormer, hvorefter sandfærdig anmeldelse ikke er noget delikt.

Til yderligere belysning af spørgsmålet kan nævnes, at der findes myndigheder, der ikke kan antages at have nogen større emotionel tilknytning til gruppen, men som dog oplever tilskyndelse fra gruppens side til at undlade direktiv i konkrete tilfælde. I denne forbindelse kan citeres en udtalelse fra en af de danske overbetjente som efter gennemførelsen af den nye grønlandske retsplejeordning fik tjeneste i Grønland. Han udtalte: »Det er ejendommeligt at se, hvor hurtigt man selv kan forandre indstilling overfor adskilligt. Der er ingen fængsler i Grønland, næppe nok en arrest og detention. Ofte har man stået overfor et tilfælde, hvor man i Danmark ville have foretaget anholdelse, men hvor man efter et øjebliks overvejelse har trukket på skulderen og har undladt sådan drastisk foranstaltning — og det er gået alligevel«.

Denne udtalelse er af særlig interesse, fordi pågældende havde fået sin teoretiske og praktiske politiuddannelse indenfor et retssystem, hvor relativt klare og koncise direktivindstillinger var blevet indarbejdet i ham. Til trods herfor var han allerede efter kort tids forløb blevet opmærksom på, at han havde ændret direktivindstillinger, fordi han var kommet til et andet samfund. Han oplyste i udtalelsen intet om den mulige årsag til denne indstillingsforandring, men det forekommer nærliggende, at hans oplevelse af gruppemedlemmernes adfærd og indstillinger har haft en betydning i så henseende.

At manglende direktivindstillinger hos myndighederne kan tilskrives oplevelsen af gruppenormer fremgår også af interviews med såvel et udsnit af gruppemedlemmerne i Thule som med myndighederne i vestgrønlandske samfund.[1]) Det nævnes i disse udtalelser, at det kun skader at skride ind eller i hvert fald at skride for hårdt ind mod dem, der har forset sig. Det fremgår ligeledes af en del af udtalelserne, at det i denne forbindelse er af betydning for både myndigheder og gruppemedlemmer, at de lever deres liv i små samfund, hvor alle kender hinanden.[2])

Også myndighedernes frygt for gruppens sanktioner kan give nor-

[1]) Jfr. bilag 9.

[2]) Jfr. min artikel i Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 1. hefte, 1950, p. 21—22 »Svag eller manglende reaktion overfor retskrænkelser er ofte iagttaget ved undersøgelse af små, af solidaritet prægede samfund, jfr. Walter C. Reckless, Criminal Behavior, N. Y. 1940, p. 260 ff. Der er grund til at antage, at reaktionshyppighed og -styrke i sådanne samfund ofte påvirkes af den omstændighed, at reaktionen i højere grad end den begåede krænkelse vil kunne bidrage til at svække solidariteten mellem samfundets medlemmer og forstærke den ved krænkelsen fremkaldte følelse af usikkerhed og disharmoni.« Se også min artikel i samme tidsskrift 3. hefte 1954, p. 261 og Vilhelm Aubert, Om Straffens sosiale Funksjon, Oslo 1954, p. 161 ff., særlig p. 162.

mer modtaget fra gruppen indflydelse på myndighedens direktivindstillinger.

Som eksempel herpå kan måske nævnes et tilfælde, behandlet af kommunerådet i Augpilatoq (Upernavik) 1948.[1]) En 23-årig kvinde havde anmeldt til rådet, at hendes 50-årige fader havde forsøgt at opnå samleje med hende ved trusel om anvendelse af vold. Rådet foreholdt faderen, som på grund af sindssyge var invaliderentemodtager, den rejste sigtelse, som han afviste som urigtig. Udover at tilkalde ham og foreholde ham anmeldelsen foretog rådet sig intet. Sagen blev end ikke ført i protokollen, men er blevet oplyst mundtligt af rådsformanden, som iøvrigt udtalte, at pågældende havde begået deliktet, men at man ikke havde gjort mere ved sagen, fordi han på grund af sigtelsen »blev vred og gik sin vej og i en tid ikke hilste på kommunerådsmedlemmerne«. Formanden tilføjede, at den pågældende dog senere har »glemt sagen og igen er blevet venlig«.[2])

Meget tyder på, at rådets manglende indstilling på at skride ind i det foreliggende tilfælde til en vis grad har kunnet tilskrives frygt for at komme i konflikt med den pågældende. Der er imidlertid intet oplyst om, hvorledes de øvrige gruppemedlemmer forholdt sig i den konkrete situation.

I denne forbindelse bør nævnes et tilfælde, som findes beskrevet i en redegørelse fra en købmand, som i 1834 af den danske administration var beordret til offentligt og »under heiset Flag at tildele en Grønlænder, der var fundet skyldig i Tyveri, 15 Slag Tamp«.[3])

Købmanden nægtede at eksekvere straffen, dels på grund af praktiske vanskeligheder og dels fordi »jeg som Bestyrer, der daglig skal omgaaes med Grønlænderne, ikke kan befatte mig med at ekseqvere en slig Straf paa nogen af dem, saalænge de ei kjender til nogen Lov og jeg ingen exekutiv Magt har«. Udover at tilfældet viser den mulige betydning, som praktiske vanskeligheder og manglende forskrifter har haft for købmandens manglende direktivindstilling, peger det også på betydningen af, at købmanden som bestyrer daglig skulle omgåes grønlænderne.[4]) Dette synspunkt er i nyere tid ofte kommet til udtryk fra de danske sysselmænds side, idet de har udtrykt betænkeligheder ved at

[1]) Jfr. bilag 11, nr. 61.

[2]) Udtalt under en samtale den $^{28}/_{7}$ 1949 med formanden for Augpilatoq kommuneråd.

[3]) Jfr. P. P. Sveistrup og Sune Dalgaard, Det Danske Styre af Grønland 1825—1850, Meddelelser om Grønland, bd. 145, nr. 1, København 1945, p. 127.

[4]) Der er her tale om en rollekonflikt, idet de normer, som købmanden oplever rettet til sig i denne egenskab er i modstrid med de normer, han modtager som retsmyndighed. Når eksemplet alligevel er blevet trukket frem, skyldes det, at der under alle omstændigheder er tale om en konflikt mellem oplevede direktivnormer.

skulle virke som myndigheder i forhold til grupper, af hvis bistand og arbejdskraft de i deres daglige virke var afhængige.[1])

Endnu skal til belysning af den betydning, som antagelig må tillægges myndighedens frygt for gruppens sanktioner, nævnes et tilfælde, hvor den samlede sysselret undlod direktiv på grund af gruppens truende adfærd. I det pågældende tilfælde havde flere af beboerne på et mindre sted medvirket ved tilegnelser fra et nærved liggende af det offentlige ejet varelager. Fra sysselmandens side ønskedes indskriden overfor de pågældende på grund af deres tyverier. Da sysselretten imidlertid indfandt sig for at foretage sagen på stedet, indtog hele den tilstedeværende mandlige befolkning en så truende holdning overfor sysselretsmedlemmerne, at de for at undgå konflikt opgav at behandle sagen, som ikke senere er blevet genoptaget.[2])

I det foregående er nævnt tilfælde, hvor det må antages, at retsmyndighedens oplevelse af gruppenormer har haft betydning for dens manglende indskriden. De omtalte tilfælde vedrører situationer, hvor den manglende direktivindstilling har været mere eller mindre generel. Manglende direktiv kan undertiden tilskrives en indstilling af overvejende individuel karakter; dette var muligvis tilfældet i den ovenfor beskrevne sag, hvor rådet i Augpilagtoq (Upernavik) undlod at skride ind mod et gruppemedlem, endskønt det ikke var i tvivl om, at der forelå blodskam fra hans side. Det er sandsynligt, at rådets tilbageholdenhed kan forklares ved dets frygt for at komme i en farlig konflikt med den pågældende, som på grund af sin sjælelige lidelse kunne forventes at være særlig ubehagelig at strides med på det lille sted.

Som et andet tilfælde kan nævnes, at der på et udsted i Sukkertoppen distrikt i 1948 fandtes et gammelt ægtepar, som nød stor anseelse blandt stedets beboere på grund af deres evne til at underholde folk med sang og dans. Det var sædvane på stedet, når der holdtes fest, at ægteparret fornøjede gæsterne med deres færdigheder. Det var imidlertid kendt af alle, at ægteparret under sådanne fester forlod selskabet for en stund, og at det benyttede tiden til at tilegne sig brændsel, som tilhørte andre af festens deltagere. Da ægtefællerne var fattige og særdeles populære, var der aldrig nogen, der tænkte på at skride ind mod dem på grund af deres tyverier. Heller ikke kommunerådsmedlemmerne, som ikke kunne undgå at være bekendt med, hvad de foretog sig.[3])

En lignende situation synes at have foreligget f. s. v. angår det omtalte tilfælde fra Kravlshavn og må antages at være typiske for sam-

[1]) Jfr. Grønlandskommissionens betænkning 2, Politiske og Administrative Forhold, Retsplejen, København 1950, p. 104—105.

[2]) Jfr. bilag 11, nr. 14, Sukkertoppen sysselretsforhør af $^1/_2$ 1941.

[3]) Oplyst under en samtale oktober 1949 i Kangamiut med udstedsbestyrerens kone.

fund, hvor medlemmernes — derunder myndighedernes — kendskab til hvert enkelt individ er relativt stort, og hvor medlemmerne i høj grad føler sig afhængige af hinanden.

c. Den ideologiske og erkendelsesmæssige baggrund for myndighedens manglende indskriden.

Samtalerne såvel med et udsnit af befolkningen i Thule som med retsmyndigheder i vestgrønlandske samfund belyser i et vist omfang de forestillinger og opfattelser som danner grundlag for myndighedernes indstilling til, hvorvidt der skal skrides ind eller ikke mod personer, der begår delikter.[1])

Det fremgår af disse samtaler, at der ikke hos myndighederne og ej heller hos udsnittet af Thulebefolkningen fandtes nogen gennemgående tro på, at straf o. l. er egnede midler til at afholde folk *i almindelighed* fra at begå delikter. Det kan således næppe antages, at myndighederne har haft nogen fast gruppestøttet generalpreventionsideologi. Noget større betydning synes såvel gruppemedlemmer som myndigheder at tillægge de i direktiverne bestemte foranstaltningers evne til at påvirke det enkelte individs adfærd. En ret almindelig opfattelse var, at man gennem anvendelse af straf el. lign. overfor den enkelte skulle kunne påvirke ham til i fremtiden at afholde sig fra at begå delikter. Noget dybere kendskab til gruppemedlemmernes eller myndighedernes indstilling til disse spørgsmål var det dog svært at opnå p. gr. af spørgeteknikkens begrænsede muligheder, jfr. indledningen til bilag 9. Det skal påpeges, at de adspurgte myndigheder i almindelighed har givet udtryk for den opfattelse, at gruppen ikke forandrer indstilling overfor et gruppemedlem, fordi det har begået et delikt, og at folk behandler krænkerne ganske som de behandler andre. Det var de adspurgte myndigheders opfattelse, at man ikke udstødte nogen af gruppen, fordi han havde begået et delikt, der kunne tværtimod forekomme tilfælde, hvor folk ikke ønskede indskriden af frygt for, at han forlod gruppen, hvorved der ville ske yderligere krænkelse af gruppens helhed og fred.[2]) Det synes, som om specialpræventive synspunkter i forbindelse med frygt for at krænke gruppens solidaritet er faktorer, som i højeste grad har haft betydning ved besvarelsen af spørgsmål om, hvor grænsen ligger mellem myndighedernes indstilling til at undlade direktiv og på at anvende et eller andet direktiv i det enkelte tilfælde.

De ovenfor nævnte faktorer, som i større eller mindre grad har kunnet tillægges betydning for forståelsen af myndighedernes manglende direktivindstillinger, må også antages at spille ind, når talen er om deres

[1]) Jfr. bilag 9.

[2]) Jfr. ovenfor p. 128 note 2.

valg af direktiv i de tilfælde, hvor de er indstillet på at skride ind mod krænkeren. Disse spørgsmål vil blive omtalt nærmere under afsnit B.

B. Retsmyndighedens valg af direktiv.

Ved den nærmere undersøgelse af myndighedens valg af direktiv vil interessen ikke så meget blive knyttet til spørgsmålet om de enkelte direktivtyper som til, i hvilket omfang myndighederne kan antages at modtage sociale normer gående ud på, at de skal anvende det eller det direktiv. Det er i afsnit A omtalt, at myndighederne under visse omstændigheder modtager normer fra gruppen gående ud på, at de skal undlade at skride ind mod den, der har begået et delikt.

I den i bilag 5b opstillede tabel vises i oversigt, hvilke direktivtyper de grønlandske råd og retter har anvendt i perioden 1938—48. Der skal ikke her foretages en mere indgående beskrivelse af de forskellige typer og kombinationer af typer.[1])

Ved undersøgelsen af, i hvilket omfang de anvendte direktiver kan forklares ved hjælp af hypotesen om myndighedernes direktivindstillinger og oplevelse af sociale normer, skønnes det hensigtsmæssigt at omtale 2 direktivkategorier hver for sig.

Den første kategori består af direktiver, der går ud på at indespærre et individ. Det karakteristiske ved den anden kategori er, at direktivet går ud på, at individet bliver fjernet fra den gruppe, hvori han har begået sin krænkelse.

a. Direktivet går ud på indespærring.

Denne direktivtype udgør den mindste gruppe såvel bedømt i forhold til det samlede antal direktiver som i forhold til antallet af direktiver for hvert enkelt deliktkategori for sig. I tiden 1938—48 er direktiver om indespærring kun blevet anvendt i 14 tilfælde, i hvilken forbindelse det skal fremhæves, at der alene i 1948 behandledes 266 »kriminelle sager« ved grønlandske råd og retter.[2])

Mulighederne for indespærring var meget begrænsede, fordi bygninger opført i dette øjemed ikke fandtes i grønlandske samfund i perioden 1938—48. I en enkelt by var dog midlertidigt indrettet et rum,

---

[1]) Herom henvises til min ovennævnte artikel i Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab 3. hefte, 1954, p. 143 ff. samt den juridiske ekspeditions betænkning af 6. september 1950 6. bind.

[2]) Antallet af indespærringsdirektiver (fængsel og hæfte) er for det øvrige Danmarks vedkommende procentvis væsentligt større, jfr. f. eks. Alvar Nelson, Hæfte Acta Jutlandica XXVI, 2, Samfundsvidenskabelig Serie 6, København 1954, p. 43, tabel 7.

hvor en dømt person holdtes indespærret det meste af døgnet,[1]) og i en anden by indrettedes i samme øjemed 1936 en bygning, som imidlertid blev nedrevet 1945.[2])

Ikke desto mindre har som nævnt indespærring været anvendt i flere tilfælde. I slutningen af forrige århundrede dømtes en mand, som i hidsighed havde dræbt sin hustru med en kniv, til fængsel. Da han imidlertid ikke tålte indespærring, blev han kort efter løsladt og andre mindre indgribende foranstaltninger blev i stedet for anvendt overfor ham.[3])

I 1926 idømte retten i Upernavik en mand, der havde gjort sig skyldig i tyveri af 11 kr. fra en udstedsbutik 10 dages »fængsel« med ophold i et rum i byens mandskabshus.[4])

Indespærring er også blevet anvendt overfor personer, som har begået seksuelle delikter. Således dømte retten i Godthaab 3 personer, som var fundet skyldige i grov uterlighed overfor en mindreårig pige, til »fængsel«.[5]) For den ene tiltaltes vedkommende lød dommen på fængsel i 3 mdr., hvorefter den pågældende skulle arbejde 3 mdr. i det fri, men under »absolut kontrol«. Da han imidlertid ikke tålte indespærringen og i løbet af kort tid frembød depressionssymptomer, blev han indlagt på sygehuset på foranledning af kredslægen, der frarådede fortsat indespærring. Dommen ændredes derefter til 8 mdr.s tvungent arbejde med ophold i lukket rum om natten.

En anden af de tiltalte blev idømt 4 mdr.s fængsel og derefter 6 mdr.s tvungen arbejde i det fri. Under hensyn til, at heller ikke han tålte indespærringen, ændredes dommen imidlertid til 11 mdr.s tvungent arbejde i det fri, men med ophold i lukket rum om natten.

For begge domfældtes vedkommende bestemte landsfogden imidlertid efter kort tids forløb, at de også skulle fritages for ophold i lukket rum om natten og i stedet for bo hos deres forældre, dog således, at de havde udgangsforbud udenfor arbejdstiden. Det fremgår af en korrespondance mellem landsfogden og den stedlige sysselmand, at det rum, som var indrettet til indespærring, ikke fandtes egnet til beboelse om vinteren, hvorfor en eventuel fuldbyrdelse af indespærringsdommene under alle omstændigheder først burde finde sted det nærmest kommende forår.

Den tredje af de i ovennævnte sag tiltalte, som yderligere havde gjort sig skyldig i 5 tilfælde af uterlighed overfor mindreårige, idømtes 2 års indespærring med arbejde i cellen og derefter 3 års indespærring

---

[1]) I Frederikshaab jfr. bilag 11, nr. 58, Frederikshaab sysselret.
[2]) Oplyst af sysselmanden i Upernavik juli 1949.
[3]) Jfr. den juridiske ekspeditions betænkning bd. 6, p. 13.
[4]) Jfr. bilag 11, nr. 2, Upernavik sysselretsdom af $^{24}/_{6}$ 1926.
[5]) Jfr. bilag 11, nr. 16—18, Godthaab sysselretsdomme af $^{29}/_{3}$ 1941.

med arbejde i det fri, dog under streng kontrol. Også han fik imidlertid på grund af depression sin sag genoptaget og stilledes af retten overfor valget mellem fuldbyrdelse af den afsagte dom eller at lade sig kastrere, hvilken sidste udvej han valgte.

Til yderligere belysning af myndighedernes anvendelse af direktiver gående ud på indespærring skal omtales endnu et par domme. Retten i Godhavn idømte 1948 en person, som havde udbredt konssygdom, anbringelse 2 mdr. i et midlertidig indrettet rum i det tidligere bageri i byen.[1]) Domfældte havde daglig 2 timers arbejde i det fri, resten af tiden var han indespærret. Efter 40 dages forløb bestemte landsfogden, at han skulle fritages for resten af udståelsen.

I nogle tilfælde har myndighederne under en sag udtrykt ønske om at anvende indespærring, idet de dog er veget tilbage derfor i første række på grund af praktiske vanskeligheder. Således fandt retten i Julianehaab 1937 en mand skyldig i voldtægt og vold med døden til følge overfor et 3-årigt barn, som han havde kvalt umiddelbart efter, at han havde fuldbyrdet voldtægten imod hende.[2]) Retten overvejede anvendelse af indespærring, men kunne ikke finde en form, hvorfor spørgsmålet blev forelagt såvel landsfogden som ministeriet. Efter 10 mdr.s korrespondance vedrørende sagen, enedes man om at opgive indespærring og i stedet forvise den pågældende til en fjerntliggende lille boplads.

Som det vil ses af tabel XVII i den juridiske ekspeditions betænkning bd. 6 og af de refererede enkelttilfælde, er direktiver, der går ud på en mere eller mindre gennemført indespærring af individet blevet forsøgt, hvor personer er fundet skyldige i tyverier overfor den grønlandske handel og i seksualdelikter samt forvoldelse af andens død. I et enkelt tilfælde har indespærringen været anvendt overfor en person, som havde udspredt venerisk smitte.

De refererede tilfælde og den omstændighed, at deres antal er så ringe, *giver udtryk for retsmyndighedernes betænkeligheder ved at anvende direktiver gående ud på indespærring.* I det ene tilfælde synes overvejelser af praktisk karakter at have bevæget myndighederne til at afstå fra anvendelsen af indespærring, endskønt de har givet udtryk for ønske derom.

At myndighederne i et vist omfang har oplevet sociale normer gående ud på anvendelse af indespærring, bestyrkes af den omstændighed, at de tidligere omtalte udkast til straffebestemmelser for Grønland af 1914 og 1929 indeholdt regler om anvendelse af fængsel, hvortil kommer, at myndigheder, som var rekrutteret fra befolkningen i det øvrige

[1]) Jfr. bilag 11, nr. 48, Godhavn sysselretsdom af $^{18}/_{3}$ 1948.
[2]) Jfr. bilag 11, nr. 4, Julianehaab sysselretsdom af $^{17}/_{5}$ 1937.

Danmark må antages at have været bekendt med denne direktivtype.[1]) Dette gjaldt naturligvis særlig landsfogderne, som havde gennemgået juridisk uddannelse, og som var fortrolige med dansk strafferet.

Det er symptomatisk, at de få tilfælde, hvor indespærring har været anvendt, angår delikter, som efter en dansk retlig og etisk målestok blev vurderet særlig strengt. Tyverierne fra den grønlandske handel krænkede i første række danske, økonomiske interesser. Seksualdelikterne var i særlig grad en krænkelse af dansk officiel kønsmoral, og voldtægt og drab af en 3-årig pige har i høj grad været forkasteligt udfra en officiel dansk synsvinkel. Det bør tilføjes, at medens indespærring har været velkendt i århundreder indenfor den vestlige kultur, kendtes den overhovedet ikke i det førkolonisatoriske Grønland.

Trods de tilskyndelser, som retsmyndighederne således må antages at have oplevet, viser imidlertid såvel den omhandlede direktivtypes ringe udbredelse som myndighedernes udtrykte betænkelighed ved at gennemføre de af dem afsagte indespærringsdomme i deres fulde udstrækning, at de også har oplevet tilskyndelser i modgående retning.

Der er her ikke alene tale om oplevelse af modgående sociale normer, men også om en erkendelse af de praktiske vanskeligheder, der beror på, at der ikke har været egnede steder, hvor domfældte kunne holdes afsondret fra omverdenen. Efter myndighedernes opfattelse tog folk i og for sig nok afstand fra personer, der havde begået alvorlige delikter, men de ønskede dog at omgås dem som fæller og viste dem ikke eventuelle nedsættende vurderinger, som de anlagde på deres adfærd.[2]) Der er næppe tvivl om, at myndighedernes oplevelse af lokale gruppers adfærd og indstillinger overfor krænkerne og ikke mindst deres tilbageholdenhed m. h. t. at foreskrive indespærring i det enkelte tilfælde kan forklare retsmyndighedernes valg af direktiv.

Det bør i denne forbindelse fremhæves, at de små samfund, hvorom der er tale, ofte havde hårdt brug for hvert eneste gruppemedlems sociale og økonomiske indsats i det daglige liv, hvilket som regel var umiddelbart indlysende for den retsmyndighed, som iøvrigt deltog i og kendte gruppens liv. Når der — som det er forekommet — ligefrem sker en henvendelse fra en arbejdsgiver direkte til retsmyndigheden med ønske om at bevare krænkeren i det normale gruppeliv, kan det naturligvis kun forstærke myndighedens oplevelse af, at gruppen eller dens repræsentanter ikke er interesseret i, at krænkeren bliver indespærret.[3])

---

[1]) D. v. s. praktisk taget alle sysselmændene, ca. halvdelen af domsmændene samt to landsfogder.

[2]) Jfr. bilag 9 til spørgsmål II.

[3]) Da jeg sommeren 1954 var konstitueret som landsdommer i Grønland, modtog jeg underhånden fra en lokal institution en henvendelse, hvori man anmodede om, at en person, som ved kredsretten i Upernavik var blevet dømt for vold mod

Det vil af det foregående fremgå, at myndighedernes tilbageholdenhed med hensyn til anvendelsen af direktiver gående ud på indespærring for en stor del kan forklares gennem deres oplevelse af lokale gruppers krav og ønsker, og det vil yderligere fremgå, at disse oplevede krav og ønsker i forbindelse med erkendelsen af de herskende isoleringsvanskeligheder i højere grad øver indflydelse på myndighedernes direktiver end de sociale normer, de modtager gennem kendskab til danske retsregler samt til de forsøg, der i udkastene af 1915 og 1929 har været gjort på at indføre fængselsstraf i Grønland.

Ministeriet har iøvrigt såvel i forhold til udkastet af 1915 som til udkastet af 1929 givet udtryk for, at netop de deri indeholdte regler om fængsel ikke egnede sig for Grønland, hvilket man samlende gav udtryk i, at reaktionssystemet var »for tung en rustning« for de grønlandske samfund.[1])

Det bør endnu nævnes, at den såkaldte Thulelov af 7. juni 1929, som med tillæg stadig er gældende, i §§ 12—15 bestemmer, at såvel drab

sin hustru med døden til følge, og hvis sag ventedes indbragt for landsretten, måtte blive idømt en sådan foranstaltning, at hans arbejdskraft fortsat kunne komme institutionen, hvorunder han havde været ansat, til gode. Når tvangsarbejde under relativt frie forhold hyppigt er blevet anvendt i Grønland, kan det bl. a. tilskrives forholdene på det grønlandske arbejdsmarked. De domfældte har som regel fået almindelig løn. Der har ikke eksisteret nogen gruppe af arbejdsløse, som har gjort modstand herimod. Behovet for kvalificeret arbejdskraft har været så stort, at man ikke sjældent har set, at navnlig handelen straks har ansat f. eks. kateketer, som blev dømt for uterlighed eller anden sædelighedsforbrydelse, og som i den anledning blev afskediget fra deres stilling under kirken. Jfr. min artikel i Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 3. hefte, 1954, p. 251.

[1]) En indstilling gående ud på at anvende indespærring overfor lovovertrædere er de senere år i stigende omfang kommet til udtryk fra myndighedernes side. Det har i første række været fra Danmark udsendte myndighedspersoner, som har lagt sådanne synspunkter for dagen, jfr. den juridiske ekspeditions betænkning af 6. september 1950, bd. 6, p. 77 ff., hvor det omtales, at landsfogden i Sydgrønland i en skrivelse af december 1947 overfor Statsministeriet påpegede ønskeligheden af, »at der indføres strengere straffe, end man hidtil har anvendt, herunder særligt frihedsberøvelse under hensyn til, at en sådan foranstaltning vil kunne have en ikke ubetydelig generalpræventiv virkning«. Han finder, at frihedsberøvelse efterhånden er blevet et uafviseligt krav og henstiller, at der bliver oprettet et fængsel foreløbig indrettet til en belægning af 10 personer. Landsfogden slutter med at udtale, at man under hensyn til, at langt den overvejende del af den grønlandske befolkning i stadig højere grad præges af dansk tankegang og indstilling samt under hensyn til det stadig stigende krav om ligestilling mellem grønlændere og danskere, ved gennemførelsen af en ny straffelov i Grønland, skal være varsom med at tage for store hensyn til den »særlige grønlandske Mentalitet«. I betænkningens 6. bd., p. 78 f. omtales også en skrivelse af december 1947 fra sysselmanden i Julianehaab til ministeriet, hvori han anmoder om, at der bliver taget skridt til oprettelse af et »Centralfængsel« i Grønland. Jfr. også Grønlands første Kredsdommermøde, Statsministeriet-Grønlandsdepartementet 1954, p. 127 f., 130, 131, 147 samt 174, hvor indstillinger gående ud på, at direktiver om indespærring bør kunne anvendes, kommer til udtryk.

som legemskrænkelse, voldtægt, seksuel adfærd mod mindreårige samt tyveri og tingsbeskadigelse kan straffes med fængsel. Uanset disse regler og uanset, at såvel tyveri, tingsbeskadigelse som vold er forekommet, har fængselsstraf aldrig været anvendt i Thule, ligesom der ikke på noget tidspunkt ses at være taget skridt til opførelse af noget fængsel indenfor lovens gyldighedsområde.[1])

b. Direktivet går ud på udstødelse af gruppen.

Medens myndighederne således kun i ringe grad anvendte direktiver gående ud på indespærring for personer, som begik selv alvorlige delikter, har de i vidt omfang bestemt, at personer skulle fjernes fra den gruppe, i hvilken de havde begået et delikt.

Som det fremgår af tabellen i bilag nr. 5b, er direktiver lydende på forvisning blevet anvendt i stigende grad i tiden 1938—48. Denne direktivtype anvendtes eksempelvis i 11 tilfælde i 1947. Medens indespærring gennemsnitlig anvendtes een gang pr. år i årene 1946—48, var det årlige gennemsnit i denne periode 8 tilfælde af forvisning. Tallene er dog både forsåvidt angår indespærring og forvisning så små, at de ikke har selvstændig interesse, men kun belyser den foreliggende problematik, hvis man gennemgår de enkelte tilfælde og deres særlige baggrund.

Det karakteristiske ved forvisningsdirektivet er, at individet dømmes til at opholde sig på et bestemt sted eller i et bestemt distrikt, hvor han iøvrigt i alt væsentligt ligestilles med stedets øvrige beboere. Det sædvanlige har dog været, at en eller anden det pågældende sted har fået overdraget tilsynet med domfældte, ligesom der er blevet anvist eller pålagt ham arbejde.

Til nærmere illustration af, hvad denne direktivtype indebærer skal nævnes en tidligere omtalt sysselretsafgørelse.[2]) Retsmedlemmerne var indstillet på at anvende fængsel, men opgav det efter forhandlinger med landsfogden og ministeriet af praktiske grunde, og besluttede i stedet at forvise tiltalte, som var fundet skyldig i såvel voldtægt som vold med døden til følge.

Den pågældende dømtes til at tage ophold i 7 år på en lille plads, hvor der pr. $^{31}/_{12}$ 1948 boede 45 mennesker. Han blev optaget i en fangerfamilie og kom til at dele lige kår med familiens medlemmer. Han deltog i fangst og fiskeri med fangeren og hans sønner.

---

[1]) Jfr. i det hele herom min artikel i Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab 1. hefte, 1950, p. 13 ff. Ganske samme forhold gør sig gældende fsv. angår Østgrønland, hvor tilsvarende regler gennemførtes 1947, uden at fængselsstraffen der ses at have været anvendt.

[2]) Jfr. ovenfor p. 134.

Fangeren har[1]) oplyst, at såvel den pågældende som andre, som havde været forvist til bopladsen, af dennes beboere altid var blevet behandlet ganske som andre bopladsfæller. Efter hans opfattelse vidste stedets beboere ikke, hvilket delikt domfældte havde begået. Fangeren hævdede, at han heller ikke selv var fuldstændig klar over det. Dette må dog vistnok tilskrives, at han ikke overfor en fremmed har ønsket at give oplysninger, som kunne virke sårende eller krænkende for en, som hørte til hans husstand.

Forvisningsdirektiver gik ikke altid ud på, at pågældende skulle tage ophold på et lille isoleret sted. Eksempelvis bestemte Godthaab sysselret i 1949, at en person, som sammen med nogle kammerater — de var alle omkring 20 år — i stigende grad var kommet ind på at stjæle spiritus og begå vold mod sagesløs person og andre ordensforstyrrelser, skulle forvises fra Godthaab til Julianehaab, hvor han skulle anbringes i håndværkerlære.[2]) Bag afgørelsen lå den opfattelse, at en miljøforåndring ville være gavnlig for ham.[3]) Dette synspunkt har formentlig ofte ligget bag ved forvisningsafgørelser i tilfælde, hvor personer, som var hjemmehørende på små pladser, under ophold i byerne ikke havde kunnet modstå fristelserne der.[4])

Til belysning af baggrunden for retsmyndighedernes anvendelse af direktiver om forvisning skal nævnes, at en krænkers udstødelse af den gruppe, hvori han er medlem, har været kendt allerede i det førkolonisatoriske Grønland. Efter de beskrivelser, som foreligger, medførte konflikter mellem gruppemedlemmerne ofte, at den ene udfordrede den anden til sangkamp. Fremgangsmåden var, at udfordreren og den udfordrede mødtes, hvorefter førstnævnte under trommedans begyndte at synge en nidvise mod den anden.[5]) Nidvisen indeholdt en række beskyldninger og sårende bemærkninger rettet mod den anden, eksempelvis

[1]) Under en samtale den $^{17}/_{11}$ 1948 i Ikerasarssuk i Holsteinsborg distrikt.

[2]) Jfr. bilag 11, nr. 57, Godthaab sysselretsdom af $^{7}/_{2}$ 1949.

[3]) Oplyst under en samtale med formanden for Ghb. Kommuneråd oktober 1949.

[4]) Til belysning af dette sidste forhold kan nævnes, at jeg under mit ophold i Godthaab kom ud for, at en af handelens arbejdere, som havde til opgave at hente vand og brændsel samt passe fyret i det hus, hvor jeg boede, tilegnede sig en del varer, som jeg havde modtaget fra Danmark. Jeg opdagede ham på fersk gerning, og da han iøvrigt mistænktes for forskellige tyverier, drøftede jeg sagen under hånden med den stedlige kommunerådsformand. Han mente ikke, at der var nogen grund til at rejse sag, hvis man blot kunne bevæge sigtede til at rejse tilbage til den lille plads, hvor hans familie boede, og hvor han tidligere havde ernæret sig ved fiskeri. Vi talte derefter med ham om spørgsmålet, hvorefter han vendte tilbage til sit hjemsted.

[5]) Nidviser omtales mange steder i litteraturen om det førkolonisatoriske Grønland og om eskimoområderne udenfor Grønland. Her skal blot henvises til Lars Dalager, Grønlandske Relationer indeholdende Grønlændernes Liv og Levnet. Deres Skikke og Vedtægter, Det Grønlandske Selskabs Skrifter II, København 1915,

gående ud på, at han var en uduelig fanger, at hans kone var gået fra ham o. l. Når udfordreren var færdig med sin vise, svarede den anden med en vise, hvori han på samme måde prøvede på at såre og krænke sin modpart. Under en sådan sangkamp var der altid mange mennesker tilstede, som under sangene gav deres bifald og mishag til kende på forskellig måde. Det hændte, at den som til sidst ikke mere formåede at replicere, og som derfor ansås for taber, ofte fandt sig så reduceret i sine fællers agtelse, at han valgte at forlade stedet.[1])

Udstødelsen af det lille samfund forefalder ejendommelig i betragtning af, at både gruppen og myndighederne, som ovenfor påvist, udviste den største tilbageholdenhed med hensyn til indskriden, der kunne medføre, at individet ville blive tvunget til at forlade gruppen. Inkonsekvensen er dog formentlig kun tilsyneladende. Frygten for anvendelsen af direktiver gående ud på udstødelse af samfundet har sin væsentligste grund i den udbredte indstilling, at man ikke kan undvære hinanden i den lille gruppe, hvor solidaritetsfølelsen er stærk, og hvor det nære samarbejde opfattes som en betingelse for gruppens fortsatte eksistens. Udsættes imidlertid gruppesammenholdet og dermed gruppens fortsatte eksistens for fare p. gr. af en konflikt mellem gruppemedlemmer, uden at den kan finde sin afslutning, kan dette medføre, at gruppemedlemmer og myndigheder ønsker, at den bringes til ophør selv på bekostning af, at den ene af parterne må forlade stedet.

De fra gruppen sendte normer kan i et vist omfang forklare myndighedernes idømmelse af forvisning. Der er grund til at antage, at de har modtaget disse normer, og at de har haft en væsentlig andel i dannelsen af indstillinger på at anvende forvisning. En afgørelse truffet af retten i Umanak $^{14}/_{9}$ 1948 kan tages som udtryk for, at oplevelsen af sådanne normer har haft denne betydning.[2]) Sagen vedrørte en 17-årig mand, som havde været uterlig overfor en 4-årig pige og dømtes til at opholde sig i Umanak i 6 mdr., »hvor han skulle være under kommunerådets opsyn og rette sig efter dets forskrifter«. Formanden for det stedlige kommuneråd har kommenterende udtalt, at »lige efter gerningen

---

p. 39 f., Kaj Birket-Smith, Eskimoerne, København 1927, p. 166 f. samt E. Adamson Hoebel, Lawways of the Primitive Eskimos, The Journal of Criminal Law and Criminology, vol. XXXI, no. 6, 1941, p. 677 ff.

[1]) Birket-Smith l. c. anfører p. 166 f. »Det gjaldt om for enhver pris at gøre modstanderen latterlig og en vel turneret nidvise kunde for lange tider gøre det af med en mands position«. Jfr. også Fridtjof Nansen, Eskimoliv, p. 160 »Det kan synes os at være en vel lempelig maade at straffe paa, men for dette folk, med deres udprægede æresfølelse, var den tilstrækkelig, thi det værste, som kan times en grønlænder, er at bli gjort latterlig eller led ud af sine medborgere, og det har endog hændt, at enkelte har maattet gaa i landflygtighed paa grund af nederlag ved en trommedans«.

[2]) Jfr. bilag 11, nr. 52.

kunne folk ikke lide ham«, men at de nu kan »igen efter afsoningen«.[1]) Det var et medlem af befolkningsgruppen, den lille piges far, der anmeldte forholdet og dermed satte sagen igang.

På linie hermed ligger en afgørelse truffet af retten i Julianehaab $^{13}/_{5}$ 1941, hvorved en 18-årig mand, som havde haft uterligt forhold til en 3-årig og to 6-årige piger og havde påført dem gonorrhoe, blev idømt bl. a. forvisning fra hjemstedet.[2]) Det fremgår ikke af sagen, hvad der bevægede retten til at anvende forvisning, men under en samtale med det samlede kommuneråd, som efter anmeldelse fra børnenes mødre havde sendt sagen til retten, blev det oplyst, at befolkningen på domfældtes hjemsted, hvor delikterne var begået »ikke var glad for hans opførsel lige efter, at handlingerne var begået«.[3])

Forvisningsdommene kan i hvert fald i et vist omfang forklares ved, at myndighederne har været indstillet på at anvende forvisning, fordi de har oplevet normer gående ud herpå fra befolkningsgruppen. Det kan derimod ikke antages, at myndighederne fra administrationen har modtaget normer, som tilskynder i samme retning. Ingen af udkastene til straffebestemmelser for Grønland indeholdt forskrifter om anvendelse af forvisning. I udkastet af 1914 kom tværtimod en vis afstandtagen herfra til udtryk. Det hedder således i bemærkningerne til udkastets § 30, at man i enkelte tilfælde, navnlig i de senere år, har anvendt tvangsforflyttelse fra en boplads som straf en fremgangsmåde, som forekommer . . . mindre heldig. Dels vil den ikke være gennemførlig i mange tilfælde, dels kan det være tvivlsomt, om en sådan forvisning altid vil blive opfattet som straf, og endelig burde beboerne på en plads kunne nedlægge protest imod, at de individer, som har gjort sig skyldige i en forbrydelse andetsteds, uden videre forflyttes til deres lille samfund.[4])

Retsmyndighederne kan således ikke antages at have oplevet nogen tilskyndelse til at anvende forvisning fra lovgivningsmagt, administration eller dansk retlig ideologi. Forvisning har derimod været anvendt i de grønlandske samfund allerede før kolonisationen. Anvendelsen af

---

[1]) Oplyst under en samtale den $^{31}/_{7}$ 1949 med formanden for kommunerådet i Umanak.

[2]) Jfr. bilag 11, nr. 19.

[3]) Kommunerådsmødet fandt sted september 1949.

[4]) Jfr. den juridiske ekspeditions betænkning af 6. sept. 1950, bd. 6, pag. 78, hvor Sydgrønlands landsfogeds syn på forvisning, således som det kommer til udtryk i den ovenfor p. 136 i note 1 omtalte skrivelse, gøres til genstand for omtale. Det hedder, »at denne foranstaltning efterhånden kun er meget lidt anvendelig, idet det som regel er meget vanskeligt at finde personer, der vil modtage sådanne fanger i pleje. Han finder i det hele taget, at det vil være vanskeligt at etablere tilsyn med personer, som afsoner straf i frihed. Yderligere anfører han, at personer, som forvises til mindre pladser, ofte ganske terroriserer befolkningen på disse steder«.

forvisning kan således — modsat anvendelsen af direktiver om indespærring — forklares gennem antagelsen om, at myndighederne har modtaget normer gående ud herpå fra befolkningen. I forhold til disse normer har den mulige oplevelse af fra administrationen sendte modgående normer ikke haft nogen magt.

Medens udstødelsen i det gamle Grønland kunne være særdeles alvorlig for den udstødte, fordi han som regel ikke ville kunne klare sig udenfor sin gruppe, er forvisning idag overhovedet ikke forbundet med nogen helbreds- eller livsfare for den pågældende.

Der er forekommet tilfælde, hvor myndighederne har valgt forvisning, selvom deliktet kun ansås for ubetydeligt. Således dømte Julianehaab sysselret 1947 en kvinde, som trods forbud herimod havde været om bord på et dansk skib til forvisning på ubestemt tid til en lille boplads, hvor hun skulle anbringes hos en »velanset husherre«.[1]) Rettens begrundelse for denne afgørelse af sagen, som også var behandlet af det lokale kommuneråd, var, at den pågældende kvinde tidligere havde haft 5 sager ved råd og retter vedrørende udbredelse af kønssygdom, tyverier og ulovlige besøg på fremmede skibe, ligesom hun overhovedet fandtes at have en dårlig vandel. Samme betragtninger synes at ligge bag en afgørelse truffet af kommunerådet i samme by $^{12}/_{7}$ 1948, hvor det bestemtes, at en kvinde, som »gik med søfolk« om natten og var »ulydig« overfor nattevagten, skulle rejse tilbage til sit hjemsted.[2])

Når myndighederne i disse tilfælde har anvendt så vidtgående indgreb i anledning af delikter, som ansås for bagatelkrænkelser, kan det formentlig ikke blot forklares ved, at forvisning ikke hindrede domfældte i et normalt socialt liv, men også ved, at de personer, hvorom det drejede sig, i almindelighed ansås for besværlige at have i den pågældende gruppe.[3]) De 2 sager fra Julianehaab blev rejst af en myndighed med nær tilknytning til den lokale befolkning, nemlig nattevagten, og begge sager indbragtes for retten af det lokale råd.

Det bør i denne forbindelse erindres, hvad der tidligere er udtalt om baggrunden for den grønlandske politibetjents oplevelse og vurdering af stedlige kvinders kontakt med fremmede. Det er sandsynligt, at forvisningerne kan betragtes som udslag af myndighedernes af lokale grupper støttede indstilling på at fjerne kvinder af den omhandlede type fra et miljø, hvori de til stadighed ville have mulighed for at kontakte fremmede søfolk til irritation ikke mindst for den lokale mandlige befolkning.

---

[1]) Jfr. bilag 11, nr. 45, Julianehaab sysselretsdom af $^{29}/_{5}$ 1947.

[2]) Jfr. bilag 11, nr. 49.

[3]) Gruppens og dermed til en vis grad også myndighedernes solidaritet med »domfældte« i sidstnævnte sag har formentlig været relativt svag, fordi hun kun havde en mindre fast tilknytning til gruppen.

Forsåvidt kan også disse afgørelser forklares ved, at oplevede gruppenormer har skabt indstillinger hos myndighederne gående ud på, at personer, som skader eller er til gene for gruppefællesskabet, skal udstødes af gruppen. Dette kom også til udtryk i den ovenfor omhandlede sag fra Kravlshavn, hvor rådet indstillede til sysselmanden, at en person, som havde anmeldt, at 2 af hans fæller havde begået tyveri, skulle fjernes fra stedet udfra den betragtning, at han var en fare for gruppens solidaritet, idet hans adfærd kunne have medført, at gruppen havde mistet to værdifulde medlemmer.

Det har ikke været målet at redegøre for forskellige typer af forvisning, men alene at prøve det i kap. II opstillede begrebssystem til forklaring af myndighedernes benyttelse af forvisning. Det fremgår af de givne eksempler, at myndighedernes anvendelse af den omhandlede direktivtype kan forklares ved, at de har oplevet gruppenormer gående ud på, at de skulle fjerne sådanne personer fra gruppen, som var farlige eller besværlige for gruppens solidaritet. Samtidig med, at de har oplevet sådanne normer fra de lokale gruppers side, synes de at have oplevet en vis »dansk« modstand mod anvendelsen af forvisning. Der har ingen forskrifter været for anvendelse af forvisning og i et enkelt tilfælde er administrationens betænkeligheder ved anvendelsen af direktivtypen kommet klart til udtryk. Ikke desto mindre må myndighederne antages at have været indstillet på at anvende forvisning.

Det bør i denne forbindelse nævnes, at myndighedernes indstillinger på dette område har været så faste, at lovgivningsmagten trods betænkelighederne fra dansk side har indført regler om forvisning i kriminalloven, som i det væsentlige bygger på kendskabet til myndighedernes adfærd og indstillinger i Grønland.[1]) Betænkelighederne har ikke blot været af retsideologisk karakter, men også været baseret på erkendelsen af, at forvisning bliver vanskeligere og vanskeligere at praktisere, efterhånden som delikternes antal vokser, og der kommer flere og flere mennesker til Grønland.

C. Sammenfatning.

Den foretagne operation giver anledning til om retsmyndighedernes direktiver at opstille nedenstående sætninger:

---

[1]) Jfr. min artikel i Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab 3. hefte, 1954, p. 262 f., hvor det udtales: »Kriminalloven er ikke noget forsøg på at give *den grønlandske befolknings retsopfattelse* et formaliseret udtryk. Det grundlag, hvorpå loven er bygget op, omfatter ikke undersøgelser af samfundsmedlemmernes adfærd og indstillinger. Den er alene opbygget på systematiske iagttagelser af *konkrete retsreaktioner* og på oplysninger om den *geografiske og sociale baggrund for de trufne afgørelser*. Loven er således et *forsøg på at give retsmyndighedernes adfærdsmønster udtryk i retlige termini.*«

a. Der består en sammenhæng mellem retsmyndighedens vurderinger og direktiver dels således, at svag eller usikker vurdering kan medføre, at myndigheden undlader direktiv, dels således, at den kan medføre, at myndigheden anvender et direktiv af mindre indgribende karakter.

b. Når retsmyndigheden fra forskellige normsendere modtager modstridende direktivnormer, synes normer, som modtages fra de lokale grupper, hvori myndigheden virker, at have størst indflydelse, hvilket i første række skyldes fælles geografiske og materielle livsbetingelser, men også ønske om prestige i gruppen og dennes kontrol over myndigheden.

c. Jo mere en gruppe har karakter af primær gruppe, des mere vil retsmyndighedens direktiver være individualiseret med det konkrete individ og den konkrete situation for øje.

4. Retsmyndighedens autoritetsudtryk.

I kapitel II opstilledes den hypotese, at retsmyndigheden iagttager og vurderer andre, samt aktivt orienterer sig i forhold til dem på en særlig autoritativ måde. Hypotesen går ud på, at myndigheden oplever sociale normer, som tilskynder den til at optræde magtfuldt og objektivt. Hypotesens væsentlige grundlag er iagttagelsen af forskellige af myndighederne benyttede udtryk, som hverken kan henføres under påstande, vurderinger eller direktiver.

Disse *autoritetsudtryk* dannede baggrunden for opstillelsen af hypotesen om, at de er udslag af særlige normoplevelser eller derigennem skabte indstillinger hos myndigheden. Myndigheden er med andre ord indstillet på at optræde på de beskrevne måder, fordi den oplever, at man venter og kræver det af den, når den virker som myndighed.

Autoritetsudtrykkene består dels af anvendelsen af visse *ydre symboler*, dels af anvendelsen af særlige *sproglige udtryksformer*, hvorunder selvstændigt skal fremhæves, at myndigheden i vidt omfang *henviser til af andre formulerede regler eller principper og i det hele ofte anvender en argumentation for sin adfærd, som gruppens medlemmer ellers ikke benytter.*

Retsmyndighedens opfattelse af rollens autoritet kommer ikke blot frem i disse udtryk, men viser sig også i sager, der vedrører personers krænkelser af myndighedspersoner. I det følgende vil der først blive gjort rede for nogle sager af denne type og de slutninger, der deraf kan drages, hvorefter de forskellige autoritetsudtryk vil blive søgt belyst ved hjælp af de i kap. II opstillede begreber og hypoteser vedrørende retsmyndighedens autoritetsudtryk.

A. Krænkelse af myndighed som særligt delikt.

Retten i Julianehaab behandlede i 1938 en sag vedrørende en person, som havde begået vold mod et medlem af det lokale kommuneråd.[1])

Det fremhæves i sagen, at krænkelsen var begået mod medlemmet »trods han havde kasket på«. I en af Upernavik kommuneråd 1942 behandlet sag gav rådet en person advarsel, fordi han havde »udtalt sig mod kommunerådet«,[2]) og i en kommunerådssag fra Nanortalik 1940 vedrørende en person, som havde fremsat fornærmende ord mod en anden, hedder det om den krænkede, at han havde været formand i kommunerådet.[3]) Fornærmelserne angik forhold, som han havde udført i sin egenskab af kommunerådsformand.

Endelig skal nævnes en sag, behandlet af kommunerådet i Jakobshavn i 1948, hvor rådet alvorligt irettesatte en person, som i en privat skrivelse havde optrådt i rådets navn, og hvor det udtales, at »rådet aldrig tidligere havde oplevet noget lignende blandt Jakobshavns befolkning.«[4])

Af de citerede afgørelser fremgår, at myndighederne tillagde det en særlig betydning, at den krænkede var retsmyndighed. I det ene tilfælde tillagdes det betydning, at den krænkede bar den kasket, som alene kommunerådsmedlemmer havde ret til at bære, og i de andre tilfælde tillagdes det betydning, at krænkelserne var begået mod personer, som var eller havde været medlemmer af kommunerådet.

Der er næppe tvivl om, at de pågældende sager kan tages som udtryk for en særlig opfattelse hos myndighederne af deres egen sociale rolle. Det er imidlertid ikke alene rollen som råds- og retsmedlemmer, som de grønlandske råd og retter tillægger denne særlige betydning. Det udtales således i en sag behandlet af Upernavik sysselret i 1942, at det betragtes som en skærpende omstændighed, at tiltalte havde forset sig mod en lærer under undervisningen og i elevernes påsyn, idet handlingen ansås egnet til at nedbryde elevernes respekt for deres lærer.[5]) Det hedder endvidere i sager vedrørende vold mod en assistent under den grønlandske handel og mod udstedsbestyrere, at krænkelsen er begået mod »tjenestemand i funktion«. Dommene viser således, at myndighederne oplever og vurderer visse sociale roller, hvoriblandt deres egen på en særlig måde. Det er oplevelsen og vurderingen af myndighedens egen rolle, som i det følgende skal gøres til genstand for en nærmere undersøgelse og belyses ved hjælp af de begreber og hypoteser, som opstilledes i kap. II. For nærmere at få et indblik i, hvad denne særlige

[1]) Jfr. den juridiske ekspeditions betænkning bd. 5, p. 9.
[2]) Jfr. bilag 11, nr. 24.
[3]) Jfr. bilag 11, nr. 8, Nanortalik kommunerådsafg. $^{11}/_{4}$ 1940.
[4]) Jfr. bilag 11, nr. 7, Jakobshavn kommunerådsafg. $^{5}/_{1}$ 1940.
[5]) Jfr. bilag 11, nr. 22, Upernavik sysselretsdom af $^{5}/_{1}$ 1942.

oplevelse og vurdering indebærer, er det nødvendigt at iagttage de forskellige typer af udtryk for autoritet, som retsmyndighederne betjente sig af, når de var i aktivitet.

B. Særlige krav til myndighedspersoners opførsel.

At myndigheden oplever sin sociale rolle som forpligtende i opførselsmæssig henseende, kommer ikke blot frem i retssager mod personer, som på den ene eller den anden måde har krænket en myndighedsperson. Det viser sig også i de krav, som myndighederne oplevede som rettet til sig. Disse oplevelser er undertiden kommet til udtryk i kommunerådenes protokoller i tilfælde, hvor et kommunerådsmedlem havde begået en handling, som de øvrige medlemmer fandt etisk lastværdig eller ligefrem betragtede som delikt.

Til belysning heraf kan nævnes et protokollat af $^{21}/_{3}$ 1935 fra kommunerådet i Kangeq. Det hedder i protokollatet, at »i anledning af, at medlem og næstformand NN skal have et barn udenfor ægteskab, vil rådet udtale følgende: dette kan af befolkningen findes forargeligt og være anledning til medlemmets udtræden af rådet. Denne indstilling kan rådet delvis tiltræde, når man ser folks syn på rådets arbejde i samfundet . . .« (Jfr. bilag 7).

Det fremgår af det citerede protokollat, at rådet begrunder sit standpunkt ved at henvise til, hvad folk i det pågældende samfund forventer og kræver af et kommunerådsmedlem. Den modtagne sociale norm vedrørende rådsmedlemmers opførsel kommer tydeligt til udtryk i protokollatet. I hvilken grad flere eller færre personer i det pågældende samfund virkelig har stillet sådanne krav og haft forventninger, skal der ikke tages stilling til her. Det afgørende er, hvad rådsmedlemmerne oplever. Protokollatet kan forklares som udtryk for en indstilling hos rådsmedlemmerne gående ud på, at de skal opføre sig på en sådan måde, at samfundsmedlemmerne har respekt for dem.

I et protokollat af $^{15}/_{7}$ 1947 fra samme kommuneråd hedder det, at rådet »beklager, at det er konstateret, at kommunerådsformanden har gonorrhoe, og at han endog mistænkes for at have smittet en kvinde, som han havde voldtaget i fuldskab. De 2 medlemmer mener derfor ikke, at han kan blive ved at være medlem af rådet.« (Jfr. bilag 7).

I en skrivelse fra rådet til landsfogden udtales det, at rådet har drøftet kommunerådsformandens forhold, og at der er enighed om, at han må fratræde, »fordi han led af gonorrhoe til trods for, at han er gift. Andre, der har lidt af denne sygdom, har jo måttet udtræde af rådet, og vi mener også, at han, som der står i anordningen, har handlet i modstrid med befolkningens mening, og endelig . . . et kommunerådsmedlem bør være et eksempel til efterfølgelse, navnlig for ungdommen på stedet«. (Jfr. bilag 7).

Også i dette protokollat kommer en oplevelse af folks forventninger og krav til kommunerådsmedlemmer til udtryk. Det hedder, at kommunerådsformanden har handlet i modstrid med befolkningens mening, samt at et medlem bør være et eksempel til efterfølgelse. Protokollatet kan forklares som rådsmedlemmernes oplevelse af visse opførselsnormer og de derigennem skabte indstillinger gående ud på, at en myndighedsperson skal optræde mere udadleligt end de øvrige borgere, for hvem han bør være et eksempel.

C. Myndighedens udtryk for magt og objektivitet.

Myndighedens oplevelse af, at den har en særlig *magtposition* i forhold til gruppens øvrige medlemmer kommer sjældent direkte til udtryk i dens udtalelser. Der kan dog henvises til den i bilag 3 gengivne udskrift af politirapporter fra Sukkertoppen, hvor betjenten i sine bemærkninger til rapporterne udtaler, at »politiet har lov til at anvende vold, slag med knippel overfor danskere og grønlændere. Da det ingen særlig instruks har, nærer det betænkelighed ved at trænge ind i huse med magt«.

Også gennem andre udtalelser kommer det til udtryk, at myndighederne anser sig for beføjet til at optræde med magt i forhold til de øvrige medlemmer af gruppen. Der henvises til de i bilag 9 gengivne interviews med kommunerådsmedlemmer vedrørende grundlaget for deres adgang til at straffe folk. I de fleste tilfælde henviste rådsmedlemmerne til *vedtægter eller andre regler*, som i en del af tilfældene slet ikke eksisterede.[1])

I et interview med formanden for rådet i Sdr. Upernavik hedder det, at kommunens vedtægter indeholder bestemmelser om straf og videre, at det ganske vist ikke direkte står nogetsteds, at en gammel mand, således som det netop var forekommet, ikke måtte have samleje med en ung pige, men at rådet havde skredet ind mod den pågældende mand, idet det handlede »til en vis grad med støtte i bestemmelsen om uægte børn«.[2]) Det er imidlertid ikke muligt i indenrigsministeriets regulativ af 15. marts 1929 om børn født udenfor ægteskab i Grønland at finde en sådan støtte.

Når kommunerådsformanden i dette tilfælde ligesom kommunerådet i Ikamiut henviste til ikke eksisterende regler, kan det derimod muligvis tages som udtryk for, at de var indstillet på at argumentere for eller at begrunde deres adfærd på en særlig måde som ellers ikke benyttedes af folk i de pågældende samfund.

[1]) Det hedder således i et protokollat af $^{16}/_{9}$ 1935 fra Ikamiut kommuneråd, at der er protesteret mod motorbådssejlads i visse farvande »under henvisning til reglement«, hvilket imidlertid ikke eksisterede.

[2]) Udtalt under en samtale den $^{24}/_{7}$ 1949 i Sdr. Upernavik. Jfr. bilag 9.

Spørgsmålet er, hvorledes disse regelhenvisninger kan forklares. Til belysning heraf skal gengives en udtalelse fra kommunerådsformanden i Niaqornarssuk kommune, om at hjemmel til at skride ind mod folk, der begår delikter, findes i kommunerådsvedtægterne, men »mange af rådsmedlemmerne kender ikke vedtægterne, de beder om dem, men får dem ikke«.[1]) Det synes også af de øvrige refererede udtalelser af rådsmedlemmer at fremgå, at der hos myndighederne var en tendens til at begrunde adfærd ved henvisning til vedtægter, udkast eller andre forskrifter.[2]) Da rådsmedlemmerne imidlertid i de fleste tilfælde ikke kunne finde nogen vejledning i skrevne regler, idet sådanne som tidligere nævnt kun fandtes i meget begrænset omfang vedrørende de forhold, hvortil rådsmedlemmerne skulle tage stilling, kan henvisningen til og argumentationen ved hjælp af regler antagelig forklares ved rådsmedlemmernes ønske om ikke at begrunde deres adfærd subjektivt med påberåbelse af deres egne synspunkter, men objektivt ved at henvise til fænomener, som lå udenfor deres egen rådighedssfære. Man kan med andre ord forklare regelhenvisningerne som udtryk for myndighedernes indstilling på at optræde på en upersonlig eller objektiv måde i forhold til borgerne.

I de gennem interviews indhentede udtalelser fra sysselmændene gives der ikke i samme omfang udtryk for indstillingen på at påberåbe sig skrevne regler.[3]) I flere tilfælde kan myndighedernes omtale af skrevne regler formentlig også tages som udtryk for en trang til at få vejledning eller støtte i regler. Dette kommer frem f. eks. i et protokollat af $^{15}/_{4}$ 1947 fra Agto kommuneråd, hvori det hedder, at »rådet ønsker regler, uden hvilke det mangler de rigtige vejledninger under arbejdet«.

Både gennem sagerne mod folk, som har krænket en myndighed, og gennem protokollaterne vedrørende kommunerådsmedlemmer, som har opført sig på en måde, som ikke stemte med oplevede sociale normer samt ved de gengivne interviews, lægges det for dagen, at myndighederne oplevede sig som værende i en position, hvor man skal have respekt for dem, ligesom de oplevede, at folk faktisk krævede og forventede en vis uangribelig opførsel fra deres side. Dertil kommer, at de synes at have tillagt det en ikke uvæsentlig betydning at kunne argumentere ved at henvise til fænomener, som lå udenfor deres egen personlige sfære. Endelig kom det i et enkelt tilfælde direkte til udtryk, at myndigheden oplevede sig som værende i en situation, hvor den var beføjet til at anvende magt.

---

[1]) Udtalt under en samtale den $^{12}/_{6}$ 1949 i Egedesminde. Jfr. bilag 9.

[2]) Jfr. bilag 9.

[3]) Jfr. bilag 9. Dette kan måske forklares ved, at sysselmandens stilling på så mange andre måder var omgivet med stor autoritet i forhold til befolkningen. Som tidligere anført var han som altovervejende hovedregel tillige udsendt dansk tjenestemand.

a. Myndighedens anvendelse af fysiske symboler.

Iagttog man myndighederne i de grønlandske samfund, var det iøjnefaldende, at de, når de var i aktivitet, anvendte en vis ydre symbolik, som adskilte dem fra samfundets øvrige medlemmer. Man kunne for det første iagttage lokaler, hvor råd og retter holdt til, når de behandlede sager. I tiden 1938—48 måtte myndighederne affinde sig med relativt primitivt indrettede rum, der også havde anden benyttelse, når de holdt deres møder med henblik på behandling af sager. Efterhånden, og navnlig efter omorganiseringen af retsplejen i 1951, kom myndighedernes ønske om indretningen af egentlige retssale i stigende grad til udtryk. Der blev lagt vægt på, at retssalene indrettedes således, at det gav folk indtryk af en særlig rettens værdighed. Eksempelvis har den i 1951 etablerede landsret overfor Statsministeriet fremsat ønsker vedrørende retssalenes indretning. Der er bl. a. lagt vægt på, at der findes dommerskranke, hvorved dommerne placeres i et — fysisk — højere niveau end de øvrige personer, som måtte være til stede under en sags behandling. Ikke blot med hensyn til indretningen af de bygninger eller rum, hvori myndighederne har deres virksomhed, men også med hensyn til myndighedernes beklædning kan de adskilles fra samfundets øvrige medlemmer. For så vidt angår de grønlandske kommuneråd, var det hovedreglen, at de, når de trådte i aktivitet, var iført hvid anorak og kasket. De tidligere omtalte politibetjente var iført uniform og forsynet med knippel, når de var i tjeneste, og landsrettens formand er ligesom landsretternes medlemmer i det øvrige Danmark iført en dommerkappe, når han beklæder retten.

Ikke blot hvad angår de nævnte symboler, men også med hensyn til de pågældendes hele personlige optræden, har det været let at iagttage en forskel mellem myndighederne og andre samfundsmedlemmer. Myndighederne førte sig, når de var i funktion, med en vis værdighed og krævede andres respekt. Dette er kommet klart frem under dommernes ledelse af retsmøder. De i retten tilstedeværende skulle tale på en høflig måde, måtte ikke have hænderne i lommen, ikke ryge osv. osv.[1])

b. Myndighedernes anvendelse af et særligt sprog.

En sammenligning mellem myndighedssproget og dagligdagens sprog kunne gennemføres ved indholdsanalytiske metoder. Disse tids- og arbejdsmæssigt krævende metoder er ikke taget i anvendelse i denne sammenhæng udfra den antagelse, at de derved opnåede resultater næppe

[1]) Alle disse fænomener var let iagttagelige, men har for så vidt et subjektivt præg, som de er vanskelige at gengive dokumentarisk, medmindre man anvender en eller anden form for billedgengivelse. Mere egnet til dokumentation af myndighedernes autoritative opførsel er det navnlig i retsprotokollerne gengivne sprog, se herom afsnit b.

ville stå i rimeligt forhold til arbejdet.[1]) Her vil alene visse grove, let iagttagelige karakteristika ved myndighedernes sprog blive fremdraget, i hvilken forbindelse det erindres, at det i denne sammenhæng er myndighedernes autoritetsudtryk, som har interesse.[2])

Bortset fra retternes formuleringer af de af dem afsagte domme, hvori eksempelvis indeholdes højtidelige udtryk som »Thi kendes for ret«, synes myndighedssprogets særpræg i højeste grad at vise sig i de anvendte argumentationstyper.

Det vigtigste karakteristikum i denne sammenhæng er den tidligere omtalte tendens hos myndighederne til at begrunde eller argumentere for deres adfærd med henvisning til forskrifter eller direktiver, som de ikke selv havde udstedt. Det er ovenfor omtalt, at myndighederne ofte henviser til fiktive normer. Der forekommer endvidere en række sysselretsafgørelser, som henviser til de midlertidige bestemmelser af 1871 samt til udkast til straffebestemmelser af 1929, i hvilken forbindelse det må erindres, at de midlertidige bestemmelser udfra et retligt dogmatisk synspunkt, der deltes såvel af ministeriet som af juridiske myndigheder i Grønland, ikke havde gyldighed i perioden 1938—48, ligesom heller ikke det omhandlede udkast var sat i kraft. Som ovenfor omtalt fandtes i nævnte periode kun i begrænset omfang forskrifter, som myndighederne kunne gøre sig bekendt med, og langt den største del af deres afgørelser indeholdt da heller ikke regelhenvisninger. Når der imidlertid findes en del afgørelser, som anvender denne form for argumentation, kan det forklares som udtryk for myndighedernes indstilling på at optræde objektivt i det konkrete tilfælde.[3]) Når der her navnlig er fremdraget eksempler på regelhenvisninger i tilfælde, hvor de påberåbte regler ikke

---

[1]) Indholdsanalysen omtales udførligt i B. Berelson, Content Analysis in Communication Research, Glencoe, 1952 og anvendes af Harold D. Lasswell, The Analysis of Political Behaviour, London 1948 (3. udg. 1951), p. 300 ff. Om metoden se også John Madge, The Tools of Social Science, London 1953, p. 112—116 samt Leon Festinger and Daniel Katz. Research Methods in the Behavioral Sciences, London 1954, særlig p. 424—434.

[2]) Medens dansk som altovervejende hovedregel var retssprog i sysselretterne, talte man i almindelighed grønlandsk i kommunerådene.

[3]) Som konstitueret landsdommer i Grønland har jeg erfaret i hvor høj grad man er tilbøjelig til at benytte regelargumentation overfor en sags part, når man ønsker at gøre ham forståeligt, at det ikke er ens personlige krav til ham, hvorom der er tale, men krav fra »samfundet«, som i lige grad gælder for alle samfundsmedlemmerne. Det er min personlige erfaring som dommer i Grønland, at man har den opfattelse, at en sags part lettere accepterer en for ham ubehagelig afgørelse, når man bibringer ham den opfattelse, at »sådan er reglerne«. Denne gennem selviagttagelse fremkomne erfaring bestyrkes af de tidligere omtalte oplysninger meddelt af kommunerådet i Kapisigdlit om, at rådet havde benyttet De Ti Bud i flere tilfælde, når de afgjorde foreliggende sager, fordi det regnede med, at alle samfundsmedlemmerne kendte disse bud fra deres skolegang og havde respekt for dem.

efter dansk retsopfattelse havde formel gyldighed, er det fordi disse tilfælde er særligt egnede til at belyse myndighedernes behov for at kunne påberåbe sig regler.

Der synes at bestå en nærmere sammenhæng mellem myndighedernes autoritetsudtryk og deres øvrige adfærd. Dette vil blive omtalt nedenfor. Her skal det blot fremhæves, at det under visse omstændigheder kan være vanskeligt at adskille autoritetsindstillinger og direktivindstillinger, når man in concreto vil forklare myndighedsadfærd. Når således sysselmanden i Egedesminde som tidligere omhandlet (i afsnit 3. A. a.) i 1944 pludselig skred ind mod en række personer, som under skibslastning og -losning havde tilegnet sig forskellige ting, angaves grunden at være, at man nu ønskede at »statuere et eksempel«. Denne pludselige aktivitet fra sysselmandens og sysselrettens side kan måske tages som udtryk for, at man har næret frygt for, at manglende aktivitet fra retsmyndighedernes side ville kunne svække folks respekt for retsmyndighederne. Dette synspunkt, at manglende aktivitet fra myndighedens side af denne selv kan opfattes som egnet til at forringe dens autoritet i forhold til gruppen, kommer til udtryk i den tidligere omtalte korrespondance mellem sysselretten i Umanak og landsfogden i Nordgrønland i anledning af, at sysselretten havde dømt en mand for tyveri trods hans benægtelse, hvilket gav anledning til, at landsfogden under henvisning til, at der forelå visse processuelle fejl fra sysselrettens side tilbageviste sagen til retten til ny behandling.[1])

Efter dansk procesretlig opfattelse var domfældelsen sket på et utilstrækkeligt bevismæssigt grundlag. Det tilkom imidlertid ifølge den dagældende grønlandske retspleje ikke landsfogden at tage stilling til dette spørgsmål, men alene til, hvorvidt retten havde overholdt visse formelle forskrifter vedrørende sagens behandling.

Overfor landsfogedens krav om sagens fornyede behandling med fuld overholdelse af retsplejemæssige forskrifter, protesterede den samlede sysselret i telegrammer, hvori det bl. a. hedder, at samtlige retsmedlemmer anmoder om at blive »fritaget for deltagelse« i sagens fornyede behandling, og hvor det videre udtales, at »sagens omstødelse findes nedsættende for rettens værdighed og derfor meget må beklages«. Endelig hedder det i et af telegrammerne, at den af landsfogden krævede fremgangsmåde »befrygtes nedbrydende respekten for retten«.[2])

De citerede udtalelser fra retsmedlemmernes side kan tages som udtryk for, at de har opfattet den hindring, der blev lagt for deres

---

[1]) Jfr. bilag 11, nr. 53 og 56 og ovenfor afsnit 1. B.

[2]) Jfr. bilag 11, nr. 56, Umanak sysselrets domme af $^{24}/_{9}$ og $^{27}/_{11}$ 1948.

aktivitet som en krænkelse af deres autoritet, idet respekten for dem ville nedbrydes, når de af dem givne direktiver omstødtes.[1])

c. Om myndighedens oplevelse af kontrasterende autoritetsnormer.

På grundlag af det foreliggende materiale er det kun i begrænset omfang muligt at vide, efter hvilke kriterier myndigheden vælger det ene eller det andet autoritetsudtryk. Der er imidlertid næppe tvivl om, at den fra forskellige grupper modtager forskellige sociale normer vedrørende anvendelsen af autoritetsudtryk. Den grønlandske landsret[2]) synes i særlig grad at være udsat for konflikter mellem autoritetsnormer. Dens domme formuleres i størst mulig overensstemmelse med danske domstoles afgørelser. Iøvrigt er det vanskeligt fuldstændigt at overholde de normer, som vedrører retsmedlemmernes opførsel i danske domstole. Dommerne oplever formentlig en forventning fra den lokale befolknings side i retning af en mindre formel optræden, end man sædvanligvis ser i danske domstole, dels på grund af de ydre forhold, derunder retslokalets »primitivitet«, dels under hensyn til, at dommerne i deres færden udenfor domstolen i det store og hele deler lige kår med gruppens medlemmer, som de på mange forskellige punkter vil være i berøring med i stedets daglige liv, ikke mindst under hensyn til, at alle dommere med undtagelse af landsdommeren har almindelige borgerlige erhverv ved siden af dommerhvervet.

Forsåvidt angår myndigheder, som på grund af deres rekruttering eller af andre grunde havde en relativt nær tilknytning til den gruppe, hvori de virkede, synes det i det hele vanskeligt at iagttage autoritetsudtryk. I nogle tilfælde virkede myndigheden i primærgruppen, f. eks. rådsmedlemmet på et mindre udsted, uden at den tilsyneladende anvendte autoritetsudtryk. I de fleste tilfælde anvendtes dog en vis symbolik, som relativt hyppigere var af fysisk end af verbal karakter i de tilfælde, hvor det drejede sig om myndigheder med nær tilknytning til den lille gruppe (kommunerådskasketten).

I det øjeblik gruppesituationen forandrer karakter og der bliver spørgsmål om myndighedens adfærd i forhold til individer, som er fremmede i gruppen, vil myndigheden ofte ty til anvendelsen af fysiske symboler. Det er ovenfor nævnt, hvorledes politibetjenten i Sukkertoppen,

---

[1]) Det bør i denne forbindelse fremhæves, at situationen ikke blot kan forklares ved hypoteserne om myndighedens direktiv- og autoritetsindstilling, men også ved hypotesen om dens iagttageindstillinger, idet hele sagen i realiteten drejede sig om, hvorvidt beviserne var blevet rigtig bedømt. Der henvises herom til det under afsnit 1 anførte.

[2]) Etableret ved lov nr. 271 af 14. juni 1951 om rettens pleje i Grønland.

når han gik i tjeneste, fordi der kom et fremmed skib i havnen, straks iførte sig sin uniform. Det kan også nævnes, at kommunerådsformanden på udstedet Augpilagtoq (Nanortalik), da nogle fremmede søfolk i strid med derom gældende regler gik i land på stedet, straks iførte sig sin hvide anorak og kasket, hvorefter han henvendte sig til de pågældende.[1])

Når myndighederne i disse tilfælde anvendte den fysiske symbolik fremfor den verbale, skyldes det utvivlsomt, at den mere umiddelbart er anskuelig end eksempelvis regelargumentation. I en konkret opstået situation, hvis nærmere beskaffenhed man ikke ganske kan overse, føles det mere trygt at benytte symboler, som man går ud fra enhver vil kunne forstå betydningen af, fremfor at fæste lid til en argumentation, som allerede på grund af sproglige vanskeligheder på forhånd må befrygtes at vise sig virkningsløs.[2])

For myndigheder, der som sysselmændene og landsfogderne i større eller mindre grad havde fået kendskab til argumentationsteknik, syntes det indlysende, at de i relativt højere grad benyttede sig af verbale symboler som autoritetsudtryk. Også for disse myndigheders vedkommende, f. eks. sysselmændene, gjaldt det imidlertid, at de benyttede sig af fysiske symboler i forhold til individer, som ikke var kendt i gruppen, f. eks. fremmede søfolk.[3])

Der må således antages at bestå en sammenhæng mellem myndighedernes valg af autoritetsudtryk og de gruppesituationer, som de i det konkrete tilfælde befinder sig i. Myndighedspersonen, der virker i den lille, relativt isolerede gruppe, hvor alle kender hinanden, oplever kun i meget ringe grad forventninger rettet til sig gående ud på, at han skal betjene sig af autoritetsudtryk i form af det ene eller det andet symbol,

---

[1]) Jeg overværede episoden i Augpilagtoq (Nanortalik) den $^{7}/_{9}$ 1949.

[2]) At de myndigheder, hvorom der her er tale, tit kan have haft et behov for autoritetsudtryk af den ene eller den anden karakter, støttes af de oplysninger, som er meddelt af formanden for Julianehaab kommuneråd, hvoraf bl. a. fremgår, at han ofte fandt det overordentlig vanskeligt ikke mindst ved lejligheder, hvor mange unge mennesker var til stede, og hvor flere af dem havde nydt spiritus, at sætte sig i respekt overfor de pågældende. Det samme kom til udtryk hos en anden kommunerådsformand, som om sig selv udtalte, at han var for ung til at sætte sig i respekt i forhold til ældre mennesker på stedet. Jfr. bilag 9.

[3]) Det var således ganske sædvanligt i Godthaab i 1948, at den stedlige sysselmand, som i almindelighed ikke benyttede den til embedet hørende uniformskasket, iførte sig denne, når der var tale om at optræde ved lejligheder, hvor mange mennesker var til stede, samt når han optrådte overfor fremmede søfolk. Det samme gælder politifunktionærerne, som efter retsplejelovens gennemførelse virker i Grønland; i det daglige ser man dem aldrig iført uniform, men under ekstraordinære begivenheder, hvor eksempelvis mange er samlede, og når de optræder overfor individer eller grupper af individer, som er fremmede på stedet, ifører de sig rigspolitiets kasket eller hele uniformen.

når han er i virksomhed, formentlig fordi han med rette går ud fra, at alle på stedet kender hans sociale rolle.

Den myndighed, som samtidig tilhører en jurist- eller tjenestemandsgruppe, vil antagelig i større eller mindre omfang opleve — evt. fiktive — autoritetsnormer fra denne gruppe. Den dommer eller politimand, som har virket i det danske retsvæsen, vil ad forskellige veje have lært bestemte autoritetsudtryk, som den pågældende påregner, at man forventer af ham, at han benytter også når han er i virksomhed i grønlandske samfund. I de små samfund, hvor alle kender hinanden, og hvor f. eks. også dommeren kendes i sin egenskab af gruppemedlem, vil autoritetsudtryk, som »passer« naturligt ind i det større upersonlige samfund, af borgerne kunne findes »overdimensionerede« og unødvendige, bl. a. fordi der ikke er tradition for dem. Myndigheden vil ikke kunne undgå at opleve sådanne indstillinger hos borgerne gennem de mange og nuancerede udtryk for misbilligelse som gruppemedlemmerne benytter i forhold til hinanden.

D. Sammenfatning.

Myndighedens autoritetsudtryk betragtes fra den her anlagte synsvinkel som tilblevet på grundlag af indstillinger, der er skabt hos myndigheden gennem oplevede normer. Autoritetsudtrykkene er intimt forbundet med myndighedens øvrige ytringer, idet de indebærer, at myndighederne giver udtryk for iagttagelser, vurderinger og påvirkningsintentioner på en særlig autoritativ, objektiv måde.

Anvendelsen af de under II opstillede begreber og hypoteser på det grønlandske erfaringsmateriale giver anledning til formulering af nogle sætninger vedrørende myndighedens autoritetsudtryk.

a. Anvendelse af fysiske og verbale symboler kan nærmere forklares som udtryk for retsmyndighedens indstilling på at optræde overfor gruppemedlemmerne således, at disse ikke opfatter dens adfærd som udslag af myndighedens egen interesse, men som udslag af, at den varetager interesser, som er gruppens eller i hvert fald ligger udenfor dens egen private sfære.

b. Retsmyndigheden er i nogle tilfælde indstillet på ikke at skride ind overfor den, der har begået et delikt, medens den i andre tilfælde er indstillet på at anvende en særlig indgribende foranstaltning, alt efter om den oplever sin adfærd som egnet til at hemme eller fremme autoriteten overfor gruppens medlemmer.

c. Når retsmyndigheden fra forskellige grupper oplever modstridende autoritetsnormer, synes normer, som modtages fra den lokale gruppe, hvori myndigheden virker, at have størst indflydelse.

d. Myndigheden kan i så høj grad være indstillet på at henvise til regler, at den påberåber sig fiktive normer.

5. Afsluttende og sammenfattende bemærkninger om begrebssystemets anvendelse på empirisk materiale.

I de foregående 4 afsnit er de i kapitel II opstillede begreber og hypoteser blevet prøvet på et erfaringsmateriale indsamlet i grønlandske samfund. Den foretagne analyse angår fænomener, som i retsteorien plejer at blive henført under begreberne »retsanvendelse« eller »retshåndhævelse«.

Der har ikke været tale om noget forsøg på udtømmende at gøre op med samtlige fænomener, hvortil begrebet »ret« refererer. Formålet har alene været at opstille og afprøve et begrebssystem, som vedrører en enkelt gruppe af fænomener, der har interesseret den retlige teori. Mange andre fænomener, som retsvidenskaben traditionelt har beskæftiget sig med, er helt ladet uomtalt eller blot mere periferisk blevet berørt. Der har således ikke her været gjort noget forsøg på at opstille begreber og hypoteser, der særlig er egnet til beskrivelse af fænomener, som sædvanligvis henføres under begreberne »retsregel«, »retsfølelse«, »retsopfattelse« eller »retlig ideologi«. Opgaven har været at finde frem til et system, som egner sig til at beskrive og forklare den konkrete retlige adfærd.

Det har kort sagt været målet at finde udtryksmidler eller et sprog, som er hensigtsmæssigt, når man empirisk vil undersøge retsmyndigheders adfærd i et samfund eller en gruppe. Traditionelt har man, når man ville beskrive og forklare retsmyndighedernes adfærd indenfor det samfund, man selv tilhører, benyttet den retlige ideologi som tydningsskema, idet man har talt om, at retsmyndighederne »anvendte«, »fortolkede« eller »handlede i overensstemmelse med« visse retsregler eller retsprincipper, når de traf beslutninger eller afsagde domme. Som fremstillet i kapitel II har retsrealismen vendt sig imod den grundlæggende betragtning, at retsmyndighedernes adfærd var en anvendelse af på forhånd givne retsregler eller -principper. Man har i stedet ønsket at se på retsmyndighederne udfra en individualpsykologisk synsvinkel, og man har antaget, at deres adfærd kunne forklares i det væsentlige på samme måde som menneskelig adfærd i det hele taget.

Det begrebssystem, som er formuleret og benyttet i nærværende afhandling, har ikke taget sigte på at se på retsmyndighedernes adfærd udfra en sådan individualpsykologisk synsvinkel. Grunden hertil er, at *kendskabet til det erfaringsmateriale, som er fremdraget, ikke har været tilstrækkelig stort til, at man med fordel kunne benytte nogen individualpsykologisk model ved beskrivelsen af det.* For at sådanne individualpsykologiske metoder, der forudsætter mulighed for iagttagelse af individets

personlighed, skal kunne benyttes, må man disponere over metoder, som endnu kun i begrænset omfang er udarbejdet. Der tænkes bl. a. på de intelligens- og karaktertests, som er konstrueret med henblik på anvendelse indenfor det samfund, iagttageren selv tilhører, men som kun i begrænset omfang findes standardiseret til anvendelse indenfor samfund eller grupper, som iagttageren har en mindre grad af kendskab til. Hertil kommer, at der ved studier af retsmyndigheders adfærd synes at bestå den vanskelighed, at de ofte yder en ikke ringe modstand mod at blive underkastet undersøgelser, som menes at ville kunne svække folks respekt for dem.

Det her anvendte begrebssystem er under hensyn til dette som et *foreløbigt redskab* udarbejdet således, at det i det væsentlige blot kræver iagttagelsesmetoder, som består i at opnå kendskab til retsmyndighedernes adfærd og til de sociale normer, som myndighederne må antages at have oplevet samt til den gruppe- og kulturbaggrund, som indgår i oplevelsen. Det har i det foregående været forsøgt at beskrive retsmyndighedens adfærd i termer, som vedrører individets forhold til forskellige grupper. De anvendte begreber og hypoteser refererer alene til individets oplevelse af grupper eller gruppemedlemmer og normer, som tillægges disse.

Når der i det foregående har været talt om sociale normer, har der i det væsentlige alene været tænkt på de sociale normer, som myndigheden oplever eller modtager. Det har ikke været taget op som selvstændig opgave at opstille begreber og hypoteser egnede til beskrivelse og forklaring af, i hvilket *omfang* sådanne sociale normer faktisk bliver sendt til myndighederne, og i givet fald under hvilke nærmere *omstændigheder* en sådan afsendelse af normer finder sted.

Problemstillingen har været af *oplevelsespsykologisk* eller *fænomenologisk* karakter, idet vægten ikke har været lagt på, hvad der faktisk foregår omkring myndigheden, men på hvad *denne oplever, at der foregår omkring den.* Når opgaven er blevet koncentreret på denne måde, skyldes det interessen for den retlige adfærds tilblivelsesforhold. Spørgsmålet har været, om den retlige adfærd kan forklares igennem hypoteser om, at myndigheden oplever visse formulerede regler, som den benytter i den konkrete situation, eller om man på anden måde uden at ty til den retlige ideologi og uden at benytte individualpsykologiske begreber har kunnet beskrive og forklare, hvad der finder sted, når retlige myndigheder er i aktivitet.

At begrebssystemet har været anvendt på et erfaringsmateriale hentet i grønlandske samfund, skyldes i første række, at et sådant materiale netop forelå indsamlet med praktiske, administrative og legislative formål for øje. Dertil kommer, at de situationer, hvori myndighederne i Grønland befandt sig, når de i de små samfund var i aktivi-

tet, er relativt enkle og overskuelige og derfor egnede til en første afprøvelse af opstillede begreber og hypoteser. En vægtig grund til at erfaringsmateriale fra sådanne samfund har været benyttet, er også, at det dér er lettere end i det komplekse samfund at iagttage, i hvilket omfang myndighederne har haft kendskab til forskrifter, som vedrører deres adfærd. Endelig har det haft betydning, at man har kunnet anvende begrebssystemet på det foreliggende materiale med en større grad af fordomsfrihed, end det ville være muligt, hvis der var tale om et materiale, som traditionelt beskrives og forklares ved hjælp af fast indarbejdede retlige termini.

A. Myndighedernes adfærd har trods mangelen af skreven ret og retsideologi været præget af lovmæssighed.

Begrebssystemets anvendelse på myndigheders adfærd i grønlandske samfund viser, at det er muligt at beskrive og forklare en sådan adfærd ved hjælp af begreber og hypoteser, der ikke refererer til myndighedernes anvendelse af noget allerede eksisterende sæt af formulerede retlige regler. *Ved hjælp af den anlagte synsvinkel fremtræder myndighedernes adfærd som en aktivitet, der finder sted udfra et sæt af indstillinger, som myndigheden har, fordi den oplever, at dette forventes eller kræves af den.*

Adfærden ses som *udtryk for, at myndigheden iagttager, vurderer og vil påvirke omverdenen udfra visse typer af normoplevelser og indstillinger, der går igen fra myndighed til myndighed indenfor de samfund, som har været beskrevet i de 4 foregående afsnit.*

For såvidt ligger det benyttede begrebssystem imellem det traditionelle retsvidenskabelige, der søger at forklare den retlige aktivitet ved hjælp af en formuleret retlig ideologi som tydningsskema og den del af retsforskningen, som beskriver og forklarer den retlige adfærd ved hjælp af individualpsykologiske begreber og hypoteser.

Den større eller mindre forekomst af *regelargumentation* hos de iagttagede myndigheder forklares ved hjælp af det her anvendte begrebssystem som udtryk for, at myndigheden oplever sociale normer fra en bestemt gruppe, navnlig andre myndigheder eller juridisk uddannede personer, og som udtryk for dens derigennem skabte *autoritetsindstillinger. Uanset at de grønlandske retsmyndigheder kun i meget begrænset omfang har haft forskrifter at kunne henvise til, har deres adfærd dog været i så ringe grad varierende, at den har kunnet opdeles i relativt få kategorier.* Det synes ikke at have gjort nogen forandring heri, at myndighederne kun i ringe grad har haft kendskab til hinandens adfærd.

At myndighedernes kendskab til hinandens adfærd i de grønlandske samfund har været meget ringe er utvivlsomt, idet der faktisk ikke var

nogen offentlighed i retsplejen i undersøgelsesperioden, ligesom der ikke fandt nogen form for publikation af retsafgørelserne sted.

Set på denne baggrund lægger den her benyttede synsvinkel for dagen, at retsmyndighederne *trods manglende kendskab til forskrifter og tidligere retsafgørelser*, dog har handlet indenfor relativt snævre grænser, uden at man har kunnet betegne adfærden som præget af tilfældighed og vilkårlighed. Dette karakteristikum, der i almindelighed fremdrages som et særkende for retlige institutioners virksomhed, kan ved hjælp af det anvendte begrebssystem forklares ved, at myndigheden fra de grupper, med hvilke den er i kontakt, oplever normer, som går ud på, hvorledes den i hvert fald i store træk skal bære sig ad. De forskellige lokale grupper, som har et betydeligt kulturelt fællespræg, har af denne grund påvirket myndighederne i stort set samme retning.

I tilfælde, hvor en myndighed i det grønlandske samfund på samme tid har oplevet modstridende sociale normer, har de normer, som modtages fra den *lokale gruppe* i flere henseender haft tendens til at veje mest. Dette hænger for det første sammen med, at myndighedspersonens virksomhed i denne gruppe i høj grad vil være afhængig af, hvorledes gruppen forholder sig til ham. Antagelsen gælder imidlertid ikke i lige høj grad for de 4 adfærdstypers vedkommende. Den er formentlig rigtigst forsåvidt angår myndighedens påstande, direktiver og autoritetsudtryk. Derimod synes vurderingsnormer at have størst magt, når de modtages fra en normsender, der *af myndigheden* opfattes som i særlig grad kyndig og kompetent med hensyn til at foretage vurderinger og udsende vurderingsnormer. Dette gælder eksempelvis præster og jurister, som »professionelt« udsteder forskrifter og anvender vurderingsladede termini. Begrebssystemets anvendelse på juridisk uddannede myndigheders adfærd i grønlandske samfund synes at lægge for dagen, at disse myndigheder i særlig grad indstiller sig efter normer, som de modtager fra sådanne normsendere, hvadenten dette nu skyldes, at de holder sig normsenderens kompetence for øje eller i særlig grad er modtagelige overfor sociale normer, der er formuleret i et sprog, som de gennem deres uddannelse er indstillet på at forstå og benytte, eller begge dele.

Beskrivelsen og forklaringen af grønlandske myndigheders adfærd viser, at det er muligt at se lovmæssigheder i adfærden uden at man bruger nogen retsideologi som begrebssystem eller bygger på personlighedspsykologiens begreber og hypoteser. Skønt skrevne regler kun fandtes i meget begrænset omfang og uden at nogen formuleret retlig ideologi levede i deres sind, oplevede myndighederne dog det sæt af sociale normer, som, hvad enten de var overensstemmende eller ikke, bidrog til at skabe det *indstillingsmønster*, på baggrund af hvilket jeg i det foregående har beskrevet og forklaret myndighedsadfærden i de grønlandske samfund.

Det har hverken været tilsigtet eller anset for muligt gennem det anvendte begrebssystem at give en »udtømmende« forklaring på, hvorledes en konkret myndighedsadfærd er blevet til. *Det har alene været målet gennem beskrivelsen af de af myndighederne oplevede sociale normer at finde grænserne for deres adfærdsmuligheder. Disse grænser synes ikke at være væsentligt skarpere, fordi der er fastsat skrevne regler indenfor et sagområde, som myndigheden har til behandling.* Størst betydning i denne forbindelse må tillægges de relationer, som myndigheden har til de grupper, som opleves som normsendere.

B. Der består en vis sammenhæng mellem myndighedens fire adfærdstyper.

Den i de foregående afsnit anlagte synsvinkel har vist en sammenhæng mellem de forskellige typer af myndighedsadfærd. De forskellige adfærdstyper er beskrevet og forklaret ved hjælp af de forskellige norm- og indstillingstyper, og det er berørt, hvorledes adfærdstyperne kan stå i forbindelse med hinanden. Det bør understreges, at det kan være yderst vanskeligt, når man står overfor et konkret tilfælde af retlig adfærd, at angive hvorvidt adfærden hører under den ene eller den anden type, f. eks. om der er tale om en påstand eller en vurdering. Den opdeling af adfærdstyper og den dertil svarende opdeling af norm- og indstillingstyper, som er forsøgt gennemført i de foregående afsnit, er af analytisk natur. Det er i det foregående flere gange fremhævet, at myndighedens adfærd må betragtes som en helhed. Analysen har imidlertid været nødvendig af fremstillingstekniske og erkendelsesmæssige grunde.

Det har været formålet med analysen at finde frem til synsvinkler og termer, der gør det muligt at beskrive og forklare myndighedens adfærd på en sådan måde, at sammenligninger mellem myndigheders adfærd i forskellige samfund og grupper vil kunne foretages.

Baggrunden for den foretagne analyse er behovet for at finde et andet begrebssystem end det, som de forskellige retsideologier giver een ihænde udfra den betragtning, at de ikke tager sigte på en empirisk behandling af de fænomener, hvorom der her er tale. Det ville således ikke give mulighed for en tilfredsstillende beskrivelse af fænomenerne, hvis man eksempelvis havde benyttet dansk retsideologi som begrebssystem ved beskrivelsen af myndigheders adfærd i grønlandske samfund.[1])

[1]) Jfr. min artikel: Lidt om retssociologiens praktiske muligheder, Ugeskrift for Retsvæsen 1952 B., p. 267, hvor det i forbindelse med omtalen af den juridiske ekspeditions undersøgelser udtales: »Sociologer uden juridisk uddannelse ville formentlig have givet de gjorte iagttagelser udtryk gennem beskrivelse af reaktionerne i forskellige typer af situationer. Den juridiske ekspedition nedfældede imidlertid sine iagttagelser i juridisk formulerede regler, hvilket på den ene side gjorde undersøgelsens resultater egnede for praktisk behandling, men på den anden side kan have forringet undersøgelsens videnskabelige værdi.«

Den her foretagne analyse tilstræber at gøre de omhandlede fænomener beskrivelige på en sådan måde, at iagttagelsesresultaterne bliver meddelbare indenfor en kreds af forskere, som blot behøver at have det fælles teoretiske grundlag, at de accepterer en empirisk fremgangsmåde.

Samtidig med, at de forskellige adfærds-, norm- og indstillingstyper i det foregående er blevet behandlet hver for sig i afsnittene 1—4, er det blevet påpeget, at der består visse sammenhæng mellem dem. Myndighedens iagttagelser er i høj grad afhængig af dens vurderinger. Myndigheden iagttager netop de personer, den adfærd og de adfærdsspor, som kan sættes i forbindelse med eller som indgår som del af deliktet. Omvendt vil adfærd, som iagttages som usædvanlig kunne blive vurderet som delikt. Milde eller usikre vurderinger vil kunne bevirke, at myndigheden undlader direktiver eller vælger en mindre indgribende form for indskriden. Endelig vil også autoritetsindstillingen kunne influere på myndighedens direktivvalg og på hele den måde, hvorpå myndigheden orienterer sig i forhold til andre. Sagt i danske retlige termer indebærer dette, at der er en sammenhæng mellem retsmyndighedens *bevisbedømmelse*, dens *retlige vurdering* og *valget af retlige sanktioner i en retssag*, ligesom også *hele dens optræden* under sagen hænger sammen med denne orientering overfor sagens parter.

C. Myndighedens adfærd har været beskrevet og forklaret i termer, der refererer til myndighedens oplevelse af relationen individ/gruppe.

Myndighedens normoplevelser, indstillinger og den adfærd, som forklares derigennem ses på baggrund af *myndighedens forhold til forskellige grupper*. Dens tilknytning til disse grupper kommer i langt højere grad i søgelyset, end hvis man nøjedes med at tyde dens adfærd ved hjælp af en retsideologi. Spørgsmålet om myndighedspersonernes rekruttering og uddannelse får øget betydning. Det opstillede begrebssystem lader sig først benytte på et individs adfærd, når dette befinder sig i en gruppe-relation eller med andre ord, når individet har »overtaget« en social rolle og »spiller« den. Dette indebærer netop, at individet forsøger at gøre sig klart, hvilke forventninger, ønsker og krav en eller flere for ham relevante grupper stiller til ham i hans egenskab af myndighedsperson, f. eks. politimand eller dommer. Det individ, som i Grønland overtog eksempelvis et hverv som sysselmand, måtte bestræbe sig på at lære gruppenormerne at kende ad de kanaler, som var tilgængelige for ham, hvilke kun i ringe grad var love og andre forskrifter, lærebøger og tidligere retspraksis, hvorimod den lokale befolknings adfærd og indstillinger oplevedes af ham gennem den kontakt, han på den ene eller den anden måde havde med gruppen.

Anderledes forsåvidt angik de juridisk uddannede myndigheder, der som påvist påberåbte sig deres kendskab til skrevne regler, når de var i virksomhed. Den myndighedsperson som var nært knyttet til den lokale gruppe, og som kun havde en ringe tilknytning til en gruppe af juridiske sagkyndige, opnåede eller havde ofte opnået et kendskab til den lokale gruppes normer gennem opvækst og dagligt liv indenfor den pågældende gruppe.

Den foretagne analyse har ikke leveret nogen hypotese, hvorefter det skulle være muligt med høj grad af sandsynlighed at forudsige, hvad en myndighed vil gøre i en given situation. Analysen har alene haft til mål at lægge for dagen, hvilke sociale normer en myndighed, som befinder sig i en bestemt grupperelation, antagelig vil opleve, og hvilke tendenser den vil have til at leve op til det ene eller det andet sæt af sociale normer, som den oplever, når den står i en konkret handlesituation.

Høj grad af forudsigelse af, hvad en myndighed vil foretage sig i en given situation vil ikke kunne nåes alene ved anvendelsen af et social- eller oplevelsespsykologisk begrebssystem. Dertil vil individualpsykologiske begreber og metoder være påkrævet.[1])

Målet har da også kun været at nå et skridt længere frem til muliggørelse af en empirisk forskning af retsmyndigheders adfærd, end det har været muligt alene på grundlag af den retlige ideologi, der kun er en af flere påvirkningsfaktorer og ikke lader sig påvise som isoleret faktor, navnlig ikke hvis der ikke findes nogen juriststand og ingen skrevne love og i det hele taget ikke udenfor de såkaldte skrevne retskilders område.

Ved den foretagne analyse har retsmyndighedens adfærd været anskuet udfra synsvinklen individ/gruppe, nærmere forstået således, at begreber, hypoteser har vedrørt fænomener, som har forbindelse med individets oplevelse af gruppernes krav til ham og de indstillinger, som har udviklet sig hos individet på dette grundlag.

D. Myndighedens adfærd kan også beskrives og forklares ved hjælp af termer, hentet fra kulturforskningen.

I de foregående afsnit er i vidt omfang omtalt fænomener, der i almindelighed betegnes som dele eller elementer af det pågældende samfunds »kultur«.[2])

Under omtalen af myndighedens vurderinger blev det nævnt, at den modtager visse normer, som kræver, at den skal tage afstand fra

[1]) Forudsigelsesinstrumentet kan også bestå i et logisk eller matematisk system, jfr. f. eks. Edward C. Tolman, A Psychological Model i Talcott Parsons m. fl. Toward a General Theory of Action, Cambridge, Mass. 1951, p. 285 ff.

[2]) Om kulturbegrebet, se nedenfor kap. IV B.

forskellige typer af adfærd. Det blev for visse af disse delikters vedkommende omtalt, hvorledes oplevelsen af gruppens vurderinger kunne henføres til oplevelsen af gruppens levevaner og traditioner. Dette gjaldt eksempelvis fsv. angår myndighedernes vurderinger af seksuel adfærd og behandling af dyr.

Hvadenten man med betegnelsen »kultur« sigter til gruppens leve-, forestillings- og vurderingsvaner, med andre ord *traditioner*, eller man sigter til den totale sum af *materielt og intellektuelt udstyr*, hvormed gruppen tilfredsstiller sine biologiske og sociale behov samt søger at tilpasse sig omgivelserne, *kan man betegne de normer, som myndigheden oplever, som dele af samfundets eller gruppernes kultur.*

Selve den rolle, som individet overtager og spiller, når det virker som myndighed, kan fra en historisk, etnologisk eller socialantropologisk synsvinkel betegnes som en del af kulturhelet, hvadenten man nu ønsker at understrege rollens traditionelle baggrund eller dens funktion som tilfredsstillende gruppens sociale behov.

Når det her forsøges mere sammenfattende at anskue myndighederne og deres adfærd ved hjælp af begreber hentet fra kulturforskningen, skyldes det ikke mindst, at man ved beskrivelsen af retlige myndigheders adfærd har understreget *kulturtraditionens* betydning.[1]) Dette vil iøvrigt nærmere blive omtalt i sidste kapitel, hvor de anvendte begreber og hypoteser og de konsekvenser de indebærer vil blive sat i relation til begreber og hypoteser, som man i nyeste tid indenfor retsvidenskab og socialantropologi har benyttet ved iagttagelsen af retsmyndigheders adfærd.

Betragter man myndigheden som en del af det kulturelle hele, kan man nærmere præcisere dette, ikke blot ved at sige, at *myndigheden som rolle betragtet er formuleret gennem tradition og gennem visse sociale behov, men også ved at beskrive myndigheden som et center for formidling af kulturen mellem de forskellige grupper, hvorfra den modtager normer.* På denne måde kan man tale om, at gruppers kulturer kommer i *kontakt* med hinanden, når myndigheden oplever normer fra disse grupper og lader oplevelsen sætte sig spor i orienteringen i forhold til andre mennesker. Udfra samme synsvinkel vil en *konflikt* mellem gruppers kulturer kunne vise sig gennem myndighedens modtagelse af modstridende normer fra de forskellige grupper.

Den i de foregående afsnit foretagne analyse har lagt talrige sådanne *kulturkontakter* og *kulturkonflikter* for dagen og har vist, hvorledes de for forskellige myndigheders vedkommende og i forskellige situationer har resulteret i konkret retlig adfærd.[2]) Analysen har også vist, hvor-

[1]) Jfr. Alf Ross, Om Ret og Retfærdighed, p. 116 ff.

[2]) Om begreberne kulturkontakt og kulturkonflikt, se nedenfor i kap. IV B.

ledes gruppens *materielle kultur* kan få betydning i myndighedens oplevelsesverden.[1])

Det nævntes eksempelvis under omtalen af retsmyndighedens vurderinger, hvorledes dens oplevelse af gruppens vaner med hensyn til behandling af slædehunde var medvirkende til, at myndigheden accepterede lokale gruppers normer, hvorefter det ikke vurderedes som delikt at lade hunde sulte eller i opdragelsesøjemed at øve vold mod dem.

Gennem myndighedens oplevelse af den lokale gruppes normer og disse normers baggrund i gruppens livsvaner er det blevet muliggjort med myndighedspersonen som centrum at stille materielle kulturelementer i forhold til intellektuelle og vise, hvorledes denne kulturkontakt influerer på den retlige adfærd. *Anvendelsen af begrebssystemet har med andre ord gjort det muligt at vise den retlige aktivitet i dens kulturelle sammenhæng i grønlandske samfund.*

E. Kan det opstillede begrebssystem og de gennem dets anvendelse på myndighedsadfærd i grønlandske samfund fremkomne hypoteser anses for universelle?

Spørgsmålet er her, om den foretagne analyse har betydning for studiet af myndigheders adfærd i andre samfund end de grønlandske. Det må i denne forbindelse erindres, at begrebssystemet ikke opstilledes blot med det for øje at studere retsmyndigheders adfærd i grønlandske samfund, men at *den grundlæggende antagelse gik ud på, at det ved hjælp af systemet skulle være muligt at beskrive, forklare og sammenligne myndighedadfærden i de mest forskelligartede samfund.*

Når begrebssystemet blev afprøvet på myndighedsadfærd i grønlandske samfund var det blot et første forsøg på at anvende de i systemet implicerede termer, enheder eller klassifikationer for at konstatere, hvorvidt de egnede sig som redskaber til empirisk forskning. Analysens udgangspunkt var ønsket om at finde frem til en terminologi egnet til beskrivelse af fænomener som hidtil i det væsentlige har været retsvidenskabens domæne.

De prøver, som er foretaget i de foregående 4 afsnit viser, at systemet i lige høj grad har ladet sig anvende ved beskrivelsen af de i retsideologisk henseende ukyndige politifolk og rådsmedlemmer og de retlig uddannede retsmyndigheder. Det er nu af altoverskyggende betydning for begrebssystemets videnskabelige værdi, om man kan have nogen nytte af også at anvende det ved beskrivelse af retsmyndighederne i andre samfund, hvoriblandt den moderne stat.

Begrundelsen for at foretage analysen kan udtrykkes med LUNDBERGS ord: ». . . skønt samfundet må betragtes som et hele med alle dets

[1]) Om begreberne materiel og intellektuel kultur, se nedenfor i kap. IV B.

uopløseligt sammenvævede aspekter og dele, kræver vore sansers begrænsning, at vi studerer det i dele. Dette gælder ethvert videnskabeligt område«.[1])

I stedet for at tale om politibetjentes, rådsmedlemmers, sysselmænds og landsfogders adfærd, er det ved hjælp af analysen forsøgt at opløse adfærden i dele eller at give den en fællesnævner.

I den foretagne analyse har man erstattet de hidtil anvendte betegnelser for disse institutioner med en fællesbetegnelse: myndighed. Der er med andre ord foretaget en ». . . substitution af et sæt af symboler med et andet, fordi det er lettere i en bestemt mening og til et bestemt formål at arbejde med det ene sæt af symboler end med det andet.«[2])

Det er gennem analysen blevet muliggjort ikke blot at sætte de beskrevne fænomener i relation til social- og oplevelsespsykologisk terminologi, men det vil, som det skal påvises i næste kapitel også være muligt at se dem i lys af begreber og hypoteser, som anvendes indenfor *kulturforskningen*. Der er med andre ord blevet skabt muligheder for at meddele iagttagelsen af myndigheder og deres adfærd i de grønlandske samfund til teoretikere, som anskuer fænomenerne udfra forskellige videnskabelige synsvinkler. Dermed skulle der igen være skabt mulighed for at øge forståelsen af og erfaringerne med hensyn til fænomener, som hidtil i det væsentlige alene har været genstand for retsvidenskabens interesse. Det må antages, at iagttagelser og erfaringer på denne måde bliver lettere at udvide og udbygge, ikke mindst fordi sammenligninger mellem flere videnskabers iagttagelser bliver gennemførlige.[3])

Det anvendte begrebssystem er udarbejdet på grundlag af begreber og hypoteser, som man indenfor forskningen af fænomener i vor egen kultursfære har arbejdet med bl. a. i Froms og Rommetveits undersøgelser. Netop under hensyn til, at systemet er opbygget på eller består af termer, enheder og klassifikationer, som er udarbejdet og af-

[1]) Jfr. George A. Lundberg, Social Research, N. Y. 1949 (2. udg.), p. 93.

[2]) Jfr. Lundberg l. c., p. 96.

[3]) Bag systemets opstillelse og bag forsøget på at anvende det ved beskrivelse og til forklaring af myndigheder og deres adfærd i grønlandske samfund ligger det i al videnskabelig forskning fundamentale ønske om at foretage hensigtsmæssige klassifikationer af de fænomener, som man vil studere. Atter her vil det kunne være klargørende at henvise til Lundberg, der l. c., pag. 104 f udtaler, at »den fundamentale grund til klassifikation er, at videnskaben til stadighed beskæftiger sig med at opdage og beskrive ensartetheder i et stort antal af fænomener, og den proces, hvorved man bestemmer disse ensartetheder, består i at opdele hele massen af fænomener i kategorier på basis af deres ligheder og forskelligheder. Visse karakteristika ved et objekt udvælges som signifikante for visse formål . . .« Efterprøvelsen af, om en klassifikation er videnskabelig relevant »er antallet af og betydningen af de egenskaber, som kan betragtes som fælles for alle objekter indenfor en gruppe«. Lundberg tilføjer l. c. pag. 105, at »betydningen af en egenskab eller attribut vil blive bestemt af det formål vi har for øje«.

prøvet indenfor social- og oplevelsespsykologisk forskning i vor egen kultursfære, kan det siges, at dets universalitet er blevet sandsynliggjort ved, at det har kunnet benyttes i samfund, som i mange henseender og ikke mindst efter traditionel retsvidenskabelig opfattelse afviger fra de samfund, som hidtil har været anskuet fra en retsideologisk synsvinkel.

Der er således grund til at antage, at begrebssystemet i hvert fald indtil videre er et egnet instrument til beskrivelse og forklaring af myndigheder og deres adfærd indenfor ethvert samfund. Vejen skulle med andre ord være blevet åbnet for en forening af flere forskellige forskningsaspekter ved iagttagelsen af de fænomener, som ellers beskrives og forklares ved hjælp af retsvidenskaben. Dette indebærer, at ikke blot retsforskningen, social- og oplevelsespsykologien og kulturforskningen skulle kunne indhente nye erfaringer gennem en analyse af den omhandlede art, men at også iagttagelser, som allerede er gjort indenfor hvert af disse forskningsområder skulle kunne koordineres på en for hver af disse forskningsgrene frugtbringende måde.

Det skal til slut pånyt understreges, at den foretagne analyse, d. v. s. tankemæssige deling af helheder, ikke på nogen måde må tages som udtryk for en opfattelse gående ud på, at de enkelte beskrevne fænomener ikke hænger intimt sammen. Analysen er alene udsprunget af, at det ikke skønnes muligt for tanken at operere med alle de forskellige dele på een gang, hvilket ikke på nogen måde rokker ved den antagelse, som er grundlæggende for hele tankeoperationen, at alle fænomener vedrørende det menneskelige liv ad vidt forskellige veje er i berøring med og har en sammenhæng med hinanden.

KAP. IV

NOGLE KONKLUSIONER

I dette afsnit er det målet at se herskende teori vedrørende retsmyndighedernes adfærd i lys af den foretagne analyse. Retsfilosofisk teori må her komme i forgrunden. Dette gælder i særlig grad teorier, som fremhæver retsanvendelsen som noget centralt. Det er teorier af denne sidste type, som danner udgangspunktet for den i nærværende undersøgelse foretagne analyse. Det er derfor naturligt i første række at sammenholde de synsvinkler, hvorfra fænomenerne har været anskuet i forrige kapitel med synsvinkler, som er fremme i nutidens retsfilosofi.

Derefter vil det opstillede begrebssystem udfra opfattelsen af »retten« som en aspekt af kulturhelet blive konfronteret med socialantropologisk teori.

1. Begrebssystemets konfrontation med retlig teori.

Som kort omtalt ovenfor[1]) er det iøjnefaldende, at bestræbelserne indenfor retsfilosofien i vidt omfang har gået ud på at definere rettens »natur« eller »væsen«. Det vil fremgå af, hvad der tidligere er fremført, at det ikke er målet med nærværende analyse at gøre noget forsøg på at bestemme, hvad »ret« er. Det er en grundlæggende antagelse i nærværende afhandling, at »ret« er et ord, et begreb, et verbalt instrument, hvormed man har betegnet en række forskellige fænomener eller fænomenkomplekser. For mange har »retten« i sig selv taget sig ud som et fænomen, som man mente nærmere at kunne karakterisere. En sådan begrebsrealisme tages der afstand fra i nærværende undersøgelse.

Det gælder alle de fænomener, som hidtidig retsfilosofi har beskæftiget sig med, at det udfra en eller anden synsvinkel kan være af interesse at skabe muligheder for et empirisk studium af dem. For såvidt har al ikke-metafysisk retsfilosofi interesse, som den udpeger fænomener, der kan gøres til genstand for iagttagelser, når en hensigtsmæssig fæno-

[1]) Jfr. kap. I A.

menologisk og logisk analyse er foretaget og egnede iagttagelsesmetoder er blevet udbygget.

I første kapitel blev en del forsøg på gennemførelse af studier af retlige institutioners adfærd omtalt. Det fremgår deraf, at den empiriske retsforskning i særlig grad har interesseret sig for domstolenes virksomhed; heroverfor står den traditionelle retsvidenskab, som ikke skelnede imellem, hvad dommerne faktisk gør, hvad de selv siger — eksempelvis i deres præmisser — at de gør, og hvad man synes, at de bør gøre.[1]) Interessen er i stigende grad blevet rettet imod de underordnede domstoles adfærd, medens man tidligere kun i ringe grad i retsforskningen havde interesseret sig for disse organers virksomhed. Som fremhævet af ECKHOFF anførte sted interesserede man sig ikke blot for selve dommeradfærden, men også for at bestemme de faktorer, som virker ind på dommernes afgørelser. Efterhånden holdt man sig imidlertid ikke blot til studiet af dommernes adfærd, men rettede også søgelyset mod *forvaltningsorganernes virksomhed.*

Som omtalt i kapitel I har man ikke blot foretaget statistiske bearbejdelser af foreliggende domme, men også forsøgt at anlægge *psykologiske* synspunkter, når man ønskede at finde invarianser i dommeradfærden. Særlig knyttedes interessen til studiet af dommernes personlighed, og man gjorde visse forsøg på at foretage undersøgelser af dommernes adfærd på baggrund af iagttagelser af deres personlighed. Der tænkes her på HAROLD D. LASSWELL's undersøgelse af 3 dommeres aktivitet, ikke blot når de virkede i retten som dommere, men også i deres daglige liv. LASSWELL dannede sig på dette grundlag et billede af deres personlighed og forsøgte at finde en sammenhæng mellem personlighedstypen og dommeradfærden.[2])

Som nævnt i kapitel I har disse forsøg ikke haft afgørende betydning for nærværende analyse, dels fordi der ikke er blevet udarbejdet begreber, som er egnede til at koordinere retsvidenskab med psykologi, og dels fordi de begreber, som er blevet benyttet ved disse undersøgelser endnu ikke er hensigtsmæssige, da man stadig mangler egnede metoder til iagttagelse af retsmyndigheders *personlighed*, ikke mindst når det drejer sig om myndigheder, som tilhører en kultursfære forskellig fra den, som den videnskabelige iagttager tilhører.

A. Ross' teori om retsideologien i dommerens sind.

Interessen knytter sig derfor i særlig grad til forsøg, der har været gjort på at anvende social- og oplevelsespsykologiske begreber og hypo-

[1]) Jfr. Torstein Eckhoff, Rettsvesen og Rettsvitenskap i U.S.A., Oslo 1953, p. 299.

[2]) Jfr. Harold D. Lasswell, Power and Personality, N. Y. 1948, p. 65 ff.

teser med det formål at beskrive, forklare og eventuelt forudsige retsmyndighedernes adfærd. Et forsøg i denne retning er i Danmark blevet gjort af Alf Ross,[1]) og da hans problemstilling danner udgangspunktet for nærværende analyse, er det nærliggende i første række at konfrontere det her benyttede begrebssystem og de aspekter det indebærer med hans teoretiske synspunkter.

Det i denne forbindelse væsentlige i Ross' teori er, at man ikke ved hjælp af traditionelle juridiske metoder er i stand til at forudsige en kommende konkret retssags udfald, selv om de relevante kendsgerninger foreligger oplyst for os.[2]) Vi ved nemlig ikke, hvorledes dommeren vil bedømme de i den konkrete sag foreliggende beviser, og vi ved navnlig ikke, om dommerens forestilling om, hvad der er gældende ret, er det eneste, som motiverer ham, eller hvilket indhold hans forestilling om gældende ret har. Ross antager, at retsvidenskaben beskæftiger sig med den normative ideologi, som besjæler dommeren, og han antager endvidere, at kendskabet til denne ideologi og dens fortolkning derfor sætter os i stand til med betydelig sikkerhed at forudberegne det retsgrundlag, hvorpå visse fremtidige afgørelser vil blive truffet.[3])

Med retsgrundlag mener Ross i denne forbindelse de retsideologiske argumenter, som vil figurere i domspræmisserne. Han fremhæver imidlertid, at vi ikke ved, hvilket forhold der består mellem dommens præmisser og dens konklusion. Nogenlunde sikre slutninger vil her kun kunne drages i det omfang, vi kan påregne, at dommerne alene bestemmes i deres adfærd af deres forestillinger om gældende ret.

Forsåvidt kan man altså forudsige en del af dommeradfærden, nemlig den del af den, der består i at argumentere juridisk. Grundlaget for denne hypotese er Ross' antagelse, at retsideologien faktisk besjæler dommeren eller lever i hans sind, som han også udtrykker sig.[4])

Udtrykt med de i denne afhandling benyttede termer går Ross' hypotese ud på, at dommerne i vort eget samfund oplever normer, som har en retsideologisk formulering, og at man med kendskab til disse normer kan beskrive og forudsige, hvilke normer af denne type, dommerne vil opleve og give udtryk for i kommende konkrete tilfælde.

Ross synes således at antage, at dommerne oplever et sæt af retlige normer, når de er i virksomhed. Det er ikke blot de skriftligt formulerede

---

[1]) I Om Ret og Retfærdighed. På væsentlige punkter er Ross' opfattelse af dommerens virksomhed på linie med Knud Illum, Lov og Ret, København 1945, se f. eks. kap. III, særlig p. 68, 70 og 72—74 samt kap. VII »Retsanvendelsen«. Begge forfattere har — som af dem selv påpeget — modtaget vigtige impulser fra Viggo Bentzon, Skøn og Regel, København 1914.

[2]) Jfr. Ross l. c., p. 56 f.

[3]) Jfr. Ross l. c., p. 57.

[4]) Jfr. f. eks. Ross l. c., p. 56.

retsnormer, som dommerne oplever, idet dommerne også har indlærte forestillinger om, hvorledes de skal forholde sig, når iagttage-, vurderings- og direktivnormer opleves som uklare eller mangelfulde, eller dommerne kommer i den situation, at der indenfor et bestemt område slet ikke findes nogen skriftligt formuleret norm.[1])

Som begrundelse for, at der således virker eller må tænkes at virke en normativ ideologi i dommerens sind anfører Ross, at den opleves af ham »som socialt forbindende«, hvorfor den »effektivt efterleves«.[2]) Han tilføjer, at kendetegnet for denne effektivitet er »at hypotesen om denne ideologi anvendt som tydningsskema sætter os i stand til at forstå dommerens (verbale) adfærd, hans retsafgørelse, som forbundet i menings- og motivationssammenhæng med andre sociale handlinger, der efter den normative ideologis indhold betinger dommerens reaktion (lovgivningsakter, andre offentlige og private retsakter, faktiske handlinger)«.[3])

Ross antager dog ikke, at dommeren alene anser sig for bundet af den retlige ideologi. Vel antager han, at lovgiverens »magt over sindene . . . bunder i den institutionelle retsbevidsthed . . . Men der er en grænse for den mulige spændvidde mellem den loyale respekt for loven og den materielle gyldighedsbevidsthed, der lever i folkets nedarvede sædvaner og den bagved disse liggende kulturtradition«.[4])

Ross antager med andre ord, at dommeren kan føle sig bundet af andet end af lovgiverens magtbud, d. v. s. de direktiver i form af forholds- og kompetencenormer, som lovgivningsmagten retter til dommeren.

Det er ikke altid, dommeren kan finde direktiver, som angår det konkrete spørgsmål, der står foran sin løsning. I sådanne tilfælde henviser den retlige ideologi, f. eks. således som den er udtrykt i juridiske lærebøger, dommeren til at træffe en afgørelse efter »forholdets natur« eller med Ross' terminologi i overensstemmelse med »kulturtraditionen«.

Ross gør ikke nærmere rede for, hvad dette sidste begreb indebærer, men bemærker, at det er sammensat »dels af vurderende indstillinger, dels af en teoretisk virkelighedsopfattelse.«[5]) Videre bemærker han herom, at kulturtraditionen ikke er uforanderlig, men at den drivende faktor i udviklingen synes at være »den langsomt voksende erfaringsmæssige indsigt af mere eller mindre videnskabelig art. Heraf betinges dels en ændret teknik i alle livsforhold: produktionsteknik, krigsteknik, politisk og administrativ teknik o. s. v., og dels en kritisk re-

[1]) Jeg tænker her på, hvad Ross l. c., p. 91 betegner som retskilde-ideologien. Retskildenormer må klassificeres som autoritetsnormer.

[2]) Jfr. Ross l. c., p. 47.

[3]) Jfr. Ross l. c., p. 47—48.

[4]) Jfr. Ross l. c., p. 116.

[5]) Jfr. Ross l. c., p. 117.

vision af de grundlæggende myter; og begge dele virker tilbage på kulturtraditionen.«

Ross ønsker ikke at foretage nærmere analyse af disse kendsgerninger, men henviser til sociologiske kulturstudier. Det i denne forbindelse interessante er Ross' grundlæggende antagelse, at den mening, der knytter sig til lovens ord »på de tusinde måder« er betinget af »de stiltiende forudsætninger i retning af tro og fordom, aspirationer, målsætninger og vurderinger, der ligger givet i den kulturtradition, der omsvøber såvel lovgiver som dommer«. I fortsættelse heraf hedder det: »At dommeren under udøvelsen af sit kald står under kulturtraditionens indflydelse, er den simple følge af, at han er et menneske af kød og blod, ikke en automat eller rettere, at han ikke blot er et biologisk, men også et kulturelt fænomen«.[1])

Denne bærende tanke, at dommeren i sit kald ikke blot automatisk anvender de givne retlige normer, men at han er en del af det kulturelle hele og undergivet alle de impulser, som samværet med andre indenfor det pågældende kulturelle miljø indebærer, kommer ikke blot til udtryk i Ross' teori om »retskilderne«, men også i forbindelse med fortolkningsteorien. Det går som en rød tråd gennem hans teoretiske synspunkter på fortolkningen, at dommeren også i den situation må betragtes som en del af kulturen under indflydelse af kulturens øvrige elementer. Dette grundlæggende synspunkt kommer ikke mindst til udtryk under omtalen af fortolkningslærens semantiske grundlægning.[2])

I forbindelse med omtalen af fortolkningen beskæftiger Ross sig med dommerens argumentationsteknik, hvorom han bl. a. siger, at det »i sig selv (er) et interessant socialpsykologisk problem, hvorfor man ønsker at tilsløre, hvad det er, der virkelig foregår i retsudøvelsen. Det er ikke her stedet at gå ind på dette spørgsmål, vi må nøjes med at fastslå, at trangen til at foregive, at retsudøvelsen er en simpel deduktion ud fra objektivt givne retsregler uden nogen vurderende stillingtagen fra dommerens side synes at være et universelt fænomen.«[3])

Han sigter her til den tendens, man hos domstole finder, til at argumentere under henvisning til retsregler eller -principper, uanset at man må antage, at dommeren i det konkrete tilfælde har ladet sig bestemme af faktorer af anden art.[4])

[1]) Jfr. Ross l. c., p. 118.

[2]) Jfr. Ross l. c., p. 138—139.

[3]) Jfr. Ross l. c., p. 181—182.

[4]) Der er her tale om, hvad der i nærværende afhandling er betegnet som retsmyndighedens autoritetsindstillinger, som imidlertid angår mere end argumentationen. Retsmyndighedens opbygning af en »facadelegitimation«, se Ross l. c., p. 179, er også iagttaget af Max Gluckman, The Judicial Process among the Barotse of Northern Rhodesia, Manchester 1955, p. 276: »In whichever of . . . forms, or whatever combination of . . . forms, a judge may expound his judgment, he endeavours to

Sammenfattende kan man om Ross' teoretiske syn på dommerens adfærd sige, at han antager, *at* der i dommerens sind lever en retlig ideologi, som han oplever som forpligtende, *at* denne retlige ideologi kan bevæge dommeren til at støtte sin afgørelse på andet end skriftligt formulerede regler og andre mere eller mindre »positive retskilder«, så som retspraksis og retssædvane, *samt at* dommeren selv, når han står overfor at skulle anvende mere eller mindre »positiverede retskilder« er under påvirkning af en række faktorer, som ligger i hans forhold til den menneskelige omverden, hvori han lever. Det er på dette punkt, at Ross' teoretiske synspunkter peger ud imod socialpsykologiens og kulturforskningens begreber og hypoteser, uden at han dog ønsker at gøre forsøg på at stille enkelte retsvidenskabelige begreber i relation til begreber indenfor disse andre discipliner.

B. Auberts stilling til Ross' synspunkter.

At Ross' analyse af retsbegrebet rummer »opplegget til en ny socialpsykologisk disiplin« er påpeget af AUBERT.[1])

I nævnte artikel tager AUBERT stilling til forskellige synspunkter hos Ross, som er af interesse i denne sammenhæng. Han fremhæver, at Ross' bestemmelse af retsbegrebet peger på »andre fakta og andre metoder enn rettsvitenskapen i dag arbeider med. Det er en viktig innsats«.[2])

AUBERT anser det imidlertid for nødvendigt at samle dette ny materiale ind og afprøve de nye metoder, før det viser sig, om retsdogmatiken kan blive en videnskab af den art, »Ross må have tenkt seg«.

Han anfører endvidere, at han anser det for at være en forudsætning for et frugtbart fortsat arbejde med de interessante socialpsykologiske problemer, Ross berører, at man har en større frihed i forhold til de praktiske opgaver »som rettsdogmatikerne — med rette — kjenner seg bundet til å løse. Med andre ord: det videre arbeid med disse em-

---

cast it in the form of a reasoned logical argument. This is the technical craft of the judge. There are important syntactical devices to achieve this, including grammatical means for denoting differences of time, and place, etc. There is a range of prepositions . . .« Det må ikke forveksles hermed, at der, som påpeget af Knud Illum, Lov og Ret, København 1945, p. 99, har været en stærk aftagende tilbøjelighed »til i Domme at opstille almindelige Regler som udgangspunkt for Domsslutningen«, hvilket hænger sammen med »den Udvikling, som Retsdogmatikken har taget navnlig i de sidste 50 Aar.«

[1]) Jfr. Vilhelm Aubert, Begrebet »Gjeldende Rett«, Noen sosiologiske synspunkter i tilknytning til Alf Ross' »Om Ret og Retfærdighed« i Tidsskrift for Rettsvitenskap 1954, p. 379.

[2]) Jfr. Aubert l. c., p. 379.

piriske spørsmål bør ikke ha til hovedformål å gjøre rettsdogmatikken mer vitenskapelig.«[1])

Hans synspunkter må formentlig forstås således, at han vel finder, at de socialpsykologiske problemer, som Ross fremfører, er af betydelig videnskabelig relevans, men at han stiller sig skeptisk overfor muligheden af at anvende retsdogmatiken eller den retlige ideologi som en hypotese om, hvilke faktorer der bestemmer dommerens verbale adfærd.

Han fremhæver og tilslutter sig det af Ross fremdragne synspunkt, at det ikke kan være nogen opgave for retsteorien at udsige noget om individuelle dommeregenskaber, således som man har gjort forsøg på særlig indenfor den amerikanske retsrealisme. AUBERT understreger i denne forbindelse, at man må give op overfor ønsket om at nå frem til konkrete forudsigelser af domsafgørelser. Han finder imidlertid ikke, at sådanne forudsigelser udgør noget særlig interessant videnskabeligt problem og påpeger, at heller ikke de andre samfundsvidenskaber i noget større omfang beskæftiger sig med sådanne konkrete forudsigelser.[2])

AUBERT beskæftiger sig derefter med spørgsmålet om, hvorledes man på grundlag af Ross' teoretiske synspunkter kan »kontrollere ved erfaring, at forutsigelser om dommerens ideologiske motivasjon er sanne eller falske« samt hvilke metoder retsvidenskaben skal bruge »for å samle det materialet, som en teori om dommerideologien kan hvile på?«[3])

Hvad angår spørgsmålet om, hvorledes det på grundlag af Ross' teoretiske synspunkter vil være muligt at verificere retsvidenskabens forudsigelser om den normative ideologi i dommerens sjæleliv, understreger AUBERT, at verifikation ifølge Ross vil bestå i et studium af domsbegrundelser, hvorved han begrænser »seg til en verifikasjonsmetode, som — siden det nå engang angivelig dreier seg om dommerens sjeleliv — må anses meget snever fra et sosialpsykologisk synspunkt. Ja, den er vel så snever, at den igjen innskrenker »gjeldende rett« til å være en betegnelse på visse skriftlige formuleringer og ikke noe sosialpsykologisk begrep«.[4]) AUBERT finder med andre ord, at den verifikation, der består i, at man sammenholder dommernes præmisser med den retlige ideologi, ser bort fra så mange andre mulige faktorer, der kan påvirke dommeren, at han vil vige tilbage for at tale om socialpsykologi i denne sammenhæng.

Han omtaler derefter spørgsmål vedrørende de metoder, retsvidenskaben må betjene sig af, når den skal samle og bearbejde materiale med det formål at gøre holdbare forudsigelser. Det fremhæves, at et

[1]) Jfr. Aubert l. c., p. 379.
[2]) Jfr. Aubert l. c., p. 381.
[3]) Jfr. Aubert l. c., p. 381.
[4]) Jfr. Aubert l. c., p. 383—384.

vigtigt udgangspunkt hos Ross er retskildelæren, i hvilken sammenhæng det gøres gældende, at uanset at Ross principielt hævder, at de fænomener, hvormed retskildelæren beskæftiger sig »bare betyr noe for gjeldende rett, når de inngår i dommerens sjeleliv« føres man alligevel »faktisk av Ross' rettskildelære til å studere dem som fenomener *utenfor* dommerens sinn«. Han finder, at dette sikkert også er det mest hensigtsmæssige, men finder samtidig, at der her består en uklarhed i Ross' teoretiske synspunkter.[1])

AUBERT mener at denne »tvetydighet« i referencerne til dommeren og hans omverden i dette tilfælde et regelværk i bøger, ikke behøver at berøre forudsigelsernes holdbarhed i de tilfælde, hvor de traditionelt centrale retskilder, love, retspraksis og retssædvane dominerer. Han finder imidlertid, at store problemer dukker op på 2 punkter. Dette gælder for det første, hvad han kalder »de rettstomme« områder, hvor dommeren ikke kan nå en beslutning uden at forlade de 3 centrale retskilder, og det gælder for det andet, når lovene er formuleret så flertydigt, at det kan være vanskeligt at sige, hvad der egentlig står i dem. AUBERT mener, at det er disse to spørgsmål, som sætter Ross' system på den afgørende prøve.[2])

Han anfører, at spørgsmålet om, hvorvidt faktorerne skal observeres *i* eller *udenfor* dommerens sjæleliv, bliver akut, når man skal studere dommeraktiviteten indenfor de »rettstomme« områder. Det hedder videre, at Ross ikke angiver nogen systematisk metode for udforskningen af kulturtraditionen som en del af dommerens sjæleliv. Han finder iøvrigt, at kulturforskningen næppe vil give materiale, der gør det muligt at forudsige, hvorledes dommere vil bære sig ad bortset fra de mest trivielle retsspørgsmål. Man kan ifølge AUBERT næppe regne med, at »løsningen av spissfindige juridiske enkeltspørsmål befinner seg i en slags tilstand av kulturell harmoni.«[3])

Dertil kommer, at vor viden om kulturtraditionen dels »er meget svevende og grov«, dels at »dommerstanden og juristene kanskje lever i sin egen delkultur, som ikke i detalj faller sammen med den større kulturkrets«. Dertil føjer AUBERT, at der næppe er nogen grund til at tro, at dommere i ideologisk henseende er ensartet motiveret indenfor de såkaldte »rettstomme« områder.

Konsekvensen af disse betragtninger er, at man her må kapitulere overfor forudsigelsesspørgsmålet.[4]) Det antages i det hele taget ikke, at der kan komme noget frugtbart ud af forsøgene på at finde øjeblikkelige løsninger på en række forskellige praktiske problemer. Det fremhæves

[1]) Jfr. Aubert l. c., p. 384.
[2]) Jfr. Aubert l. c., p. 385—386.
[3]) Jfr. Aubert l. c., p. 386.
[4]) Jfr. Aubert l. c., p. 387.

i denne forbindelse, at dommerens adfærd ifølge Ross er et produkt af dommerens erkendelse og vurdering, som indgår uopløseligt i hans motivation. Det afgørende for AUBERT er, at det er problematisk, hvorvidt der findes metoder til at iagttage de faktorer, som indgår i dommerens motivation, når han eksempelvis fortolker en lovtekst. Der tænkes på de pragmatiske faktorer i fortolkningen, i hvilken forbindelse der henvises til Ross' udtalelser, hvorefter det er sædvanligt, at dommeren »gennem en *argumentationsteknik* søger at give det udseende af, at den afgørelse, han træffer, objektivt og forstandsmæssigt kan udfindes ved studium af givne data og derfor er dækket af »lovens mening« eller »lovgiverens hensigt« . . . Når de samvirkende faktorer — den formelle og den materielle retsbevidsthed i forbindelse med opfattelser af lovens ord, formål, virkninger m. m. — har virket i dommerens sind og bestemt ham for en afgørelse, bygges der en facadelegitimation op, der i højere eller mindre grad afviger fra det, der virkelig har bestemt dommeren«.[1])

Overfor Ross' synspunkt, at det er doktrinens opgave »at klargøre forudsatte vurderingsindstillinger, redegøre for hensyn og analysere sociale kendsgerninger og sammenhæng for derigennem at give domstolene et materiale til vejledning for deres retsskabende funktion gennem konstruktiv fortolkning«[2]) indtager AUBERT det standpunkt, at der her er tale om en rigtig opfattelse af retsvidenskabens opgave, som imidlertid er noget ganske andet end forudsigelse af dommerens adfærd, og som ikke har noget med dommerpsykologi at gøre.[3]) Det er AUBERTS opfattelse, at sålænge dommerne er rent »reseptive, automatiske mottagere av bestemte ytre stimuli, så er rettsvitenskapen prinsipielt en slags dommerbeskrivelse, som hviler på sosialpsykologiske hypoteser. Men i det øyeblikk de ytre rammer ikke er så dominerende, slutter rettsvitenskapen å være forutsigelse og blir veiledning«.[4])

AUBERT indvender mod Ross' teoretiske synspunkter, at han omtaler dommerens sjæleliv, uden at han har nogen brugbare metoder til at studere det. Det er AUBERTS opfattelse, at de pågældende teoretiske betragtninger på dette punkt ikke opfylder Ross' eget krav til videnskabelige sætninger, som skal være kontrollerbare eller have »repræsentativ mening«.[5])

AUBERT opsummerer sin vurdering af Ross' teoretiske synspunkter med at udtale, at man ved at bygge videre på dem havner i et uhensigtsmæssigt program for retsvidenskaben. »Den kan ikke erstatte den tradisjonelle rettsvitenskap og fylle dennes mange sosiale funksjoner.

---

[1]) Jfr. Ross l. c., p. 179 og Aubert l. c., p. 388—389.
[2]) Jfr. Ross l. c., p. 183.
[3]) Jfr. Aubert l. c., p. 389.
[4]) Jfr. Aubert l. c., p. 389.
[5]) Jfr. Aubert l. c., p. 390 og Ross l. c., p. 19.

Eller rettere: dette er neppe den mest hensiktsmessige måten å reformere rettsvitenskapen på — fra et praktisk synspunkt. Den skisserte disiplin kan på den annen side heller ikke bli noen teoretisk interessant sosialvitenskap — med appell til sosiologer eller psykologer. Når resultatet er blitt som det er, skyldes det nok, at Ross har satt seg en uløselig oppgave fra først av: å vise at rettsvitenskapen er en bestemt slags samfunnsvitenskap. Han kan på den ene siden ikke gi opp sin tro på rettsvitenskapen som den foreligger. På den annen side vil han ikke fire på sine strenge krav til vitenskapelig metode. Han er en troende positivist.«[1])

C. Stillingtagen til Ross' og Auberts synspunkter udfra det her opstillede begrebssystem.

Afvigelserne mellem Ross' og AUBERT's opfattelser understreger med tydelighed det problem, som er taget op til undersøgelse i nærværende afhandling. Ross er af den opfattelse, at det er muligt ved hjælp af den retlige dogmatik videnskabeligt at beskrive og forudsige dommerens adfærd, idet han dog begrænser sig til dommerens verbale adfærd, således som den viser sig i hans argumentation i domspræmisserne.

AUBERT finder dette videnskabeligt uinteressant og mener, at der indgår så mange andre faktorer i dommerens motivation end den retlige ideologi, at hypoteser om de faktorer, der motiverer dommeren, endnu næppe kan opstilles.

Da det i nærværende undersøgelse opstillede og anvendte begrebssystem netop er udarbejdet med iagttagelsen af dommerens og andre retsmyndigheders adfærd for øje, har det interesse at tage stilling til den førte diskussion udfra de synsvinkler, som systemet indebærer.

Det skal da først fremhæves, at de to forfatteres antimetafysiske syn på »retlige« fænomener er en afgørende forudsætning for en gennemførelse af den analyse, som er et af nærværende undersøgelses hovedformål.

Det skal dernæst fremhæves, at Ross' teoretiske interesse for dommeren ikke som *individuel person*, men som udøver af et *kald*, peger direkte hen på opbyggelsen af et begrebssystem, som skulle gøre det muligt at sætte retsfilosofiske sætninger i relation til sætninger om myndighedsadfærd indenfor socialpsykologi og kulturforskning.

Ross' grundlæggende antagelse, at der i dommerens sind lever en retlig ideologi, som denne oplever som socialt forpligtende, er fra et oplevelsespsykologisk synspunkt relevant. De synsvinkler, som er fremdraget i nærværende analyse udpeger netop dommerens oplevelse af om-

[1]) Jfr. Aubert l. c., p. 393.

verdenen som noget centralt. Ross mener imidlertid ikke, at dommeren alene oplever et sæt af formulerede retlige normer. Den retlige ideologi, d. v. s. retskildereglerne, tvinger ham ofte ud i situationer, hvor han må støtte sig på oplevelser af omverdensfaktorer, der ikke har karakter af skrevne regler. Dette gælder ikke blot indenfor de områder, som er blevet betegnet som »rettstomme«, men også i de situationer, hvor lovens ord »praktiseres«. Også retssædvane og retsteori kan fortolkes på flere forskellige måder.

Forsåvidt ligger det i Ross' antagelse om den retlige ideologi som levende i dommerens sind, at også mange andre faktorer virker i hans motivation, når han udfører sin dømmende virksomhed, ja, Ross antager, at alle de erkendelsesmæssige og vurderingsladede elementer, som udgør dommerens personlighed, er af betydning. Der er næppe nogen, der fra individual- og socialpsykologiske synsvinkler vil indvende noget herimod. Ross leverer imidlertid ikke nogen hypotese vedrørende disse forskellige faktorers betydning. Han holder sig alene til den begrænsede opgave at undersøge, i hvilket omfang den retlige ideologi egner sig til beskrivelse af dommerens verbale adfærd.

Ross har ikke gjort forsøg på at opstille nogen hypotese eller metode, som er egnet til at beskrive og forudsige dommerens verbale eller anden adfærd i tilfælde, hvor den retlige ideologi er uanvendelig, og hvor dommeren derfor er under indtryk af de faktorer, som sammenfattes under begrebet »kulturtraditionen«. Aubert fremhæver dette og understreger dels at Ross her har givet op overfor det metodiske problem, dels at det næppe vil være formålstjenligt ved hjælp af kendskabet til kulturelle faktorer at forsøge en forudsigelse af dommeradfærden, ja, det vil overhovedet ikke være gennemførligt, hvis man ønsker at nå frem til en forudsigelse af konkret dommeradfærd i en række differentierede situationer, som man slet ikke kan slutte sig til selv med indgående kendskab til kulturfaktorerne.

Set fra de synsvinkler, som er kommet til udtryk i nærværende undersøgelse, må det overfor Ross' teoretiske antagelse gøres gældende, at det utvivlsomt er en frugtbar hypotese, at der lever en retlig ideologi i dommerens sind. Dommeren betragtes som et individ med et sæt indstillinger, som er udtryk for hans oplevelse af sociale normer. Det blev ved begrebssystemets anvendelse på myndigheder i grønlandske samfund påvist, at der synes at bestå en sammenhæng mellem myndighedens forhold til gruppen og dens modtagelse af indstillingsdannende normer. Ser vi på de juridiske dommere på samme måde, som vi betragtede de juridisk uddannede myndigheder, som var virksomme i de grønlandske samfund, er der grund til at antage, at de gennem deres nærmere tilknytning til gruppen af praktiske og teoretiske jurister i særlig grad oplever normer, der udgår fra denne gruppe.

Den juridiske dommer har samme »delkultur«, som andre dommere i hans samfund. De sociale normer, som han modtager fra juristgruppen gennem kendskab til de rolleforskrifter, som udgøres af eksempelvis love, tidligere retsafgørelser og de anerkendte juridiske lærebøger, kan opfattes som identiske med den retlige ideologi, som Ross antager lever i dommerens sind.

AUBERT indvender mod Ross' teoretiske synspunkter, at han, når han eksempelvis taler om retskilderne, synes at rette blikket mod noget udenfor dommerens sjæleliv liggende, eksempelvis love, retspraksis og sædvane, medens han samtidig lægger en afgørende vægt på dommerens oplevelsesverden. AUBERT finder formentlig med urette en modsigelse heri. Set fra de synsvinkler, som ligger i det her anvendte begrebssystem, må hypoteserne om myndighedernes adfærd angå fænomener i myndighedens oplevelsesverden, men det vil som ovenfor påvist ofte være nødvendigt at bygge disse hypoteser ikke blot på den aktivitet, som udvises af myndigheden, men også at basere dem på iagttagelsen af de *sendte sociale normer*, som eksempelvis findes i form af love og andre positive forskrifter. Baggrunden herfor er den større eller mindre sandsynlighed, der vil være for, at myndighedspersonen *oplever* normer, som *sendes* til ham.

Det står mig ikke klart, om Ross, når han omtaler loven, retspraksis og retssædvanen og beskriver disse fænomener, således om de kan iagttages udefra, gør dette, fordi han på grundlag af disse iagttagelser og på grundlag af sin antagelse, at dommeren kender den retlige ideologi, opbygger en hypotese om, at disse retskilder lever i dommerens sind. Såfremt der bag Ross' omtale af retskilderne ligger en sådan betragtning, ses der ikke heri at være noget modsigende i på samme tid at koncentrere interessen om dommerens sjæleliv og omtale udenfor dommeren liggende »stimuli«.

Når AUBERT ikke mener, at det er formålstjenligt eller muligt at anvende begreber eller hypoteser vedrørende kulturtraditionen til forudsigelse af dommeradfærden, må det erkendes, at det næppe selv med et indgående kendskab til de enkelte kulturelle faktorer og samspillet imellem dem, vil være muligt mere detailleret at forudsige, hvad en dommer vil gøre i en given situation. Det er også rigtigt, at Ross ikke har fremsat nogen hypotese eller fremlagt nogen metode, som gør det muligt at studere dommerens relation til de forskellige kulturelle fænomener.

Set fra de synsvinkler, som ligger i det her anvendte begrebssystem, synes det imidlertid muligt gennem et kendskab til dommerens og andre myndigheders adfærd at lægge for dagen, hvilke forskellige sociale normer myndigheden modtager, når den er i aktivitet og dermed at fastlægge visse sandsynlige grænser for denne adfærd. Ved hjælp af hypotesen

om, at myndigheden har et sæt af indstillinger, som udspringer af de sociale normer, som den oplever, kan man med andre ord indkredse myndighedens adfærdsmuligheder. Jo flere modtagne sociale normer man er opmærksom på, jo bedre vil indkredsningen af myndighedens handlemuligheder kunne gennemføres. En »nøjagtig« forudsigelse af, hvad en myndighed vil foretage sig i en konkret handlesituation vil selvsagt ikke være mulig, dertil måtte kræves, at man dels kender alle faktorer, som indgår i den pågældendes *grupperelationer* og *personlighed* på det tidspunkt, som forudsigelsen angår, dels kender *samtlige de faktorer*, som myndigheden vil opleve i den fremtidige handlesituation. At man må betragte forudsigelser af denne type som *utopiske*, vil bl. a. fremgå af, hvad der tidligere er udtalt om de begrænsede muligheder, som et individualpsykologisk studium af myndigheder for tiden har. Dette er også den afgørende grund til, at den her foretagne analyse alene arbejder med begreber, der refererer til fænomener, som direkte vil kunne studeres i retsdokumenter, eller som vil kunne udledes af kendskabet til skrevne og uskrevne sociale normer i det pågældende samfund.

Set i lys af det her anvendte begrebssystem må man være enig med Ross, når han arbejder udfra en hypotese om, at den juridiske dommer oplever retsnormer med så stor vægt, at kendskabet til retsnormerne gør det muligt at sige noget om dommerens adfærd i fremtidige situationer. Fra dette synspunkt kan man ikke blot forudsige, hvorledes dommeren vil *begrunde* sin adfærd, men også hvorledes han iøvrigt vil *handle* i visse typiske situationer. Antager man, at dommeren har et sæt af indstillinger, som hidrører fra de normer, han oplever fra grupperne, og antager man, at han oplever de normer, som udgår fra juristerne med særlig vægt, kan man heraf slutte, at han ikke blot modtager normer vedrørende juridisk argumentation, men at han også oplever iagttage-, vurderings- og direktivnormer, som øver indflydelse på hans indstillinger og dermed på dommeradfærden. Den juridiske dommer, som står overfor et vanskeligt juridisk spørgsmål, vil eksempelvis som regel lægge de vurderinger til grund, som har fundet udtryk i en lov, retspraksis eller en juridisk lærebog af en forfatter, der nyder anseelse indenfor gruppen af jurister.[1])

Antager man, at juridiske dommere oplever sociale normer fra juristgruppen med relativt stor vægt, må man, såfremt de i begrebssystemet liggende begreber og hypoteser er hensigtsmæssige, antage, at de oplevede retsnormer ikke blot har betydning for, hvorledes de argumenterer, men også for, hvorledes de iagttager faktum, retligt vurderer samt vælger direktiv, f. eks. fastsætter straf.

Udfra de i begrebssystemet givne forudsætninger tør noget sådant

[1]) Jfr. Illum, Lov og Ret, p. 72—73.

imidlertid ikke antages i lige høj grad for alle kategorier af dommere, og det tør navnlig ikke antages, at den retlige ideologi har samme vægt i forhold til myndigheder, som ikke har juridisk uddannelse, som f. eks. danske sognefogeder og landbetjente.

Praktisk og teoretisk indstillede jurister interesserer sig i almindelighed mest for at forudsige de juridiske dommeres adfærd. Når folk henvender sig til deres sagfører i et juridisk anliggende og spørgsmålet om sagsanlæg drøftes, vil sagføreren i sine overvejelser tænke på mulige resultater, hvortil de juridiske dommere vil nå.[1]) Når en retsteoretiker skriver om et bestemt retligt sagområde og forsøger af enkelttilfælde at udlede visse retssætninger, vil det i almindelighed være de juridiske dommeres adfærd, han har for øje.[2]) Dette kan ikke undre i betragtning af, at intrikate og indviklede juridiske spørgsmål sædvanligvis finder deres endelige afgørelse ved domstolene. Danske domstoles afgørelser er da også i vid udstrækning gjort tilgængelige gennem periodiske publikationer, som i almindelighed kendes af såvel praktikere som teoretikere.

Studier af de myndigheder indenfor retsapparatet, gennem hvis virksomhed det administrative eller judicielle handleforløb sættes igang, påkalder imidlertid også interesse. Ofte vil disse »førsteinstansers« oplevelse og vurdering af andre og deres adfærd kunne få stor indflydelse på den måde, hvorpå den pågældende sag bringes videre til den myndighed, som træffer endelig afgørelse i det konkrete tilfælde. Befolkningen kommer som regel også mest i kontakt med disse nederste led af den kæde af myndigheder, som danner forbindelsen mellem befolkningen

[1]) Jfr. Roscoe Pound, Justice according to Law, New Haven 1951, p. 44—45. »... the councellor or legal adviser. To him a legal precept, especially a principle or a precept defining a legal coneception, is a basis of prediction. As it is the function of the judge to decide, it is the function of the counsellor to predict how a controversy arising from the facts submitted to him will be decided and what course the tribunals will take upon a course of action which the client proposes to pursue. From this standpoint Holmes defined a law as a prediction — a prediction of what courts or administrative agencies or officials will do on a given state of facts. In fairness, however, it should be noted that this was profounded in a lecture in a law school in which he was urging the importance of the counsellor's function in the economic order of to-day and the need that the law schools should hold this aspect of their task well in mind where they had been thinking and teaching with reference to the advocate's function. Because even from the standpoint of the counsellor a law or a legal precept is not a prediction. It is the adviser, not the law, that does the predicting. As Mr. Justice Cardozo pointed out, it is a basis of prediction«.

[2]) Jfr. Ross l. c., p. 55. Såvel Pounds som Ross' betragtninger angår dog ikke blot de juridiske dommere. Deres betragtninger angår også administrationens personel. Selvom f. eks. forvaltningsretlig teori i et vist omfang har domstolenes adfærd for øje, når den siger noget om »gældende ret«, angår den dog også i høj grad forvaltningsorganernes adfærd, hvilket klart er tilfældet, hvor domstolsprøvelse er udelukket.

og statens øverste styre.[1]) Spørgsmålet om den enkelte borgers handlefrihed i de konkrete tilfælde er derfor intimt forbundet med de underste instansers indstillinger og adfærd.

Såfremt det her opstillede begrebssystem viser sig hensigtsmæssigt efter yderligere at være anvendt på en række forskellige erfaringsmaterialer, vil det formentlig kunne bidrage til, at den teoretiske interesse i »retsanvendelsens« problematik ikke blot vil være knyttet til den juridiske dommer og hans retlige ideologi, men til alle de myndigheder, som medvirker i »retsanvendelsen« og til deres adfærd og de indstillingsskabende sociale normer, som de modtager, når de er i virksomhed.

Retter man eksempelvis lyset mod politifunktionærernes adfærd, kan man ved tolkningen deraf næppe nå langt med en hypotese om, at den retlige ideologi, således som den kendes i love, retspraksis og retsteori, skulle leve i deres sind. Mere hensigtsmæssigt vil det formentlig være at tage sit udgangspunkt i de pågældende politifunktionærers grupperelationer og adfærd, således som de finder udtryk, bl. a. i politirapporter, at opstille hypoteser om, hvilke sociale normer de modtager og har modtaget, f. eks. under uddannelsen, fra de forskellige grupper, hvortil de har relationer og derefter forsøge udfra en bedømmelse af den grad af tilknytning de har til grupperne at veje de forskellige modtagne sociale normer i forhold til hinanden.

Hvis de hypoteser, som nåedes ved anvendelsen af begrebssystemet på erfaringsmateriale fra grønlandske samfund, kan verificeres også for vort eget samfunds vedkommende, vil dette betyde, at man kan opstille forskellige typer af myndigheder fra kategorier, som i højeste grad er tilknyttet grupper, hvorfra modtages juridiske normer, til de kategorier, som i højeste grad er tilknyttet grupper, hvorfra modtages sociale normer af en anden art. I den ene ende af linien vil man f. eks. finde kollegiale retters medlemmer, i den anden ende landbetjenten og sognefogden. Ser man eksempelvis politiets organisation i en dansk politikreds, dannes yderpunkterne af politimester og landbetjent eller sognefoged.

Det må også antages, at enedommeren og dommeren, der virker med domsmænd i mindre grad, er udsat for »juridisk pres« end dommeren i den kollegiale ret. Under omtalen af lægdommeres deltagelse i strafudmålingen citerer V. EYBEN, Strafudmåling, København 1950, p. 297, note 18, FÆRDENS udtalelser på det norske kriminalistmøde i 1912, om at man »vænner sig af« med dissenser i domsmandssager, hvorfor der nokså ofte opstår ejendommelige kompromisresultater. Ifølge

[1]) Jfr. Morris Ploscowe, The Inferior Criminal Courts in Action og Frank H. Myers, The Small Claims Court in the District of Columbia begge i Judicial Administration and the Common Man, The Annals of The American Academy of Political and Social Science, vol. 287, 1953, p. 8 ff. og 21 ff.

v. EYBEN er den almindelige antagelse iøvrigt, »at lægmændenes deltagelse i udmålingen ikke har bevirket nogen væsentlig ændring i udmålingen«. I betragtning af den gensidige påvirkning, som antages at finde sted mellem medlemmer af små grupper, hvortil domsmandsretter hører, bør man formentlig være varsom med at tilslutte sig den af v. EYBEN nævnte almindelige antagelse, og i det hele lade spørgsmålet stå åbent, indtil mere indgående empiriske undersøgelser er foretaget.

Modtagne sociale normers indflydelse vil ikke blot variere efter myndighedstype. Det må antages, at de normer, som en myndighed modtager fra den gruppe, hvortil den nærmest er knyttet, vil kunne være af en så svag, usikker og tvetydig karakter, at normer, som udgår fra andre grupper, hvortil pågældende har en fjernere relation, kommer til at virke med større vægt. Dette vil f. eks. være tilfældet, når den juridiske dommer kommer ud i situationer af »retstomhed«, hvor han uanset sin nære tilknytning til gruppen med juridisk »delkultur« vil kunne opleve »pres« fra andre grupper, som eksempelvis findes i hans daglige miljø. Det må dog her bemærkes, at en juridisk dommer i tilfælde, hvor han kommer ud i retstomme områder, vil kunne modtage fiktive sociale normer, idet han eksempelvis kan være af den opfattelse, at fremstående jurister forventer, at sagen vil blive afgjort på den eller den måde, endskønt de måske slet ikke har nogensomhelst mening herom.[1]) Begrebet retstomhed må således mere betragtes som en vag antydning af, at myndigheden befinder sig i en situation, hvor der ikke sendes nogen retsnormer til den, end et instrument egnet til analyse af myndigheders adfærd allerede af den grund, at det er uklart, hvad ordet »ret« sigter til i denne forbindelse.

Når hypotesen om, at den retlige ideologi lever i og er effektiv i dommerens sind, må anses for hensigtsmæssig, skyldes det, at den juridiske dommer ofte står overfor tilfælde, hvor han så godt som udelukkende oplever retlige normer. Dette vil ikke blot gælde forsåvidt angår rutinemæssige sager, men også spørgsmål af specifik retsteknisk karakter, f. eks. når dommeren i en kriminel sag skal fastlægge grænsen mellem underslæb og bedrageri eller udmåle straffen i en politisag, i hvilket sidste tilfælde det vil være de i praksis fastsatte bødetakster, han oplever som norm. I sådanne tilfælde, hvor de oplevede normer så godt som udelukkende udgøres af retlig ideologi, idet andre oplevede normer vanskeligt kan påvises, behøver man ikke blive stående ved Ross' opfattelse, at de retlige normer kun egner sig til beskrivelse af

[1]) Jfr. min redegørelse til Vetenskaplig Observation av Myndigheternas Handlingssätt i Nordisk Sommer Universitet 1953, Vetenskapens Funktion i Samhället, København 1954, p. 184: »Der blev nævnt eksempler på, at myndighedspersoner i deres adfærd lod sig påvirke af *frygten for, hvad overordnede instanser ville mene i den pågældende sag.*«

dommerens argumentationsteknik, idet man formentlig også vil kunne beskrive og forudsige dommerens øvrige adfærd, f. eks. hans valg af deliktbetegnelse og direktivtype.

Når eksempelvis en juridisk dommer kommer i tvivl om, hvorvidt et delikt skal betegnes som underslæb eller bedrageri, og han læser straffelovens paragraffer herom samt gør sig bekendt med retspraksis og retsteori, er der ingen grund til at antage, at han blot søger argumenter for et i forvejen indtaget standpunkt. Snarere må det antages, at det, han oplever gennem studiet af de nævnte kilder, får afgørende betydning for hans vurderingsindstilling. Det samme vil formentlig være tilfældet i en række situationer, hvor dommeren ikke fra nogen anden gruppe oplever nogen norm, men hvor han udelukkende er henvist til, hvad han modtager fra gruppen af praktiserende og teoretiske jurister.

Landbetjenten befinder sig i en anden situation. Står han f. eks. overfor et tilfælde, hvor en borger har kørt på cykel uden tændt lygte efter lygtetændingstid, vil han ofte intet foretage sig i den anledning.[1]) Der er ingen grund til at antage, at han ikke skulle være bekendt med reglerne i færdselsloven og med, at overtrædelse ifølge loven medfører bøde, men det er formentlig andre normer end lovens, som i sådanne tilfælde danner hans direktivindstilling. F. eks. oplever han, at folk i det pågældende distrikt plejer at køre uden cykellygte efter mørkets frembrud, at ingen borger protesterer derimod, at der ikke er nogen større fare forbundet dermed på grund af den sparsomme færdsel på stedet,[2]) og at befolkningen som helhed derfor ikke forventer af ham, at han skal skride ind mod de personer, som kører uden cykellygte, ja, han oplever måske, at folk netop forventer af ham, at han skal undlade at skride ind i tilfælde af den omhandlede art. I det nævnte eksempel er landbetjenten at betragte som en myndighed nært tilknyttet en befolkningsgruppe, hvis normer han oplever med større vægt end de normer, han evt. modtager gennem sit kendskab til færdselslovgivningen og dens »anvendelse«.

Når domstolene i Danmark under straffeloven af 1866 ophørte med at idømme dødsstraf, og når anklagemyndigheden ophørte med at rejse tiltale for ægteskabsbrud og såkaldt forargeligt samliv, kan det forklares ved, at henholdsvis dommeren og anklagemyndigheden oplevede, at man — en eller anden mere ubestemt offentlighed, hvoriblandt måske

---

[1]) Som led i forberedelsen af undersøgelser af myndighedsadfærd i et vestjydsk landdistrikt havde jeg sommeren 1953 en række samtaler med den stedlige landbetjent, der bl. a. oplyste, at han som regel ikke skred ind mod »mørklagte« cyklister.

[2]) Ovennævnte landbetjent oplyste, at et af de få tilfælde, hvor han havde skredet ind, netop angik en cyklist, som han en mørk nat havde været lige ved at køre ned med sin bil, fordi pågældende cyklede uden lygte.

også jurister — forventede af dem, at de ikke mere anvendte dødsstraf som reaktion, og at de ikke mere betragtede ægteskabsbrud og seksuelt samliv udenfor ægteskabet som delikter. Udtrykt med den her benyttede terminologi ændrede de pågældende myndigheder direktiv- og vurderingsindstillinger, uanset at der ikke skete nogen tilsvarende ændringer af de skrevne retlige normer. Skal man forklare grunden til disse indstillingsændringer, vil man formentlig med fordel kunne arbejde udfra den antagelse, at de pågældende myndigheder har oplevet andre sociale normer, d. v. s. normer fra andre grupper med større vægt end de normer, som havde fundet udtryk i den »gældende« straffelovgivning.

Såfremt man kender en myndigheds *subjektive sociale rolle* (sæt af oplevede sociale normer), vil man kunne forudsige, indenfor hvilke rammer den pågældende myndigheds adfærd i en fremtidig situation vil ligge. Forudsigelsessikkerheden vil øges, jo mere man ved om den pågældende myndighedsforhold til forskellige grupper. Man vil eksempelvis med en vis grad af sandsynlighed kunne forudsige, at en landbetjent i et bestemt landdistrikt ikke vil skride ind overfor overtrædelse af lukkelovgivningen, når man ved, at den lokale befolkning på grund af de særlige erhvervsforhold, derunder særlige arbejdstider, ikke plejer at overholde lukkelovgivningens regler. Sådanne forudsigelser kan baseres på et kendskab til landbetjentens adfærd og de gruppepres, som han oplever i form af kendskab til lovgivningen på den ene side og folks adfærd og indstillinger på den anden. Sådanne forudsigelsers sandsynlighedsgrad vil naturligvis blive svækket i det omfang forholdene forandrer sig efter, at forudsigelsen er foretaget. Det kan eksempelvis tænkes, at den pågældende landbetjent kommer i en normkonfliktsituation, fordi der udsendes et cirkulære, der indskærper, at der skal optages rapport i tilfælde af overtrædelser af den ovenomhandlede type.

Man må være enig med Ross og AUBERT i, at det ikke på nuværende tidspunkt er muligt at forudsige, hvad en myndighed vil gøre i en konkret situation.[1]) På den anden side følger det af de her anlagte synspunkter, at man kan nå videre end til blot ved hjælp af den retlige ideologi at forudsige, hvorledes den juridiske dommer vil *argumentere*. Anvendelsen af det her benyttede begrebssystem åbner vejen til, ved hjælp af studier af myndighedens oplevelse af forskellige gruppers normer, at øge forudsigelsesmulighederne.

Man bør i denne sammenhæng være opmærksom på, at selv ikkejuridisk uddannede retsmyndigheder kan opleve normer hidhørende fra grupper med juridisk »delkultur« med større vægt end normer fra andre grupper. Spørgsmålet om hvilken indflydelse »juridiske« normer har, vil

[1]) Jfr. Illum, Anmeldelse af Alf Ross, Om Ret og Retfærdighed i U.f.R. 1953, B, p. 282, hvor det bl. a. hedder: »Jeg kender ingen Metode til Beregning af Sandsynligheden for, at et tvivlsomt Retsspørgsmaal vil blive afgjort paa en given Maade«.

imidlertid næppe kunne besvares ens, forsåvidt angår de 4 forskellige typer af myndighedsadfærd.

Hvad angår *påstandsytringer* kan der som tidligere omtalt skelnes mellem umiddelbart og middelbart virkende myndigheder. Kriminalbetjentens iagttagelse af omverdenen er takket være hans uddannelse og tilknytning til politietaten påvirket af de krav, der eksempelvis stilles til en politimand i marken med hensyn til polititeknik. Det forventes bl. a. af ham, at han med teknisk bistand anvender de metoder til konstatering af faktum, som findes udviklet i et moderne kriminalpoliti. Hvad angår de højere led indenfor anklagemyndigheden, oplever disse, at andre krav stilles til dem, og de er i overensstemmelse hermed indstillet på kun at anse de fakta bevist, som kan oplyses ad de veje, procesreglerne angiver, hvadenten der nu er tale om retsplejeloven med den dermed tilknyttede retspraksis eller herskende retlige teorier.

At såvel kriminalbetjenten som eksempelvis statsadvokaten er indstillet på at iagttage faktum på bestemte måder, som er udviklet indenfor deres professionelle gruppe, er utvivlsomt. At indholdet af disse iagttageindstillinger kan være forskelligt for forskellige led indenfor reaktionsapparatet i den moderne stat, er lige så sikkert.

Hvad angår myndighedens *vurderinger* vil de formentlig for alle myndighedskategoriers vedkommende i ret høj grad være udtryk for oplevede normer hidrørende fra gruppen af juridisk uddannede personer. Dette gælder formentlig også forsåvidt angår myndigheder, som har en nærmere tilknytning til grupper i den lokale befolkning end til grupper med juridisk træning og uddannelse. Grunden til, at eksempelvis en landbetjent kan antages at opleve juridiske vurderingsnormer med relativt større vægt end andre vurderingsnormer, må dels antages at være, at »jurister« udøver en vis social kontrol med den pågældende, dels at de juridiske normer virker mere autoritative og sagligt begrundede end andre sociale normer, fordi der af statens højeste organer og af særlige sagkyndige professionelt er blevet arbejdet med deres udformning gennem generationer.

Den omstændighed, at de juridiske normer ligger relativt fast og er ret gennemarbejdede og vides at komme fra en gruppe, der er særlig trænet i at formulere sådanne normer, påvirker formentlig myndigheden til at gå ud fra, at normer, som modtages derfra, er særlig velbegrundede og har en særlig social betydning.

Medens det således må antages, at selv myndigheder med en ringe tilknytning til grupper med juridisk »delkultur« oplever juridiske *vurderings*normer med relativt stor vægt, tør dette næppe antages, forsåvidt angår de juridiske *direktiv*normer. *Umiddelbart* virkende myndigheder er i nær kontakt med gruppemedlemmerne og deres interesser, derunder deres ønske om at have så vid en handlefrihed som mulig. Der-

til kommer, at myndighedens oplevelse af direktivnormer ofte i højere grad end af andre normer er forbundet med oplevelsen af, at normerne er betinget af eller har en sammenhæng med geografiske, sociale eller kulturelle forhold, hvorunder gruppen lever.

Er der tale om mindre grupper, hvor myndigheden, f. eks. en landpolitibetjent, har et indgående kendskab til gruppens enkelte individer og gruppens holdning til dem, vil dette kunne medføre, at myndigheden oplever normer, som skaber individuelle direktivindstillinger, hvilket vil sige, at indstillingen på at anvende det ene eller det andet *direktiv* vil være afhængig af, hvilken person indenfor gruppen der er tale om.[1])

Den *middelbart* virkende myndighed, der f. eks. som dommer har en højere grad af tilknytning til grupper med juridisk »delkultur« end til lokale befolkningsgrupper, vil i mindre grad være påvirket af direktivnormer modtaget fra de ikke-formelle grupper end af de juridiske direktivnormer. I kriminelle sager vil dommeren således være påvirket enten af en ligheds-takseringsideologi eller en individualiseringsideologi,[2])

---

[1]) Det er af et medlem af sognerådet i en midtsjællandsk kommune meddelt mig, at den stedlige landbetjent en nat, da han kaldtes til kroen af værten, der ikke kunne formå fire gæster til at forlade kroen efter lukketid, anvendte en usædvanlig fremgangsmåde, som imidlertid blev almindeligt billiget på stedet. Da heller ikke landbetjenten kunne få krogæsterne, som sad og drak øl, til at gå, opfordrede han dem til at forsyne sig med øl for natten, hvilket de gjorde, hvorefter han lod sin hund bevogte dem. Han og kroværten forlod så lokalet, medens gæsterne blev siddende med deres øl, bevogtet af politihunden, der effektivt hindrede dem i at forlade deres pladser, hvilket p. gr. af det meget drikkeri naturligvis havde særdeles ubehagelige konsekvenser for de pågældende. Eksemplet, som jeg ikke har haft lejlighed til nærmere at kontrollere, belyser, efter min mening, hvorledes betjenten handler i overensstemmelse med en norm, der opleves som hidrørende fra folk på stedet, og som går ud på, at en sag som den foreliggende skal behandles så hurtigt, individuelt og praktisk som muligt. At der ikke kan have været tale om oplevelse af nogen juridisk *direktiv*norm må anses for utvivlsomt, derimod nok en juridisk *vurderings*norm.

[2]) Jfr. min redegørelse i Vetenskapelig Observation av myndigheternas Handlingssätt, Nordisk Sommer Universitet 1953, Vetenskapens Funktion i Samhället, København 1954, p. 187, hvor det oplyses, »*At myndigheder i en handlesituation kan lade sig motivere af deres opfattelse af et princip om formel lighed*«. Det hedder videre, »*at der i øjeblikket er en tendens til at »lighedsideologien« viger for en »individualiseringsideologi«* ɔ: en tro på det hensigtsmæssige i forskelsbehandling efter klientens biologiske og miljømæssige forudsætninger. Denne tendens hænger antagelig sammen med udviklingen indenfor de sociale videnskaber«. De i redegørelsen meddelte oplysninger hidrører fra repræsentanter for domstole og politi, som tog del i den studiekreds, hvis arbejde redegørelsen omhandler. I denne forbindelse bør også nævnes, at Stephan Hurwitz, Strafudmåling, Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 3. hefte, 1950, p. 203 om v. Eybens ovenomtalte afhandling af samme navn udtaler, at dens systematiske gennemgang af udmålingspraksis er et fortræffeligt middel til undgåelse af vilkårlighed i straffastsættelsen. »Når den nu blot ikke må bevirke en styrkelse af tendensen til tarifmæssig udmåling«. Hurwitz er her inde på den in-

når han skal vælge direktiv overfor en skyldig tiltalt, hvorimod han formentlig kun i mindre grad vil lade sig bevæge af direktivnormer modtaget fra lokale befolkningsgrupper, som har et indgående kendskab til tiltalte.

Hvad angår myndighedernes *autoritetsudtryk* må de normer, som udgår fra grupper med juridisk »delkultur« formentlig tillægges en ikke ringe betydning, også i forhold til myndigheder, som har en relativt ringe tilknytning til disse grupper. Det kan således antages, at eksempelvis en landbetjent ofte vil henvise til retsregler, når han er i aktivitet i forhold til et gruppemedlem. Han oplever sandsynligvis en forventning fra »juristerne« om, at han til stadighed støtter sig til retsreglerne, når han er i aktivitet, og han oplever formentlig fra lokale grupper en forventning om, at han i hvert fald ikke handler i egen interesse, når han er i aktivitet, men objektivt som håndhæver af »ret og orden«.[1])

Hvad angår de juridisk uddannede myndigheder, som er medlemmer af grupper med juridisk »delkultur«, er der grund til at antage, at deres autoritetsindstillinger i endnu højere grad går ud på at demonstrere et så indgående kendskab til retsideologien som muligt, hvilket har betydning for den prestige, de nyder indenfor disse grupper.

Det vil fremgå af det anførte, at det opstillede begrebssystem principielt lader sig anvende ved beskrivelse og forklaring af erfaringsmateriale, som traditionelt tydes ved hjælp af den retlige ideologi. Mulighederne for at forudsige indenfor hvilke grænser en myndighed af den eller den type vil handle i en given konkret situation forøges ved en sådan operation. Jo mere indsigt man har i en bestemt myndigheds oplevede grupperelationer, jo mere man kender dens subjektive sociale rolle som myndighed, jo større vil forudsigelsesmulighederne blive.

At en forudsigelse af en bestemt myndigheds konkrete adfærd ikke er mulig på det i øjeblikket foreliggende grundlag er allerede fremhævet, i hvilken forbindelse det pånyt må understreges ikke blot, at der ikke taget stilling til situationer, hvor andre subjektive sociale roller kommer i konflikt med den rolle, hvorom der her er tale, men også at kendskabet

---

teressante tanke, at v. Eybens afhandling af dommere vil kunne opleves som et sæt direktivnormer, der foreskriver direktivfastsættelse efter visse takster i stedet for på grundlag af individuel bedømmelse af gerningsmanden.

[1]) Den ovenfor nævnte landbetjent fra en jydsk kommune anførte under mine samtaler med ham i vidt omfang »regler« som baggrund for sin adfærd. Medens jeg opholdt mig på stedet, kom en mand, som havde tatovering som erhverv, dertil. Betjenten fandt det ikke mindst af hensyn til stedets ungdom uønskeligt, at den »lokkedes« til at lade sig tatovere, men vidste ikke, hvilken begrundelse han skulle give et forbud mod tatovering. Virksomheden fandt sted i en bil, som holdt på landevejen, og da der samledes en del mennesker om den for at studere udstillede tatoveringsmønstre, gav betjenten ordre til, at bilen skulle fjernes, da den var »til gene for færdselen«.

til den pågældende personlighed må øges, hvis man skal gøre sig håb om at kunne forbedre mulighederne for at forudsige konkret myndighedsadfærd.

Det opstillede begrebssystem synes egnet til at forklare iagttagelsen af fænomener, som traditionelt interesserer retsvidenskaben, og det har endvidere gjort det muligt at anvende termer, enheder og klassifikationer, som tillader en koordination af retsvidenskab og social- og oplevelsespsykologi. Som det skal påvises nedenfor, bliver det herigennem også muligt at sætte retsvidenskab og socialantropologi logisk i forbindelse med hinanden.

D. Sidebemærkning om retstridighedsproblemet og om kriminologiens teoretiske grundlag.

I over en menneskealder har man, særlig i nordisk retsteori, udfoldet bestræbelser for at finde »den indholdsmæssige egenskab som et led i beskrivelsen af handlingens objektive karakter, som alle formelt retstridige handlinger har tilfælles.«[1]) Det er nu erkendt, at disse bestræbelser er forblevet resultatløse, idet det ikke er lykkedes at fremvise noget fælles objektivt i beskrivelsen af de forskelligartede adfærdstyper, der gennem retsordenen modvirkes med reaktioner. Man må være enig i, at problemstillingen på forhånd må forekomme håbløs, og at man i hvert fald kunne forvente, »at man, inden man stillede et sådant problem, redegjorde for det grundlag, der kan få en til at tro, at der virkelig skulle eksistere et sådant objektivt fællesskab, retstridighed i materiel forstand«.[2])

Baggrunden for antagelsen om, at der skulle findes noget erkendeligt fælles for alt »materielt retstridigt«, er formentlig forestillinger om, at det fra naturens hånd på forhånd er givet, at noget er godt og andet er ondt. Der ligger med andre ord antagelig visse naturretlige tankegange bag forsøgene på at finde det »materielt retstridige«.[3])

---

[1]) Jfr. Ross Om Ret og Retfærdighed, p. 295.

[2]) Jfr. Ross l. c., p. 296. Retstridighedsteorierne, som iøvrigt ikke skal behandles her, findes udførligt fremstillet i den retsvidenskabelige litteratur. Særlig kan henvises til Henry Ussing, Retstridighed, Strejflys over Nordisk Retslære, Festskrift udg. af Københavns Universitet, København 1949. Se også Knud Illum, Korte bemærkninger om begrebet retstridighed, Juristen 1951, p. 177 ff. og Jørgen Trolle, Retstridighed og Retmæssighed, U.f.R. 1951, B, p. 109 ff. Hidtidig litteratur har grebet retstridighedsproblemet an fra en retsfilosofisk, retssystematisk legislativ, fortolkningsmæssig og retspolitisk synsvinkel, jfr. Alvar Nelson, Rätt och Ära, Studier i Svensk Straffrätt, Uppsala 1950, p. 99 ff., hvor retstridighedsproblemet indenfor strafferetten belyses fra nævnte forskellige synsvinkler. I nærværende fremstilling skal problemet alene anskues fra en psykologisk synsvinkel.

[3]) Se hertil Ross l. c., p. 300.

Det synes på forhånd at være en nærliggende tanke, at eventuelle lovmæssigheder vedrørende det »retstridige« først og fremmest måtte søges hos de myndigheder, som vurderer adfærden som retstridig fremfor at søge den i den adfærd, som er karakteriseret på denne måde. Således synes de forgæves bestræbelser for at finde det »materielt retstridige« at måtte afløses af bestræbelser, der går ud på at finde lovmæssigheder i den aktivitet, som består i at vurdere og behandle grupper af adfærd som retstridige handlinger eller delikter.[1])

Udfra en sådan problemstilling ville man eksempelvis studere love og andre sociale normer, som karakteriserer adfærd som retstridig, og søge efter invarianser i sådanne loves tilblivelsesforhold. Denne opgave stilles ikke her, hvor målet ikke har været at studere de sendte sociale normer og deres tilblivelsesforhold, men myndighederne og deres adfærd set fra en social- og oplevelsespsykologisk synsvinkel.

Forsåvidt kan man sige, at de teoretiske synspunkter, som har været fremlagt i nærværende afhandling, stiller retstridighedsproblemet i et nyt lys, idet der ikke spørges om, hvad fælles der er ved den adfærd, som udgør de forskellige delikter, men derimod om, hvad fælles der er ved de »retsanvendende« myndigheder, når de iagttager, vurderer og er aktive i forhold til andre. Lovmæssighederne søges med andre ord ikke i de »materielt retstridige« handlinger, men på reaktionssiden. Det, som i denne forbindelse interesserer, er hvilke oplevelser, som kan antages at bevæge myndigheden til at skride ind mod individet.

Stilles problemet på denne måde, bliver det en forskningsopgave at tilvejebringe viden om fænomener, som kan antages at bevæge myndigheden til aktivitet. Medens retstridighedslæren i dens traditionelle form har interesseret sig for de retsideologiske grænser for individets handlefrihed, knytter interessen sig her til de grænser for det enkelte individs handlefrihed, som sættes af myndighedernes adfærd i konkrete tilfælde. Man spørger herefter ikke om fælles objektive betingelser ved adfærd, som konstituerer delikter, men om de fælles *psykologiske betingelser for den myndighedsaktivitet, som karakteriserer og behandler adfærd som delikt*, det vil sige myndighedens oplevelse af forskellige gruppers indstillinger til normdeviation og de indstillinger, som derigennem er skabt hos myndigheden.

[1]) Jfr. Ross l. c., p. 297. »Vi er derfor, ved afgørelsen af om en bestemt handling eller en vis, abstrakt handlingstype er retstridig eller ej, ovre i retsanvendelsens kilde- og fortolkningsproblemer, således som disse frembyder sig i al deres uendeligt differentierede mangfoldighed. Noget *specifikt* fortolkningsproblem frembyder retstridigheden naturligvis ikke, og hvad der i almindelighed kan siges om kilderne og deres fortolkning, hører naturligt ikke hjemme i »en retstridighedslære«, men i læren om den juridiske metode«. I det omfang disse bemærkninger angår retsmyndighedens måde at nå til en afgørelse på, viser de vejen til en myndigheds-psykologisk opfattelse af de problemer, som retstridighedslæren har haft så meget besvær med.

Det kan tilføjes, at man herved kommer udover de teoretiske vanskeligheder ved at skulle forklare, at *ensartet* adfærd på forskellig tid og sted og hos forskellige individer af myndighederne er blevet modvirket i forskellig grad. Disse variationer i den enkeltes handlefrihed ville den traditionelle retstridighedslære aldrig kunne forklare. Udfra hypoteserne om, at alle — ikke blot juridiske — sociale normer, som opleves af myndigheden, influerer på myndighedsafgørelsen — såvel den judicielle som den administrative — vil man imidlertid kunne forklare den forskellige vurdering og behandling af ensartet adfærd.

Det om retstridighed anførte vedrører også *kriminologiens teoretiske grundlag*. Kriminologien interesserer sig for den kriminelle og hans adfærd. Med udgangspunkt i den *kriminelle adfærd* som afhængig empirisk variabel studeres i den kriminelles biologiske, psykologiske og miljømæssige forhold som uafhængige empiriske variabler forbrydelsens tilblivelsesforhold.[1]) Kriminelle sammenlignes med kontrolgrupper af ikke kriminelle. Kriteriet for kriminalitet: en retlig reaktion, gør man som regel kun mere perifert og spredt til genstand for interesse, skønt kriminologiens værdi som videnskab afhænger af dette kriteriums hensigtsmæssighed.[2]) Den her foretagne analyse har beskæftiget sig med myn-

[1]) Om begreberne afhængige og uafhængige variabler, se Edward C. Tolman, A Psychological Model i Talcott Parsons, Toward a General Theory of Action, Cambridge, Massachusetts, 1951, p. 279 ff.

[2]) Sheldon og Eleanor Glueck har i Unraveling Juvenile Delinquency, N. Y. 1950, forsøgt at udrede faktorerne bag ungdomskriminaliteten på basis af en undersøgelse af 500 kriminelle drenge sammenlignet med en lige så stor kontrolgruppe af ikke-kriminelle drenge. Som bemærket af Hurwitz i Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 2. hefte, 1951, p. 187, er undersøgelsen metodisk »en ydelse af højeste rang. En mere indgående empirisk undersøgelse af præcist definerede kriminalitetsfaktorer, en teknisk mere fuldkommen udvælgelse af et kontrolmateriale og en statistisk finere bearbejdelse af fundene i hver af de undersøgte grupper har utvivlsomt ikke tidligere foreligget«. I nævnte kriminologiske undersøgelse har forfatterne ikke blot bygget på dokumenter hidrørende fra retlige myndigheder, men også på samtaler med og kendskab til myndighedspersoner indenfor det byområde, undersøgelsen angår. Ikke desto mindre må man sætte et spørgsmålstegn ved, om det virkelig er en bestemt kategori af unges adfærd, som forfatterne kan forudsige ved hjælp af den forudsigelsesskala, som de opstiller på grundlag af deres analyse. Kriminalitet er en resultant af samvirken mellem et samfundsmedlem og en eller flere myndigheder. Forfatternes forfinede undersøgelsesteknik angår imidlertid kun den ene af disse, samfundsmedlemmet, medens der ikke er tale om nogen systematisk analyse af myndighedspersonerne og deres adfærd. Allerede af denne grund kan det være vanskeligt at vide, i hvilken grad forfatternes forudsigelser angår unges adfærd, myndighedsadfærd eller et samspil mellem dem. Man kan heller ikke komme udenom, at det kriterium, som skiller gruppen fra kontrolgruppen — myndighedernes kriminalitetskonstaterende adfærd — ikke er klarlagt, hvorved hele undersøgelsens empiriske værdi bliver problematisk. Om undersøgelserne se iøvrigt Nils Christie, Omkring kritikken av Sheldon og Eleanor Gluecks sidste verk, Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 3. hefte, 1952, p. 366 ff., hvor kritik af den her omhandlede

dighedsadfærden, som er blevet beskrevet og forklaret ved hjælp af social- og oplevelsespsykologiske begreber og hypoteser. Der er ingen tvivl om at de lovmæssigheder man med dette udgangspunkt kan finde i myndighedernes virksomhed må øve indflydelse på den betydning man tillægger det faktum at en person er blevet tiltalt eller dømt for en kriminel handling og dermed på kriminalstatistikken og kriminalitetsforskningen i det hele taget.

Den omstændighed at man i kriminologiske undersøgelser kun sjældent systematisk har interesseret sig for myndighedernes adfærd medfører en begrænsning i den videnskabelige betydning, som man må tillægge kriminologien i dens hidtidige form.[1])

Set fra den her anlagte synsvinkel indgår i den kriminelle handling, som er konstateret ved, at et eller andet retsskridt er foretaget mod pågældende, retsmyndigheders adfærd som noget meget væsentligt. Det er denne aktivitet, der sædvanligvis benyttes som kendetegnet for, at kriminalitet foreligger. Det synes derfor at måtte være en opgave af væsentlig videnskabelig betydning for kriminalitetsforskningen at tilvejebringe kendskab til lovmæssigheder i myndighedernes adfærd. At kendskabet til denne aktivitet må tillægges særlig vægt, når der er tale om sammenlignende kriminalitetsundersøgelser er ofte fremhævet.[2]) Undersøgelsen af kriminaliteten i Thule fremhæver — hvad også de andre tilsvarende undersøgelser har lagt for dagen — at man må erkende myndighedsadfærdens tilblivelsesforhold og dermed »samfundets kulturelle særpræg, før man kan lade officielt talmateriale og den registrerede strafferetlige reaktion indgå i kriminalitetssammenlignende undersøgelser som index for kriminalitetens omfang og samfundsmæssige betydning.«[3])

Det anførte gælder formentlig al kriminalitetsforskning, der udvælger forskningsgruppen af kriminelle på grundlag af fra myndigheder hidrørende dokumentmateriale. Kriminalitetsforskningens konstatering af, at f. eks. fattigdom og omgang med kriminelle har kriminogen betydning kan i et omfang, som de pågældende forskere ikke kender, måske for en del forklares ved, at myndighederne i særlig grad har været indstillet på, at kriminalitet forekommer i forbindelse med nævnte faktorer, medens de ikke i samme grad har været indstillet på at opleve delikter under omstændigheder, hvor de nævnte faktorer manglede, men »krimi-

---

karakter dog ikke fremsættes, samt Preben Wolf, Kan vi forudsige kriminelt recidiv? Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 3. hefte, 1955, p. 193 ff.

[1]) Jfr. min artikel, Lidt om retssociologiens praktiske muligheder, Ugeskrift for Retsvæsen 1952, B, p. 263.

[2]) Jfr. min artikel, Kriminalitet i Thule, Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 1. hefte, 1950, p. 12 ff. og den der anførte litteratur.

[3]) Jfr. Kriminalitet i Thule l. c., p. 22 og Hurwitz, Kriminologi (2. udg.) København 1951, p. 231.

nalitet« ikke desto mindre fandt sted.[1]) De anførte betragtninger rejser efter min mening tvivl om de traditionelle kriminologiske metoders videnskabelige værdi. Denne tvivl vil næppe kunne elimineres, førend indgående systematiske undersøgelser af myndighedernes adfærd har været gennemført.

E. Sammenfatning.

Det kan om begrebssystemets konfrontation med retlig teori siges, at der ikke synes at bestå noget modsætningsforhold mellem en empirisk forskning af de fænomener, hvormed retsdogmatiken beskæftiger sig og en karakterisering af samme fænomener ved hjælp af den retlige ideologi som tydningsskema. Der er blot tale om at anskue de pågældende fænomener fra forskellige synsvinkler. I det ene tilfælde går man erkendelsesteoretisk til værks, indsamler erfaringsmateriale, inducerer derfra visse lovmæssigheder, som man derefter benytter som hypoteser ved den fortsatte indsamling og beskrivelse af erfaringsmateriale. Den retsdogmatiske fremgangsmåde består derimod i, at man benytter et på forhånd givet system af normer ved indsamlingen, beskrivelsen og forklaringen af det pågældende materiale.[2])

De 2 synsmåder kan være gensidig befrugtende. Empirisk kan man både ved indsamling, beskrivelse og forklaring af myndigheders adfærd støtte sig til kendskabet til den retlige ideologi i det omfang, hvor man ad social- og oplevelsespsykologisk vej kan udskille en gruppe myndigheder, som med særlig vægt oplever retlige normer. Den empiriske synsvinkel øger muligheden for at fastsætte grænserne for den retlige ideologis hensigtsmæssige anvendelse ved indsamling, beskrivelse og forudsigelse. Den giver mulighed for at udskille visse typer af retsmyndigheder, som med større vægt modtager andre sociale normer end de retlige, og for hvis vedkommende det derfor ikke er hensigtsmæssigt alene at anvende den retlige ideologi som tydningsskema.

Hvad angår retsdogmatiken må det påregnes, at det øgede kendskab til de områder, hvor myndigheden, f. eks. en dommer, oplever

[1]) Jfr. min redegørelse Nordisk Sommer Universitet, 1953, Vetenskapens Funktion i Samhället, København 1954, p. 184—85: ». . . myndighedspersonens oplevelse af tilhør til et bestemt *socialt lag* synes at kunne influere på hans adfærd i forhold til personer, som han oplever som tilhørende samme lag eller til et andet lag. Politiet i Århus skrider som regel ikke ind overfor »studenterløjer«, men hvis andre optræder på samme måde, kan de risikere indskriden. Ved tiltalefrafald og i børneværnssager tages der et vist hensyn til klientens sociale status, det er imidlertid vanskeligt at konstatere, i hvilket omfang dette beror på grupperelationen eller på kriminal- og socialpolitiske overvejelser«. Det bør tilføjes, at disse oplysninger bygger på meddelelser fra repræsentanter for anklagemyndighed og politi i Århus, som deltog i den studiekreds, hvis arbejde redegørelsen omhandler. Indtil nærmere undersøgelser er foretaget, må oplysningernes generelle gyldighed tages med fornødent forbehold.

[2]) Jfr. hertil Illum, Ugeskrift for Retsvæsen 1953, B, p. 282 og 290.

andre sociale normer end de retlige og det øgede kendskab til, hvorledes disse sociale normer indvirker på myndighedernes adfærd, giver retsdogmatiken forbedrede muligheder for at forklare domme, som er »urigtige« fra en retsideologisk synsvinkel, ligesom det giver retspolitiken mulighed for at forme nye retssætninger. Kender man eksempelvis en række forskellige, fra en retsideologisk synsvinkel uønskede, af myndighederne oplevede sociale normer, vil man gennem formulering af regler om judiciel eller administrativ inhabilitet og forvaltningsakters ugyldighed f. eks. på grund af magtfordrejning kunne reducere betydningen af de ikke-retlige normer, som myndigheden oplever, og man vil gennem fastsættelse af nye regler om rekruttering og uddannelse af det personel, som beklæder stillinger indenfor retssystemet kunne formindske den indflydelse, som hidrører fra visse oplevede »uvedkommende« sociale normer.[1])

Gennem de empiriske undersøgelser, for hvilke vejen banes ved anvendelsen af det her benyttede begrebssystem, gives der lovgiveren større muligheder for at regulere såvel retspleje som administration på en sådan måde, at de af lovgiveren udsendte direktiver eller forskrifter får den indflydelse, man fra en retsdogmatisk eller retspolitisk synsvinkel ønsker at tillægge dem. En anden sag er, at der legislativt ikke synes at bestå noget absolut og universelt ønske om at sikre, at myndigheder indenfor administration og retspleje udelukkende modtager impulser fra lovgivningsmagten. Man har netop gennem regler om nævninge og domsmænd i retsplejen åbnet mulighed for andre indflydelser end dem, der hidrører fra den formelle gruppe af praktiske og teoretiske jurister. Også gennem administrativ og judiciel decentralisation vil det kunne opnås, at visse typer af myndigheder kommer i nær kontakt med befolkningsgrupper og derfor oplever disses sociale normer med relativt større vægt.

2. Begrebssystemets konfrontation med socialantropologisk teori.

Det fremgår ikke alene af begrebssystemets konfrontation med retlig teori, men også af dets afprøvelse på empirisk materiale fra grønlandske samfund, at man — såfremt man vil beskrive myndighedernes adfærd — kan nå videre ved hjælp af begreber, enheder og klassifikationer, der refererer til relationen individ/gruppe end ved at benytte den retlige

[1]) Jfr. hertil Illum, Om falske lodder i Fru Justitias Vægtskaal, utrykt manuskript til foredrag holdt ved Århus Universitets Årsfest og i Juridisk Forening, København. Udtrykket »falske lodder« refererer til påvirkningsfaktorer i domstolenes afgørelser, som ikke kan forklares og som findes urigtige udfra en retsdogmatisk synsvinkel.

ideologi som tydningsskema. Et begrebssystem, der alene refererer til individ/gruppe-relationen, er imidlertid ikke tilstrækkeligt til at beskrive og forklare myndigheders adfærd i f. eks. vestgrønlandske samfund, der er under kulturforandring. Begrebssystemet vedrører det modtagne sæt af normer, oplevede normsendere og de gennem normerne skabte indstillinger. Man får derimod ikke midler i hænde til beskrivelse af normernes indhold og større eller mindre sammenhæng med andre fænomener, forhold, som i det foregående har været omtalt mere perifert. Retsvidenskaben er i samme situation fsv. angår andre sociale normer end de retlige, idet man enten er henvist til almindelig sprogbrug eller til vanskeligt kontrollerbare begreber som »retsfølelsen«, »forholdets natur« og »kulturtraditionen«. Sidstnævnte term har den fordel, at den henviser til et fænomenkompleks, som er genstand for systematisk forskning, særlig indenfor *socialantropologien.*

Som tidligere fremhævet og som understreget særlig af TALCOTT PARSONS, er det analytisk muligt at beskæftige sig med individets aktivitet alene ved hjælp af begreber, der vedrører den *sociale interaktivitet.* Nærværende analyse har ikke benyttet sådanne begreber, men derimod begreber, som angår den sociale interaktivitet *således som den opleves af individer, som befinder sig i bestemte sociale roller.*

Skal man mere systematisk omtale indholdet af og beggrunden for de normer, som myndigheder modtager fra forskellige grupper, må man benytte begreber og hypoteser, som anvendes ved *kulturanalyser.* Det fremgår af forrige afsnit, at retsteorien i et vist omfang må henvise til kulturforskningen, og det fremgår af hele den nærværende undersøgelse, at fænomener, hvormed kulturforskningen beskæftiger sig og for hvilke kulturforskningen har opstillet begreber og hypoteser, vanskeligt kan holdes ude, såfremt man i en større sammenhæng ønsker at beskrive og forstå de sociale normer, deriblandt de retlige, som myndigheden oplever og som danner baggrunden for dens adfærd.

Af den grund findes det hensigtsmæssigt at afslutte nærværende analyse med en konfrontation af det her opstillede begrebssystem med socialantropologiens teori, d. v. s. særlig den del af teorien, som interesserer sig for fænomener, som også er retsdogmatikens interessefelt.

Socialantropologien beskæftiger sig med samfundets eller gruppens kultur.[1]) Det er ikke her tanken mere indgående at gøre rede for deskrip-

[1]) Kaj Birket-Smith, Kulturens Veje I. del, København 1941, p. 17—18, oplyser, at ordet antrolologi har været benyttet fra gammel tid som betegnelse såvel for studiet af mennesket fra en zoologisk som fra en kulturhistorisk synsvinkel. Birket-Smith mener, at medens den angelsachsiske verden i det store og hele har bibeholdt betegnelsen antropologi, som ofte opdeles i »physical og cultural anthropology«, tænker man uden for denne sprogkreds på det naturhistoriske studium af

tive definitioner af eller foretage nogen normativ definition af kulturbegrebet; kun skal det bemærkes, at begrebet i denne sammenhæng opfattes som værende blottet for vurdering, ligesom der tænkes på noget, som kan erkendes og beskrives.

De synspunkter, som anlægges i det følgende, har gyldighed, uanset hvilke af de gængse kulturdefinitioner der lægges til grund. Birket-Smith har antydet de 2 væsensforskellige begrebsbestemmelser, som aftegner sig indenfor socialantropologisk teori. Efter den ene opfattelse, den historiske, betragtes kulturen som *noget fra den ene generation til den næste overleveret.* Der tales om kulturtradition og kulturarv. Efter den anden opfattelse, den funktionelle, lægges den afgørende vægt på, at kulturen udgør et *sammenhængende hele ved hjælp af hvis enkelte elementer mennesker i alle samfund og grupper stræber efter at tilfredsstille deres biologiske, sociale og åndelige behov, og hvormed de forsøger at tilpasse sig de naturforhold, hvorunder de lever.*

Birket-Smith foretrækker den historiske betragtningsmåde for den funktionelle. Hans synspunkt er, at selvom man nok til en vis grad kan laste den historiske etnologi, fordi den har fremdraget kulturelementerne på kulturhelhedens bekostning, skyder funktionalismen dog som regel over målet både i sin kritik og sin metode. Det er ifølge Birket-Smith ikke nok at interessere sig for samspillet mellem de enkelte dele af kul-

mennesket, når man bruger ordet. Jeg kan ikke tiltræde, at ordet social-antropologi kun anvendes indenfor den angelsachsiske sprogkreds, i hvilken forbindelse jeg eksempelvis kan henvise til Ragnar Numelin, Fältforskare och kammarlärde, Drag ur socialantropologiens idéhistoria, Hensingfors, 1947, der anvender ordene socialantropologi og etno-sociologi synonymt. Det bør også nævnes, at der findes et docentur i socialantropologi ved Uppsala universitet. Jeg kan iøvrigt helt tilslutte mig E. E. Evans-Pritchard, Social Anthropology, London 1954, p. 10—11, hvor han udtaler: »... that theoretically at any rate, social anthropology is the study of all human societies, and not merely of primitive societies, even if in practice, and for convenience at the present time its attention is mostly given to the institutions of the simpler peoples for it is evident that there can be no separate discipline which restricts itself entirely to these societies. ... an anthropologist ... is ... concerned with the same general problems as the student of these subjects in the great civilizations of the world. It must be remembered also that in interpreting his observations on primitive societies the anthropologist is always, if only implicitly, comparing them with his own«. Evans-Pritchard vil holde psykologi og socialantropologi skarpt adskilt fra hinanden, jfr. p. 6—7 og 45—46. Det ligger i hele min fremstilling, at jeg i så henseende ikke kan følge ham, hvorimod jeg principielt kan tilslutte mig Ralph Linton, The Scope and Aims of Anthropology, The Science of Man in the World Crisis ed. by Ralph Linton, N. Y. 1950, p. 13—14, hvor han understreger værdien af koordination mellem psykologi og socialantropologi. Det gælder imidlertid såvel Evans-Pritchard som Linton, at deres betragtninger angår personlighedspsykologien, medens jeg i nærværende fremstilling særlig interesserer mig for oplevelsespsykologien.

turhelet. Hvis man vil opnå dybde i forståelsen, kan man ikke undvære historiske perspektiver.[1])

Uanset om man, når man skal bestemme kulturbegrebet, vil lægge overvejende vægt på det historiske eller det funktionelle eller lige megen vægt på begge aspekter, vil det være muligt at anvende det her benyttede begrebssystem på de fænomener, som er i søgelyset. Disse fænomener, som hovedsagelig udgør retsvidenskabens interesseområde, har også i vid udstrækning været genstand for den socialantropologiske forskning.

Det er almindeligt i socialantropologisk teori at antage, at »ret« er en aspekt af kulturen.[2]) I så henseende er de grundlæggende synspunkter overensstemmende med retssociologiens.[3])

Medens der således indenfor kulturforskningen i vid udstrækning synes at herske enighed om, at de fænomener, som betegnes med begrebet »ret«, hvor de end måtte findes, er en del af kulturhelet, har der imidlertid været stor uenighed om, hvilke fænomener begrebet »ret« refererer til.

I socialantropologisk teori har der gjort sig forskellige grundlæggende synspunkter gældende. I løbet af de sidste 100 år har der indenfor etnologi og socialantropologi i det væsentlige været enighed om, at studiet af »ret« i fremmede kulturer var et studium af menneskelig adfærd.[4])

---

[1]) Jfr. Birket-Smith l. c., p. 23—24. Den funktionelle kulturforsknings fornemste repræsentant er Bronislaw Malinowski. I A Scientific Theory of Culture, N.Y. 1944, p. 145 ff., gør han rede for »den funktionelle teori«, der i korthed går ud på, at kulturen er et organisk hele, hvis enkelte elementer er i indbyrdes relation. Alle faser af menneskelig aktivitet — økonomiske institutioner, politisk og social organisation, magi og religion — er således i forbindelse med hinanden og tjener til at tilfredsstille menneskets biologiske, psykologiske og sociale behov. Se også Ralph Piddington, An Introduction to Social Anthropology, vol. I, London 1950, p. 14 ff., hvor han gør rede for metoden, som danner grundlag for hans fremstilling. Vedrørende funktionsbegrebet henvises iøvrigt til A. R. Radcliffe-Brown, Structure and Function in Primitive Society, Glencoe, Illinois 1952, p. 178—187 og S. F. Nadel, The Foundations of Social Anthropology, London 1951, p. 368—371.

[2]) Jfr. eksempelvis H. Ian Hogbin, Law and Order in Polynesia, London 1934, særlig B. Malinowski i forordet, p. XIX og LXVII og E. Adamson Hoebel, The Law of Primitive Man, Cambridge, Massachusetts 1954, p. 4. Se også Max Gluckman, The Judicial Process among the Barotse of Northern Rhodesia, Manchester 1955, p. XIV, hvor han med rette fremhæver betydningen af Bronislaw Malinowskis pionerarbejde på dette felt: Crime and Custom in Savage Society, London 1926.

[3]) Jfr. Erik Solem, Lappiske Rettsstudier, Instituttet for Sammenlignende Kulturforskning, Serie B, Skrifter XXIV, Oslo 1933, p. 2—3. E. Adamson Hoebel l. c., p. 5 henviser til Eugen Ehrlich' udtalelse om, at en juridisk handling aldrig er noget individuelt eller isoleret, men en del af den herskende samfundsorden.

[4]) De ældre retsetnologer baserede i væsentlig grad deres teoretiske betragtninger på erfaringsmateriale indsamlet af missionærer, kolonister og opdagelsesrejsende. Dette gælder f. eks. forfattere som J. J. Bachofen og A. H. Post, jfr. Ragnar Numelin l. c., p. 33 og Georges Gurvitch, Sociology of Law, London 1947, p. 78.

Man har for så vidt taget afstand fra de retsfilosofiske opfattelser, der betragter »retten« som noget metafysisk. Kulturforskere har heller ikke kunnet betragte »retten« som noget logisk abstrakt, således som det f. eks. er tilfældet med KELSENS »rene retslære«, hvilket er en følge af, at man som oven for nævnt har haft som udgangspunkt, at retten var en af kulturens mange aspekter, og at der er en sammenhæng mellem disse forskellige aspekter.

Socialantropologerne har derimod ikke været enige om, hvilke fænomener de skulle søge, når de ville studere »ret« inden for fremmede kulturer. De ældre tyske retsetnologer som f. eks. POST og KOHLER og senere KÖNIG, har i overvejende grad søgt noget ideologisk eller normativt, når de iagttog og beskrev retten i fremmede kultursamfund.[1])

I dette århundrede har der indenfor socialantropologien været en voksende tendens til i stedet for at opstille et sæt af regler som karakteriserede »retten« i den fremmede kultur, at lægge vægten på en beskrivelse af den menneskelige adfærd og de faktorer, der motiverer den i den fremmede kultur.

En af de mest kendte repræsentanter for denne socialantropologiske retning er MALINOWSKI. Som et karakteristikum for ham kan nævnes, at han i sin metode søger at tage hele den menneskelige naturs kompleksitet i betragtning. »Han ser mennesket så at sige i dybden og ikke i bredden. Han husker, at mennesket i det mindste lige så meget er et følelsesvæsen som et fornuftsvæsen, og han er til stadighed ivrig efter at opdage den følelsesmæssige så vel som den fornuftsmæssige baggrund for menneskelig aktivitet.«[2])

Det er typisk for MALINOWSKI, at han, når han skal forklare den menneskelige aktivitet, derunder den »retlige«, anvender individualpsykologiske begreber som f. eks. behov.[3]) Da han imidlertid har savnet iagttagelsesmetoder, som gjorde det muligt for ham at forbinde de individualpsykologiske begreber med iagttagne fænomener, er hans beskrivelser af »primitive« mere præget af spontan indlevelse og intuition

[1]) Jfr. E. Adamson Hoebel l. c., p. 30 ff. og Herbert Königs afhandlinger Der Rechtsbruch und sein Ausgleich bei den Eskimo, Anthropos XIX Wien 1923—24, p. 484 og Das Recht der Polarvölker i samme tidsskrift XXIV 1929, p. 87 ff. og p. 621 ff. König opstiller på basis af iagttagelser, der for Grønlands vedkommende er gjort af Hans Egede, Crantz, Gustav Holm, Knud Rasmussen og Birket-Smith en række obligations- og strafferetlige regler formuleret efter traditionelt retsdogmatisk monster.

[2]) Jfr. James G. Frazer i forordet til Bronislaw Malinowski, Argonauts of the Western Pacific, London 1932, p. IX.

[3]) Behovsbegrebet indtager en fundamental plads i Malinowski's kulturteori, jfr. eksempelvis A Scientific Theory of Culture, N. Y. 1944, p. 75 ff., hvor han gør rede for, hvad han betegner som »the biological foundations of culture«.

end af en systematisk indsamling og iagttagelse af data.[1]) Det er også karakteristisk for MALINOWSKI, at han i »*Crime and Custom in savage Society*« drager sine slutninger fra ikke mere end 6 konkrete tilfælde, som findes beskrevet i nævnte værk.[2])

En synsvinkel, som navnlig i de sidste årtier kommer stærkt til udtryk indenfor *retsantropologien*,[3]) fremhæver konkrete tvister og konflikter som det væsentlige studieobjekt, når man vil interessere sig for »ret« indenfor en fremmed kultur. Dette er tilfældet fsv. angår K. N. LLEWELLYN og ADAMSON HOEBEL, som sammen har studeret retten hos Cheyenne-Indianerne.[4]) Disse forfattere er i høj grad påvirket af CARDOZO, særlig når han siger, at vi aldrig må fremdrage det generelle på det konkretes bekostning. ADAMSON HOEBEL understreger i denne forbindelse, at konkrete tilfælde altid må indgå i beskrivelsen af det kulturelle hele.[5]) Det er hans opfattelse, at man bør gå induktivt til værks, idet man kommer til reglerne indenfor den »primitive ret« gennem grundig analyse af det størst mulige antal konkrete tilfælde. Hans tanke er, at den videnskabelige metode består i at gå fra det konkrete til det generelle for derefter at prøve generaliseringerne på nye konkrete tilfælde. Han fremhæver, at vi behøver analytiske redskaber og hypoteser, når vi skal gå i gang med et sådant arbejde.

Med dette udgangspunkt har han forsøgt at finde frem til fundamentale begreber, som skulle kunne muliggøre klassifikationer af »retlige« fænomener indenfor »primitive« samfund, samt at gøre disse observationer meddelbare i forhold til den, der i sit eget samfund studerer »ret«.[6])

Til dette formål har ADAMSON HOEBEL fundet det af W. N. HOHFELD udarbejdede begrebssystem egnet.[7]) Den væsentligste baggrund for

---

[1]) Systematisk indsamling og iagttagelse af data i fremmede kulturer er ved hjælp af psykologiske metoder forsøgt af Abram Kardiner, The Individual and his Society, The Psychodynamics of Primitive Social Organization, N. Y. 1947 (4. udg.) og Cora Du Bois, The People of Alor, A Social-Psychological Study of an East Indian Island, Minneapolis 1944. Begge disse forfattere anvender psykoanalytiske begreber og hypoteser.

[2]) Jfr. Bronislaw Malinowski, Crime and Custom in savage Society, London 1926, og Adamson Hoebel l. c., p. 34.

[3]) Hermed mener jeg den del af socialantropologien, som særlig beskæftiger sig med de retlige institutioner.

[4]) Jfr. Karl N. Llewellyn and E. Adamson Hoebel, The Cheyenne Way, Conflict and Case Law in Primitive Jurisprudence, Oklahoma 1941.

[5]) Jfr. Adamson Hoebel, The Law of Primitive Man, p. 36, der henviser til B. J. Cardozo, The Nature of The Judicial Process, New Haven 1921, p. 103.

[6]) Jfr. Adamson Hoebel l. c., p. 46 ff.

[7]) Jfr. Adamson Hoebel l. c., p. 46 ff. Også Max Gluckman, The Judicial Process among the Barotse of Northern Rhodesia, Manchester 1955, p. 166 ff. finder Hohfelds system egnet ved beskrivelsen af »retten« hos fremmede folkeslag. Nævnte

dette system er ønsket om at opløse de brede, udflydende og komplicerede begreber, hvormed retsvidenskaben traditionelt beskæftiger sig i mindre, enklere og mere veldefinerede enheder. HOHFELD ville, som han siger, finde frem til de laveste fællesnævnere. Grundbegrebet i hans system er »legal relation«, den retlige relation, hvorved man efter hans terminologi må forstå en relation mellem 2 personer, hverken flere eller færre.[1])

Når HOHFELDS system har fået indpas i retsantropologien som redskab ved studiet af »retten« indenfor fremmede kulturer, er grunden ønsket om en fællesnævner til brug ved studiet af »ret« i alle samfund og grupper, uanset om der i de pågældende findes udviklet nogen formuleret retlig ideologi eller ikke. Det er ikke tanken her at gøre rede for HOHFELDS system, hvorom der kan henvises til den anførte litteratur.

Det, som i denne forbindelse er afgørende, er, at systemet ved beskrivelsen af forholdet mellem individer indenfor et samfund benytter begreber, som udelukkende refererer til, hvorledes de pågældende personer *vil* eller *bør* forholde sig overfor hinanden. Systemet egner sig ikke blot til beskrivelse af fundamentale »retlige« relationer, men også til elementære beskrivelser af ethvert kompleks af »normativ eller imperativ social gensidighed«.[2])

Systemet indeholder ikke begreber, der egner sig til beskrivelse af dommere og andre retsmyndigheders adfærd, idet det således som det anvendes af retsantropologerne, tager sigte på grupper og samfund, hvor myndigheder, f. eks. domstole og politi, ikke antages at eksistere.[3])

Som omhandlet i kapitel II er det en grundlæggende antagelse i nærværende fremstilling, at der ikke gives noget samfund eller nogen gruppe, hvor der ikke i konkrete tilfælde optræder individer i den sociale rolle som myndighed. Dette var i hvert fald tilfældet i de gamle eskimoiske samfund, som ellers karakteriseres ved, at der ikke fandtes noget formaliseret magt- eller reaktionsapparat. Blandt eskimoerne fandtes ikke nogen permanent stilling som dommer el. lign., hvorimod der fandtes

---

begrebssystem er beskrevet og forklaret i W. N. Hohfeld, Fundamental Legal Conceptions as Applied in Judicial Reasoning and Other Legal Essays, New Haven 1923, særlig p. 35 ff.

[1]) I nordisk litteratur omtales Hohfelds begrebssystem af Torstein Eckhoff, Rettsvesen og Rettsvitenskap i U.S.A., Oslo 1953, p. 288 ff. og Ross, Om Ret og Retfærdighed, p. 197 ff.

[2]) Jfr. Adamson Hoebel l. c., p. 63.

[3]) Dette er også blevet fremhævet af Eckhoff l. c. p. 293, der under omtalen af Hohfelds magtbegreb bemærker, at denne har som mål at inddrage offentlige organers myndighed og deres evne til at påvirke individernes retsforhold gennem love, domme og forvaltningsakter under systemet, men at han udtaler sig noget knapt og ikke helt klart herom.

såkaldte angákut,[1]) som navnlig var forlenet med religiøse evner, men som af flere iagttagere er blevet beskrevet som håndhævere af de dengang gældende taburegler.[2])

Fra mange beskrivelser af de såkaldte trommedanse eller nidviser i f. eks. grønlandske samfund før kolonisationen hidrører den opfattelse, at der var tale om en slags »retlig reaktion« mod den i sangkampen tabende part. Det i denne forbindelse interessante er, at disse nidviser såvidt vides aldrig fandt sted, uden at der var tilskuere til stede. Der var ikke blot tale om en tvekamp, men om en slags procedure overfor de tilstedeværende tilskuere, som ved deres bifalds- og mishagsytringer under sangkampen efterhånden udpegede den ene part som vinder og den anden som taber.[3]) Hvis man tør antage, at de pågældende tilskuere ventede af hinanden og selv regnede med, at andre ventede af dem, at de skulle tage del i sangkampen på den nævnte måde, kan man, hvis man ser dem i lyset af det i denne fremstilling benyttede begrebssystem, betegne dem som en flerhed af ambulatoriske eller midlertidige retsmyndigheder.

Forhold, som har en vis lighed hermed, er iagttaget på øen Tristan-da-Cunha[4]) og kan vel i det hele taget tænkes at eksistere i små samfund,

[1]) Jfr. Schultz-Lorentzen, Den Grønlandske Ordbog, Grønlandsk-Dansk, København 1926, p. 26, angákut er flertalsformen af angákoq, der betyder åndemaner, shaman eller medicinmand.

[2]) Jfr. Poul og Niels Egede: Continuation af Hans Egedes Relationer fra Grønland ved H. Ostermann, Meddelelser om Grønland, bd. 120, København 1939, p. 49—50. »Angekut indbilder dem, at der er en i Luften, som alene lader sig see af dem, hannem kalde de Innerterrirsoq, ɔ: en Forbydere. Den samme skulle nu ved en Angekok have ladet dem, som sædvanligt plejede at boe paa Nouk, forbyde, at de ikke maatte boe der tilstundende Vinter, paa det de ikke skulde doe . . .«. Og p. 69—70 »Den 19de Hørtes at en gammel Kone var ihielslagen i Maklykout, efter en Angekoks Angivelse, at hun var en Trold-Qvinde . . . Den Angekok var Aarsag til ommelte Kones Masacree og self den Første, som lagde Haand paa hende . . .«. Se også Knud Oldendow, Lov og Ret i Grønland, Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift 1930—31, København 1931, p. 62—63 og den i note 70 nævnte litteratur.

[3]) Jfr. ovenfor, p. 138 note 5 og p. 139 note 1 nævnte litteratur. Der henvises særlig til Dalager l. c., p. 39, hvor der tales om sangkampens tilskuere; Oldendow l. c., p. 62, siger træffende: »Medens den ene Part sang, hørte Modparten til, indtil den første havde afsluttet, hvorpaa Modparten begyndte paa samme Maade — saaledes skiftedes man, indtil den ene Part gav op under Hensyn til Forsamlingens Bifald eller Mishag, der indeholdt saavel Dommen som Straffen«. Se også Oldendow, Grønlændernes egne Samfundsorganer, Det Grønlandske Selskabs Skrifter X, København 1936, p. 228.

[4]) Jfr. Peter A. Munch, Sociology of Tristan-da-Cunha, Oslo 1945, p. 308, hvor det i forbindelse med omtalen af det offentlige drilleri (public teasing) og dets »retlige funktion« på Tristan-da-Cunha hedder: »Teasing, as known, is a very common tone of conversation among friends also in our own society, and its psychological and social functions are always the same. But its significance is more conspicuous in Tristan because it is the *only* socially approved form of direct self-assertion over

hvor antallet af tvistigheder er ringe, og hvor det daglige liv i så høj grad beslaglægger arbejdskraften, at ingen udelukkende beskæftiger sig med den aktivitet, som er karakteristisk for retsmyndighederne i vort eget samfund. Der kan i denne forbindelse også henvises til kapitel III, hvori det omtales, at de grønlandske politifolk og sysselmænd var lægfolk, som — når de ikke var i virksomhed som myndighed — havde anden beskæftigelse. Det blev omtalt, hvorledes en af politifolkene arbejdede som almindelig havnearbejder, indtil han iagttog sådanne forandringer i omverdenen, særlig fremmede skibes ankomst, at han indtog rollen som politibetjent.

Da man således med grund kan antage, at retsmyndigheder forekommer i alle grupper og samfund, synes det ikke — som påstået af ADAMSON HOEBEL — hensigtsmæssigt at indføre et begrebssystem som det Hohfeldske, der udelukkende refererer til relationer mellem to personer i gruppen eller samfundet. Systemet interesserer sig slet ikke for *den tredie-mands-position, som myndigheden indtager i forhold til de tvistende* personer, hvis indbyrdes relation derimod i fuldt mål er taget i betragtning. Når HOEBEL og GLUCKMAN benytter systemet, lægger de da heller ikke vægt på dets egnethed ved beskrivelse og forklaring af myndigheders adfærd. De anvender det udelukkende til beskrivelse af »retlige relationer«, f. eks. ret/pligt mellem to af gruppens eller samfundets medlemmer.

Udtrykt i denne fremstillings terminolgi kan systemet anvendes til at beskrive de til myndighederne *sendte sociale normer* indenfor forskellige kulturområder, samt ved beskrivelse af de sociale normer, som de pågældende myndigheder *oplever* fra forskellige grupper.[1])

Står man således overfor den opgave at skulle sammenligne de normer, som myndigheder modtager fra grupper indenfor forskellige kulturområder, kan det være hensigtsmæssigt at bruge det HOHFELDSKE system som fællesnævner. Det anviser derimod ikke nogen vej, når interessen knytter sig til at skabe begrebsmæssige muligheder for iagttagelse, beskrivelse og forklaring af myndigheders adfærd f. eks. i situationer, hvor de oplever forskellige normer på samme tid og oplever

against another person, and the only equivalent of a formal judicature in more developed and civilized societies«. Munch henviser til den eskimoiske trommedans og til Melanesernes såkaldte yakala, som er beskrevet af Bronislaw Malinowski i bl. a. Crime and Custom in Savage Society, p. 60: »The rare quarrels which occur at times take the form of an exchange of public expostulation (yakala) in which the two parties assisted by friends and relatives meet, harangue one another, hurl and hurl back recriminations.«

[1]) Medens Hohfelds system således leverer betegnelser for de forskellige retlige relationer mellem samfundsmedlemmerne og disse relationer, således som de opleves af myndighederne, tilstræber det ikke at give nogen psykologisk forklaring på myndighedernes adfærd.

visse sociale normer med relativt større vægt end andre, og systemet synes heller ikke at vise nogen vej, når man interesserer sig for at vide, hvorfor f. eks. love, anordninger og retlig teori ikke er eneherskende i dommeres og andre myndigheders sind.

Der er også en anden grund til, at HOHFELDS system ikke opfylder de krav, som er stillet i nærværende analyse. Det er som nævnt noget fundamentalt i systemet, at det alene udtrykker relationer mellem 2 personer. Personrelationer er i høj grad interesseobjekt indenfor andre videnskaber end socialantropologien, ikke mindst social- og oplevelsespsykologien. Ikke desto mindre synes systemet ikke at vise vejen til koordination mellem begreber, som anvendes indenfor disse forskningsgrene. HOEBELS og GLUCKMANS overvejende interesse i at benytte HOHFELDS system skyldes ønsket om at skabe muligheder for sammenlignende studier af »ret« indenfor forskellige kulturer. Tanken om at drage fordel af de psykologiske videnskabers teori, metode og erfaringsmateriale har ikke været nærliggende for dem.

Det er ellers ikke fremmed for socialantropologien at benytte psykologiske begreber og hypoteser ved iagttagelserne af de fænomener, der betegnes som »kulturen«. Adskillige socialantropologiske forfattere i forrige og dette århundrede anvender såvel individual- som socialpsykologiske begreber, når de beskriver »kulturen« i et eller andet samfund. Det er ovenfor nævnt, at socialantropologer som MALINOWSKI har benyttet behovsbegrebet ved beskrivelser af fænomener indenfor samfund med en fremmed »kultur«. Mange andre socialantropologer arbejder, når de beskriver menneskelig adfærd, med begreber som motiv, følelse, tanke, sentiment o. s. v.[1])

Der tages imidlertid i vor tids socialantropologi også klart afstand fra forsøgene på at opbygge socialantropologien på psykologiske begreber; således vender EVANS-PRITCHARD sig derimod.[2]) Han anfører bl. a. at socialantropologer har bundet sig til bestemte psykologiske begreber og hypoteser, som senere blev forkastet. Han nævner i denne forbindelse, hvorledes TYLOR og FRAZER støttede sig til associations-psykologien, og at de, da denne gik af mode, stod uden det psykologiske grundlag, som de havde ønsket.

EVANS-PRITCHARD fremhæver, at psykologien og socialantropologien studerer forskellige slags fænomener, og at de fænomener, som den ene disciplin studerer, derfor ikke kan forstås i de termer, som den anden når til.[3])

---

[1]) Jfr. S. F. Nadel, The Foundations of Social Anthropology, London 1951, p. 68 ff. Se også A. Irving Hallowell, Psychology and Anthropology i John Gillin (editor) For a Science of Social Man, N. Y. 1954, f. eks. p. 170 og 179.

[2]) Jfr. Social Anthropology, London 1954, p. 44 ff. og Hallowell l. c., p. 168 f.

[3]) Jfr. Evans-Pritchard l. c., p. 45.

Han bemærker, at psykologien er studiet af det individuelle liv, medens socialantropologien studerer det sociale liv.

Han belyser sit standpunkt med et eksempel: En mand findes under en kriminel retssag skyldig af 12 nævninge og bliver af en dommer idømt straf. De sociologisk signifikante kendsgerninger er her eksistensen af en lov, de forskellige retlige institutioner og procedurer, som bliver bragt i anvendelse, når loven krænkes, og det politiske samfunds aktivitet gennem dets repræsentanter, som straffer forbryderen. Gennem hele processen vil tanker og følelser hos anklagede, nævninge og dommeren variere i art og grad og på forskellige tidspunkter, ganske som der er forskel mellem de pågældendes alder, deres hårfarve og øjne, men disse forskelle vil ikke være af nogen interesse, i hvert fald ikke af nogen umiddelbar interesse for socialantropologien. Den interesserer sig ikke for dramaets aktører som individer, men »som personer, der spiller visse roller i retsprocessen«. På den anden side er studiet af individerne, motiverne, meningerne o. s. v. af den største betydning for psykologien, som interesserer sig mindre for de retlige fremgangsmåder. Denne væsentlige forskel mellem socialantropologi og psykologi er noget fundamentalt, når man står overfor at skulle lære socialantropologi. De to discipliner kan kun være af værdi — og de kan være af stor værdi — for hinanden, hvis de uafhængig af hinanden forfølger hver deres forskningsmål indenfor deres egne problemområder og med deres egne metoder.[1])

Det fremgår af, hvad der tidligere er anført, at jeg er enig med Evans-Pritchard forsåvidt som jeg ikke mener, at *individualpsykologien* i øjeblikket har tilvejebragt iagttagelsesmetoder, som er egnede ved studiet af mennesker og deres indbyrdes aktivitet indenfor fremmede kulturer. Man mangler så vidt jeg formår at se endnu metoder til at forbinde anvendte begreber med iagttagne fænomener. Et betydeligt arbejde med standardisering af psykologiske tests med henblik på de forskellige fremmede kulturer og særgrupper indenfor et samfund står tilbage, før individualpsykologiske metoder kan blive af værdi for kulturforskningen.[2])

Det synes dog, som om Evans-Pritchard med sine bemærkninger alene sigter til individualpsykologien og helt forbigår *social- og oplevelsespsykologiens* begreber og hypoteser. Det er netop hans opfattelse, at man i stedet for at beskæftige sig med de enkelte individers behov, sentiments o. s. v. som socialantropolog må interessere sig for de roller, som personerne spiller, f. eks. indenfor en retssag. Hans bemærkninger giver imidlertid én det indtryk, at han ikke er bekendt med, at beskrivelsen af individets kulturelt betingede grupperelationer er et centralt forskningsobjekt indenfor sociologi og socialpsykologi. Dér rettes

[1]) Jfr. Evans-Pritchard l. c., p. 45—46.

[2]) Jfr. Hallowell l. c., p. 210 ff.

lyset netop mod de forventninger, som folk nærer til personer, som befinder sig i visse sociale positioner, f. eks. som dommere og politifolk. EVANS-PRITCHARD har heller ikke været inde på den tanke, at socialantropologien kunne have nogen fordel af at koordinere sine begreber og hypoteser med de begreber og hypoteser, som man har nået indenfor oplevelsespsykologien.[1]) Han synes med andre ord ikke at have blik for betydningen af at kende de fænomener, som i nærværende analyse er kaldt individets subjektive sociale rolle.

Medens den sociale rolle har været gjort til genstand for indgående behandling i sociologi og socialpsykologi, har interessen, som det vil fremgå af, hvad der tidligere er anført, i mindre grad været knyttet til rollens subjektive side, d. v. s. rolleindehaverens egen opfattelse af, hvad man forventer og kræver af ham. Det er denne side af rollen, som har interesse i denne forbindelse, og det skal derfor nævnes, at den har været genstand for omtale i socialantropologisk teori.

Således udtaler SLOTKIN i forbindelse med bestemmelsen af kulturbegrebet, at den sociale rolle, hvormed han mere indgående har beskæftiget sig i et foregående afsnit »også kan iagttages fra den synsvinkel, som anlægges af de mennesker, som spiller den. Et individ finder sig selv i en rolle som involverer et traditionelt sæt af handlinger, som han forventes at foretage«[2]). SLOTKIN siger endvidere om den sociale rolle, at det nævnte sæt af handlinger ofte indbefatter skikke, som på grund af kulturel forsinkelse (cultural lag) er i en sådan konflikt med resten af kulturen, at de sjældent — om overhovedet nogensinde — bliver overholdt. Han betegner disse skikke som »rollens idealer«.[3]) Nogen mere indgående behandling af, hvilke typer af forventninger rolleindehaveren oplever, og hvilke grupper eller enkeltpersoner, der nærer disse forventninger til ham, findes ikke hos SLOTKIN, der således ikke udstrækker de antydede betragtninger til også at gælde fænomener og fænomensammenhæng, som i socialvidenskaberne betegnes som kulturkontakt, akkulturation, kulturkonflikt o. s. v.

Indenfor *socialpsykologiens* teori har man som ovenfor nævnt i ikke ringe grad interesseret sig for de fænomener, hvormed også socialantropologien beskæftiger sig. Interessen har været rettet mod forholdet mellem individets personlighed og kulturen. FARIS har eksempelvis kortfattet sagt herom, at »kulturen er den kollektive side af personligheden; personligheden er kulturens subjektive aspekt.«[4])

[1]) Anderledes Hallowell l. c., p. 170, der i forbindelse med omtalen af forholdet mellem socialantropologi og psykologi formulerer problemet: »Are there bodies of data, concepts and principles in both disciplines that will enable us to unify our approach to the study of man and human behavior?«

[2]) Jfr. J. S. Slotkin, Social Anthropology, N. Y. 1950, p. 98—99.

[3]) Jfr. Slotkin l. c., p. 99.

[4]) Jfr. Ellsworth Faris, The Nature of Human Nature, N. Y. 1937, p. 278.

Det er et gennemgående træk i den socialpsykologiske såvel som den sociologiske litteratur, at man mest har interesseret sig for den sociale rolle, d. v. s. de sociale normer, som fra grupper og individer sendes til personer, som befinder sig i en bestemt position. Man har således i størst udstrækning koncentreret sig om den objektive side af sagen, medens man som regel har ladet den oplevelsespsykologiske ligge. At den sociale rolle er en del af og bestemt af kulturhelet, er almindelig antaget, ligesom at rollerne varierer indenfor forskellige kulturer.[1])

Det ligger i det i denne fremstilling opstillede begrebssystem og fremgår af de i kap. III klassificerede iagttagelser af myndighedsadfærd i grønlandske samfund, at individets orientering i forhold til ting, mennesker, vurderinger og ideologier har en sammenhæng med det kulturhele, hvori det befinder sig. Den kultur, eller med andre ord den af mennesker skabte fysiske og åndelige omverden og de sociale normer, som det pågældende individ har kendskab til, danner referencerammer eller målestokke ved hjælp af hvilke individet orienterer sig i den konkrete situation. Når individet kommer ud for begivenheder, som det er vant til i det pågældende miljø, vil det straks være i stand til at indordne det, som sker, højere eller lavere i det »målesystem«, som kulturen danner i dets oplevelsesverden. Kommer individet ud for fænomener eller fænomenkomplekser, som det f. eks. ikke er i stand til at indordne i systemet, vil det ofte tage afstand derfra. Det er bl. a. disse karakteristika ved individets oplevelse, som FROM har analyseret. Han har dog i overvejende grad interesseret sig for *personligheden* som baggrundsfaktor, medens f. eks. SHERIF, NEWCOMB og PARSONS også, og tildels i højere grad, har interesseret sig for den referenceramme, som den oplevede *kultur* danner for individet.

SHERIF har udarbejdet sine fundamentale begreber og hypoteser ved socialpsykologiske eksperimenter i kunstigt skabte grupper, og han har derefter prøvet dem på erfaringsmateriale hentet fra 5 tyrkiske landsbyer, som var under påvirkning af ny teknik i dagliglivet. Han har derigennem påvist, hvorledes individets oplevelse af tekniske og materielle forandringer indenfor dets gruppe influerer på så grundlæggende begreber i individets orientering i forhold til omverdenen som opfattelsen af tid, afstand og økonomisk værdi.[2])

Ingen af de nævnte socialpsykologer synes imidlertid særlig at have interesseret sig for den kategori af individ-gruppe-relationer, som har så

---

[1]) Jfr. Francis E. Merrill and H. Wentworth Eldredge, Culture and Society, N. Y. 1952, p. 152—53. Jfr. også Ronald Freedman, Amos H. Hawley, Werner S. Landecker, Horace M. Miner, Principles of Sociology, A Text with Readings, N. Y. 1952, p. 149 og Ragnar Rommetveit, Social Norms and Roles, p. 32 og den dér citerede litteratur.

[2]) Jfr. Muzafer Sherif, An Outline of Social Psychology, N. Y. 1948, p. 369 ff.

stor betydning for *retsforskningen*, og i det hele taget for forskningen af politiske institutioner, indenfor et samfund eller en gruppe.

Det begrebssystem, for hvilket der er gjort rede i nærværende analyse, må betragtes som et forsøg på at bane vejen for en forskning af retsmyndigheders adfærd gennem anvendelse af termer, enheder og klassifikationer indenfor videnskaber, der har som mål blandt mange andre at finde lovmæssigheder i individets oplevelse af sociale forpligtelser til at iagttage, vurdere og handle i bestemte mønstre.

Ser man f. eks. på relationen individ-gruppe fra den synsvinkel, som har været anlagt i den her foretagne analyse, vil det ikke alene muliggøre, at man får større viden om, hvor man skal søge de fænomener, som indgår i *retsmyndighedernes* adfærd, men også i *rolleindehaverens* adfærd i det hele taget. Dertil kommer det for kulturforskningen særlig interessante, at myndighederne *kan betragtes som en af de mangfoldige kanaler, hvorigennem gruppernes delkulturer i form af modtagne sociale normer kommer i kontakt med hinanden.*[1])

De retlige myndigheder er i denne henseende af særlig betydning, ikke blot fordi rollerne er relativt lette at definere, men også fordi de retlige myndigheders adfærd i almindelighed nedfældes på måder, der i ret høj grad gør iagttagelse og beskrivelse af dem mulig.[2])

Forskrifterne for de retlige myndigheder findes endvidere som regel således formulerede, f. eks. i verbale normer, at de er lette at studere, og myndighedsadfærden, som ofte udtrykkes i domme, rapporter o. l., lader sig som regel lettere analysere end adfærd, som stammer fra mange andre typer af sociale roller. I mange tilfælde vil studiet af retlige myndigheder også give relativt enkle iagttagelsesmuligheder, fordi der i mange konkrete situationer i det væsentlige alene er tale om myndighedspersonens relation til 2 grupper med forskellig delkultur. Man vil f. eks. kunne finde, at rolleindehaveren fra een gruppe modtager sociale normer som tilskynder ham til en bestemt adfærd i forhold til en anden gruppe, hvorfra han modtager sociale normer, som i større eller mindre grad er afvigende herfra. Det er sådanne individ/gruppe-relationer, som blev beskrevet og forklaret under omtalen af retssager fra vestgrønlandske samfund.

Det i nærværende fremstilling opstillede begrebssystem gør det med andre ord muligt at beskrive kulturens bevægelser ad en af de mang-

[1]) Studiet af retsmyndigheders adfærd kan med andre ord også være til gavn for kulturforskningen og andre samfundsvidenskaber, jfr. Vilhelm Aubert m. fl. En Lov i Søkelyset, Oslo 1952, p. 16, hvor det om forholdet mellem retsvidenskab og samfundsvidenskab bl. a. udtales: »På langt sikt kan denne gjensidige befruktningen føre til at hittil isolerte og usammenhengende iakttakelser blir ført sammen og går opp i en høyere teoretisk enhet.«

[2]) Jfr. I. Schapera, The Work of Tribal Courts in the Bechuanaland Protectorate, African Studies, vol. 2, 1943, p. 40.

foldige veje, ad hvilke påvirkning finder sted fra individ til individ og fra gruppe til gruppe. Ser man f. eks. på de retlige myndigheder i vort eget samfund, dommeren, politimanden o. s. v., kan vi forklare deres aktivitet ved, at de fra forskellige grupper modtager mere eller mindre samstemmende sociale normer.[1]) Politimanden modtager f. eks. fra lovgivningsmagt og centraladministration — som af ham i større eller mindre grad opleves som et sammenhængende hele — visse formulerede sociale normer, love og andre forskrifter, som tilskynder ham til bestemte iagttage-, vurderings-, direktiv- og autoritetsindstillinger. Samtidig modtager han fra den eller de grupper, hvori han er virksom som politimand sociale normer, som i større eller mindre grad tilskynder ham i samme retninger. Man kan også udtrykke det på den måde, at han er under indflydelse af forskellige delkulturer, som er samstemmende eller i konflikt med hinanden.

Det er denne brydning i retsmyndigheders oplevelsesverden, som har været nærværende analyses grundtema. Interessen har alene været knyttet til den oplevelsessituation, som myndighedspersonen befandt sig i, når han spillede rollen og oplevede normer, der vedrørte rollen. Den problematik, der knytter sig til, at individet på samme tid kan indehave en række forskellige sociale roller, som i større eller mindre grad tilskynder ham til forskellig adfærd, har kun periferisk været berørt udfra den betragtning, at hvor talen er om så komplekse forhold, som det her drejer sig om, er det af vigtighed at bygge begrebsapparatet op på basis af de enklest mulige situationer.[2])

Målet med nærværende analyse har alene været at finde egnede termer, enheder og klassifikationer til påbegyndelse af et studium, særlig af de retlige roller således som de opleves af de pågældende rolleindehavere selv. Analysen tilsigter at tilvejebringe et begrebsapparat egnet til at afgrænse myndighedernes subjektive handlemuligheder på mere hensigtsmæssige måder, end det hidtil har været muligt trods bestræbelser herfor indenfor retsforskningen. På samme tid har målet været at finde frem til et begrebssystem, hvormed man kan arbejde uden at skulle ty til individualpsykologiske begreber, hvis anvendelse forudsætter iagttagelsesmetoder, som endnu ikke er anvendelige overfor grupper og individer, som enten har en kultur fremmed for iagttageren eller

[1]) Thøger Nielsen, Studier over ældre dansk Formueretspraksis, Et Bidrag til dansk Privatrets Historie i Tiden efter Chr. d. V's Danske Lov, København 1951, omtaler p. 41, hvorledes fremmed ret kan formidles gennem anvendelsen af »fremmedretligt skolet Personel i Retsudøvelsen«. Thøger Nielsen gør gældende, at »Den romerske Reception i Europa skyldtes . . . i høj grad Forestillingen om Romerretten som en almengyldig Universalret. Hvor en saadan Forestilling parredes med Anvendelsen af romerretligt skolet Personel, fremkom romersk Influens som en spontan Følge af denne særegne Samfundstilstand.«

[2]) De såkaldte rollekonflikter har således været holdt udenfor fremstillingen.

som modsætter sig iagttagelse bl. a. udfra deres autoritetsindstillinger.[1]) Det ligger i det anførte, at *det begrebssystem, som er udarbejdet i nærværende analyse, kun kan være af foreløbig karakter* som instrument ved iagttagelsen af de fænomener, som her har været draget frem i lyset. Med ethvert begrebssystem er forbundet den fare, der ligger i, at den, der anvender det, glemmer, at det kun er et redskab for iagttageren og tror, at det er identisk med de fænomener, som skal iagttages og derfor fristes til at drage slutninger deraf.

Det begrebssystem, hvormed der her er arbejdet, er således *ikke noget lukket og færdigt filosofisk system.* Det tilsigter blot at gøre det muligt at se fænomenerne fra synsvinkler, som anviser videre veje til at iagttage og finde lovmæssigheder og dermed øge erkendelsen.

Gennem begrebssystemet, således som det her er formuleret, ønskes skabt forbedrede muligheder for at fastlægge de grænser, som individets oplevelse af gruppernes forventninger til det sætter for den måde, hvorpå det i rollen som retsmyndighed orienterer sig cognitivt, katektisk og aktivt i forhold til andre og deres omverden.

Begrebssystemet er hypotetisk anvendeligt i forhold til alle myndigheder indenfor et givet samfund. Det er på denne baggrund, at det må anses for at have særlig betydning indenfor socialantropologien. Ikke alene gør begrebssystemet det muligt at beskrive og sammenligne myndigheder indenfor alle kulturer, men det gør det muligt samtidig at iagttage en af kulturens mangfoldige veje.[2])

---

[1]) Jfr. David Riesman, Toward an Anthropological Science of Law and the Legal Profession, The American Journal of Sociology Vol. LVIII, 1951, p. 124—26.

[2]) En indgående fremstilling af kulturformidling gennem koloniadministration findes i Renè Maunier, The Sociology of Colonies, An Introduction to the Study of Race Contact, London 1949. Der bør også henvises til H. Ian Hogbin, Experiments in Civilization, The Effects of European Culture on a Native Community of the Solomon Islands, London 1939 og Bronislaw Malinowski, The Dynamics of Culture Change, An Inquiry into Race Relations in Africa, London 1946 (2nd print). De nævnte værker beskæftiger sig i særlig grad med den kulturpåvirkning, som finder sted gennem koloniadministrationens virksomhed. Der findes iøvrigt en righoldig litteratur om kulturforandring og kulturkontakt. Eksempelvis skal nævnes William Fielding Ogburn, Social Change, With Respect to Culture and Original Nature, N. Y. 1922 (2nd edition 1952) og Ruth Benedict, Patterns of Culture, London 1935 (2nd print 1945). Endvidere kan henvises til Margaret Mead, The Changing Culture of an Indian Tribe, N. Y. 1932, særlig indledningen, hvor hun gør rede for studiet af kulturkontakten. Endnu bør nævnes Godfrey & Monica Wilson, The Analysis of Social Change, Based on Observations in Central Africa Cambridge 1945, der i særlig grad beskæftiger sig med metodologiske spørgsmål samt Ronald Freedman, Amos H. Hawley, Werner S. Landecker, Horace M. Miner, Principles of Sociology, A Text with Readings, N. Y. 1952, p. 312 ff., der omhandler sociale forandringer og kulturkontakt. S. F. Nadel, The Foundations of Social Anthropology, London 1951, udtaler p. 101: »Most anthropoligists seem to regard the latter phenomena

Når lovgivningsmagten i vort eget samfund foreskriver domstole og anklagemyndighed at *være agtpågivende* overfor, om f. eks. svangerskabsafbrydelse finder sted, at *vurdere* svangerskabsafbrydelse som et delikt og at *skride aktivt ind* imod f. eks. den kvinde, som afbryder sit svangerskab, så oplever de pågældende retsmyndigheder disse normer, men de oplever dem ikke på nøjagtig samme måde som normsenderne, fordi de samtidig, når de står i en konkret handlesituation, oplever sociale normer fra andre normsendere, som i større eller mindre grad tilskynder til andre indstillinger og anden adfærd. Hvis de pågældende retsmyndigheder er indstillet i overensstemmelse med de fra lovgivningsmagten modtagne normer, sker der på et vist område en formidlig af den delkultur, som opleves hos disse to institutioner til den delkultur, som opleves at herske blandt flere eller færre grupper indenfor den befolkning, hvori retsmyndighederne virker.

Det kan imidlertid tænkes, at de sociale normer, som retsmyndighederne oplever fra grupper i befolkningen, tilskynder til ikke at skride aktivt ind imod den pågældende kvinde. Det kan være, at disse normer opleves med så stor vægt, at retsmyndighederne viger tilbage for at skride ind. I så tilfælde oplever de pågældende myndigheder en *konflikt* imellem 2 forskellige delkulturer.[1]) Kulturindflydelse — opfattet på denne måde — kan have betydning for såvel iagttagelse, vurdering som aktivitet, ikke blot hvor der er tale om retlige myndigheder, men antagelig også, når der er tale om sociale roller af anden art. Dette er en hypotese, om hvis hensigtsmæssighed man ikke kan udtale sig, før den har været afprøvet i forhold til forskelligt erfaringsmateriale.

(d. v. s. kulturforandringen) as being of a specific kind, forming a separate field of enquiry, and yielding specific information — on »laws of change« and the like. Now I cannot share this view; I cannot agree that cultural and social change form a special chapter and their study a special method of social enquiry. It seems to me that social change merely constitutes that aspect of our field of enquiry which makes social analysis at all possible; and that the method employed in studying the former is the general method of social analysis.« At jeg i princippet kan tilslutte mig de citerede betragtninger fremgår af de grundsynspunkter, hvorpå min fremstilling hviler.

[1]) Begrebet kulturkonflikt ses anvendt af en række forfattere f. eks. Thorsten Sellin, Culture Conflict and Crime. A Report of the Subcommittee on Delinquency of the Committee on Personality and Culture. Social Science Research Council, N. Y. 1938, særlig p. 57 ff. Sellin fastslår p. 58, note 1 »that all »culture conflicts« are conflicts of *meanings*: social values, interests, norms. There can be no clashes between the material objects of culture.« Vedrørende begreberne materiel og intellektuel, åndelig eller social kultur kan henvises til f. eks. Ralph Piddington, An Introduction to Social Anthropology, Edinburgh 1950, p. 4. Kulturkonflikt omtales endvidere af J. S. Slotkin, Social Anthropology, N. Y. 1950, p. 79. Med hensyn til begrebet kulturkonflikt kan anføres det samme som ovenfor p. 206 i note 2 i slutningen angående kulturkontakt.

Når statsapparatet gennem decentraliserede myndigheder styrer grupper af landets befolkning, hvadenten det sker indenfor en nationalstat eller i forhold til koloniområder, foregår der gennem de lokale myndigheder en *formidling af kultur*. Som regel vil der være tale om, at en dominerende gruppe søger at øve indflydelse på andre grupper, og at de normer, som de udsender, er af en relativt *universel* formulering, idet de er dannet med henblik ikke på et enkeltstående tilfælde, men på en række forskellige tilfælde, som man har fundet det hensigtsmæssigt at sammenfatte på grund af visse fælles kendetegn.

Når myndigheden imidlertid står i en konkret handlesituation og oplever disse universelle sociale normer f. eks. i form af lovtekster, eller der hos dem er skabt visse indstillinger, vil de som regel fra den eller de lokale grupper modtage sociale normer af en langt mere *partikulær* karakter.[1])

Den relative vægt af disse oplevede normer vil efter de hypoteser, som er formuleret for de grønlandske myndigheders vedkommende, og som bygger på grundlæggende iagttagelser hos FROM og ROMMETVEIT, afhænge af myndighedens gruppetilknytning. Anvendelsen af analysens begrebssystem peger på denne måde på *kulturens bevægelse fra een gruppe til en anden*. Det vil som påvist i kapitel III være muligt på denne måde at beskrive, hvorledes kulturpåvirkningen i nogle tilfælde lykkes, i andre ikke. Det var f. eks. på denne måde, det blev forklaret, hvorfor vurderingsnormerne vedrørende dyrplageri ikke bevægede hverken juridiske eller ikke-juridiske retsmyndigheder i Grønland til at vurdere dyrplageri som delikt.

Der blev i kapitel III også givet eksempler på, at dansk kultur trænger igennem. Det gjaldt f. eks. normerne vedrørende seksuelle delikter i det lille samfund, hvor det stedlige kommunerådsmedlem hidtil havde forholdt sig passivt overfor den lokale befolknings seksuelle adfærd. Han oplevede imidlertid efterhånden så stærkt et »pres« fra sine kolleger i kommunerådet, at han ændrede indstilling. Dermed skete der en *kulturflytning* fra dansk delkultur til grønlandsk. Der var kun tale om iagttagelse af et enkelt snævert område af kulturen, og der var kun tale om at følge dennes vandring ad een bestemt kanal, uden at følge kulturelementets videre vandring ind i de grønlandske befolkningsgrupper. Det må erkendes, at det er en snæver problemstilling, men den er fundet nødvendig, fordi en analyse indenfor disse komplekse problemområder nødvendigvis må medføre, at der arbejdes med de mindst mulige enheder og indenfor et ganske snævert iagttagelsesområde, in casu retsmyndigheders adfærd.

[1]) Begreber som »retsfølelse«, »retsopfattelse« og »retsbevidsthed« vil ofte referere til — mere eller mindre fiktive — sociale normer, som tilskrives flere eller færre grupper indenfor en befolkning.

I kapitel III blev det vist, hvorledes den del af dansk kultur, som udgøres af danske direktivnormer, kun i ringe grad øvede indflydelse på myndighedernes direktiver i grønlandske samfund. Selv ikke de rolleindehavere, som var danske og som i højest grad havde modtaget dansk kulturpåvirkning, ændrede indstillinger i overensstemmelse med de oplevede danske direktivnormer. De fra lokale grupper modtagne sociale normer havde en sådan vægt, at ikke alene myndighedernes adfærd formedes i overensstemmelse hermed, men at også lovgivningsmagten formulerede det grønlandske reaktionssystem på grundlag heraf.

3. Slutbemærkning om analysens praktiske perspektiv.

For den, der har som opgave at lovgive og administrere, og som må betjene sig af hjælpere til dette formål, må det være af den allerstørste praktiske betydning at kende myndighedernes grupperelationer. De grupper, hvorom der er tale, vil aldrig have nøjagtig samme delkultur, og det er derfor naturligvis af vigtighed at vide, *hvilken modstand myndighederne oplever, når de sættes til at handle i overensstemmelse med de sociale normer, som samfundsledelsen ønsker efterlevet.*

Jo større kendskab man har til myndighedens oplevede grupperelationer og dermed sociale normer, jo bedre vil de ledende kunne forudberegne, om myndigheden vil være indstillet på at iagttage, vurdere og handle i overensstemmelse med de normer, som sendes til den. Hvis myndigheden ikke indstiller sig i overensstemmelse med de normer, som sendes til den, kan det betragtes som en indikator for en oplevet *gruppemodstand,*[1]) hvis årsager kan være, at der sendes sociale normer i modgående retning.[2]) Derfor kan udforskningen af de fænomener, som det her opstillede begrebssystem muliggør, være af praktisk betydning for enhver, der leder og administrerer grupper og individer, hvadenten der er tale om *offentlig administration*[3]) ledelsen af *private virk-*

[1]) Jfr. Thorsten Sellin l. c., p. 33—34.

[2]) Jfr. Herbert A. Simon, Administrative Behavior, N. Y. 1947, p. 160—162, hvor det bl. a. hedder »No matter how elaborate a system of formal communications is set up in the organization, this system will always be supplemented by informal channels«. Han udtaler videre, at der gennem disse kanaler vil flyde oplysninger, råd og direktiver.

[3]) Jfr. min artikel »Lidt om retssociologiens praktiske muligheder«, Ugeskrift for Retsvæsen, B, 1952, p. 261 ff. og de dér anførte kilder. Kriminallov for Grønland nr. 55 af 5. marts 1954, § 121, stk. 2 bestemmer at »Loven skal optages til revision i folketingsåret 1959—60. Revisionsforslaget skal være ledsaget af en på regelmæssige undersøgelser grundet beretning om, hvorledes loven har virket i den forløbne periode«. I min artikel »Den grønlandske kriminallov og dens sociologiske baggrund«, Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 3. hefte, 1954, p. 262—264 har jeg omtalt, at det grundlag på hvilket kriminalloven er bygget op alene er »systematiske iagt-

somheder[1]) eller styre af *kolonifolk.*[2]) Først når man kender de sociale normer, som opleves af forskellige typer af myndigheder i forskellige typer af situationer, kan man gå det næste skridt at planlægge undersøgelser gående ud på en konstatering af, hvorledes forskellige *personligheder* vil reagere, når de befinder sig i rollen og oplever de forskellige kontrasterende sociale normer. Det er indlysende og har været en forudsætning for hele den foretagne analyse, at kendskabet til individets *personlighed* har stor betydning for forståelsen af, hvilket valg individet foretager, når det under udøvelsen af rollen kommer i konflikt.[3])

---

tagelser af *konkrete retsreaktioner* og . . . oplysninger om den *geografiske og sociale baggrund for de trufne afgørelser.*« Det er nævnte sted understreget, at loven således er »*et forsøg på at give retsmyndighedernes adfærdsmønster udtryk i retlige termini.*« Det hedder endvidere, at de undersøgelser, som loven foreskriver, og som skal danne grundlag for lovgivningsmagtens standpunkt i revisionsspørgsmålet bl. a. skal omfatte »retshåndhævernes adfærd og indstillinger i kriminelle sager«. I en (utrykt) beretning af 3. juni 1955 afgivet af et den 14. januar 1955 af statsministeren nedsat tværvidenskabeligt udvalg har man fremsat en nærmere plan vedrørende de nævnte myndighedsundersøgelser. Udvalget har som opgave »at stille forslag til ministeren om undersøgelser inden for de områder af kulturlivet, som ministeren overdrager det til behandling at følge disse undersøgelser og at drage omsorg for, at deres resultater bliver forelagt ministeriet på rette måde«. Det understreges således, at undersøgelserne ikke blot skal angå myndighedernes adfærd, normoplevelser og indstillinger, men også de sendte sociale normer samt det kulturhele, hvoraf myndighederne udgør en del. Formålet med disse undersøgelser er — som det er udtalt af Grønlands landsråd i 1955 — at give lovgivningsmagten og administrationen et grundlag at arbejde på.

[1]) Særlig interesse i denne forbindelse har undersøgelser af formændene i private virksomheder, se f. eks. Robert Dubin, Human Relations in Administration, The Sociology of Organization, N. Y. 1952 (2nd printing), p. 139—153, se også om byrokrati, p. 154—171. Om byrokrati, se også Theodor Geiger, Sociologi, Grundrids og Hovedproblemer, København 1939, p. 579—600 og Robert K. Merton, Social Theory and Social Structure, Toward the Codification of Theory and Research, Glencoe, Illinois 1951 (2nd printing), p. 151—178.

[2]) Jfr. C. K. Meek, Law and Authority in a Nigerian Tribe, A Study in Indirect Rule, London 1937, forordet og p. 325—355, og René Maunier, The Sociology of Colonies, An Introduction to the Study of Race Contact, London 1949, særlig vol. II, p. 721—731, samt Felix M. Keesing, Applied Anthropology in Colonial Administration i Ralph Linton, The Science of Man in the World Crisis, N. Y. 1950 (6th printing), p. 373—398.

[3]) Jfr. Samuel A. Stouffer and Jackson Toby, Role Conflict and Personality i Talcott Parsons and Edward A. Shils, Toward a General Theory of Action, Cambridge, Massachusetts, 1951, p. 481—496. Om samspillet mellem personlighed og social rolle, se også Theodor R. Sarbin, Role Theory i Gardner Lindzey (editor) Handbook of Social Psychology, vol. 1, Cambridge, Massachusetts 1954, p. 248 ff. Forholdet er også blevet påpeget fra retsfilosofisk side af Illum i Lov og Ret, p. 73 f. hvor det bl. a. hedder, at beskæftigelsen med retsforhold frembringer adfærdsindstillinger, der »hos Fagjuristen« ikke undgår »at sætte et dybtgaaende Præg paa Personligheden. . . . Juristen bliver let temmelig konservativ. Hans Vurderings-

Der er grund til at antage, at ideologier, principper, regelsystemer, stereotyper og andre abstrakter af lignende karakter »tilpasses« mere eller mindre eller »transformeres«, når de i konkrete situationer opleves af individer, som i oplevelsesøjeblikket under indtryk af den konkrete situation og andres holdning til den modtager »tryk« af langt mere partikulær karakter. Det er karakteristisk for de nævnte abstrakter, at de angår en mangfoldighed af individer og grupper med hver sin delkultur, således som man f. eks. finder det, når man i en moderne stat sammenholder loven med de enkelttilfælde, hvorpå den »anvendes«.

Det begrebssystem, som her er opstillet er bestemt til studiet af de fænomener, som optræder, når abstrakter, som udgår fra een gruppe, skal »anvendes« eller »tilpasses« på enkeltgrupperne og deres medlemmer, og det viser, at myndighederne er nødvendige som formidlere og kan betragtes som repræsentanter for såvel lovgivningsmagt og centraladministration som for befolkningen eller dens grupper.[1]) Den, der har som profession at »anvende« love og administrative bestemmelser overfor befolkningen i tilfælde af konkret tvist eller konflikt, må ikke blot kunne forstå — fortolke — reglerne, han må også være i stand til at give sin normoplevelse konkret udtryk i forhold til borgerne. Det er deres adfærd, han i det enkelte tilfælde skal iagttage, vurdere og påvirke, hvilket i almindelighed vil forudsætte, at han kender deres livsvaner, udtrykstormer og deres indstillinger og normer. For den læge vil dette ofte være lettere end for den juridisk trænede myndighed, der til gengæld vil have større kendskab til og mere sikker forståelse af love og administrative bestemmelser.[2])

Det er imidlertid ikke blot uddannelse og erfaring, som har betydning for, hvorledes retsmyndigheden »anvender« love og andre bestemmelser i det konkrete tilfælde. Hvadenten myndighedspersonen er læg-

---

grundlag hentes jo fra Overleveringen. Endelig bevirker den bestandige Bestræbelse for at udtale en Tanke, der kan vinde almen Tilslutning paa Grundlag af en uinteresseret Afvejelse, at der over Juristens hele Tankegang og Fremtræden kommer noget køligt, noget nøgternt«.

[1]) Myndighedspersoner vil ofte være »marginal men«, d. v. s. individer, der oplever uoverensstemmende normer fra forskellige grupper. I så henseende er de stillet som personer i en række andre sociale roller, jfr. R. E. Park, Human Migration and the Marginal Man, American Journal of Sociology, 33, 1928, p. 881—893 og Theodore M. Newcomb, Social Psychology, London 1952, p. 539—544. Se også Donal E. Wray, The Foreman: Marginal Man i Robert Dubin, Human Relations in Administration, N. Y. 1952, p. 149—153.

[2]) Det er synspunkter af denne type, som har fundet udtryk i diskussionen for og mod domsmandsinstitutionen. Jfr. Hurwitz, Den Danske Strafferetspleje, 1. hefte, København 1937, p. 88—90. Se også om »indirect rule« C. K. Meek, Law and Authority in a Nigerian Tribe, A Study in Indirect Rule, London 1937 og Bronislaw Malinowski The Dynamics of Culture Change, London 1946, særlig kap. XII om »Indirect Rule and its Scientific Planning.«

mand eller jurist, vil det miljø, hvori han udøver sin profession, kunne være afgørende for hans retlige adfærd. Den, der skal fælde sine domme eller træffe sine afgørelser fjernt fra den befolkning, som de angår, vil være mere åben for generelle synspunkter end den, som udfolder sin virksomhed ude blandt de borgere, hvis tvister og konflikter han er sat til at beskæftige sig med.[1])

At den retsvidenskabelige indsigt, som står til disposition for lovgivningsmagten, ikke er tilstrækkelig, men må suppleres med praktiske erfaringer og indsigt i samfundsforhold, er utvivlsomt. Enhver, der beskæftiger sig med lovkoncipering ved, at det ikke blot gælder om at holde sig inden for de grænser, som forfatningen og anerkendt retsvidenskab sætter, men at man også må holde sig for øje, at reglerne formuleres således, at de opnår de virkninger, man tilsigter i forhold til de grupper, som reglerne angår. Nærværende fremstilling har ikke beskæftiget sig med forholdet mellem lovgiver og borger. Søgelyset har været rettet mod retsmyndighederne og deres relation til lovgivning på den ene side og befolkning på den anden.

Lovkoncipisten må være interesseret i det størst mulige kendskab til de faktorer, som indgår som baggrund for retsmyndighedernes adfærd i den konkrete situation. Her giver den traditionelle retsvidenskab kun begrænset vejledning. *Kendskabet til retsregler og retssætninger slår ikke til i det omfang retsmyndighederne må antages at være genstand for andre indflydelser, når de er i virksomhed.* Retskildelæren anviser kun et udsnit af de faktorer, som sædvanligvis er bestemmende for domstolene, når de træffer deres afgørelser. Den er dels udformet med udelukkende henblik på de juridiske dommere, dels lader den én i stikken, når den angiver, at afgørelser vil blive truffet ud fra »forholdets natur« eller »kulturtraditionen«. Det samme kan siges om fortolkningslæren, når den fremdrager det utvivlsomt rigtige, at ordene i love og andre regler for den retsanvendende myndighed får betydning afhængig af, i hvilken kontekst ordene forekommer, og i hvilken totalsituation de opleves.

Såvel retskildelæren som fortolkningslæren peger på vigtige påvirkningsfaktorer uden for de traditionelt retsvidenskabelige. Enhver praktiker vil antagelig ikke have vanskeligt ved på stående fod at nævne en eller flere af disse faktorer, men nogen systematisk forskning af dem har hidtil kun i yderst begrænset omfang set dagens lys. Det har været mere tillokkende at opstille sociologiske teorier om sammenhæng mellem retsafgørelser og samfundsforhold eller individualpsykologiske teorier om sammenhængen mellem den enkelte dommers personlighed og de afgørelser, han træffer. Hvor interessante sådanne teorier end er, og hvor rigtige de end senere måtte vise sig at være, så åbner de de dog kun i

[1]) Der er her tale om synspunkter vedrørende centralisation eller decentralisation af retsvæsenet.

yderst begrænset omfang vejen for en forskning af de fænomener, som de angår.

Jo større viden lovgiveren har om de udenfor det traditionelle retsvidenskabelige interessefelt liggende faktorers indflydelse på den retlige adfærd, desto større muligheder vil han have for at træffe de forholdsregler, der er nødvendige for at dirigere myndighedernes aktivitet i den retning, som tilsigtes. Konstateres det f. eks., at en kategori af retsmyndigheder er utilbøjelige til at håndhæve visse regler, fordi myndighederne oplever modgående normer fra befolkningen, kan lovgiveren — hvis han ønsker at eliminere denne indflydelse eksempelvis trække lægmandselementet ud af sagsbehandlingen eller gøre denne mere centraliseret.[1])

I samfund præget af homogenitet vil lovgiverens skøn over, hvilke påvirkninger, retsmyndighederne er udsat for, når de er i aktivitet selvsagt være sikrere end i samfund præget af heterogene forhold, hvor lovgiver, retsmyndighed og borger måske er tilknyttet grupper med vidt forskelligt normsystem eller kulturmønster. Et homogent samfund kan i denne forstand under ekstraordinære forhold f. eks. i tilfælde af krig eller oprør blive heterogent, hvorfor det vil kunne være af vigtighed for lovgiveren eller magthaveren at udpege nye myndigheder, hvis »loyalitet« de kan regne med.[2]) Bortset fra sådanne akut kritiske situationer, hvor et frit skøn, domineret af nødvendighedssynspunkter må være bestemmende for magthaverens dispositioner, vil styre af mindretral og koloniområder i større grad begrunde lovgiverens ønske om at *basere sin regelsætning på systematisk indsamlet viden om de faktorer, der bestemmer den retlige adfærd.*

Lovgiverens kendskab til forskellige myndighedstypers socialpsykologiske relationer vil i høj grad kunne være af betydning for *organisationen* af retsvæsenet og *rekruttering* og *uddannelse* af myndighedspersoner.[3]) Sidstnævnte spørgsmål har herhjemme fornylig været genstand for mere indgående interesse fra regeringens side, idet dommerstandens rekruttering og uddannelse har været taget op til behandling i udvalg.[4]) I denne forbindelse har man netop været inde på spørgsmålet om at sikre dommerne forudsætninger for at kunne »samarbejde med menigmand« og opnå »kontakt med befolkningen«. Ved lovgivningen for Grøn-

[1]) De processuelle regler om dommeres specielle inhabilitet kan vistnok tages som udtryk for lovgiverens frygt for, at der fra visse grupper, hvortil dommeren er knyttet, kan ske påvirkning, som ikke ønskes.

[2]) Militære standretter vil formentlig kunne ses i dette lys.

[3]) Synspunkter på linie hermed er fremsat af Hermann Mannheim, Criminal Justice and Social Reconstruction, London 1946, særlig kap. 10, III, 1. og kap. 12, V, 1.

[4]) Jfr. den af Justitsministeriets Udvalg til undersøgelse af spørgsmålet om dommeres uddannelse i maj 1951 afgivne betænkning, og Jørgen Trolle, Betænkningen om Dommeruddannelsen U.f.R. 1952, B, p. 85 ff.

land har spørgsmål i forbindelse med lovkoncipering, f. eks. valg mellem specificerede bestemmelser og retlige standarder, ikke kunnet diskuteres uden hensyntagen til de forskelligartede påvirkningsfaktorer, der spiller ind ved retsanvendelsen. Det synes i det hele taget tvivlsomt, om diskussionen om retlige standarder med udbytte kan føres uden større kendskab til omtalte påvirkningsfaktorer end man i øjeblikket sidder inde med. Hvis retsmyndighedernes psykologiske handlemuligheder under alle omstændigheder er begrænset af myndighedspersonernes grupperelationer, spiller formuleringen af lovens ord måske en langt mindre rolle, end man inden for retsvidenskaben plejer at antage.

Det er sådanne legislative og administrative betragtninger, som danner den praktiske baggrund for den i nærværende fremstilling foretagne analyse. Det må erkendes, at der her er tale om meget komplekse fænomensammenhæng, og at det kun i yderst begrænset omfang har været muligt at lette sløret for dem. Målet har da også først og fremmest været med de begrænsede forskningsmetoder, som i øjeblikket står til rådighed, at klassificere fænomener og opstille elementære hypoteser til brug for en fortsat forskning af den retlige adfærd og de faktorer, hvoraf den udspringer. Det første skridt i denne retning har været at åbne mulighed for at *drage nytte af andre videnskabers* metode og resultater samt at gøre de fænomener, som har interesse, *sammenlignelige* uden hensyn til de forskellige samfundsnationale forskelligheder.

FORKORTELSER

L.J. – Law Journal.
L.R. – Law Review.
T.f.R. – Tidsskrift for Rettsvitenskap.
U.f.R. – Ugeskrift for Retsvæsen.

LITTERATUR

Ahlander, Björn, Om rätt och rättstillämpning. Stockholm 1952.

Arnold, Thurman W., The Symbols of Government. New Haven 1948 (Fifth printing).

Astrup, Eivind, Blandt Nordpolens Naboer. Kristiania 1896.

Aubert, Vilhelm, Priskontroll og Rasjonering. Oslo 1950.

— Om Straffens sosiale Funksjon. Oslo 1954.

— Begrepet »Gjeldende Rett«. Noen sosiologiske synspunkter i tilknytning til Alf Ross' »Om Ret og Retfærdighed«. Tidsskrift for Rettsvitenskap 1954, p. 376. Oslo 1954.

— Torstein Eckhoff og Knut Sveri, En Lov i Søkelyset. Oslo 1952.

Austin, John, Lectures on Jurisprudence. London 1879 (4. ed.).

Benedict, Ruth, Patterns of Culture. London 1945. (Second printing).

Bentzon, Viggo, Skøn og Regel. København 1914.

Berelson, B., Content Analysis in Communication Research. Glencoe 1952.

Bertelsen, A., Grønlandsk Medicinsk Statistik og Nosografi. Meddelelser om Grønland, bd. 117, København 1935—40.

Birket-Smith, Kaj, Eskimoerne. København 1927.

— Kulturens Veje. Første del. København 1941.

Brusiin, Otto, Über die Objektivität der Rechtssprechung. Helsinki 1949.

Bugge, Aage, Grønland, Odense 1954, p. 60.

Cardozo, Benjamin Nathan, The Nature of The Judicial Process. New Haven 1921.

Castberg, Frede, Rettsfilosofiske gruunspørsmål. Oslo 1939.

— Fra statslivets rettsproblemer. Oslo 1953.

Christiansen, Karl O., Landssvigerkriminaliteten i Sociologisk Belysning. København 1955.

Christie, Nils, Omkring kritikken av Sheldon og Eleanor Gluecks siste verk. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab. 3. hefte 1952.

Clark, Charles E. og Harry Shulman, A Study of Law Administration in Connecticut. New Haven 1937.

Clausen, Sven, Essays om Almindelig Retslære. København 1935.

Cooley, Charles Horton, Social Organization. New York 1909.

Dalager, Lars, Grønlandske Relationer: Indeholdende Grønlændernes Liv og Levnet Deres Skikke og Vedtægter. Det Grønlandske Selskabs Skrifter II. København 1915.

Doob, L. W., The Behavior of Attitudes. Psychological Review, 1947, 54.

Dubin, Robert, Human Relations in Administration. The Sociology of Organization. New York 1952 (Second printing).

Du Bois, Cora, The People of Alor. A Social-Psychological Study of an East Indian Island. Minneapolis 1944.

ECKHOFF, TORSTEIN, En bok om bevisbyrden — og noen refleksjoner om rettsanvendelse, bevisbedømmelse og gestaltpsykologi. Tidsskrift for Rettsvitenskap 1952, hefte 1. Oslo 1952.
— Rettsvesen og Rettsvitenskap i U.S.A. Oslo 1953.
EGEDE, HANS, Relationer fra Grønland 1721—36. Meddelelser om Grønland, bd. LIV. København 1925.
EGEDE, POUL og NIELS, Continuation af Hans Egedes Relationer fra Grønland ved H. Ostermann. Meddelelser om Grønland, bd. 120. København 1939.
ESSELSTYN, T. C., The Social Role of a County Sheriff. The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science. Vol. 44, no. 2, 1953.
EVANS-PRITCHARD, E. E., Social Anthropology. London 1954 (Second impression).
EYBEN, E. W. v., Strafudmåling. Lovens Rammer og Dommerens Udfyldning. København 1950.
FARIS, ELLSWORTH, The Nature of Human Nature. New York 1937.
FARIS, ROBERT E. L., Social Psychology. New York 1952.
FESTINGER, LEON og DANIEL KATZ, Research Methods in the Behavioral Sciences. London 1954.
FRANK, JEROME, Law and the Modern Mind. New York 1936 (Fifth printing).
— Courts on Trial. Princetown, New Jersey 1949.
FREEDMAN, RONALD, AMOS H. HAWLEY, WERNER S. LANDECKER og HORACE M. MINER, Principles of Sociology. A Text with Readings. New York 1952.
FRIEDMANN, W., Legal Theory. London 1949 (Second edition).
FROM, FRANZ, Om Oplevelsen af Andres Adfærd. Kjøbenhavn 1953.
GEIGER, THEODOR, Vorstudien zu einer Soziologie des Rechts. Acta Jutlandica XIX, 2, (S 2). København 1947.
— Sociologi. Grundrids og Hovedproblemer. København 1939.
GILLIN, JOHN (ed.), For a Science of Social Man. New York 1954.
GLUCKMAN, MAX, The Judicial Process among the Barotse of Northern Rhodesia. Manchester 1955.
GLUECK, SHELDON and ELEANOR, Unraveling Juvenile Delinquency. New York 1950.
GOLDSCHMIDT. VERNER, Kriminalitet i Thule. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 1. hefte, 1950.
— Den grønlandske kriminallov og dens sociologiske baggrund. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab 2. og 3. hefte, 1954.
— Lidt om retssociologiens praktiske muligheder. Ugeskrift for Retsvæsen, B, 1952, p. 267.
Goos, C., Forelæsninger over den almindelige Retslære. Første Del. Kjøbenhavn 1885.
GRASSBERGER, ROLAND, Psychologie des Strafverfahrens. Wien 1950.
GURVITCH, GEORGES, Sociology of Law, London 1947.
HAINES, CHARLES GROVE, General Observations on the Effects of Personal, Political and Economic Influences in the Decisions of Judges. 17 Illinois Law Review 1922.
HOEBEL, E. ADAMSON, The Law of Primitive Man. A Study in Comparative Legal Dynamics. Cambridge Mass. 1954.
— Law-Ways of the Primitive Eskimos. The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science. Vol. XXXI, no. 6, 1941.
HOGBIN, H. IAN, Experiments in Civilization. The Effects of European Culture on a Native Community of the Solomon Islands. London 1939.
— Law and Order in Polynesia. London 1934.

HOHFELD, W. N., Fundamental Legal Conceptions as Applied in Judicial Reasoning and Other Legal Essays. New Haven 1923.
HOLMES, O. W., Collected Legal Papers. New York 1920.
HOMANS, GEORG C., The Human Group. London 1951.
HURWITZ, STEPHAN, Den Danske Strafferetspleje. 1. hefte. København 1937.
— Tvistemaal. København 1941.
— Den Danske Kriminalret. Alm. Del 1. hæfte. København 1950.
— Kriminologi. København 1951. (2. udgave).
— Anmeldelse af Sheldon Glueck og Eleanor Glueck, Unraveling Juvenile Delinquency. The Commonwealth Fund. N. Y. 1950. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 2. hefte, 1951.
— Strafudmåling. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 3. hefte, 1950.
ILLUM, KNUD, Lov og Ret. København 1945.
— Korte bemærkninger om begrebet retstridighed. Juristen 1951, p. 177 ff.
— Anmeldelse af Alf Ross, Om Ret og Retfærdighed. Ugeskrift for Retsvæsen, B, 1953, nr. 45.
— Om falske Lodder i Fru Justitias Vægtskål. Utrykt manuskript til foredrag holdt ved Aarhus Universitets årsfest og i Juridisk Forening, København.
JØRGENSEN, JØRGEN, Den logiske Empirismes Udvikling. København 1948.
— Psykologi paa biologisk Grundlag. København 1942—46.
KAILA, EINO, Den Mänskliga Kunskapen. Stockholm 1939.
— Personlighedens psykologi, (oversat fra finsk af Sunna og Franz From), Kjøbenhavn 1948.
KARDINER, ABRAM, The Individual and his Society. The Psychodynamics of Primitive Social Organization. New York 1947. (Fourth printing).
KELSEN, HANS, Reine Rechtslehre, Einleitung in die rechtswissenschaftliche Problematik. Leipzig und Wien 1934.
— General Theory of Law and State. Translated by Anders Wedberg. Cambridge, Mass. 1946 (Second printing).
KOFFKA, K., Perception, an Introduction to Gestalttheorie. Psychological Bulletin 1922.
KRABBE, OLUF H., Borgerlig Straffelov. København 1947 (Fjerde udgave).
KRECH, DAVID and RICHARD S. CRUTCHFIELD, Theory and Problems of Social Psychology. New York 1948 (Fourth impression).
KÖNIG, HERBERT, Der Rechtsbruch und sein Ausgleich bei den Eskimo. Anthropos XIX. Wien 1923—24, p. 484.
— Das Recht der Polarvölker. Anthropos XXIV. Wien 1929, p. 87 og 621.
LASSWELL, H. D., Power and Personality. New York 1948.
— The Analysis of Political Behaviour. London 1951 (Third impression).
LE MAIRE, LOUIS, Kampen mod Straffen. København 1952.
LINDZEY, GARDNER (ed.), Handbook of Social Psychology. Vol. 1. Cambridge, Mass. 1954.
LINTON, RALPH (ed.), The Science of Man in the World Crisis. New York 1950 (Sixth printing).
LLEWELLYN, K. N., The Bramble Bush. On our Law and its Study. New York 1951.
— The Normative, the Legal, and the Law-Jobs. The Yale Law Journal. Vol. 49, no. 8, 1940.
— and E. ADAMSON HOEBEL, The Cheyenne Way. Conflict and Case Law in Primitive Jurisprudence. Oklahoma 1941.
— m. fl., My Philosophy of Law. Boston, Mass. 1941.
LUNDBERG, GEORGE A., Social Research. A Study in Methods of Gathering Data. New York 1949 (Second edition).

MADGE, JOHN, The Tools of Social Science. London 1953.
MADSEN, K. B., Teoretisk Psykologi. Nordisk Psykologi 1954, p. 160.
MALINOWSKI, BRONISLAW, A Scientific Theory of Culture. New York 1944.
— Argonauts of the Western Pacific. London 1932 (Second impression).
— The Dynamics of Culture Change. An Inquiry into Race Relations in Africa. London 1946 (Second printing).
— Crime and Custom in Savage Society. London 1926.
MANNHEIM, HERMANN, Criminal Justice and Social Reconstruction. London 1946.
MAUNIER, RENÉ, The Sociology of Colonies. An Introduction to the Study of Race Contact. Ed. by E. O. Lorimer. London 1949.
MEAD, MARGARET, The Changing Culture of an Indian Tribe. New York 1932.
MEEK, C. K., Law and Authority in a Nigerian Tribe. A Study in Indirect Rule. London 1937.
MERRILL, FRANCIS E. og H. WENTWORTH ELDREDGE, Culture and Society. New York 1952.
MERTON, ROBERT K., Social Theory and Social Structure. Toward the Codification of Theory and Research. Glencoe, Ill. 1951 (Second printing).
MOORE, UNDERHILL, The Rational Basis of Legal Institutions. 23 Columbia Law Review 1923.
MUNCH, PETER A., Sociology of Tristan da Cunha. Oslo 1945.
MYERS, FRANK H., The Small Claims Court in the District of Columbia. Judicial Administration and the Common Man. The Annals of The American Academy of Political and Social Science. Vol. 287, 1953.
NADEL, S. F., The Foundations of Social Anthropology. London 1951.
NANSEN, FRIDTJOF, Eskimoliv. Kristiania 1891.
NELSON, ALVAR, Rätt och ära. Studier i svensk straffrätt. Uppsala 1950.
— Hæfte. Acta Jutlandica XXVI, 2, serie 6. København 1954.
NEWCOMB, THEODORE M., Social Psychology. London 1952.
NIELSEN, THØGER, Studier over ældre dansk Formueretspraksis. Et Bidrag til dansk Privatrets Historie i Tiden efter Chr. d. V's Danske Lov. København 1951.
Nordisk Sommer Universitet 1952. Menneske og Miljø. København 1953.
— 1953. Vetenskapens Funktion i Samhället. København 1954.
NUMELIN, RAGNAR, Fältforskare och kammarlärde. Drag ur socialantropologiens idehistoria. Helsingfors 1947.
OGBURN, WILLIAM FIELDING, Social Change with Respect to Culture and Original Nature. New York 1922 (2nd edition 1952).
OLDENDOW, KNUD, Lov og Ret i Grønland. Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift 1930—31.
— Grønlændernes egne Samfundsorganer. Det Grønlandske Selskabs Skrifter X. København 1936.
PARSONS, TALCOTT, The Social System. Glencoe, Ill. 1951.
— og EDWARD A. SHILS (editors), Toward a General Theory of Action. Cambridge, Mass. 1951.
PHILBRICK, FREDERICK A., Language and the Law. The Semantics of Forensic English. New York 1949.
PIDDINGTON, RALPH, An Introduction to Social Anthropology. Vol. 1, London 1950.
PLOSCOWE, MORRIS, The Inferior Criminal Courts in Action. Judicial Administration and the Common Man. The Annals of The American Academy of Political and Social Science. Vol. 287, 1953.

Post, Alb. Herm., Bausteine für eine allgemeine Rechtswissenschaft auf vergleichend-ethnologischer Basis. Oldenburg 1880—1881.
— Grundriss der ethnologischen Jurisprudenz. Oldenburg und Leipzig 1894—95.
Pound, Roscoe, Justice according to Law. New Haven 1951.
Radcliffe-Brown, A. R., Structure and Function in Primitive Society. Glencoe, Ill. 1952.
Ranulf, Svend, Socialvidenskabelig Metodelære. København 1946.
Rasmussen, E. Tranekjær, Virkelighed og Beskrivelse. En Introduktion til Temaet for Nordisk Sommeruniversitet 1954. Forelæsninger ved Københavns universitet.
Rasmussen, Knud, Mindeudgave. III bd. Nye Mennesker. København 1935.
Reckless, Walter C., Criminal Behavior. New York 1940 (Fifth Impression).
Renner, Karl, The Institutions of Private Law and their Social Functions. London 1949.
Riesman, David, Toward an Anthropological Science of Law and the Legal Profession. The American Journal of Sociology. Vol. LVIII, 1951.
Rohrer, John H. and Muzafer Sherif, Social Psychology at the Crossroads. New York 1951.
Rommetveit, Ragnar, Social Norms and Roles. Oslo 1953.
Ross, Alf, Theorie der Rechtsquellen. Leipzig und Wien 1929.
— Virkelighed og Gyldighed i Retslæren. København 1934.
— Towards a Realistic Jurisprudence. Copenhagen 1946.
— Om Ret og Retfærdighed. København 1953.
— Anmeldelse af Otto Brusiin, Über die Objektivität der Rechtssprechung. Tidsskrift for Rettsvitenskap. Hefte 4—5, 1950.
Schapera, I., The Work of Tribal Courts in the Bechuanaland Protectorate. African Studies. Vol. 2, 1943.
Schmidt, Folke, Leif Gräntze og Axel Roos, Arbetstid och Semester för Jordbrukets Utearbetare. Lund 1946.
Schroeder, Theodore, The Psychologic Study of Judicial Opinions. 6 California Law Review 1918.
Schultz-Lorentzen, Den Grønlandske Ordbog. Grønlandsk-Dansk. København 1926.
Segerstedt, Torgny T., A research into the general sense of justice. Theoria vol. XV, 1949. Lund og Copenhagen 1949.
Sellin, Thorsten, Culture Conflict and Crime. A Report of the Subcommittee on Delinquency of the Committee on Personality and Culture. New York 1938.
Sherif, Muzafer, An Outline of Social Psychology. New York 1948.
— and M. O. Wilson, Group Relations at the Crossroads. New York 1953.
Simon, Herbert A., Administrative Behavior. New York 1947.
Slotkin, J. S., Social Anthropology. New York 1950.
Solem, Erik, Lappiske Rettsstudier. Instituttet for Sammenlignende Kulturforskning. Serie B XXIV. Oslo 1933.
Stang, Fredrik, Innledning til Formueretten. Oslo 1935 (Tredje utgave).
— Ret og Kultur. Samtiden 1917. Kristiania 1917.
Steinmetz, S. R., Ethnologische Studien zur ersten Entwicklung der Strafe. Leiden 1892.
Stouffer, Samuel A., An Analysis of Conflicting Social Norms. American Sociological Review XIV 1949.
Svalastoga, Kaare, Forum Teknik. Sociologiske Meddelelser. 1. Serie, nr. 2, 1952.

SVEISTRUP, P. P. og SUNE DALGAARD. Det Danske Styre af Grønland 1825—1950. Meddelelser om Grønland, bd. 145, nr. 1. København 1945.
TIMASHEFF, N. S., An Introduction to the Sociology of Law. Cambridge 1939.
TROLLE, JØRGEN, Retstridighed og Retsmæssighed, Ugeskrift for Retsvæsen, B, 1951, p. 109 ff.
— Betænkningen om Dommeruddannelsen. Ugeskrift for Retsvæsen, B, 1952, nr. 14.
TÖNNESEN, HERMAN, Holdninger til Rettsoppgjöret (1945—1948). Universitetets Studentkontor. Oslo 1950.
USSING, HENRY, Retstridighed. Strejflys over Nordisk Retslære. Københavns Universitets Festskrift 1949—50. København 1949.
WEBER, MAX, Law in Economy and Society. Cambridge, Mass. 1954.
VERKKO, VELI, Vänner och fiender till kriminalstatistiken. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 1. hefte, 1949.
WESTERMARCK, EDVARD, Moralens uppkomst och utveckling I. Stockholm 1916.
WILSON, GODFREY & MONICA, The Analysis of Social Change. Based on Observations in Central Africa. Cambridge 1945.
WOLF, PREBEN, Kan vi forudsige kriminelt recidiv? Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 3. hefte, 1955.

Andre i afhandlingen nævnte skrevne kilder.

Kgl. anordning nr. 212 af 26. juli 1926 om Retsplejen i Grønland.
Lov nr. 274 af 27. maj 1950 om skolevæsenet i Grønland.
Lov nr. 271 af 14. juni 1951 om rettens pleje i Grønland.
Kriminallov for Grønland, nr. 55 af 5. marts 1954.
Foreløbige Bestemmelser om Grønlændernes Kasse og Forstanderskaberne i Grønland af 31. januar 1872 med ændringer af 21. april 1881.
Meddelelser fra Direktoratet for Den Kgl. Grønlandske Handel 1907, p. 52 ff.
Beretninger og Kundgørelser vedrørende Styrelsen af Grønland. Nr. 2 1915, nr. 2 1916, nr. 2 1917, nr. 2 og 4 1928, nr. 4 1929.
Kundgørelser vedrørende Grønlands Styrelse. Nr. 2 og 3 1947.
Grønlandskommissionens Betænkning 1—6. Grønlands Styrelse. København 1950.
Betænkning af 6. september 1950 afgivet af den af statsministeren udsendte juridiske ekspedition til Vestgrønland 1948—49. (Utrykt).
Forslag til Kriminallov for Grønland. Fremsat af statsministeren. Folketingsåret 1953—54.
Grønlands første Kredsdommermøde. Statsministeriet, grønlandsdepartementet 1954.
Beretning af 3. juni 1955 afgivet af det af statsministeren den 14. januar 1955 nedsatte udvalg. (Utrykt).
Grønlands Landsråds forhandlinger 1955. Beretninger vedrørende Grønland. Nr. 2 1955.
Folketingets forhandlinger 5. februar 1954. 2. beh. af forslag til Kriminallov for Grønland (sp. 3108).
Betænkning vedrørende Dommeres Uddannelse afgivet af det ved justitsministeriets skrivelse af 8. maj 1948 nedsatte udvalg.

OVERSIGT
OVER AFHANDLINGENS INDHOLD

Side

Kap. I. Indledning 7

1. *Retsfilosofiske opfattelser af »Retten«* 8
»Retten« som princip eller norm, p. 8. »Retten« som retsanvendelse, p. 8. »Retten« som folks retsbevidsthed, p. 8. »Retten« som noget metafysisk, p. 8. Nogle eksempler på de forskellige opfattelser, p. 8.

2. *Den empiriske retsforskning* 10
Den skrevne »ret« som genstand for forskning, p. 10. Retsanvendelsen som genstand for forskning, p. 10. Retsbevidstheden som genstand for forskning, p. 11.

3. *Undersøgelsens formål, afgrænsning og metode* 12
Undersøgelsen vedrører retsmyndighedens adfærd i konkrete situationer, p. 12. Retsanvendelsen iagttages fra en mere universel synsvinkel end det er tilfældet indenfor retsvidenskaben, p. 12. Ross' betragtninger vedrørende grænserne for retsideologiens egnethed som prognosegrundlag, p. 13. Undersøgelsens vigtigste mål at finde egnet begrebssystem, afprøve det på erfaringsmateriale og påvise fordele forbundet med systemets anvendelse, p. 13. Psykologiens betydning, p. 13. Dommerpsykologiske undersøgelser, p. 14. Interessen rettes mod dommernes fællespræg, p. 15. Vanskeligheder ved individualpsykologiske myndighedsundersøgelser, p. 15. v. EYBENS dommerundersøgelser, p. 16. v. EYBEN påviser strafferamme- og strafudmålingsreglernes ringe betydning for dommeradfærden, p. 16. GEIGERS retssociologiske synspunkter, p. 16. Professionelle retshåndhævere, p. 17. GEIGER finder det karakteristisk, at de søger at holde personlighedspsykologiske faktorer nede, p. 17. GEIGER's opfattelse af retshåndhæveren som en social rolle, p. 18. AUBERT's opfattelse af retshåndhæveren som social rolle, p. 18. AUBERT skelner mellem folks forventninger til dommerne og disses oplevelse heraf, p. 18. Det er nærværende undersøgelses mål at beskrive myndighedernes oplevelser af folks forventninger til dem, p. 19. Myndighedernes adfærd vil blive iagttaget på baggrund af deres oplevede omverden, p. 19. Myndighedspersonen som centrum for kulturbevægelser, p. 19.

Kap. II. Begreber og hypoteser 20
Det stilles som mål at opstille et begrebssystem, som egner sig til beskrivelse og klassifikation af myndighedsadfærd i et hvilket som helst samfund, p. 20. Sætninger, som indgår i systemet, skal kunne forbindes med sætninger fra psykologi og kulturforskning i logiske sammenhæng, p. 21. Retsdogmatiske

Side

sætninger opfylder ikke dette krav, p. 21. Socialantropologiens forsøg på at forbinde rets- og kulturforskning, p. 22. PARSONS' generelle, socialvidenskabelige begrebssystem, p. 22. Person-, interaktivitets- og kultursystemet, p. 23. Tvivl om den erfaringsvidenskabelige værdi af PARSONS' system, p. 24. Hovedinteressen rettes i nærværende arbejde mod retsmyndighedernes oplevelsesverden, p. 24. Myndighedsadfærden vil blive beskrevet oplevelsespsykologisk, p. 25.

1. Begreber, som refererer til umiddelbart iagttagelige fænomener 25

A. Retsmyndigheder 26

Håndhævere i alle samfund og grupper har visse fælles kendetegn, der gør det hensigtsmæssigt videnskabeligt at sætte dem i samme klasse, p. 26. Fremstillingen koncentreres i første række om institutioner i territorialt afgrænsede samfund af mere permanent karakter, p. 27. Afgrænsning af begrebet retsmyndighed, p. 27. Det antages, at der i ethvert samfund eller enhver gruppe findes individer, af hvem man forventer en adfærd, som svarer til danske retsmyndigheders, p. 28. Begrebet social norm defineres, p. 29. Begrebet social rolle defineres, p. 29. Retsmyndigheden som social rolle har iagttagenormer, vurderingsnormer, direktivnormer og autoritetsnormer som kendetegn, p. 30. Nævnte fire normtyper defineres, p. 30. Som social rolle må retsmyndigheden defineres i relation til en gruppe, p. 31. Retsmyndighed er såvel betegnelse for en social rolle som for rollens indehaver, p. 31. Umiddelbart og middelbart virkende retsmyndigheder, p. 32.

B. Retsmyndighedernes adfærd 33

Påstandsytringer, p. 34. Vurderinger, p. 34. Direktiver, p. 34. Autoritetsudtryk, p. 36. Retsmyndigheders adfærd fremtræder med referens dels til en konkret foreliggende situation, dels til love, principper og andre abstrakter, p. 36.

2. Psykologiske hypoteser 36

Man kan ikke på forhånd vide, i hvilket omfang retsmyndigheder oplever og tager stilling til sociale normer, p. 37. Myndighedsadfærden søges forklaret med sociale normer, som myndigheden med støtte i umiddelbart iagttagelige fænomener antages at opleve, p. 37.

A. Retsmyndigheden oplever et system af sociale normer 38

Fiktive normer, p. 39. Retsmyndighedens subjektive sociale rolle, p. 39. Retsmyndigheden oplever iagttagenormer, vurderingsnormer, direknormer og autoritetsnormer, p. 39. Retsmyndighedens adfærd beskrives og forklares fænomenologisk ved hjælp af myndighedens oplevede normer eller m. a. o. dens subjektive sociale rolle, p. 40. Oplevede normkonflikter, p. 41. Retskildeteoriens forhold til sådanne konflikter, p. 42. Konflikterne set fra en socialpsykologisk synsvinkel, p. 42. Simultant og successivt oplevede normkonflikter, p. 43. Oplevede normers indflydelse, p. 43. Jo mere retsmyndigheden tiltrækkes af en oplevet normsender, jo større indflydelse vil normer, som opleves som hidrørende derfra have, p. 43. Jo mere udstrakt social kontrol myndighedspersonen oplever, at normsenderen har over ham, jo større indflydelse har de normer, som han oplever som hidrørende fra den pågældende normsender, p. 44. I jo højere grad retsmyndigheden

Side

oplever en social norm som en i saglig henseende integrerende del af normsenderens virksomhed, jo større indflydelse har normen, p. 45. Jo mere den oplevede norm refererer til fænomener og består af begreber, hvormed retsmyndigheden er fortrolig, jo større indflydelse har den, p. 45.

B. Retsmyndighedernes indstillinger 46
Definition af begrebet indstilling, p. 46. Interessen koncentreres om indstillinger skabt gennem retsmyndighedens oplevelse af de sociale normer, som konstituerer rollen som retsmyndighed, p. 47. Vekselvirkning mellem myndighedens normoplevelser og dens normskabte indstillinger, p. 48. Der skelnes mellem iagttage-, vurderings-, direktiv- og autoritetsindstillinger, p. 49. Iagttageindstillinger, p. 49. Vurderingsindstillinger, p. 49. Direktivindstillinger, p. 50. Autoritetsindstillinger, p. 50. Der antages at bestå en nær sammenhæng mellem indstillingerne, p. 50.

C. Retsmyndighedernes adfærd som udtryk for oplevede normer og normskabte indstillinger 52

a. Påstandsytringer, p. 52. Påstande om personer, p. 53. Påstande om adfærd, p. 53. Påstande om årsagssammenhæng, p. 53. Påstande om sjælelige forhold, p. 53. Handlespor, p. 54. Udtryksspor, p. 55. Prægspor, p. 55. Oplevet meddelelse, p. 55. Iagttageindstillingernes betydning for perception og indordning af det perciperede, p. 56. Indordningens betydning for dannelsen af iagttageindstillingerne, p. 56.

b. Vurderinger, p. 57. Vurdering af adfærd, p. 58. Vurdering af personer, p. 58. Indordning i vurderingskategorier, p. 58. Retsmyndighedernes vurderinger forklares ved hjælp af hypoteserne om oplevede vurderingsnormer og om vurderingsindstillinger, p. 59.

c. Direktiver, p. 60.

d. Autoritetsudtryk, p. 62. Verbale og ikke-verbale autoritetsudtryk, p. 62. Magtfuldhed og ophøjethed, p. 63. Objektivitet, p. 64. Brusiin og Ross om objektivitetsbegrebet, p. 64.

D. Sammenfatning og konklusioner 66

Kap. III. Begrebssystemets anvendelse på empirisk materiale 70

Valg og indsamling af erfaringsmateriale, p. 71.

1. Retsmyndighedens iagttagelse af andres adfærd 72

A. Om iagttagelsen 72
Det grønlandske politi 1948—49, p. 72. Eksempler på påstandsytringer i politiets rapporter, p. 73. Påstande vedrørende personer, p. 74. Påstande vedrørende adfærd, p. 75. Påstande vedrørende objekter og begivenheder, p. 75. Det fremgår af rapporterne, at politiet under visse omstændigheder oplevede andres adfærd med en særlig mening, p. 77. Eksempler på, at retsmyndigheder oplever en bestemt psykisk tilstand, f. eks. en vilje bag andres adfærd, p. 77. Særligt om myndigheders iagttagelse i primærgrupper, p. 79. Retsmyndighederne oplever andre og deres adfærd som en helhed, p. 80.

Side

B. Nærmere om iagttagelsesbaggrunden 82
Emnet belyses med et eksempel fra Qutdligssat, p. 82. Og med et eksempel fra Umanak, p. 85. Eksemplerne bekræfter hypotesen om, at de normer har haft størst indflydelse, som myndighederne har modtaget fra grupper, som de i højest grad har været tilknyttet, og som har haft størst kontrol over dem, p. 87.

C. Sammenfatning 88

2. Retsmyndighedens vurdering af andres adfærd 89
Vanskeligt i det konkrete tilfælde at skelne mellem påstande og vurderinger, p. 89. Behandlede kriminelle sager 1938—1948 viser fra hvilke adfærdstyper retsmyndighederne i perioden har taget afstand, p. 90. Retsmyndighedernes vurdering af seksuel adfærd, p. 91.

A. »Voldtægt« 92
Retsmyndighedernes vurdering af tiltvingelse af samleje belyses ved eksempler, p. 93. Eksemplerne viser retsmyndighedernes usikkerhed i vurderingen, p. 95. Retsmyndighedernes normoplevelser belyses historisk, p. 96. Erfaringsmaterialet sandsynliggør, at de grønlandske retsmyndigheder har oplevet sociale normer, hvorefter man ikke tager afstand fra tiltvingelse af samleje, p. 99. Retsmyndighederne har dog også oplevet normer, der kræver afstandtagen fra sådan adfærd, p. 99.

B. Seksuel adfærd overfor psykisk uudviklede og mindreårige 102
Grønlandske retters holdning til samleje med åndssvag kvinde, p. 102. Grønlandske retsmyndigheders holdning til seksuelt samkvem med børn, p. 103. Samleje med mindreårige, p. 103. Andet seksuelt forhold til mindreårige, p. 104. Eksempler på oplevede normkonfliktsituationer, p. 105. Skrevne normer, p. 108. Spørgsmål om retsmyndighedernes kendskab hertil, p. 108.

C. »Dyrplageri« 110
Ingen retssag vedrørende overanstrengelse af dyr, p. 110. Retsmyndighedernes holdning til vanrøgt af dyr, p. 111. Retsmyndighedernes holdning til mishandling af dyr, p. 112. Dansk lov ikke trængt igennem overfor grønlandsk sædvane, p. 113. Andre sociale normer end de skrevne er m. a. o. blevet oplevet af de grønlandske retsmyndigheder, p. 114.

D. Svangerskabsafbrydelse 114
Grønlandske retsmyndigheder ser strengere på svangerskabsafbrydelse end danske, p. 115.

E. Sammenfatning 117

3. Retsmyndighedens direktiver 119

A. Retsmyndigheden vurderer adfærd som delikt, men undlader at fremsætte direktiver 121

a. Svag eller usikker vurdering som forklaring på manglende direktiv, 122
Grønlandske retsmyndigheder undlader at skride ind mod voksnes seksuelle adfærd overfor børn, p. 122. Retsmyndighederne undlader at skride ind mod udbredelse af kønssygdom, p. 122. Retsmyndighederne undlader at skride ind mod samfundsmedlemmers tilegnelse af andres ejendele, p. 123.

Side

b. Retsmyndighedens grupperelation som forklaring på manglende indskriden overfor et medlem af gruppen 126

c. Den ideologiske og erkendelsesmæssige baggrund for myndighedens manglende indskriden 131

B. Retsmyndighedens valg af direktiv 132

a. Direktivet går ud på indespærring 132
Retsmyndighederne betænkelige ved at anvende direktiver gående ud på indespærring, p. 134. Retsmyndighedernes oplevelse af modstridende normer vedrørende indespærring, p. 135.

b. Direktivet går ud på udstødelse af gruppen 137
Denne kategori af direktiver relativt hyppige, p. 137. Historisk om udstødelse af gruppen i grønlandske samfund, p. 138. Forvisningsdirektiver udtryk for normer, som retsmyndighederne modtager fra befolkningen, p. 140. Retsmyndighederne synes ikke at have modtaget sådanne normer fra lovgivningsmagt og administration, p. 140.

C. Sammenfatning 142

4. Retsmyndighedens autoritetsudtryk 143

A. Krænkelse af myndighed som særligt delikt 144

B. Særlige krav til myndighedspersoners opførsel 145

C. Myndighedens udtryk for magt og objektivitet 146
Retsmyndighederne henviser til regler, p. 146.

a. Myndighedens anvendelse af fysiske symboler 148

b. Myndighedernes anvendelse af et særligt sprog 148

c. Om myndighedens oplevelse af kontrasterende autoritetsnormer 151

D. Sammenfatning 153

5. Afsluttende og sammenfattende bemærkninger om begrebssystemets anvendelse på empirisk materiale 154
Der har ikke været tale om forsøg på udtømmende at gøre op med samtlige fænomener, hvortil begrebet »ret« refererer, p. 154. Erfaringsmaterialet tillader ikke anvendelsen af nogen individualpsykologisk model, p. 154. Det i fremstillingen benyttede begrebssystem kan kun betragtes som et foreløbigt redskab, p. 155. Problemstillingen er af oplevelsespsykologisk karakter, p. 155.

A. Myndighedernes adfærd har trods mangelen af skreven ret og retsideologi været præget af lovmæssighed 156
Grænserne for myndighedernes adfærdsmuligheder synes ikke at være væsentligt skarpere, fordi der er fastsat skrevne regler indenfor et sagområde, som myndigheden har til behandling, p. 158.

B. Der består en vis sammenhæng mellem myndighedens fire adfærdstyper 158

C. Myndighedens adfærd har været beskrevet og forklaret i termer, der refererer til myndighedens oplevelse af relationen individ/gruppe 159

D. Myndighedens adfærd kan også beskrives og forklares ved hjælp af termer, hentet fra kulturforskningen 160

Side

E. Kan det opstillede begrebssystem og de gennem dets anvendelse på myndighedsadfærd i grønlandske samfund fremkomne sætninger anses for universelle? 162

Kap. IV. Nogle konklusioner 165

1. Begrebssystemets konfrontation med retlig teori 165

Det er en grundlæggende antagelse i nærværende afhandling, at »ret« er et ord, hvormed man har betegnet en række forskellige fænomener eller fænomenkomplekser, p. 165. De hidtidige empiriske retsstudier synes ikke at have leveret retsforskningen noget begrebssystem, som egner sig til de iagttagelsesmetoder, som i øjeblikket står til rådighed, p. 166.

A. Ross' teori om retsideologien i dommerens sind 166

Ross' problemstilling er oplevelsespsykologisk, hans grundlæggende antagelse er, at retsideologien faktisk besjæler dommeren, p. 167. Dommeren efterlever retsideologien effektivt, fordi han oplever den som socialt forbindende, p. 168. Der kan opstå spænding mellem dommerens respekt for loven og »den materielle gyldighedsbevidsthed«, der lever i folkets nedarvede sædvaner og den bagved liggende kulturtradition, p. 168. Ross analyserer ikke nærmere de fænomener, hvortil begrebet »kulturtraditionen« refererer, p. 168. Det er en grundlæggende tanke hos Ross, at dommeren »ikke blot er et biologisk, men også et kulturelt fænomen«, p. 169. Dette kommer til udtryk i såvel hans retskildeteori som hans fortolkningsterori, p. 169. Ross finder, at dommerens argumentationsteknik er et »interessant socialpsykologisk problem«, p. 169. Ross' teoretiske synspunkter peger ud imod socialpsykologiens og kulturforskningens begreber og hypoteser, uden at han dog ønsker at gøre forsøg på at stille enkelte retsvidenskabelige begreber i relation til begreber indenfor disse andre discipliner, p. 170.

B. Auberts stilling til Ross' synspunkter 170

AUBERT påpeger, at Ross' analyse af retsbegrebet rummer oplægget til en ny socialpsykologisk disciplin, som peger på andre fakta og metoder, end retsvidenskaben idag arbejder med, p. 170. AUBERT mener dog, at den verifikation, der består i, at domspræmisser sammenholdes med den retlige ideologi ser bort fra så mange andre mulige påvirkningsfaktorer, at man næppe bør tale om socialpsykologi i denne sammenhæng, p. 171. AUBERT mener ikke, at kulturforskningen kan give materiale, der muliggør forudsigelse af dommeradfærd bortset fra trivielle retsspørgsmål, p. 172. Han anfører, at vor viden om kulturtraditionen er svævende og grov, p. 172. AUBERT indvender mod Ross' teoretiske synspunkter, at han omtaler dommerens sjæleliv, uden at han har nogen brugbar metode til at studere det, p. 173. AUBERT anser det for en uløselig opgave at vise, at retsvidenskaben er en bestemt slags samfundsvidenskab, p. 173.

C. Stillingtagen til Ross' og Auberts synspunkter udfra det her opstillede begrebssystem 174

Ross' opfattelse, at det er muligt ved hjælp af retsdogmatikken videnskabeligt at beskrive og forudsige dommernes verbale adfærd stilles overfor AUBERTS synspunkt, at der indgår så mange andre faktorer i

Side

dommerens motivation end retsideologien, at man næppe endnu kan opstille hypoteser om disse faktorer, p. 175. Jo større kendskab man har til de sociale normer, retsmyndighederne oplever, jo bedre vil man kunne indkredse deres adfærdsmuligheder, p. 176. »Nøjagtige« forudsigelser af konkret myndighedsadfærd må endnu anses for utopiske, p. 177. Antager man, at den juridiske dommer oplever retlige normer med relativ stor vægt, må man formode, at de oplevede normer ikke blot — som af Ross antaget — har betydning for, hvorledes dommeren argumenterer, men også for hans øvrige adfærd, p. 177. Ikke-juridisk uddannede myndigheder i nær kontakt med befolkningen oplever sandsynligvis ikke-retlige normer med større vægt end retlige, hvorfor det for disses vedkommende ikke skønnes hensigtsmæssigt at tolke deres adfærd ved hjælp af nogen retlig ideologi alene, p. 178. Om den juridiske dommers relation til retlige normer, p. 178. Om den ikke-juridisk uddannede myndigheds relation til retlige og andre sociale normer, p. 179. Man må kende en myndigheds subjektive sociale rolle for at kunne sige noget om dens adfærdsmuligheder, p. 182. Særlig om retlige normers vægt f. s. v. angår myndighedens påstande, vurderinger, direktiver og autoritetsudtryk, p. 183.

D. Sidebemærkning om retsstridighedsproblemet og om kriminologiens teoretiske grundlag 186

Bestræbelserne for at finde noget indholdsmæssigt fælles ved alle formelt retstridige handlinger har været resultatløse, p. 186. Bestræbelserne for at finde lovmæssigheder i myndighedernes vurdering og behandling af adfærd som retstridig bør træde i stedet, p. 187. Opgaven bliver herefter at klarlægge de fælles psykologiske betingelser for den nævnte myndighedsaktivitet, p. 187. Kritik af kriminologiens forsømmelse af et systematisk studium af myndighedernes adfærd, p. 188. Det fremhæves, at myndighedsadfærden sædvanligvis er kendetegnet for, at kriminalitet foreligger, p. 188. De anførte synspunkter har særlig betydning ved sammenlignende kriminalitetsundersøgelser, p. 189.

E. Sammenfatning 190

Den foretagne analyse og retsdogmatikkens metode kan være gensidig befrugtende, p. 190.

2. Begrebssystemets konfrontation med socialantropologisk teori 191

Skal man mere systematisk omtale indholdet af og baggrunden for de normer, myndigheder modtager fra forskellige grupper, kan man benytte begreber og hypoteser, som anvendes ved kulturanalyser, p. 192. Det er i denne sammenhæng uden betydning, hvilken kulturteori man anvender, p. 193. Det er den overvejende opfattelse i socialantropologisk (retsantropologisk) teori at betragte »ret« som en aspekt af kulturen, p. 194. Forskellige opfattelser af »ret« i socialantropologisk teori, p. 195. Forsøg på at finde et begrebssystem, som egner sig til studium af »ret« indenfor alle kulturområder, p. 196. Hohfelds system, p. 196. Grænserne for systemets anvendelighed, p. 197. Om socialantropologiens forhold til psykologien, p. 200. Evans-Pritchards synspunkter, p. 200. Han mener ikke socialantropologien har brug for psykologien, p. 201. Anderledes Slotkin, der inddrager såvel social- som oplevelsespsykologiske betragtninger i sine socialantropologiske teorier, p. 202. Kulturhelet som en referenceramme

Side

eller målestok, ved hjælp af hvilken individet orienterer sig i forhold til omverdenen, p. 203. Myndighederne kan betragtes som en af de mangfoldige kanaler, hvorigennem gruppernes delkulturer i form af modtagne sociale normer kommer i kontakt med hinanden, p. 204. Det i nærværende fremstilling opstillede begrebssystem muliggør beskrivelse af kulturens bevægelser via myndighederne fra gruppe til gruppe, p. 204. Målet med den foretagne analyse har været at finde egnede termer, enheder og klassifikationer til påbegyndelse af et studium særlig af den retlige rolle og rolleindehaverens oplevelse deraf, p. 205. Det har endvidere været målet at tilvejebringe et begrebsapparat egnet til afgrænsning af myndighedens subjektive handlemuligheder mere hensigtsmæssigt end det hidtil har været tilfældet indenfor retsforskningen, p. 205. Det anvendte begrebssystem er kun af foreløbig karakter, p. 206. Systemet er hypotetisk anvendeligt i forhold til retsmyndigheder indenfor alle grupper og samfund, p. 206. Systemets anvendelse ved studiet af kulturkonflikter, p. 207.

3. *Slutbemærkning om analysens praktiske perspektiv* 209

Den legislative og administrative betydning af at kende retsmyndighedernes grupperelationer, p. 209. Jo større kendskabet er til en myndigheds subjektive sociale rolle, jo større vil muligheden være for at vide, hvorledes forskellige personligheder vil bære sig ad, når de befinder sig i rollen, p. 210. Myndigheder betragtet som »marginal men«, p. 211. Regelanvendelse forudsætter både, at myndigheden »forstår« reglerne og kender befolkningsgruppernes adfærd, normer og indstillinger, p. 211. Dette kendskab vil ofte være større hos læge end hos juridisk uddannede retsmyndigheder, p. 211. Ikke blot uddannelse og erfaring, men også det miljø, hvori myndigheden virker, har betydning for den retlige adfærd, p. 212. Lovkoncipist og administrator behøver det størst mulige kendskab til de faktorer, der kan forklare den retlige adfærd, p. 212. Den traditionelle retsvidenskab beskæftiger sig alene med en del af disse faktorer og kan derfor kun i begrænset omfang yde lovgivning og administration vejledning m. h. t. den retlige adfærd og dens baggrund, p. 212. Basering af lovgivning og administration på systematisk indsamlet viden om retsmyndighedernes socialpsykologiske relationer vil i høj grad kunne være af betydning for retsvæsenets organisation og myndighedspersonernes rekruttering og uddannelse, p. 213. Hvis myndighedernes psykologiske adfærdsmuligheder er begrænset af myndighedspersonernes grupperelationer, spiller lovformuleringer måske en langt mindre rolle end retsvidenskaben traditionelt antager, p. 214. Den foretagne analyse har skabt visse elementære forudsætninger for en retsforskning, som vil kunne få legislativ og administrativ betydning, p. 214. Analysen har dels åbnet mulighed for i retsforskningen at drage nytte af andre videnskaber, dels skabt et begrebsmæssigt grundlag for sammenlignende studier af retlig adfærd, p. 214.

Færdig fra trykkeriet den 14. december 1956.